

โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2475

นางสาววิพรรณ จารุทวี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHINESE SCHOOLS IN *MONTHON KRUNGTHEP*, 1918 – 1932

Miss Ravipan Jaruthavee

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2475

โดย

นางสาววิพรรณ จารุทวี

สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธัชชัย ยิ้มประเสริฐ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

Abornat Anantawong คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อัครวิรุฬห์การ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ฉวี อดิสร ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สวัสดิ์ เจริญพงศ์)

สุธัชชัย ยิ้มประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธัชชัย ยิ้มประเสริฐ)

Wan Wang กรรมการ
(อาจารย์ ดร. วาสนา วงศ์สุวรรณ)

เพ็ญพิสุทธิ์ ทองมี กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. เพ็ญพิสุทธิ์ ทองมี)

วิทยพรรณ จารุทวิ : โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2475. (CHINESE SCHOOLS IN MOMTHON KRUNGTHEP, 1918 – 1932) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
หลัก : ผศ.ดร. สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ, 333 หน้า

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษามูลเหตุของการก่อตั้ง สถานะ และการดำเนินงานของโรงเรียนจีน รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีน กับรัฐบาลสยาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2461 ซึ่งเป็นปีที่พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มีผลบังคับใช้ จนถึงปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยศึกษาเฉพาะมณฑลกรุงเทพฯ การศึกษาในครั้งนี้มีสมมติฐานว่า โรงเรียนจีนเป็นสถาบันที่ทำให้ลูกหลานชาวจีนในสังคมไทยสามารถรักษาความเป็นจีนไว้ได้ โดยผ่านการสอนภาษาและเผยแพร่วัฒนธรรมจีน ซึ่งทำให้รัฐบาลสยามไม่พอใจ จนนำไปสู่การออกกฎหมายเพื่อควบคุมโรงเรียนจีน ส่งผลให้โรงเรียนจีนต่อต้านและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมายเหล่านั้น

ผลการศึกษาพบว่า บริบททางการศึกษาและบริบททางการเมืองในประเทศจีน ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลมากต่อการก่อตั้งโรงเรียนจีนในสยาม และการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งสอนแต่ภาษาจีนเพียงอย่างเดียวโดยไม่สอนภาษาไทย รวมถึงการสอนลัทธิชาตินิยมการเมืองจีน เพื่อรักษาความเป็นจีนเอาไว้ให้กับลูกหลาน จากพฤติกรรมต่างๆ ของโรงเรียนจีน ทำให้ฝ่ายสยามเกิดความกลัวและความหวาดระแวง จึงได้วางนโยบายการควบคุมโรงเรียนจีน โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อบังคับให้ภายในโรงเรียนจีนมีการสอนภาษาไทย ไม่ให้มีการสอนลัทธิทางการเมืองซึ่งเป็นอันตรายต่อประเทศ และต้องการให้ชาวจีนเป็นพลเมืองของสยามที่ดีดังเดิม ผ่านการบังคับใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 โรงเรียนจีนได้กระทำการต่างๆ ที่ฝ่าฝืนกฎพระราชบัญญัตินี้อยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม การควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐบาลสยามนั้น ถือได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากขาดผู้มีความรู้ โดยเฉพาะด้านภาษาจีน รวมถึงการลงโทษที่ไม่เข้มงวดเด็ดขาด เนื่องจากกลัวไปกระทบกระเทือนความไม่พอใจของชาวจีนผู้กุมเศรษฐกิจในสยาม

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์.....

สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์.....

ปีการศึกษา...2552

ลายมือชื่อนิสิต..... 55-1114 0155

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก..... สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

498 01878 22 : MAJOR History

KEYWORDS : Chinese Schools / Chinese political ideologies

Ravipan Jaruthavee : CHINESE SCHOOLS IN MONTHON KRUNGTHEP,
1918 – 1932. THESIS ADVISOR: ASST.PROF. Suthachai Yimprasert, 333 pp.

The purpose of this dissertation is to study the status, establishment and administration of Chinese schools in *Monthon Krungthep* and their relation with the Siamese government from 1918 (Private School Act effected) until 1932, when a revolution transformed Siam from an absolute to a constitutional monarchy. Chinese schools in Siam were educational institutes, which taught children the language of their ancestral homeland and assumingly, Chinese nationalism. For this reason, the Siamese government promulgated laws to control Chinese schools, resulting in further violations of such laws and regulations from the Chinese.

Findings reveal that educational and political values, which China embodied during that period, strongly influenced Chinese schools in Siam. By ruling out Thai in the curriculum and concentrating on the Chinese language and political teachings - this became a great threat to the Siamese government. As a result the Private School Act of 1918 was introduced. This law made the Thai language an integral part of the educational system and also banned the teaching of Chinese political values, which the Siamese government thought would greatly endanger Siam's socio-political stability. However, The Siamese government were unable to fully control Chinese educational establishments because they lacked scholars of Chinese languages as well as the weakly enforced penalties put in place. This was due to the government's fear of the wealthy Chinese who dominated the economy of Siam.

Department : History

Field of Study : History

Academic Year : 2009

Student's Signature *[Handwritten Signature]*

Advisor's Signature *[Handwritten Signature]*

Co-Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ขอโมทนาคุณพระเป็นเจ้าผู้ทรงสรรพานุภาพของข้าพเจ้า ที่ได้ทรงส่งข้าพเจ้า มายังสถานศึกษาแห่งนี้ ให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากมาย รวมถึงให้ข้าพเจ้าได้รู้จักพระองค์ พระองค์ทรงทราบถึงความยากลำบากในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงทรงช่วยเหลือข้าพเจ้าผ่าน บุคคลต่างๆ ดังที่ข้าพเจ้าจะเอ่ยนามและกล่าวขอบคุณ ดังต่อไปนี้

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า สำหรับความเมตตาที่อาจารย์มีให้ข้าพเจ้าเสมอมา คำแนะนำต่างๆ ของ อาจารย์ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ของข้าพเจ้า ขอขอบคุณคณะกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ทุกท่าน อันได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาวิตรี เจริญพงศ์ อาจารย์ ดร. เพ็ญพิสุทธิ์ ทอง มี และอาจารย์ ดร. วาสนา วงศ์สุรวัฒน์ คำแนะนำของอาจารย์ทุกท่านล้วนทำให้วิทยานิพนธ์ของ ข้าพเจ้ามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์ อาจารย์ที่ ปรึกษาเอกัตศึกษาของข้าพเจ้า ที่ผลักดันและสนับสนุนให้ข้าพเจ้าทำการศึกษาเรื่องโรงเรียนจีน นับตั้งแต่ตอนที่ข้าพเจ้าเรียนวิชาสัมมนาประวัติศาสตร์ ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์เออิจิ มูราชิม่า สำหรับคำแนะนำอันมีค่าอย่างยิ่งในเรื่องเอกสารชั้นต้น ซึ่งถือเป็นเอกสารที่มีความสำคัญมาก สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย ที่ช่วยเหลือในการประสานงานกับ สมาคมจีนและโรงเรียนจีนทั้ง 5 กลุ่มภาษา ทำให้ข้าพเจ้าเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนจีนของ สมาคมจีนในกลุ่มภาษาต่างๆ ได้โดยสะดวก ความกรุณาของท่าน ทำให้ข้าพเจ้าซึ่งใจและภูมิใจใน ความเป็นคนไต้หวันอย่างยิ่ง และขอขอบคุณหอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ สำหรับ ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนบวญกุย โรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกคาทอลิก

ขอขอบคุณคุณพ่อ คุณแม่ รวมถึงญาติผู้ใหญ่ทุกท่าน พี่ น้อง และมิตรสหายทุก คนที่รักยิ่ง สำหรับกำลังใจที่มีให้เสมอมา และคอยตามลุ้นตามเชียร์ข้าพเจ้า จนถึงวินาทีที่ข้าพเจ้า เขียนกิตติกรรมประกาศฉบับนี้ ขอขอบคุณคุณสุพัฒน์ เจนสรรพกิจ สำหรับความช่วยเหลือในด้าน เทคโนโลยีที่เกินความสามารถของข้าพเจ้า โอกาสนี้ ขอขอบคุณนางสาวคัทลียา จารุทวี ซึ่งเป็นอีก บุคคลหนึ่งที่ความช่วยเหลือข้าพเจ้าในด้านภาษาอังกฤษ และขอขอบคุณบุคคลอีกหลายท่านและ องค์กรต่างๆ อีกหลายองค์กรที่ข้าพเจ้ามิได้เอ่ยนามถึง ซึ่งมีความสำคัญต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ น้ำใจของทุกท่านทั้งที่เอ่ยนามและไม่ได้เอ่ยนามนี้ ข้าพเจ้าจะจดจำเอาไว้เสมอ และขอระลึกถึงทุก ท่านในคำภาวนาของข้าพเจ้าตลอดไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
บทที่ 2 บริบทของโรงเรียนจีนและการศึกษา ก่อน พ.ศ. 2461.....	11
2.1 บริบททางสังคมและการเมือง.....	11
2.1.1 สถานการณ์ในประเทศจีน : ชุนยัตเซนกับการปฏิวัติ.....	11
2.1.2 ชุมชนชาวจีนในสยาม.....	18
2.1.3 กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยาม : การเคลื่อนไหว ของฝ่ายก๊กมินตั๋ง.....	23
2.1.4 นโยบายการควบคุมคนจีนของรัฐบาลสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ รัชกาลที่ 6 ก่อนปี พ.ศ. 2461.....	25
2.2 พัฒนาการของการศึกษาในประเทศจีน : จากการศึกษาแบบเก่า สู่การศึกษาแบบใหม่.....	28
2.3 ก่อนจะมาเป็นโรงเรียนจีนในสยาม.....	31
2.3.1 ลักษณะการศึกษาของคนจีนก่อนที่จะมีโรงเรียนจีน.....	31
2.3.2 อิทธิพลของการเมืองที่มีผลต่อการศึกษาของชาวจีนในสยาม.....	35
2.4 กำหนดโรงเรียนจีนในสยาม.....	37
บทที่ 3 โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2469.....	47
3.1 บริบททางสังคมและการเมือง.....	47
3.1.1 สถานการณ์ในประเทศจีน : ยุคขุนศึก (民国军阀)	47
3.1.2 กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยาม : การร่วมมือกันระหว่างฝ่าย พรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ในสยาม.....	50

3.1.3 นโยบายการควบคุมคนจีนของรัฐบาลสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 6 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา.....	51
3.2 พัฒนาการของการศึกษาในประเทศจีน : ขบวนการวัฒนธรรมใหม่.....	52
3.3 สภาพโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2469.....	55
3.3.1 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.....	55
3.3.2 โรงเรียนจีนที่สำคัญในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469.....	60
3.3.3 โรงเรียนสตรีจีน.....	65
3.3.4 การจัดตั้งโรงเรียนจีน.....	67
3.3.5 สัตถุชาติของผู้จัดการโรงเรียน.....	71
3.3.6 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน.....	73
3.3.7 รายได้ของโรงเรียน.....	74
3.3.8 การเปิดรับสมัครนักเรียน.....	77
3.3.9 การเรียนการสอนและกิจกรรมภายในโรงเรียน.....	79
3.3.10 ความนิยมของโรงเรียน.....	82
3.3.11 การปิดตัวของโรงเรียน.....	84
3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลสยาม พ.ศ. 2461 – 2469.....	85
บทที่ 4 โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2470 – 2475.....	107
4.1 บริบททางสังคมและการเมือง.....	107
4.1.1 สถานการณ์ในประเทศจีน : ความขัดแย้งภายในพรรคก๊กมินตั๋ง.....	107
4.1.2 กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยาม : ความแตกแยกระหว่างฝ่าย พรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ในสยาม.....	109
4.1.3 นโยบายการควบคุมคนจีนของรัฐบาลสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 7.....	110
4.2 สภาพโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2470 – 2475.....	111
4.2.1 พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470.....	111
4.2.2 โรงเรียนจีนที่สำคัญในช่วง พ.ศ. 2470 – 2475.....	112
4.2.3 ความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนจีนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470.....	113
ก. สัตถุชาติของผู้จัดการโรงเรียน.....	113
ข. รายได้ของโรงเรียน.....	115
ค. การเปิดรับสมัครนักเรียน.....	116

ง. จำนวนโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ.....	116
4.2.4 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน : กรณีศึกษา โรงเรียนสุนันทน์.....	118
4.2.5 การเรียนการสอนและกิจกรรมภายในโรงเรียน.....	121
4.2.6 ความนิยมของโรงเรียนจีน.....	125
4.2.7 การปิดตัวของโรงเรียน.....	128
4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลสยาม พ.ศ. 2461 – 2469.....	129
4.3.1 ปัญหาของโรงเรียนจีนที่ต่อเนื่องมาจากช่วง พ.ศ. 2461 – 2469.....	129
ก. คุณสมบัติของครูใหญ่.....	129
ข. การสอบภาษาไทยของครู.....	131
ค. การเปิด – ปิดโรงเรียน และย้ายโรงเรียน โดยไม่แจ้งให้ทราบ.....	136
ง. การไม่ยอมสอนภาษาไทยภายในโรงเรียนจีน.....	140
4.3.2 โรงเรียนจีนกับการสอนลัทธิการเมือง.....	141
ก. โรงเรียนฝ่ายก๊กมินตั๋ง.....	145
ข. โรงเรียนฝ่ายคอมมิวนิสต์.....	151
4.3.3 การเขียนบทความที่ระลึกในวันซังจับเจี๊ยะ (หรือวันที่ 10 ตุลาคม).....	153
4.3.4 การเสด็จเยือนโรงเรียนจีนของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	160
4.3.5 ความไม่ไว้วางใจที่รัฐบาลสยามมีต่อโรงเรียนจีน.....	166
4.3.6 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาเรื่องโรงเรียนจีน.....	169
ก. การจัดภาษาจีนไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน.....	170
ข. การเปลี่ยนโรงเรียนจีนให้เป็นโรงเรียนประชาบาล.....	172
ค. การบังคับให้ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีภายในโรงเรียนจีน.....	173
4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับภาคส่วนอื่นๆ ของสังคม.....	175
4.4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลจีน.....	175
4.4.2 การก่อการประท้วงของโรงเรียนยกหมิ่น.....	176
4.4.3 บทบาทของโรงเรียนจีนที่มีต่อสังคม.....	178
บทที่ 5 บทสรุป.....	180
รายการอ้างอิง.....	188

	หน้า
ภาคผนวก.....	239
ภาคผนวก ก. ตัวอย่างหนังสือสัญญาจ้างครู (โรงเรียนฮั่วหมิ่น).....	240
ภาคผนวก ข. แจ้งความรับนักเรียนของ โรงเรียนสตรีปวยฮั่ว (บำรุงสตรีจีน) จังหวัดพระนคร.....	242
ภาคผนวก ค. พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2461.....	244
ภาคผนวก ง. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ในท้องที่กรุงเทพมหานคร.....	250
ภาคผนวก จ. ตารางโรงเรียนจีนสามัญศึกษา มณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2475.....	265
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	333

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพถ่ายวันเปิดโรงเรียนป้วยเอง ถ่ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2463.....	61
2	ภาพถ่ายที่ระลึกนักเรียนรุ่นแรกที่จบการศึกษาจากโรงเรียนป้วยเอง ถ่ายเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2464.....	62
3	ภาพถ่ายหมู่โรงเรียนแต่ใจหนึ่งจ้อ ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2462.....	66
4	แผนภูมิวงกลมแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษา โดยแบ่งตามพื้นที่ใน มณฑลกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2461 – 2469.....	69
5	แผนภูมิวงกลมแสดงสถิติของผู้จัดการโรงเรียนจีนสามัญศึกษาในมณฑล กรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2461 – 2469.....	72
6	แผนภูมิแท่งแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษาที่แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้น และขอเลิกโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2461 – 2469.....	83
7	ภาพถ่ายโรงเรียนจีนต่างๆ เข้าร่วมงานไว้อาลัยขุนยัตเซน โดยจัดขึ้นที่โรงเรียน ป้วยเอง ถ่ายเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2468.....	106
8	แผนภูมิวงกลมแสดงสถิติของผู้จัดการโรงเรียนจีนสามัญศึกษาในมณฑล กรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2470 – 2475.....	114
9	แผนภูมิแท่งแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษาที่แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้น และขอเลิกโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2470 – 2475.....	117
10	แผนภูมิวงกลมแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษา โดยแบ่งตามพื้นที่ใน มณฑลกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2470 – 2475.....	127
11	ภาพถ่ายหมู่ที่ระลึกในการตั้งสโมสรนักเรียนโรงเรียนป้วยฮั่ว ถ่ายเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2472.....	148
12	ภาพถ่ายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนเด็ก.....	165
13	ภาพถ่ายนายโกศล สุบุตระกุล ในฐานะประธานกรรมการโรงเรียน นำเสด็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเยี่ยมชมโรงเรียนยอกหมื่น.....	166

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หากกล่าวถึงโรงเรียนจีนแล้ว คนในยุคปัจจุบันก็มักจะนึกถึงโรงเรียนของชาวจีนที่มีการสอนภาษาจีนในชั้นเรียนเป็นภาษาที่สอง หากพ่อแม่ผู้ปกครองคนไหนต้องการให้ลูกหลานของตนเก่งภาษาจีน หนึ่งในทางเลือกนั้นคือ การส่งลูกหลานของตนเข้าศึกษาในโรงเรียนจีน ไม่ว่าจะตนเองนั้นจะมีเชื้อสายจีนหรือไม่ก็ตาม เพราะในยุคปัจจุบัน ภาษาจีนถือว่าเป็นภาษาที่สำคัญมากของโลก โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ

เมื่อมองย้อนกลับไปในอดีต ในประวัติศาสตร์ของโรงเรียนจีน เหตุการณ์สำคัญที่ทุกคนจะรู้จักดีที่สุด คือการปิดโรงเรียนจีนในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งตรงกับช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2481 – 2483 ด้วยความเข้มงวดของรัฐบาล ทำให้โรงเรียนถูกสั่งปิดและเลิกล้มไปเองเป็นจำนวนมาก จนทั่วประเทศเหลือโรงเรียนจีนเล็กๆ อยู่เพียงโรงเรียนเดียว จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนจีนจึงค่อยๆ เริ่มฟื้นตัวอีกครั้ง

ในช่วงเวลาดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นจุด “ไคลแมกซ์” (Climax) ในประวัติศาสตร์โรงเรียนจีน แต่ก่อนที่จะถึงช่วงเวลาดังกล่าว จุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์โรงเรียนจีนในสยามเริ่มต้นจากตรงไหน จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาถึง

ย้อนกลับไปในประเทศจีน ในสมัยปลายราชวงศ์ชิง ในช่วงนั้นประเทศจีนร้อนแรงไปด้วยกระแสชาตินิยมและกระแสความต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ชาวจีนโพ้นทะเลได้กลายเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ ดังที่ซุนยัตเซน “บิดาแห่งสาธารณรัฐจีน” ผู้ซึ่งต่อมาเป็นผู้นำการปฏิวัติล้มราชวงศ์ชิงได้กล่าวไว้ว่า “ชาวจีนโพ้นทะเลคือมารดาผู้ให้กำเนิดการปฏิวัติ” (华侨是革命之母) ก่อนการปฏิวัติสำเร็จในปี พ.ศ. 2454 ซุนยัตเซนถึงกับเดินทางมายังสยามด้วยตนเองถึง 4 ครั้ง เพื่อปลุกกระแสชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเล และการก่อตั้งโรงเรียนฮั่วเอี้ยน โรงเรียนจีนสมัยใหม่โรงเรียนแรกในสยามก็เกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2451

ความสำคัญของโรงเรียนจีน นั่นคือการรักษาความเป็นจีนให้กับลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเล โดยผ่านการสอนภาษาจีนและการสอนลัทธิชาตินิยม ซึ่งตรงกับความต้องการของชาวจีนโพ้นทะเลในขณะนั้น ทำให้โรงเรียนจีนได้รับความนิยมอย่างมาก และจำนวนโรงเรียนจีนก็ทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ถือได้ว่า ในยุคสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสยาม พ.ศ. 2475 นั้น ถือเป็น “ยุคทอง” ของโรงเรียนจีนเลยทีเดียว

ในทางกลับกันการสอนลัทธิชาตินิยมจีนนั้น ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของรัฐบาลสยามในสมัยนั้น ที่ปกครองในระบอบราชาธิปไตย ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องหาทางควบคุมชาวจีน โดยเฉพาะการออกกฎหมายเพื่อควบคุมโรงเรียนจีน เพื่อมิให้โรงเรียนสอนวิชาอันไม่พึงปรารถนาและไม่เหมาะสม

วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนจีนโดยตรงที่เป็นภาษาไทยที่ผ่านมาที่พบ มีเพียง 2 เล่ม ได้แก่

1. พิชัย รัตนพล. “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512.
2. ณรงค์ พ่วงพิศ. “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514.

แต่ทั้ง 2 เล่มนั้น จะเน้นการพูดถึงการจัดการของรัฐที่มีต่อโรงเรียนจีน หรือเน้นถึงความคิดของรัฐที่มีผลต่อโรงเรียนจีนเป็นหลัก

ผู้เขียนจึงได้ตัดสินใจศึกษาเรื่อง “โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2475” เพื่อศึกษาโรงเรียนจีนในอีกมุมมองหนึ่ง ที่เน้นศึกษาความรู้เชิงสังคมมากกว่าเชิงนโยบาย และแสดงให้เห็นถึงจุดกำเนิดของโรงเรียนจีน สภาพของโรงเรียนจีนในยุคต้น และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลสยามในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาโต้ตอบของโรงเรียนจีนที่มีต่อก่อนนโยบายของรัฐ

ผู้เขียนได้เลือกศึกษาเฉพาะโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ เท่านั้น เนื่องจากว่า มณฑลกรุงเทพฯ เป็นที่ตั้งของจังหวัดพระนคร ซึ่งเป็นเมืองหลวง และเป็นบริเวณที่ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพและอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นมากที่สุด

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษามูลเหตุของการก่อตั้ง สถานะ และการดำเนินงานของโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2475
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ กับรัฐบาลสยาม และภาคส่วนอื่นของสังคม ในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2475

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเรื่องโรงเรียนจีนในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่ พ.ศ. 2461 ซึ่งเป็นปีที่พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มีผลบังคับใช้ จนถึงปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นปีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยศึกษาเฉพาะมณฑลกรุงเทพฯ เท่านั้น

แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ หรือสมมติฐาน

1. โรงเรียนจีนเป็นสถาบันที่ทำให้ลูกหลานชาวจีนในสังคมไทยสามารถรักษาความเป็นจีนไว้ได้ โดยผ่านการสอนภาษาและลัทธิชาตินิยมจีน ส่งผลให้โรงเรียนจีนได้รับความนิยมในหมู่ชาวจีนเป็นอย่างมาก
2. ชาวจีนไม่พอใจในนโยบายของรัฐบาลสยามที่มีต่อโรงเรียนจีน ในขณะเดียวกัน หน่วยงานรัฐก็ไม่พอใจการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายของชาวจีนบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนจีนเช่นกัน
3. เงื่อนไขบางประการในบางมาตราของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 ทำให้โรงเรียนจีนส่วนใหญ่ ต่างต่อต้านและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติทั้งสามฉบับ

หลักฐานที่ใช้ในการศึกษา

1. เอกสารชั้นต้น ได้แก่ และเอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ อาทิเช่น ใบแจ้งความ จ้างตั้งโรงเรียน จดหมายที่ชาวจีนใช้ติดต่อกับทางราชการ บทความของเด็กนักเรียนชาวจีน หนังสือพิมพ์ร่วมสมัยบางส่วน ฯลฯ
2. เอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือทั่วไปและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากหอสมุดต่างๆ สมาคมจีน และโรงเรียนจีนที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจสถานภาพของโรงเรียนจีนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461 – 2475
2. ทำให้เข้าใจทัศนคติของชาวไทยและทัศนคติของชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนจีน
3. ทำให้เข้าใจปฏิกริยาของชาวจีนที่มีต่อนโยบายควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐบาลสยาม

ทบทวนวรรณกรรม

1. ณรงค์ พ่วงพิศ. “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร*, 2514.

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งที่จะศึกษานโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดย ณรงค์ พ่วงพิศ ได้กล่าวไว้ว่า นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในสมัยนั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ เพื่อควบคุมโรงเรียนจีนและเพื่อสร้างความผสมกลมกลืน (assimilation) นักเรียนจีน เนื่องจากการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมของชาวจีนในสยาม ทำให้รัฐบาลจึงต้องวางนโยบายต่างๆ เพื่อความมั่นคงของประเทศ แต่บางครั้งนโยบายเหล่านี้กลับประสบความล้มเหลวอันเนื่องมาจากการดำเนินการที่ไม่เด็ดขาด

ผู้เขียนได้นำเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีน นโยบายเกี่ยวกับการควบคุมโรงเรียนจีนและความพยายามในการสร้างความผสมกลมกลืนกับชาวจีน ในสมัยรัชกาลที่ 7 รวมถึงอุปสรรคและผลจากการดำเนินนโยบายเหล่านั้น ที่ปรากฏในงานศึกษาชิ้นนี้ มาใช้ในวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน ความแตกต่างระหว่างงานศึกษาชิ้นนี้กับวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน คือ วิทยานิพนธ์ของผู้เขียนจะศึกษาโรงเรียนจีนในด้านสังคมด้วย นอกเหนือจากในด้านของนโยบาย

2. พิชัย รัตนพล. “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, 2512.

งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งที่จะศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการควบคุมโรงเรียนจีน มาตรการในการควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐ รวมถึงผลที่เกิดจากการควบคุมโรงเรียนจีนตั้งแต่สมัยก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 จนถึงปี พ.ศ. 2512 โดยศึกษา โดย พิชัย รัตนพล ได้กล่าวถึงการควบคุมโรงเรียนจีนในสมัยการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก จนถึงสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองไว้ว่า โรงเรียนจีนถูกใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมปลูกฝังลัทธิการเมืองที่ขัดแย้งกับการปกครองของสยามในขณะนั้น รัฐเกรงว่าจะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์และจะทำให้ลูกหลานชาวจีนไม่จงรักภักดีต่อสยาม จึงได้ออกมาตรการควบคุมไม่ให้มีการนำลัทธิการเมืองมาเกี่ยวข้องกับการศึกษา แต่ก็ยังมีลักษณะผ่อนปรน เพราะกลัวว่าต่างชาติจะตำหนิว่าไม่ให้เสรีภาพทางการศึกษา และกลัวว่าชาวจีนจะก่อความไม่สงบขึ้น

งานศึกษาชิ้นนี้มีความคล้ายคลึงกับงานศึกษาของ ณรงค์ พ่วงพิศ เนื่องจากเป็นการศึกษาเรื่องนโยบายการควบคุมโรงเรียนจีนเช่นเดียวกัน แต่งานศึกษาของ พิชัย รัตนพล จะมี

ขอบเขตของเวลาที่กว้างกว่า แต่งานศึกษาของ ณรงค์ พวงพิศ จะศึกษาเฉพาะช่วงเวลาและศึกษาในเชิงลึกมากกว่า อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานศึกษาของ พิชัย รัตนพล ก็เน้นการศึกษาเรื่องของนโยบายเช่นเดียวกับงานศึกษาของ ณรงค์ พวงพิศ จึงทำให้เกิดความแตกต่างกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เช่นเดียวกัน

3. ปานหทัย ศรีสุธา. "นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย (พ.ศ. 2431 – 2479)." *ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 2548.

งานศึกษาชิ้นนี้กล่าวถึง การจัดการศึกษาในสยามระหว่าง พ.ศ. 2431 – 2479 ปานหทัย ศรีสุธา ได้กล่าวถึงนโยบายการจัดการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์ การจัดตั้งโรงเรียนรัฐบาล การจัดตั้งโรงเรียนเอกชนของชาวไทย การจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารี รวมถึงการจัดตั้งโรงเรียนของชาวจีนด้วย นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงบทบาทของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งส่งผลกระทบต่อโรงเรียนจีนเป็นอย่างมาก งานศึกษาชิ้นนี้จะกล่าวถึงโรงเรียนราษฎร์โดยรวม ทั้งโรงเรียนของชาวตะวันตก ชาวไทย และชาวจีน ในขณะที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเน้นการศึกษาเรื่องโรงเรียนจีนโดยเฉพาะ

4. จี. วิลเลียม สกินเนอร์. *สังคมจีนในไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.

งานศึกษาชิ้นนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของชาวจีนโพ้นทะเลที่ได้อพยพและอาศัยอยู่ในสยาม ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในส่วนที่เกี่ยวข้องโรงเรียนจีน จี. วิลเลียม สกินเนอร์ ได้กล่าวถึงการศึกษาของชาวจีนในช่วงก่อนที่จะมีการก่อตั้งโรงเรียนจีน ความสำคัญของการศึกษารูปแบบใหม่สำหรับชาวจีน การก่อตั้งโรงเรียนของสมาคมต่างๆ ความเจริญของการศึกษาของคนจีนในสยาม นโยบายของรัฐที่มีต่อโรงเรียนจีนและผลกระทบที่ตามมา สภาพของโรงเรียนจีน วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ของผู้เขียนได้กล่าวถึงข้อมูลที่เป็นรายละเอียดบางประการที่แตกต่างจาก จี. วิลเลียม สกินเนอร์ โดยเฉพาะเรื่องโรงเรียนสตรีจีน

5. เออิจิ มุราชิม่า. *การเมืองจีนสยาม*. แปลโดย *วรศักดิ์ มหัทธโนบล*. กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

งานศึกษาชิ้นนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม โดยรวม ในช่วงปี พ.ศ. 2467 – 2484 ซึ่ง เออิจิ มุราชิม่าได้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมทางการเมืองของ

ชาวจีนในสมัยนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากสถานการณ์ในประเทศจีนโดยตรง และถือเป็นส่วนหนึ่งของ ขบวนการชาตินิยมของชาวจีนทั่วโลก โดยได้รับการชี้นำจากฝ่ายการเมือง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายก๊กมินตั๋งและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ส่วนหนึ่งของงานศึกษาชิ้นนี้ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนจีน ซึ่งผู้เขียนได้นำมาใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ชื่อบุคคลหรือชื่อสถานที่ที่ใช้เป็นภาษาจีนกลาง ยกเว้นบางคำจะอ่านออกเสียงตามความนิยม หรือตามที่ต้นฉบับเอกสารได้อ้างอิงไว้ โดยจะหมายเหตุคำอ่านภาษาจีนกลางไว้ให้
2. ตัวอักษรจีนที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นอักษรตัวย่อ (简体中文) ทั้งหมด
3. การเขียนภาษาไทยทับศัพท์คำในภาษาจีน ใช้เกณฑ์การทับศัพท์ตาม “เกณฑ์การใช้อักขระไทยถ่ายทอดเสียงจากภาษาจีนแมนดาริน” ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี
4. เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการในสมัยก่อนนั้น ในช่วง พ.ศ. 2435 – 2461 ใช้ชื่อว่า กระทรวงธรรมการ ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2462 – 2468 เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และในช่วงปี พ.ศ. 2469 – 2483 ก็เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงธรรมการอีกครั้งหนึ่ง จนในปี พ.ศ. 2484 จึงใช้ชื่อว่ากระทรวงศึกษาธิการมาจนถึงทุกวันนี้ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะขอใช้คำว่า “กระทรวงศึกษาธิการ” และ “กระทรวงธรรมการ” ตามช่วงเวลานั้นๆ ที่นำมาอ้างอิง

นิยามศัพท์

ความหมายของคำว่า “โรงเรียนจีน” ในสมัยรัชกาลที่ 6 และ รัชกาลที่ 7

พิชัย รัตนพลได้กล่าวถึงที่มาของคำว่า “โรงเรียนจีน” ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน” ไว้ว่า โรงเรียนจีนคือโรงเรียนเอกชนที่มีการสอนภาษาจีนภายในโรงเรียน และดำเนินการโดยชาวจีน

โรงเรียนจีนได้มีกำเนิดมาก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก พ.ศ. 2461 เป็นโรงเรียนของเอกชนที่จัดดำเนินการสอนภาษาจีน เช่นเดียวกับกับโรงเรียนของเอกชนที่จัดดำเนินการสอนภาษาอังกฤษในสมัยนั้น และในสมัยนั้นปรากฏว่าโรงเรียนเอกชนที่จัดดำเนินการสอนภาษาต่างประเทศ ทั้งที่เป็นภาษาจีนหรือภาษาอังกฤษ ต่างก็มีความเป็นอิสระมากพอสมควรในการจัดการดำเนินการสอนภาษาของตน และตามความเข้าใจของคนทั่วไปในสมัยนั้นต่างก็เรียกชื่อโรงเรียนของเอกชนประเภทนี้ตามภาษาที่ตนจัดสอน กล่าวคือ โรงเรียนสอนภาษาจีนก็เรียกว่า

‘โรงเรียนจีน’ โรงเรียนที่สอนภาษาอังกฤษก็เรียกชื่อว่า “โรงเรียนฝรั่ง” เป็นต้น นอกจากคนทั่วไปได้เรียกชื่อโรงเรียนเอกชนเหล่านี้ตามภาษาที่จัดสอนแล้ว ตามข้อเท็จจริงก็ยิ่งปรากฏว่า ในสมัยนั้นการดำเนินการสอนของโรงเรียนส่วนมากมีผู้ดำเนินการเป็นชาวต่างชาติที่ทำการสอนในภาษานั้นๆ ด้วย ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า โรงเรียนจีนที่คนทั่วไปเรียกเช่นนั้น เป็นการเรียกที่ตรงตามความเป็นจริงอย่างมาก เพราะภาษาที่สอนก็เป็นภาษาจีน และยังดำเนินการโดยชาวจีนอีกด้วย¹

จากหลักฐานที่พบ ผู้เขียนได้พบจุดที่น่าสนใจของลักษณะของโรงเรียนจีน และข้อขัดแย้งกับที่มาที่ พิชัย รัตนพล กล่าวถึงดังนี้

1. โรงเรียนจีนไม่จำเป็นต้องมีผู้จัดการ²เป็นชาวจีน เพราะโรงเรียนจีนบางโรงเรียนเปิดสอนโดยชาวตะวันตก ซึ่งเป็นโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ดังนั้น โรงเรียนจีนบางโรงเรียนจึงมีจุดมุ่งหมายในการตั้งโรงเรียนเพื่อเผยแพร่ศาสนา มากกว่าเพื่อรักษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชาวจีน
2. โรงเรียนจีนทุกโรงเรียนจัดตั้งโดยเอกชน แต่ไม่ใช่ทุกโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนราษฎร์ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 โรงเรียนจีนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะโรงเรียนจีนที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 เป็นต้นไป ตั้งขึ้นอย่างโรงเรียนอนุบาล³ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นโรงเรียนราษฎร์ตามพระราชบัญญัติ
3. โรงเรียนจีนมีทั้งที่เป็นโรงเรียนสามัญศึกษา⁴ และโรงเรียนวิสามัญศึกษา⁵ แต่อย่างไร

¹ พิชัย รัตนพล, “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512), 7 – 9.

² ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้อธิบายไว้ว่า ผู้จัดการคือ “บุคคลผู้เดียวหรือร่วมกับบุคคลอื่น เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการเปิดและดำรงอยู่แห่งโรงเรียนราษฎร์” ในกรณีที่โรงเรียนขนาดเล็ก และไม่ใช่โรงเรียนของสมาคมชาวจีน ผู้จัดการในอีกนัยหนึ่งก็คือเจ้าของโรงเรียนนั่นเอง

³ ลักษณะพิเศษของโรงเรียนประเภทนี้คือ ให้การศึกษาแก่นักเรียนอายุไม่เกิน 9 ขวบ หากนักเรียนคนไหนมีอายุเกิน 9 ขวบ และใช้เวลาในการเดินทางจากบ้านมาถึงโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนราษฎร์ที่รับนักเรียนไม่กำหนดอายุมากกว่าครึ่งชั่วโมง ก็จะยอมผ่อนผันให้รับนักเรียนคนนั้นเข้าเรียนได้ในโรงเรียนอนุบาลนั้นๆ ได้จนถึงอายุ 12 ขวบ

⁴ ตามประกาศตั้งโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้อธิบายไว้ว่า “สามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนความรู้ใดๆ อันเป็นความรู้สามัญซึ่งคนควรจะมีทุกคน ตัวอย่างเช่น วิชาหนังสือ วิชาเลข วิชาเลขาคือสอนกิริยาวิชาใจให้ประพฤติที่ดีละเว้นที่ชั่ว เป็นต้น”

⁵ ตามประกาศตั้งโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้อธิบายไว้ว่า “วิสามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนความรู้ใดๆ อันเป็นความรู้พิเศษซึ่งบุคคลพึงเลือกเรียนเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ไม่จำเป็นต้องเรียนให้รู้ทุกอย่างทุกคน ตัวอย่างเช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาช่างต่างๆ เป็นต้น” ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มาตรา 8(2) ยังได้กล่าวถึงการศึกษาแบบวิสามัญว่ามีลักษณะการเรียน “เฉพาะวิชาชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่นว่าสอนภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ฤๅสอนศิลปศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง” โดยโรงเรียนวิสามัญศึกษาจะได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องสอนวิชาต่างๆ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มาตรา 14 นั่นคือ “(1) ให้อ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร (2) ให้ได้ศึกษาน้ำที่ของพลเมืองที่ดี ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเป็นอย่างน้อย” ซึ่งบังคับสอนในโรงเรียนสามัญศึกษา

กิติ ในปีแรกๆ ที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461⁶ กระทรวงธรรมการไม่สนับสนุนให้เปิดโรงเรียนประเภทวิสามัญศึกษาที่สอนภาษาจีนเพียงอย่างเดียว เห็นได้จากกรณีของโรงเรียนเหล็องแส⁷ เมื่อผู้จัดการโรงเรียนเหล็องแสแจ้งความจำนงขอดำรงโรงเรียนต่อไป และขอสอนภาษาจีนเพียงอย่างเดียว ซึ่งเจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการผู้หนึ่งได้ลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2461 ว่า

ควรตอบไปว่าโรงเรียนนี้ไม่อยู่ในพวกที่เสนาบดีจะอนุญาตให้เป็นโรงเรียนวิสามัญศึกษาได้ ต้องปฏิบัติตามอย่างโรงเรียนสามัญศึกษา และเป็นประเภทโรงเรียนอนุบาล ครูใหญ่จะต้องรู้ภาษา⁸ ให้รู้พอความต้องการในปีหนึ่ง เมื่อตอบไปแล้ว ให้พนักงานตรวจการไปตรวจและรายงานมา⁹

เมื่อแจ้งไปยังผู้จัดการโรงเรียนให้ทำตามพระราชบัญญัติ ผู้จัดการกลับไม่ปฏิบัติตาม ได้แต่คัดค้านเรื่อยมา ทางกรมศึกษาธิการเห็นว่า ให้ลองเกลี้ยกล่อมดูก่อน แนะนำให้เลิกโรงเรียนเสีย หากถึงที่สุดจริงๆ จึงค่อยดำเนินการฟ้องร้องกันไป ดังที่เจ้าหน้าที่กรมศึกษาธิการผู้หนึ่งได้ลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 ความว่า

ถ้าให้เห็นว่าไม่มีหนทางจะจัดได้ตามพระราชบัญญัติ ก็แนะนำให้เขาเลิกเสีย การฟ้องต้องเป็นการที่จะทำที่สุด ลองต้ม¹⁰ ดูก่อน¹¹

ในที่สุด โรงเรียนเหล็องแสก็ถูกสั่งปิด โดยไม่มีการฟ้องร้องและลงโทษแต่อย่างใด แม้ว่า จะพยายามไปเกลี้ยกล่อมหลายครั้งแล้ว แต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งสั่งให้หยุดการเรียนการสอน ผู้จัดการก็ไม่มีที่ท่าตกใจแต่ประการใด และทำเป็นพุดไม่รู้เรื่อง ดังที่เจ้าหน้าที่คนเดิมลงความเห็นไว้เมื่อ วันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 ความว่า

⁶ จะกล่าวถึงอย่างละเอียดในบทที่ 3

⁷ เนื่องจากตัวอักษรในเอกสารหวัดมาก จึงไม่สามารถถอดเสียงเป็นภาษาจีนกลางได้

⁸ หมายความว่า ครูใหญ่จะต้องมีความรู้ภาษาไทย

⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/75 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนเหล็องแส (16 กันยายน 2461 – 29 พฤษภาคม 2462)

¹⁰ หมายถึง กล่อม

¹¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/75 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนเหล็องแส (16 กันยายน 2461 – 29 พฤษภาคม 2462)

เรื่องนี้ไม่ใช่จู่ๆ ก็มารายงาน ได้ไปวากกล่าวแลชี้แจงเรื่อยมา ตั้งแต่เดือนตุลาคมแล้ว จนในที่สุดบอกว่า จะต้องให้สิ่งให้หยุด ก็ไม่เห็นเขาตกใจ เปนแต่ทำพูดไทยไม่ได้ไม่เข้าใจทั้งนั้น ได้ใช้ล่ำไปพูดก็ไม่สำเร็จ รวมความเรื่องนี้ถึงที่สุดที่จะทำได้¹²

อีกกรณีหนึ่งคือ โรงเรียนเม่งเม้ง¹³แจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนขึ้นในปี พ.ศ. 2466 โดยขอสอนวิชาภาษาไทย และภาษาจีนอย่างวิสามันตศึกษา แต่ทางการเห็นว่า ต้องบังคับให้โรงเรียนมีการสอนวิชาบังคับตามมาตรา 14 ด้วยตามอย่างโรงเรียนสามัญศึกษา เพราะโรงเรียนจีนที่สอนเวลากลางคืน มักรับนักเรียนที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียนสามัญศึกษาในเวลากลางวันที่ยังมีอายุอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องศึกษาในโรงเรียนด้วย ทำให้ยากแก่การตรวจสอบ ดังที่หลวงสิทธิวุฒิ พนักงานตรวจการศึกษาในขณะนั้น ได้ลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2466 ว่า

ส่วนนักเรียนที่เรียนไม่มีกำหนดอายุ มุ่งจะสอนเด็กๆ ด้วย เช่นนี้ เห็นควรโปรดให้สอนวิชาที่บังคับตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติ คือไม่ยกเว้นให้ เพราะสิทธิอยู่ที่ฝ่ายเรา และ ร.ร. จีนสอนเวลาค่ำเช่นนี้ มักจะมี น.ร. ที่ไม่ได้เรียนกลางวันซึ่งมีเขตรอายุยังไม่พ้นการศึกษาเข้าเรียนปะปนอยู่ด้วย ยากแก่การสืบสวน เมื่อบังคับให้สอนวิชาที่บังคับเสียด้วย ร.ร. อาจารย์เด็กที่ไม่เรียนกลางวันเข้าเรียนด้วยได้ และจะไม่เป็นการยุ่งยากต่อการตรวจตราและสืบสวน¹⁴

ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการอีกคนหนึ่ง ได้ลงความเห็นสนับสนุนว่า เมื่อมีการสอนภาษาไทยแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องยกเว้นการสอนวิชาตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ มาตรา 14 และไม่ต้องจำกัดเรื่องนักเรียนที่จะเข้าศึกษา¹⁵

แม้โรงเรียนนี้จะได้รับการอนุโลมเป็นโรงเรียนวิสามันตศึกษา แต่ก็เห็นได้ว่า เป็นโรงเรียนวิสามันตแต่เพียงในนามเท่านั้น เพราะต้องสอนวิชาตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 14

ต่อมาภายหลัง ทางกรมมีการผ่อนปรนมากขึ้น นับตั้งแต่ช่วงปี 2467 ก็มีปรากฏโรงเรียนวิสามันตศึกษา ซึ่งในใบแจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนระบุแค่ ว่า สอนภาษาจีนเพียงอย่างเดียว และได้รับการยกเว้นไม่ต้องสอนวิชาตามมาตราที่ 14 ด้วย

¹² เรื่องเดียวกัน

¹³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศส.54.1/822 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนเม่งเม้งขอตั้งโรงเรียนขึ้นกับขอรับครุ](#)
น้อย ขอผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทยด้วย (28 ธันวาคม 2466 – 7 กุมภาพันธ์ 2466)

¹⁵ เรื่องเดียวกัน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ ในบัญชีหน้าเรื่องของกระทรวงธรรมการ ว่าด้วยเรื่อง “แจ้งความจำนงตั้ง ร.ร. จีนต่างๆ กรุงเทพฯ”¹⁶ พ.ศ. 2471 ได้เขียนรายชื่อโรงเรียนจีนต่างๆ ที่แจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนในขณะนั้น พร้อมแนบเอกสารขอตั้งโรงเรียนของโรงเรียนเหล่านั้นมาด้วย พบว่าชื่อของโรงเรียนเหล่านั้นเป็นชื่อภาษาจีนทั้งหมด มีทั้งโรงเรียนสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา และโรงเรียนวิสามัญศึกษาบางโรงเรียนก็ไม่มีการสอนภาษาจีน

ด้วยเหตุนี้ ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “โรงเรียนจีน” ในสมัยรัชกาลที่ 6 และ รัชกาลที่ 7 ตามเอกสารที่ปรากฏ จึงมีความหมายที่ยังคลุมเครือมาก และยังขัดแย้งกับที่มาของโรงเรียนจีนที่พิชัย รัตนพล ได้กล่าวไว้ แต่ก็เป็นที่เข้าใจว่า โรงเรียนเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อสอนชาวจีนเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ดี ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ความหมายของคำว่า “โรงเรียนจีน” ที่ผู้เขียนใช้ศึกษานั้นหมายถึง โรงเรียนประเภทสามัญศึกษาที่เอกชนจัดตั้งขึ้น และมีการสอนภาษาจีนในโรงเรียน โดยวิชาภาษาจีนไม่ได้เป็นวิชาเลือกสำหรับภาษาต่างประเทศ ดังนั้น โรงเรียนสามัญศึกษาที่แม้จะมีชื่อโรงเรียนเป็นภาษาจีน หรือมีผู้จัดการเป็นชาวจีน หากไม่มีการสอนภาษาจีนภายในโรงเรียน ก็จะไม่ถือว่าเป็นโรงเรียนจีน สำหรับโรงเรียนประเภทวิสามัญศึกษา ซึ่งยังไม่ระบุได้ชัดเจนว่าโรงเรียนวิสามัญแบบใดถือได้ว่าเป็นโรงเรียนจีน ผู้เขียนจะเลือกหยิบยกเพียงบางโรงเรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทบาทการเผยแพร่ลัทธิการเมืองจีนเท่านั้น มาใช้เป็นตัวอย่างประกอบในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1395 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 กุมภาพันธ์ 2476)

บทที่ 2

บริบทของโรงเรียนจีนและการศึกษา ก่อน พ.ศ. 2461

ในบทนี้ จะกล่าวถึงสภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2461 โดยจะกล่าวถึงสถานการณ์ในประเทศจีนทั้งก่อนการปฏิวัติ และหลังการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2454 ทำความเข้าใจกับสภาพของชุมชนชาวจีนในสยามในยุคสมัยนั้น ศึกษากิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยามที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศจีน ก่อนปี พ.ศ. 2461 การออกกฎหมายควบคุมชาวจีนของรัฐบาลสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 รวมถึงบริบททางการศึกษาทั้งในประเทศจีนและในสยาม ซึ่งทั้งหมดนี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อการก่อตั้งโรงเรียนจีน และนำไปสู่การออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ในเวลาต่อมา

2.1 บริบททางสังคมและการเมือง

2.1.1 สถานการณ์ในประเทศจีน : ชุนยัตเซินกับการปฏิวัติ

ชุนยัตเซิน¹ เกิดที่อำเภอเซียงซาน (香山县) มณฑลกวางตุ้ง² ในปี พ.ศ. 2409 ในวัยเด็กได้ติดตามพี่ชายไปอยู่ที่เมืองฮอนโนลูลู เกาะฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนหวงเหวิน (皇仁书院 หรือ Queen's College) ในฮ่องกง³ และได้รับอิทธิพลจากกบฏไท่ผิงเทียนกั๋ว⁴ จนเกิดปณิธานที่จะโค่นล้มการปกครองของราชวงศ์ชิง (清朝 พ.ศ. 2187 – 2455)

ในปี พ.ศ. 2437 ชุนยัตเซินก่อตั้งกลุ่มปฏิวัติครั้งแรก โดยใช้ชื่อว่า “สมาคมนึงจิง” (兴中会) ปีถัดมาก็ได้ตั้งศูนย์บัญชาการขึ้นที่ฮ่องกง ขยายขอบข่ายของสมาคมนึงจิงในฮ่องกง วางแผนจะก่อการปฏิวัติที่เมืองกวางเจา⁵ แต่ความลับรั่วไหล จึงต้องหนีไปยังต่างประเทศ หลังจากเหตุการณ์ที่กลุ่มอี่เหอตวน⁶ ก่อความไม่สงบ ชุนยัตเซินเห็นเป็นโอกาสจึงก่อการปฏิวัติที่เมืองกวางเจาและเมือง

¹ ชุนยัตเซิน (孙逸仙) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ชุนอี้เซี่ยน เขายังเป็นที่รู้จักในนาม ชุนเหวิน (孙文) หรือ ชุนจงซาน (孙中山)

² มณฑลกวางตุ้ง (广东省) ภาษาจีนกลางอ่านว่า มณฑลกว๋างตง

³ ฮ่องกง (香港) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เซียงก่าง

⁴ กบฏไท่ผิงเทียนกั๋ว (太平天国) เป็นกบฏในช่วงปี พ.ศ. 2394 – 2407 มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนานกิง (南京市 ภาษาจีนกลางอ่านว่า เมืองหนานจิง) มีนโยบายที่เน้นความเสมอภาคทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และชนบประเพณี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์ มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือต้องการล้มราชวงศ์ชิง

⁵ เมืองกวางเจา (广州市) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เมืองกวางโจว

⁶ กลุ่มอี่เหอตวน (义和团) หรือ กบฏนักมวย มีศูนย์กลางอยู่ที่มณฑลซานตง (山东省) และมณฑลเหอเป่ย์ (河北省) รวบรวมสมาชิกตั้งเป็นสำนักฝึกมวย เทียบสั่งสอนว่ามีเวทมนตร์ทำให้ยุยงกระพือยงฟันไม่เข้า พร้อมทั้งชูคำขวัญว่า “ประคองราชสำนักชิง กำจัดต่างชาติ” (扶清灭洋) สามารถรวบรวมประชาชนได้มากมาย มีขุนนางกลุ่มหนึ่งได้เข้าร่วมกลุ่มด้วย และแนะนำให้พระนางซูสีไทเฮา (慈禧太后 ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซือสีไท่ฮั่ว) ได้รู้จัก พระนางจึงถือโอกาสใช้กลุ่มอี่เหอตวนเป็นเครื่องมือทำลายต่างชาติ

ฮุ่ยโจว (惠州市) แต่ล้มเหลวอีก ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศอีกครั้ง เพื่อเผยแพร่งานปฏิวัติและเรียกรวบรวมเงินทุนสนับสนุนการปฏิวัติ

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2448 ชุนยัตเซนได้นำสมาคมชิงจางของตนไปรวมกับสมาคมหฺวาซิง (华兴会) และสมาคมกวงฟู (光复会) กลายเป็น “สมาคมถงเหมิง” (同盟会) โดยมีเป้าหมายคือ “ขับไล่แมนจู ฟื้นฟูชาติจีน สถาปนาประชาชาติ และกระจายสิทธิครองที่ดิน”⁷ (驱除鞑虏，恢复中华，建立民国，平均地权。) ชุนยัตเซนยังได้เสนอหลัก “ลัทธิไตรราชฎร์” 3 ประการ (三民主义) ลงในหนังสือพิมพ์หมินเป่า (民报) ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของสมาคม ได้แก่⁸

1. หลักประชาชาติ (民族主义) คือ การล้มล้างการปกครองของราชสำนักชิง กำจัดการกดขี่ระหว่างชนเผ่า
2. หลักประชาธิปไตย (民权主义) คือ การล้มล้างอำนาจการปกครองระบอบเผด็จการ ก่อตั้งการปกครองแบบสาธารณรัฐ
3. หลักประชาชีพ (民生主义) คือ ยึดความเท่าเทียมกันในกรรมสิทธิ์ที่ดิน เพื่อความเสมอภาคทางสังคม

สถานการณ์ในประเทศจีนก่อนการปฏิวัติ

ในช่วงปลายสมัยราชวงศ์ชิง อำนาจการปกครองของราชวงศ์ชิงถูกสั่นคลอน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการรุกรานของชาติมหาอำนาจตะวันตก (เช่น สงครามฝิ่น)⁹ และการก่อกบฏภายใน (เช่น กบฏไท่ผิงเทียนกั๋ว) ทำให้สภาพบ้านเมืองในสมัยนั้นเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย แต่ก็ประสบความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2441 เป็นต้นมา กลุ่มอื้อเหอถวนได้เริ่มก่อตัวขึ้น และสร้างความวุ่นวายขึ้นในประเทศจีน โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่กำจัดชาวต่างชาติ กลุ่มอื้อเหอถวนได้สังหารทั้งมิชชันนารีและชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์ เคาโบสถ์และบ้านเรือนต่างๆ ทำให้ชาวต่างชาติประณามถึงความโหดร้ายของกลุ่มอื้อเหอถวน

⁷ โจวจยาหรง, ประวัติศาสตร์จีน, แปลโดย วิไล ลิ้มถาวรนนต์, ศรีวิภาญจน์ กุลยานนท์ และ เอกสันท์ ชินอักรพงศ์ (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), 297.

⁸ เรื่องเดียวกัน

⁹ สงครามฝิ่น (鴉片战争) เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุเนื่องมาจากในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 อังกฤษประสบปัญหาขาดดุลการค้ากับจีน จึงแก้ปัญหาด้วยการได้ส่งฝิ่นเข้ามาขายในจีน ทำให้ดุลการค้าระหว่างจีนกับอังกฤษพลิกกลับ จนจีนประสบปัญหาภาวะค่าเงินตกต่ำ การคลังขาดสภาพคล่อง และฝิ่นยังทำลายสุขภาพชาวจีนด้วย จักรพรรดิเต้ากวง (道光帝 ประสูติ พ.ศ. 2325 ครองราชย์ พ.ศ. 2364 สิ้นพระชนม์ พ.ศ. 2393) ได้ส่งหลินเจ้อสวี่ (林则徐) ไปปราบปรามฝิ่นที่เมืองกวางเจา (ซึ่งเป็นเมืองท่าแห่งเดียวที่ได้รับอนุญาตให้ค้าขายกับต่างประเทศได้) จนเกิดความขัดแย้งกับชาวอังกฤษ และบานปลายกลายเป็นสงคราม ในที่สุด จีนตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ต้องยอมทำสนธิสัญญานานกิง (南京条约) ในปี พ.ศ. 2385 ซึ่งทำให้จีนต้องยกเกาะฮ่องกงให้อังกฤษ

ในปี พ.ศ. 2443 พระนางซูสีไทเฮา¹⁰ ประกาศสงครามกับต่างชาติ รับสั่งให้กลุ่มอู่เหอถวนโจมตีเขตสถานทูตในกรุงปักกิ่ง¹¹ มีการปิดล้อมสถานทูตนานถึง 2 เดือน ส่งผลให้ชาวต่างประเทศและชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์ถูกปิดล้อมและเสียชีวิตร่วมหลายร้อยคน ทำให้อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี ฝรั่งเศส รัสเซีย ญี่ปุ่น อิตาลี และออสเตรเลีย – ฮังการี รวมกำลังเป็นกองทัพพันธมิตร 8 ชาติ (八国联军) บุกเข้ากรุงปักกิ่ง พระนางซูสีไทเฮาจึงต้องพำนักที่พระราชวังฤดูร้อน¹² หนีไปยังเมืองซีอาน (西安市) ทางตอนกลางของประเทศจีน ทหารของพันธมิตร 8 ชาติ เทียบปล้นสะดมไปทั่ว ฆ่าชาวจีนอย่างไม่เลือกว่าเป็นกลุ่มอู่เหอถวนหรือไม่ ทำลายสถานที่และสมบัติของจีนเสียหายมากมาย อย่างหาที่สุดมิได้

ในปี พ.ศ. 2444 ได้มีการทำสนธิสัญญาซินไฉว (辛丑条约) โดยอนุญาตให้ทหารต่างชาติตั้งกองทัพตลอดแนวเส้นทางรถไฟจากปักกิ่งถึงด่านซานไห่กวน (山海关) ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ และให้ซานเมืองตะวันออกซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของประชาชนให้เป็นเขตสถานทูต ห้ามคนจีนอาศัยอยู่ในเขตดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นการเสียอำนาจอธิปไตยอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ ประเทศจีนยังต้องชดเชยค่าปฏิกรรมสงครามอีก 450 ล้านเหรียญดอลลาร์ ซึ่งจะต้องชำระเป็นงวดๆ พร้อมดอกเบี้ย โดยแบ่งจ่ายเป็นเวลา 39 ปี เงินต้นและดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายทั้งหมดรวม 980 ล้านเหรียญดอลลาร์¹³ รัฐบาลจึงต้องกู้เงินจากต่างประเทศและเก็บภาษีประชาชนอย่างหนัก ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างยากลำบาก ราชสำนักแมนจูและมหาอำนาจต่างชาติร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์ของประชาชน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดกระแสปฏิวัติโค่นล้มราชบัลลังก์อย่างหนักหน่วง

ในปี พ.ศ. 2446 ฝ่ายเรียกร้องรัฐธรรมนูญ¹⁴ นำโดยคังโหย่วเหวย¹⁵ และเหลียงฉีเซา¹⁶ และฝ่ายปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์ชิง ซึ่งนำโดยซุนยัตเซนและหวงซิง¹⁷ ต่างยืนยันในวิถีกอบกู้ชาติของตน แต่ฝ่าย

¹⁰ พระนางซูสีไทเฮา (慈禧太后) ภาษาจีนกลางอ่านว่า พระนางจื่อสี่ไทเฮา

¹¹ กรุงปักกิ่ง (北京) ภาษาจีนกลางอ่านว่า กรุงเป่ย์จิง

¹² จักรพรรดิถงซื่อ (光绪帝) ประสูติ พ.ศ. 2414 ครองราชย์ พ.ศ. 2418 สิ้นพระชนม์ พ.ศ. 2451 พระมารดาเป็นน้องสาวของพระนางซูสีไทเฮา

¹³ ทวีป วรดิลก กล่าวไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์จีน” ว่า 1,000 ล้านดอลลาร์ [อ้างจาก ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2547), 729.]

¹⁴ ในปี พ.ศ. 2442 คังโหย่วเหวยได้ก่อตั้งสมาคมเป่าหวง (保皇会) ขึ้นที่ประเทศแคนาดา และขยายไปก่อตั้งที่อเมริกา เอเชียใต้ และญี่ปุ่น โดยเสนอให้ปกป้ององค์จักรพรรดิ และร่างรัฐธรรมนูญภายใต้การนำของจักรพรรดิ (Constitutional Monarchy)

¹⁵ คังโหย่วเหวย (康有为 พ.ศ.2401 – 2470) ผู้นำหัวก้าวหน้า ผู้เคยมีบทบาทในการพยายามยึดอำนาจคืนจากพระนางซูสีไทเฮามาให้องค์จักรพรรดิ ผ่านการปฏิรูปการปกครอง ที่เรียกว่า “การปฏิรูป 100 วัน” (戊戌变法) โดยนำปรับปรุงค่านิยมและหลักสูตรให้เจริญแบบตะวันตก ผสมผสานกับส่วนที่ดีของวัฒนธรรมจีน ในปี พ.ศ.2441

¹⁶ เหลียงฉีเซา (梁啟超 พ.ศ. 2416 – 2472) ลูกศิษย์คนสำคัญของคังโหย่วเหวย

¹⁷ หวงซิง (黃興 พ.ศ. 2417 – 2459) เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมหฺวาซิง เป็นผู้ที่มีความสำคัญอันดับสองรองจากซุนยัตเซน

ปฏิวัติสร้างกระแสได้มากกว่า¹⁸ เพราะประชาชนไม่เชื่อมั่นในราชวงศ์ชิงอีกต่อไป ราชสำนักต้องการบรรเทากระแสการปฏิวัติ ในปี พ.ศ. 2448 จึงได้มีการส่งเสนาบดี 5 คน ไปดูงานยังต่างประเทศ และประกาศเตรียมร่างรัฐธรรมนูญในปีถัดมา ในปี พ.ศ. 2451 ราชสำนักจึงได้ประกาศ “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนามาภิไธย”¹⁹ มีการประกาศถึงหลักการต่างๆ ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะนำไปสู่การประชุมสภาและการจัดตั้งรัฐบาลภายใน 9 ปี โดยจะมีการเปิดประชุมสภาที่ปรึกษาของมณฑลต่างๆ ขึ้นในปี พ.ศ. 2452 และสภาที่ปรึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ. 2453

ในปี พ.ศ. 2451 ปีเดียวกันนั่นเอง จักรพรรดิกวงซวี่และพระนางซูสีไทเฮาต่างสิ้นพระชนม์ตามลำดับ ปู่ยี²⁰ รัชทายาทพระชนมายุไม่ครบ 3 พรรษา ได้เป็นจักรพรรดิ บิดาของพระองค์จึงได้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนในปี พ.ศ. 2454 ราชสำนักก็ถูกบีบให้ประกาศตั้งคณะรัฐมนตรีภายใต้กระแสเรียกร้องการปฏิวัติจากทั่วประเทศ แต่เมื่อราชสำนักประกาศรายชื่อรัฐมนตรี 13 คน เป็นชาวแมนจู 9 คน และ 7 ใน 9 คนนี้ เป็นเชื้อพระวงศ์ ประชาชนจึงรู้สึกผิดหวังและเห็นแล้วว่าหนทางเดียวที่จะทำให้ประเทศชาติมีความหวังได้ ก็คือต้องใช้กำลังล้มล้างราชวงศ์ชิงเท่านั้น²¹

การปฏิวัติล้มราชวงศ์ชิง

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2449 เป็นต้นมา สมาคมตงเหมิงได้พยายามใช้กำลังยึดอำนาจจากราชสำนักชิงอยู่หลายครั้ง แต่ก็ล้มเหลวทุกครั้ง ในปี พ.ศ. 2454 ฝ่ายปฏิวัติในมณฑลหูเป่ย์ (湖北省) ตัดสินใจก่อการปฏิวัติขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยกำหนดลงมือวันที่ 16 ตุลาคม แต่ในวันที่ 9 ตุลาคม ฝ่ายปฏิวัติซึ่งทำการผลิตระเบิดที่เมืองฮั่นโข่ว (汉口镇) เกิดผิดพลาดทางเทคนิคทำให้ระเบิดขึ้น สมาชิกของฝ่ายปฏิวัติหลายคนถูกจับ วันต่อมาราชสำนักชิงได้รายชื่อสมาชิกสมาคมตงเหมิงจากกรณีระเบิดดังกล่าว และเตรียมออกจับกุมกวาดล้าง ทำให้กลุ่มฝ่ายปฏิวัติต้องตัดสินใจปฏิบัติการในคืนวันนั้น คือคืนวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2454 ด้วยการบุกยึดที่ทำการของผู้ว่าการมณฑลอย่างสายฟ้าแลบ ผู้ว่าการมณฑลและผู้บัญชาการกองทัพฝ่ายราชสำนักต่างหลบหนีเอาตัวรอด

ในวันที่ 11 ตุลาคม มณฑลหูเป่ย์ประกาศยกเลิกตำแหน่งจักรพรรดิ และเปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐจีน (中华民国) และในวันถัดมณฑลหูเป่ย์ก็ได้ประกาศตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับราชสำนักแมนจูอีกต่อไป และได้มีโทรเลขไปถึงมณฑลอื่นๆ เรียกร้องให้ทำเช่นเดียวกัน มณฑลต่างๆ ต่างทยอยประกาศตั้งตัวเป็นอิสระอย่างรวดเร็ว จนเหลือเพียงมณฑลที่อยู่ใกล้กับ

¹⁸ โจวจยาหรง, อ้างแล้ว, 286.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน

²⁰ ปู่ยี (溥仪) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ผู้อี้

²¹ โจวจยาหรง, อ้างแล้ว, 287.

เมืองหลวงเท่านั้นที่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของราชสำนักแมนจูโดยตรง คือ มณฑลจี๋หลิน²² (直隶省) กับมณฑลเหอหนาน (河南省) และมณฑลรอบนอกตรงชายแดน คือ มณฑลซินเจียง²³ (新疆省) และมณฑลกานซู่ (甘肃省) รวม 4 มณฑลเท่านั้น

ฝ่ายราชสำนักชิง หลังจากเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติที่มณฑลหูเป่ย์แล้ว ได้แต่งตั้งหยวนซื่อไช่ (袁世凯) เป็นอัครมหาเสนาบดี บัญชาการปราบกบฏกำลังฝ่ายปฏิวัติ เพื่อการก้าวไปสู่อำนาจของตนเอง ด้านหนึ่งหยวนซื่อไช่นำกำลังเข้าโจมตีฝ่ายปฏิวัติ เพื่อแสดงให้เห็นถึงแสนยานุภาพของกองกำลังของตน แต่อีกด้านหนึ่งเมื่อโจมตีและยึดเมืองคืนจากฝ่ายปฏิวัติได้บางส่วน หยวนซื่อไช่กลับหยุดยิง เพื่อแสดงให้เห็นว่าต้องการยุติการรบโดยสันติวิธี และหันมาเจรจากับฝ่ายปฏิวัติ

ฝ่ายปฏิวัติต้องการบรรลุภารกิจอย่างรวดเร็ว และเห็นว่าหยวนซื่อไช่เป็นเพียงผู้เดียวที่จะกำจัดการปกครองของราชวงศ์ชิงออกไปได้ จึงยอมตกลงกับหยวนซื่อไช่ว่า หากสามารถจัดการให้จักรพรรดิราชวงศ์ชิงสละราชบัลลังก์ได้ ก็จะยอมให้หยวนซื่อไช่เป็นประธานาธิบดี แต่ทว่าในปลายปี พ.ศ. 2454 ผู้แทนจาก 17 มณฑลที่ตั้งตัวเป็นอิสระ กลับลงคะแนนเสียงให้ซุนยัตเซนเป็นประธานาธิบดีชั่วคราว ทำให้หยวนซื่อไช่โกรธมาก และยกเลิกการเจรจากับฝ่ายปฏิวัตันทันที

อย่างไรก็ดี หยวนซื่อไช่มองสถานการณ์ออกกว่า ราชวงศ์ชิงนั้นกำลังจะล่มสลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทูตของราชสำนักชิงประจำประเทศต่างๆ ส่งหนังสือขอให้จักรพรรดิสละราชสมบัติ หยวนซื่อไช่จึงเจรจากับรัฐบาลของซุนยัตเซนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อหยวนซื่อไช่สามารถบีบให้จักรพรรดิสละอำนาจได้สำเร็จ ซุนยัตเซนจึงยอมสละตำแหน่งให้แก่หยวนซื่อไช่ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2455

แต่ทว่า เมื่อหยวนซื่อไช่รับตำแหน่งต่อจากซุนยัตเซนแล้ว หยวนซื่อไช่กลับจัดตั้งรัฐบาล โดยให้คนสนิทของตนเองดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในกระทรวงที่สำคัญ คือ กระทรวงกลาโหม กระทรวงทหารเรือ กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทย ส่วนสมาชิกสมัชชาคมถงเหมิงก็ดำรงตำแหน่งในกระทรวงที่รองลงไป อย่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงเกษตรกรรม และกระทรวงป่าไม้

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญชั่วคราวระบุว่า จะกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใน 6 เดือนนับจากมีการจัดตั้งรัฐบาล มีการประกาศใช้กฎหมายเลือกตั้งตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2455 สมัชชาคมถงเหมิงเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคก๊กมินตั๋ง²⁴ และลงแข่งขันกับพรรคการเมืองพรรคอื่นๆ นำโดยซ่งเจี๋ยเหวิน²⁵ พรรคก๊กมินตั๋งได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ได้เสียงข้างมากในสภา สามารถเลือก

²² ต่อมาคือ มณฑลเหอเป่ย์ (河北省)

²³ ต่อมาคือ เขตปกครองตนเองซินเจียงอุยกูร์ (新疆维吾尔自治区)

²⁴ ก๊กมินตั๋ง (国民党) ภาษาจีนกลางอ่านว่า กั๋วหมินตั๋ง

²⁵ ซ่งเจี๋ยเหวิน (宋教仁 พ.ศ. 2425 - 2456) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในรัฐบาลชั่วคราว และเป็นผู้สนับสนุนแนวการบริหารในระบบคณะรัฐมนตรี เป็นผู้นำอันดับสามรองจากซุนยัตเซนและหวงซิง

นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีที่มาจากพรรคก๊กมินตั๋งได้อย่างไม่มีปัญหา และยังสามารถผลักดันให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีต่อไปได้ด้วย

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2456 คืบก่อนวันเปิดประชุมสภา หยวนซีไฮส่งคนไปลอบสังหารซ่งเจียวเหริน เป็นเหตุการณั้สะเทือนขวัญคนทั้งประเทศ ชุนยัตเซนได้ปลุกกระดุมให้ลุกขึ้นต่อต้าน หยวนซีไฮ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2456 ผู้ว่าการมณฑลเจียงซี (江西省) ประกาศตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาลของหยวนซีไฮ เป็นมณฑลแรก ตามมาด้วยมณฑลต่างๆอีก 6 มณฑลภายในเวลาไม่ถึง 6 เดือน จนกลายเป็น “การปฏิวัติครั้งที่ 2” (第二次革命) แต่ภายใน 2 เดือน กองกำลังของหยวนซีไฮก็สามารถปราบปรามมณฑลเหล่านี้ลงได้ทั้งหมด และชุนยัตเซนต้องหลบหนีออกนอกประเทศไปมายังประเทศญี่ปุ่น²⁶

การฟื้นฟูระบอบราชาธิปไตยของหยวนซีไฮ

หยวนซีไฮใช้อำนาจเข้าควบคุมรัฐสภาเอาไว้ทั้งหมด และกดดันให้รัฐสภาเลือกหยวนซีไฮเป็นประธานาธิบดีอย่างเป็นทางการ หยวนซีไฮได้ยุบพรรคก๊กมินตั๋ง โดยอ้างว่า “เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ”²⁷ ยกเลิกสภา และยกเลิกร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราว²⁸ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งกำหนดให้ประธานาธิบดีอยู่ในวาระคราวละ 10 ปี ไม่จำกัดวาระ ผู้จะดำรงตำแหน่งต่อไปต้องได้รับการเสนอชื่อจากประธานาธิบดี เท่ากับว่าหยวนซีไฮกุมอำนาจเผด็จการทั้งหมดไว้ที่ตนเพียงคนเดียว

ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ญี่ปุ่นได้ฉวยโอกาสที่จะเข้ายึดครองประเทศจีน โดยประกาศตนอยู่ข้างฝ่ายพันธมิตร²⁹ ประกาศสงครามกับเยอรมนี และบุกโจมตีมณฑลชานตง เขตอิทธิพล³⁰ ของเยอรมนีในประเทศจีน ในปี พ.ศ. 2457 ทั้งๆ ที่ประเทศจีนเองประกาศวางตนเป็นกลาง แม้จีนจะพยายามประท้วง แต่ก็ไม่เป็นผล ญี่ปุ่นสามารถยึดมณฑลชานตงไว้ได้ทั้งหมด และ

²⁶ โจวจยาหรง, อ้างแล้ว, 307.

²⁷ ทวีป วรดิลก, อ้างแล้ว, 788.

²⁸ ร่างรัฐธรรมนูญชั่วคราวแห่งสาธารณรัฐจีน กำหนดให้อำนาจอธิปไตยของรัฐเป็นของมวลชนทั้งประเทศ ประชาชนมีความเท่าเทียมกัน มีเสรีภาพในการพูด วิจารณ์ ชุมชนุม ตั้งสมาคม หรือขีดเขียนข้อความต่างๆ สภานิติบัญญัติทำหน้าที่ร่างกฎหมาย และตั้งกระชั้ชั้กฟอกประธานาธิบดีได้ [อ้างจาก โจวจยาหรง, อ้างแล้ว, 308.]

²⁹ ในสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นการทำสงครามระหว่างฝ่ายพันธมิตร (The Allied Powers ประกอบด้วยประเทศที่สำคัญคือ ฝรั่งเศส รัสเซีย อังกฤษ อิตาลี สหรัฐอเมริกา) กับฝ่ายมหาอำนาจกลาง (The Central Powers ประกอบด้วย เยอรมนี บัลแกเรีย ออสเตรีย – ฮังการี จักรวรรดิออตโตมาน)

³⁰ เขตอิทธิพล (势力范围) หมายถึง เขตดินแดนที่ประเทศมหาอำนาจครอบครองด้วยกำลังทหารและเศรษฐกิจ โดยมีอธิปไตยเหนือดินแดนดังกล่าวทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยกระแสการแบ่งเขตอิทธิพลในจีนเริ่มขึ้นหลังจากที่จีนพ่ายสงครามญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2438 ส่งผลทำให้จีนถูกแบ่งเป็นส่วนๆ ทั้งจาก รัสเซีย อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น

ได้ยื่นข้อเสนอ 21 ประการ (二十一条) ต่อหยวนซื่อไช่ ในปี พ.ศ. 2458 โดยมีสาระสำคัญแบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้³¹

1. ยอมรับการยึดครองมณฑลซานตงของญี่ปุ่น ซึ่งอาจมาในรูปของสนธิสัญญากับเยอรมนี และให้ญี่ปุ่นมีสิทธิพิเศษในมณฑลซานตงต่อจากเยอรมนี

2. ญี่ปุ่นต้องได้สิทธิในการเช่าเขตหลิวซุ่น (旅顺口区 หรือที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า “พอร์ตอาเทอร์” Port Arthur) และเมืองต้าเหลียน (大连市) ที่รัสเซียเคยได้อยู่เดิม และได้สิทธิสัมปทานเส้นทางรถไฟสายแมนจูเรียใต้ (南满) ที่ญี่ปุ่นยึดได้เมื่อคราวที่ญี่ปุ่นทำสงครามกับรัสเซียในช่วงปี พ.ศ. 2447 – 2448 เป็นเวลา 99 ปี

3. บริษัทฮั่นเหยียนผิง (汉冶萍公司) ซึ่งเป็นบริษัทผลิตเหล็กกล้า อุตสาหกรรมใหญ่ของจีน ต้องเปลี่ยนเป็นบริษัทร่วมหุ้นระหว่างจีนกับญี่ปุ่น โดยที่จีนจะต้องไม่ถือเอาทรัพย์สินใดๆ ในอุตสาหกรรมหนักนี้เป็นของตน และไม่อนุญาตให้ผู้ใดนอกเหนือจากบริษัทเป็นผู้บุกเบิกเหมืองแร่ใกล้เคียงโดยไม่ได้รับอนุญาตจากญี่ปุ่น

4. ห้ามให้เช่าหรือแบ่งแยกดินแดนชายฝั่งทะเล หมู่เกาะ และเกาะต่างๆ รวมถึงท่าเรือให้แก่ประเทศอื่นนอกจากญี่ปุ่น

5. รัฐบาลจีนจะต้องเชิญและจ้างชาวญี่ปุ่นเป็นที่ปรึกษาในด้านการเงิน การคลัง การเมือง การปกครอง การทหาร และอื่นๆ แม้แต่กิจการตำรวจในบริเวณที่สำคัญในประเทศจีน ก็จะต้องมีการบริหารร่วมกันระหว่างชาวจีนและชาวญี่ปุ่น

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอเหล่านี้ หากหยวนซื่อไช่ยอมรับ ก็เท่ากับว่าประเทศจีนยอมเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น ทำให้เกิดกระแสต่อต้านญี่ปุ่นไปทั่ว และลัทธิชาตินิยมจีนก็ได้รับการปลุกเร้าขึ้นมาใหม่

อย่างไรก็ดี เมื่อญี่ปุ่นยื่นข้อเสนอเหล่านี้ เพื่อแลกเปลี่ยนให้กับการที่ญี่ปุ่นรับรองระบอบราชาธิปไตยของจีน ทำให้หยวนซื่อไช่ก็ยอมตกลงทุกประการ (ยกเว้นส่วนที่ 5 ที่หยวนซื่อไช่ขอ ยกเว้นได้สำเร็จ) เพราะหยวนซื่อไช่ต้องการสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิ จึงต้องการการสนับสนุนจากญี่ปุ่น และในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2459 หยวนซื่อไช่ก็ได้สถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิ ล้มเลิกการปกครองระบอบสาธารณรัฐ

การกลับมาของระบอบราชาธิปไตยในครั้งนี้ ทำให้เกิดกระแสต่อต้านไปทั่ว ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ญี่ปุ่นก็ปลื้มใจไม่ยอมช่วยเหลือ ดังนั้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2459 หยวนซื่อไช่ก็ได้ประกาศยกเลิกระบอบราชาธิปไตย กลับมาเป็นประธานาธิบดีตามเดิม ต่อมาไม่นาน หยวนซื่อไช่ก็ล้มป่วย และถึงแก่กรรมไปในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2459

³¹ สรุปรจาก ทวีป วรดิลก, อ้างแล้ว, 789 – 790. และ โจวจยาหรง, อ้างแล้ว, 308.

หลังจากที่หยวนซื่อไช่ถึงแก่กรรม อำนาจก็ตกอยู่กับเหล่าขุนศึกในกองทัพของหยวนซื่อไช่ ที่แตกแยกออกเป็นหลายสาย ขุนศึกแต่ละคนต่างกุมอำนาจในเขตอิทธิพลของตนเอง และพยายามขยายอำนาจและเขตแดนของตนออกไป บางครั้งก็รวมตัวกัน บางครั้งก็ทำสงครามแย่งชิงอำนาจกัน ส่วนชาติมหาอำนาจ เช่น อังกฤษและญี่ปุ่น ก็สนับสนุนขุนศึกคนละสาย ตามแต่จะสอดคล้องกับผลประโยชน์ของแต่ละคน ขุนศึกหลายคนต่างปกครองประชาชนอย่างกดขี่ และทำสงครามกลางเมืองเพื่อชิงอำนาจกันเอง ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจอย่างหนัก มีผลเสียต่อการพัฒนาประเทศอย่างมาก³²

2.1.2 ชุมชนชาวจีนในสยาม

การอพยพของชาวจีนเข้ามาในสยาม

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่ชาวจีนอพยพเข้ามาในสยามเป็นจำนวนมาก จำนวนชาวจีนที่อพยพเข้ามานั้นเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2425 เป็นต้นมา จะมีชาวจีนอพยพเข้ามาในสยามราว 10,000 คนในทุกปี และเพิ่มขึ้นเป็นปีละ 100,000 คน ระหว่างปี พ.ศ. 2469 – 2472 โดยปริมาณผู้อพยพเข้ามานั้นมีมากกว่าปริมาณผู้อพยพออก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขยายปริมาณประชากรชาวจีนที่พำนักอาศัยในสยามอย่างถาวร³³ สาเหตุที่มีชาวจีนการอพยพกันเข้ามาเป็นจำนวนมากในช่วงระหว่างปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เนื่องมาจาก³⁴

1. รัฐบาลสยามขยายกิจการการค้าระหว่างประเทศ ทำให้ชาวจีนนิยมพากันเข้ามาประกอบการค้ามากขึ้น สยามเองก็ต้องการแรงงานชาวจีนเข้ามาทำงานจำนวนมาก อันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความพยายามในการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย

2. ความไม่สงบในประเทศจีน เนื่องจากเกิดการจลาจลและกบฏหลายครั้งในช่วงปลายสมัยราชวงศ์ชิง รวมถึงภัยจากโรคระบาด ภัยธรรมชาติ และความอดอยาก

3. การกีดกันชาวจีนของชนชาติอื่นๆ ในคาบสมุทรอินโดจีน³⁵

³² โจวจยาหง, อ้างแล้ว, 313.

³³ วีรวัลย์ งามสันติกุล, “ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย พ.ศ. 2420 – 2513” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543), 12.

³⁴ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475 – 2500” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), 6 – 7.

³⁵ ในช่วงที่ฝรั่งเศสปกครองอินโดจีนนั้น ได้พยายามลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนโพ้นทะเล เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการลงทุนของฝรั่งเศสในอินโดจีน

4. ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการคมนาคมทั้งการเดินเรือและรถไฟ ทำให้ชาวจีนอพยพมาสู่สยามได้สะดวกขึ้น เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2423 ได้มีการตั้งสาขาเดินเรือขึ้นทั้งในสยามและประเทศจีน และต่อมาในปี พ.ศ. 2429 บริษัทบางกอกพาสเซนเจอร์สตีมเมอร์³⁶ (Bangkok Passenger Steamer Company) ของชาวอังกฤษได้แล่นเรือรับส่งผู้โดยสารเป็นประจำระหว่างเมืองชัวเถาและเมืองท่าอื่นๆ ทางภาคใต้ของจีน ติดต่อกับกรุงเทพฯ ซึ่งถือเป็นแหล่งใหญ่หรือศูนย์กลางของชาวจีน³⁷

วีรวัลย์ งามสันติกุล ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในสยาม พ.ศ. 2420 – 2513” ว่า แต่เดิมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ชาวจีนจะอาศัยอยู่แถบชุมชนชาวจีนบริเวณคลองวัดสามปลื้มจนถึงคลองวัดสามเพ็ง โดยเฉพาะบริเวณลำเพ็งนั้น ถือเป็นแหล่งการค้าที่ใหญ่และสำคัญที่สุดของกรุงเทพฯ และของประเทศในขณะนั้น ต่อมาภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเปิดเสรีมากขึ้น และชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศมากขึ้น ส่งผลให้ย่านชาวจีนนั้นมีการขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว โดยทางเหนือขยายตึกร้านตรงข้ามคลองวัดสามปลื้มขึ้นมาจนถึงคลองรอบกรุง ทางใต้ข้ามคลองวัดสามเพ็งลงไปทางบ้านองเชียงสือ ทางตะวันออกขยายจากกริมแม่น้ำไปตามแนวคลองวัดสามปลื้ม คลองโรงกะทะ และคลองวัดสามเพ็ง และได้เกิดย่านการค้าขึ้นหลายแห่ง ได้แก่ ตลาดน้อย ตลาดวัดเกาะ ตลาดลำเพ็ง และตลาดสะพานหัน

ต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนสายสำคัญ ได้แก่ ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร เป็นต้น ถนนใหม่ๆ เหล่านี้จะกลายเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวจีน โดยถนนเจริญกรุงนั้นได้ผ่านเขตลำเพ็งด้วย โดยถนนเจริญกรุงจะเริ่มตั้งแต่สะพานเหล็กบน (ดำรงสถิตย์) ไปจนถึงสะพานเหล็กล่าง (ทิพยเสถียร) ข้ามคลองผดุงกรุงเกษม หักลงไปบางรัก เรื่อยไปถึงถนนตก ต่อมาได้มีการต่อเติมถนนเจริญกรุง จากสะพานเหล็กบนไปจรดสะพานมอญ ต่อมา ในปี พ.ศ. 2434 – 2443 ได้ตัดถนนยาวราชผ่ากลางระหว่างถนนเจริญกรุงกับลำเพ็ง โดยเริ่มจากป้อมมหาชัย ไปบรรจบกับถนนเจริญกรุงตรงประตูวัดสามจีน เมื่อตัดถนนแล้ว ชุมชนชาวจีนก็ขยายเข้ามาในยาวราชอย่างรวดเร็ว จนกลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง³⁸

³⁶ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), 62.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 80.

³⁸ วีรวัลย์ งามสันติกุล, อ้างแล้ว, 31 – 33.

ประเภทของชาวจีนที่อาศัยอยู่ในสยาม

การเปลี่ยนแปลงและขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ได้เปิดโอกาสให้ชาวจีนเข้าไปมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดกลุ่มนายทุนและนักธุรกิจชาวจีน มีการลงทุนธุรกิจต่างๆ เช่น การค้าข้าว ค้าไม้ นายธนาคาร นายเหมือง พ่อค้านำเข้า – ส่งออก นายหน้า (คอมปราโดร์) ฯลฯ ซึ่งกลายเป็นการขยายแหล่งรองรับแรงงานของชาวจีนไปโดยปริยาย

ดังนั้น ชาวจีนในสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ โดยแบ่งตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้ดังนี้³⁹

- ชาวจีนระดับสูง ได้แก่ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง ได้แก่ กลุ่มเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเป็นผู้ควบคุมภาษีฝิ่น สุรา บ่อนเบี้ย และหวย ซึ่งเป็นรายได้หลักของสยามนับตั้งแต่มีการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 และเป็นรายได้ที่สามารถเก็บได้จากชาวจีน กลุ่มที่มีฐานะร่ำรวยมา ได้แก่กลุ่มนายทุนผู้มีกิจการใหญ่ เช่น เจ้าของโรงสี โรงเลื่อย คอมปราโดร์

ชาวจีนระดับสูงเหล่านี้มักถูกเรียกว่า “เจ้าสัว” หรือ “เจ้สัว” มีอิทธิพลต่อทั้งชาวจีนและชาวสยาม เพราะเป็นผู้กุมเศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้น บางคนได้เป็นขุนนาง เช่น พระยาโชฎีกา ราชเศรษฐี หรือเจ้าภาษีนายอากร เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี แม้ชาวจีนเหล่านี้จะได้รับการแต่งตั้งเป็นขุนนาง แต่ก็ไม่มีใครได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าชาวจีนอย่างเป็นทางการโดยเด็ดขาดเพียงคนเดียว เพราะชาวจีนในกรุงเทพฯ มีถึง 5 กลุ่มภาษา และแต่ละกลุ่มจะมีผู้นำกลุ่มภาษาของตนเอง และมีการแข่งอำนาจกัน ผู้นำชาวจีนในแต่ละกลุ่มภาษา แม้ว่าจะไม่ได้รับบรรดาศักดิ์ แต่ก็มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นที่ยอมรับของชุมชนชาวจีน ทางการของสยาม และชาวตะวันตก

- ชาวจีนระดับกลาง ได้แก่ พ่อค้ารายย่อย คนขายของในร้านค้า ช่างฝีมือ ลูกจ้าง เสมียน แพทย์ วิศวกร ฯลฯ เป็นชาวจีนกลุ่มใหญ่ แม้ไม่มีทุนทรัพย์มากเท่าชาวจีนระดับสูง แต่ก็มีความรู้ความสามารถ

- ชาวจีนระดับล่าง ได้แก่ กลุ่มแรงงานชาวจีน ซึ่งไม่มีความรู้มากนัก เช่น กรรมกรโรงงาน ช่างตัดผมช่างถนน นักแสดง คนลากรถ ฯลฯ

³⁹ สรุปรจาก ปรรอดนา โกเมน, “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440 – 2488” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), 59 – 63.

ชาวจีนในสยามนั้นยังสามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มภาษา ประกอบด้วย เต๋จิว⁴⁰ แคะ⁴¹ ไหล่ล่า⁴² กวางตุ้ง และฮกเกี้ยน⁴³ โดยชื่อของกลุ่มภาษา สามารถบอกแหล่งที่คนเหล่านี้อพยพมาได้ด้วย ทั้งหมดมีจำนวนคนในสยาม และฐานะทางเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้⁴⁴

- จีนเต๋จิว มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นประมาณร้อยละ 56 ของชาวจีนในสยาม มีตั้งแต่เป็นชาวจีนระดับสูง เช่น เจ้าพนักงานภาษีนายอากร เจ้าของโรงเลื่อยจักร โรงสีข้าว เจ้าของห้างใหญ่ และชาวจีนระดับล่าง ได้แก่ ผู้ใช้แรงงานในอู่เรือ กุ๊ตตามโรงงาน กุ๊ตชุดคลอง เป็นต้น ชาวจีนเต๋จิว มีบทบาทมากที่สุดในชุมชนชาวจีน เนื่องจากกิจการใหญ่ๆที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของสยาม อยู่ใต้อิทธิพลของชาวจีนเต๋จิวทั้งสิ้น

- จีนแคะหรือฮากกา⁴⁵ คิดเป็นประมาณร้อยละ 16 ของชาวจีนในสยาม ส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพระดับสูง หากแต่นิยมเป็นพ่อค้าย่อย หรือช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างเงิน ช่างตัดเย็บ ช่างตัดเสื้อ ช่างตัดผม เป็นต้น

- จีนไหล่ล่า คิดเป็นประมาณร้อยละ 12 ของชาวจีนในสยาม เป็นชาวจีนกลุ่มภาษาที่เกือบจะไม่ได้ประกอบอาชีพในระดับสูงที่มีความมั่งคั่งร่ำรวย เพียงต่อประกอบอาชีพตั้งแต่ระดับกลางถึงระดับล่าง เช่น ช่างไม้ พนักงานตามห้างและร้านอาหาร กรรมกร พ่อค้าหาบเร่ เจ้าของร้านน้ำชา เป็นต้น

- จีนกวางตุ้ง คิดเป็นประมาณร้อยละ 7 ของชาวจีนในสยาม แม้ในสมัยรัชกาลที่ 5 จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ก็มีฐานะมั่งคั่ง นอกจากจะเป็นเจ้าของโรงเลื่อยและโรงสีแล้ว ชาวจีนกวางตุ้งยังควบคุมธุรกิจอีกแขนงหนึ่งคือ ธุรกิจเกี่ยวกับช่างและการก่อสร้าง โดยเป็นเจ้าของกิจการก่อสร้าง เจ้าของค้าเครื่องโลหะและเครื่องจักรกล เป็นวิศวกรก่อสร้างและวิศวกรเครื่องยนต์ ชาวจีนกวางตุ้งยังมีบทบาทในการค้าผ้าไหมและกิจการโรงแรมอีกด้วย ส่วนชาวจีนกวางตุ้งระดับล่างมักเป็นคนงานในกิจการก่อสร้าง

- จีนฮกเกี้ยน คิดเป็นประมาณร้อยละ 7 ของชาวจีนในสยาม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพคล้ายกับจีนเต๋จิว คือ เป็นพ่อค้าใหญ่ ควบคุมการค้า โดยเฉพาะการค้าใบชา ชาวจีนฮกเกี้ยนระดับล่างจะประกอบอาชีพเป็นกรรมกรหรือกุ๊ตรับจ้างทั่วไป

⁴⁰ เต๋จิว (潮州) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉาโจว เป็นชื่อของเมืองเมืองหนึ่งในมณฑลกวางตุ้ง

⁴¹ แคะ (客家) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เค่อจยา คำว่า “เค่อ” (客) แปลว่า “แขกผู้มาเยือน” คนจีนบางพวกถือว่าจีนแคะเป็นพวกเร่ร่อน ไม่มีเมืองของตนเอง กระจายตัวอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน

⁴² ไหล่ล่า (海南) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ไหล่หนาน เป็นชื่อของเกาะทางตอนใต้ของประเทศจีน

⁴³ ฮกเกี้ยน (福建) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฟู่เจี้ยน เป็นชื่อมณฑลหนึ่งทางตอนใต้ของจีน

⁴⁴ สรุปจาก ปรารธนา โกเมน, อ่างแล้ว, 64 – 65. และ วัลภา บุรุษพัฒน์, “ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย,” ชาวจีนในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2517), 15 – 16.

⁴⁵ 客家 ภาษาจีนกลางอ่านว่า เค่อจยา หมายถึงชาวจีนแคะ

ตามปกติแล้ว ชาวจีนเมื่ออพยพไปตั้งรกรากอยู่ที่ใด ก็จะต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง เห็นได้จากบทบาทของสมาคมลับ (ฮั่งยี่)⁴⁶ ซึ่งแต่เดิมเป็นองค์กรเพื่อช่วยเหลือชาวจีนทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมสงเคราะห์ แต่ต่อมา ชาวจีนรุ่นใหม่ทีประกอบอาชีพแบบใหม่ ในโลกเศรษฐกิจแบบใหม่ ซึ่งจากเดิมเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง มาเป็นเศรษฐกิจแบบการค้าและอุตสาหกรรม เปิดการค้าเสรีกับชาติตะวันตก ชาวจีนเหล่านี้ก็ต้องการการรวมตัวเช่นกัน แต่การรวมตัวแบบฮั่งยี่นั้นไม่เหมาะสมกับยุคสมัยอีกต่อไป ทำให้เกิดการก่อตั้งสมาคมชาวจีนขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากสโมสรแบบตะวันตก ซึ่งทำให้มีระบบการบริหารที่เป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้น ในระยะเริ่มต้น สมาคมจีนแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ⁴⁷

1. สมาคมที่ตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือทางสังคมแก่ชุมชนชาวจีนโดยเฉพาะชาวจีนกลุ่มภาษาที่มาจากภูมิภาคเดียวกัน เช่น สมาคมกวางสี⁴⁸ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2420⁴⁹ สมาคมจีนไหหลำ⁵⁰ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2424

2. สมาคมธุรกิจ มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มนักธุรกิจจีนเป็นหลัก เช่น สมาคมโรงสีไฟกรุงเทพฯ คาดว่าก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2437

การผสมกลมกลืนกันระหว่างเชื้อชาติ

ในสมัยก่อน ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในสยามนั้นมักเป็นผู้ชาย หากเป็นพ่อค้าฐานะดี ก็จะนำภรรยาชาวจีนมายังสยามด้วย แต่โดยส่วนใหญ่เมื่อเข้ามาอยู่ในสยาม หากไม่เป็นโสด ก็แต่งงานกับหญิงลูกจีนที่เกิดในสยามหรือหญิงไทยพื้นเมือง (แม้จะมีภรรยาอยู่ที่เมืองจีนแล้วก็ตาม) ลูกที่ออกมาจะเป็นไทยหรือจีนนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการเลี้ยงดูของบิดามารดา แต่หากมีลูกหลานในชั่วคนที่ 3 ลูกหลานเหล่านี้ก็จะกลายเป็นคนไทยไปในที่สุด สาเหตุที่กลืนกันได้ง่าย เพราะสยามในขณะนั้นไม่มีข้อกีดกันทางเชื้อชาติต่อการผสมกลมกลืนกัน ไม่มีข้อสังเกตในเรื่องความแตกต่างทางรูปร่างลักษณะทางร่างกายระหว่างคนไทยและคนจีน⁵¹ คนไทยจึงให้การยอมรับ และลูกจีนก็ไม่ไ้ชนชั้นที่ถูกแบ่งแยกไปต่างหาก

⁴⁶ ฮั่งยี่ (紅字) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หงจี้ แปลว่า ตัวอักษรแดง

⁴⁷ ปรรณนา โกเมน, อ้างแล้ว, 69

⁴⁸ สมาคมกวางสี (廣肇別墅) ภาษาจีนกลางอ่านว่า กวางเจ้าเบี่ยซู่ ภาษากรวางตุ้งอ่านว่า กว๋องสิดบิตไสย หมายถึง บ้านพักของคนกวางตุ้ง เป็นสมาคมของชาวจีนกวางตุ้ง

⁴⁹ เป็นที่น่าสังเกตว่า สมาคมนี้ก่อตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยฮั่งยี่ ร.ศ. 116 ถึง 20 ปี

⁵⁰ สมาคมจีนไหหลำ (瓊州公所) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฉยงโจวกงสั่ว ภาษาไหหลำอ่านว่า แซงจิวกงโต ภาษาแต้จิ๋วอ่านว่า เคงจิวกงซ้อ

⁵¹ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 130.

ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีการคมนาคมเริ่มเจริญก้าวหน้าขึ้น กอปรกับความไม่สงบในประเทศจีน ชายชาวจีนที่อพยพเข้ามาในสยาม เริ่มนำภรรยาชาวจีนเข้ามาในสยามมากขึ้น และมากขึ้นไปอีกหลังเสรีจีนสงครามโลกครั้งที่ 1 ชายอพยพชาวจีนถึง 1 ใน 3 ได้นำภรรยาของตนเข้ามาด้วย โดยผู้หญิงเหล่านี้จะรักษาความเป็นจีนแท้ให้กับลูกๆ โดยทางอ้อม ด้วยการจัดบ้านให้เป็นอย่างจีนแท้เท่าที่จะทำได้ ทำอาหารแบบจีน แต่งตัวแบบจีน ถิ่นประเพณีสังคมของจีน และภาษาจีนก็จะเป็นภาษาแรกที่ลูกๆ จะได้เรียนจากแม่⁵²

การที่ผู้อพยพนำภรรยาชาวจีนเข้ามาพร้อมกันด้วยนั้น ทำให้การจะหาภรรยาที่เป็นลูกจีนที่เกิดในสยามสำหรับชายจีนที่เกิดในสยามที่ยังโสดหรือชายจีนที่อพยพมาตัวคนเดียวก็หาได้ง่ายขึ้น แม้ว่าจะยังมีการแต่งงานกับหญิงไทยพื้นเมืองอยู่แต่ก็ลดจำนวนลง อย่างไรก็ตาม หากเป็นการแต่งงานระหว่างชาวจีน จะไม่มีการแต่งงานข้ามกลุ่มภาษา อันเนื่องมาจากความแตกต่างทั้งด้านภาษาและวัฒนธรรมของชาวจีนแต่ละกลุ่ม⁵³

นอกจากนี้ สาเหตุที่ทำให้คนจีนผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยมากขึ้น เพราะกระแสชาตินิยมจีนที่หลังไหลเข้ามาในสยาม ทำให้คนจีนมีสำนึกในความเป็นจีน จนยากที่จะถูกกลืนเป็นไทยได้อย่างคนจีนรุ่นก่อน ชาวจีนจะหันกลับไปจงรักภักดีต่อประเทศจีนมากกว่าสยาม ซึ่งสร้างความลำบากใจให้กับรัฐบาลสยามเป็นอย่างยิ่งในเวลาต่อมา

2.1.3 กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยาม : การเคลื่อนไหวของฝ่ายพรรคก๊กมินตั๋ง

นับตั้งแต่ที่มีความแตกต่างทางด้านความคิดระหว่างฝ่ายสนับสนุนระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญของคังไฮ่วเหว่ย กับฝ่ายที่ต้องการล้มราชวงศ์ชิงแล้วสถาปนาระบอบสาธารณรัฐของซุนยัตเซน ทั้งสองฝ่ายต่างส่งคนมาแย่งปลุกกระแสชาตินิยมยังชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก รวมถึงในสยามด้วย ให้มาสนับสนุนฝ่ายตน

สำหรับซุนยัตเซนนั้น ได้เคยเดินทางมายังสยามด้วยตนเองถึง 4 ครั้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2446 – 2451⁵⁴ เพื่อมาเผยแพร่แนวความคิดของตน รวมถึงระดมกำลังพลและกำลังทรัพย์สำหรับ

⁵² กมล จันทรส, อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และ บทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน (พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2506), 112.

⁵³ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 199 – 200.

⁵⁴ ซุนยัตเซนเดินทางเข้ามาในสยามครั้งแรกในปี พ.ศ. 2446 ครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2449 ครั้งที่สามในต้นปี พ.ศ. 2451 และครั้งที่สี่ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2451

เตรียมการปฏิวัติ ชุนยัตเซนก่อตั้ง “สมาคมกงเหมิงสาขาสยาม” (同盟会暹罗分会)⁵⁵ ด้วยตนเอง⁵⁶ ในปี พ.ศ. 2449⁵⁷ โดยหัวหน้าสาขาสยามมีฐานะเทียบเท่าหัวหน้าสาขามณฑลในจีน⁵⁸ และยังชี้้นำให้ก่อตั้งสมาคมจงหัวหรือสโมสรจีนกรุงเทพฯ⁵⁹ ห่องสมุด และหนังสือพิมพ์ด้วย เขายังได้เข้ามาแสดงปาฐกถาเพื่อปลุกกระตมชาวจีนในสยามที่สมาคมจงหัวในปี พ.ศ. 2451

หนังสือพิมพ์จีนนั้นได้กลายเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่แนวคิดของทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายที่สนับสนุนคังไฮ้วเหวยและชุนยัตเซน ซึ่งออกโดยกลุ่มชาวจีนในสยามที่มีความศรัทธาในแนวคิดของแต่ละฝ่าย หนังสือพิมพ์จีนยังเป็นสื่อกลางสำหรับตอบโต้และโจมตีฝ่ายตรงข้ามด้วย จนกระทั่งการปฏิวัติซินไฮ่ในปี พ.ศ. 2454 ความขัดแย้งดังกล่าวจึงได้ผ่อนคลายลง

ในการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิง ชาวจีนในสยามได้สนับสนุนด้านทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก รวมถึงจัดส่งอาวุธ บางคนยังได้เข้าร่วมรบในสมรภูมิประเทศจีนอีกด้วย

เมื่อการปฏิวัติในประเทศจีนสำเร็จลงในปี พ.ศ. 2454 และต่อมาสมาคมกงเหมิงในประเทศจีนได้เปลี่ยนเป็นพรรคก๊กมินตั๋ง สมาคมกงเหมิงสาขาสยามจึงได้เปลี่ยนเป็น “สาขาใหญ่พรรคก๊กมินตั๋งแห่งสยาม” (国民党暹罗总支部)⁶⁰ และยังคงสนับสนุนชุนยัตเซนในการต่อต้านหยวนซื่อไช่ แม้ว่าภายหลังการปฏิวัติครั้งที่ 2 ของชุนยัตเซนจะล้มเหลว พรรคก๊กมินตั๋งถูกกวาดล้าง ชุนยัตเซนต้องหนีไปญี่ปุ่นและตั้งพรรคปฏิวัติจีนขึ้น แต่สาขาในสยามยังใช้ชื่อว่าก๊กมินตั๋งตามเดิม และมีส่วนช่วยสนับสนุนขบวนการปฏิวัติของชุนยัตเซนด้านทุนทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ

⁵⁵ 谢光。《泰国华侨的政治运动（公元 1906 - 1939）》，曼谷：泰国朱拉隆功大学亚洲研究所中国研究中心出版社，2003，第 9 页。

⁵⁶ เขียวทง, กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ. 1906 - 1939), แปลโดย เซาว์น พงษ์พิชิต (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 9.

⁵⁷ แต่ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ กลับกล่าวว่า ชุนยัตเซนได้ส่งตัวแทนมายังประเทศไทยจัดตั้งสมาคมกงเหมิงสาขาสยาม ในปี พ.ศ. 2450 [อ้างจาก จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 159.]

⁵⁸ เออิจิ มุราชิม่า, การเมืองจีนสยาม, แปลโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 1.

⁵⁹ สมาคมจงหัว (中华会所 หากทับศัพท์ให้ถูกต้องตามเกณฑ์การทับศัพท์ต้องเขียนว่า จงหฺวา) หรือ สโมสรจีนกรุงเทพฯ เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2450 เป็นองค์กรที่เคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติของชุนยัตเซน เมื่อประเทศจีนปฏิวัติสำเร็จในปี พ.ศ. 2454 องค์กรนี้ก็ยังคงดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนับสนุนรัฐบาลสาธารณรัฐจีนอยู่ต่อไป

⁶⁰ 谢光。《泰国华侨的政治运动（公元 1906 - 1939）》，曼谷：泰国朱拉隆功大学亚洲研究所中国研究中心出版社，2003，第 23 页。

2.1.4 นโยบายการควบคุมคนจีนของรัฐบาลสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 5 และ รัชกาลที่ 6 ก่อนปี พ.ศ. 2461

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มรับรู้ถึงปัญหาในการควบคุมชาวจีน จึงพยายามดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อลดเลือนการรับรู้ที่ชาวจีนมีสถานะเป็นคนต่างประเทศ ด้วยการยกเลิกนโยบายที่แยกปกครองชาวจีน เช่น การยกเลิกกรมท่าซ้าย และการยกเลิกการผูกปี⁶¹ เพื่อสะท้อนว่าชาวจีนก็เป็นพลเมืองไทยส่วนหนึ่ง สมควรอยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลสยาม และยังมีการปลูกฝังแนวคิดเรื่องชาติให้กับชาวจีน เพื่อทำให้ชาวจีนรู้สึกตัวมากขึ้นว่าเป็นไทย และยอมรับการเป็นผู้ปกครองของพระมหากษัตริย์แห่งสยาม⁶²

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้ออกกฎหมาย เพื่อควบคุมชาวจีนให้เข้มงวดยิ่งขึ้น ดังเช่น การประกาศใช้ พระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ซึ่งมีสาระสำคัญคือ สมาคมใดๆ ที่ตั้งก่อนหรือหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ และมีสมาชิกจำนวน 10 คนขึ้นไป ต้องยื่นคำร้องขอจดทะเบียน หากกระทำการผิดกฎหมาย รัฐบาลสยามมีสิทธิลงโทษถอนออกจากทะเบียนสมาคมได้⁶³ สาเหตุของการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ นอกจากเป็นเพราะเหล่าอั้งยี่ชอบก่อการวิวาทสร้างความเดือดร้อนแล้ว ยังเป็นเพราะการปกครองที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่จะต้องเป็นเอกภาพและไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ หรือแบ่งสรรอำนาจให้ปกครองกันเองอีกต่อไป⁶⁴

นอกจากนี้ รัฐบาลสยามในขณะนั้น ยังไม่ยอมรับให้รัฐบาลจีนเข้ามาตั้งสถานทูตหรือสถานกงสุลในสยามอีกด้วย โดยได้ให้เหตุผลกับรัฐบาลจีนว่า รัฐบาลจีนไม่จำเป็นต้องวิตกเกี่ยวกับการคุ้มครองชาวจีน เพราะรัฐบาลไทยปกครองชาวจีนอย่างดีเสมือนคนไทยอยู่แล้ว และสยามเองก็กำลังจะแก้ไขปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับนานาประเทศอยู่ จึงไม่สะดวกที่จะเจรจาเรื่องดังกล่าวในเวลา⁶⁵

จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานการณ์กลับเปลี่ยนไปเมื่อการปฏิวัติในประเทศจีนสำเร็จลงในปี พ.ศ. 2454 ทำให้ชาวยุโรปมีความรู้สึกต่อชาวจีนเป็น 2

⁶¹ การยกเลิกการผูกปีได้นำไปสู่เหตุการณ์นัดหยุดงานครั้งใหญ่ของชาวจีนในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2453 ซึ่งทำความเสียหายให้กับธุรกิจการค้า และความเดือดร้อนแก่ประชาชน

⁶² เอื้อมพร ศรสวรรณ, “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438 – 2475” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), 118.

⁶³ เอื้อมพร ศรสวรรณ, อ้างแล้ว, 44 – 45.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, 45.

⁶⁵ สจ.ฯ, ร.5, ต.8/4 [อ้างจาก เอื้อมพร ศรสวรรณ, อ้างแล้ว, 119.]

พวก คือ พวกที่คิดว่าชาวจีนจะนำภัยใหญ่หลวงทางการเมืองมาสู่สยาม กับพวกที่ต้องการให้สยามเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างในจีนบ้าง⁶⁶ ดังเช่น กบฏ ร.ศ. 130⁶⁷ หรือที่เรียกกันว่า กบฏเก้าแหม้ง

สำหรับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง พระองค์ทรงไม่พอพระทัยลัทธิการเมืองดังกล่าวที่ขัดแย้งกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และชาวจีนผู้นิยมการปฏิวัตินี้ก็ได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ไม่เหมาะสม พระองค์ทรงใช้ลัทธิชาตินิยมมาเป็นเครื่องแสดงออกถึงความเห็นปฏิบัติต่อชาวจีน โดยนิยมความเป็นชาติในเรื่องของความจงรักภักดีเป็นสำคัญ พยายามปลูกฝังว่า การเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อผู้ปกครองสยาม จึงจะถือว่าเป็นชาวไทยอย่างแท้จริง แต่ชาวจีนก็ยังแสดงบทบาททางการเมืองต่อประเทศจีนอยู่ แม้ว่าจะมีสถานะเป็นคนไทยแล้วก็ตาม ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456⁶⁸ ทำให้พระองค์ทรงวิจารณ์คนจีนกลุ่มดังกล่าวอย่างรุนแรงและเปิดเผย ซึ่งทำให้ชาวจีนรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงตระหนักดีว่า คนจีนนั้นมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของประเทศมากน้อยเพียงใด ดังนั้นสิ่งที่พระองค์ต้องการจากชาวจีนที่แท้จริงคือ ให้ชาวจีนละทิ้งความเป็นจีนของตนเองให้หมด และหันมาเป็นคนไทยอย่างเต็มตัว คิดอย่างคนไทย พูดภาษาไทย ทำเพื่อเมืองไทย ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระองค์ ในบทความที่ชื่อ “ไทยผสม เป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา” เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2458 ความว่า

ขอให้เขาแสดงว่าเขาทั้งหลายมีความปรารถนาจริงใจที่กลายมาเป็นไทยแท้ ไม่แต่ด้วยวาจาด้วยพร้อมทั้งกิจการและการที่กระทำด้วย ขอให้เขาตัดขาดซึ่งเหยื่อแห่งความรู้สึกและความนิยมในชาติจีน และในที่สุดซึ่งยิ่งกว่าสิ่งอื่น ขอให้เขาพร้อมอยู่เสมอไม่ว่าในกาลใด ๆ ที่จะยกประโยชน์แห่ง

⁶⁶ เพ็ญพิสุทธ์ อินทภิมรณ, เที่ยวสุดแสง สีบุญเรือง : ทัศนะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 162.

⁶⁷ คณะทหารและพลเรือนกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า “คณะ ร.ศ. 130” ได้วางแผนก่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ แต่ความลับรั่วไหลไปถึงรัฐบาลเสียก่อน จึงไม่ประสบความสำเร็จ

⁶⁸ สาระสำคัญคือ ผู้ที่ถือกำเนิดในพระราชอาณาจักรสยามทุกคน รวมถึงผู้ที่มีบิดาหรือมารดาถือสัญชาติไทย ไม่ว่าจะกำเนิดในหรือนอกราชอาณาจักร หญิงต่างชาติที่สมรสกับชาวไทย ล้วนมีสัญชาติไทย รวมถึงชาวต่างชาติที่อยู่ในบังคับสยาม ก็สามารถเปลี่ยนมาถือสัญชาติไทยได้ด้วย (ชาวจีนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ในบังคับสยาม) พระราชบัญญัตินี้หวังที่จะให้ชาวจีนผูกพันกับประเทศไทยมากขึ้น และลดกระแสชาตินิยมจีนลง ส่วนหนึ่งเนื่องจากในปี พ.ศ. 2452 ราชสำนักชิงก็ได้ออกพระราชบัญญัติสัญชาติจีน โดยระบุว่า ผู้ที่มีเชื้อชาติจีนไม่ว่าในหรือนอกแผ่นดินล้วนมีสัญชาติจีน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวจีนส่วนใหญ่ในสยามก็ยังใช้สัญชาติจีนตามกลุ่มภาษาอยู่เช่นเดิม เห็นได้จากสัญชาติของผู้ที่มาขอตั้งโรงเรียนจีน ในตารางโรงเรียนจีนสามัญศึกษา มณฑลกรุงเทพฯ (ดู ภาคผนวก จ.)

เมืองไทยและชาติไทยขึ้นเหนือประชาชนอื่นๆทั้งสิ้น เมื่อเขาทั้งหลายได้ทำอย่างที่ว่ามานี้แล้วเมื่อใด เมื่อนั้นและไทยเราจึงจะสามารถรับเขาด้วยความเต็มใจว่าเขาเป็นคน 1 ในพวกเราโดยแท้⁶⁹

ในต้นรัชสมัยของพระองค์ ยังได้มีการออกกฎหมายควบคุมชาวจีนเพิ่มเติมอีกด้วย นอกเหนือจากพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 แล้ว พระราชบัญญัติอื่นๆ ที่สำคัญได้แก่

1. พระราชบัญญัติว่าด้วยการเนรเทศ ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455) พระราชบัญญัตินี้ว่าด้วยการเนรเทศคนต่างชาติ “ผู้ซึ่งอยู่ในกรุงสยามไม่เป็นความสุขเกษมฤาเป็นความเจริญแก่สาธารณชนนั้นให้ออกไปเสียจากกรุงสยาม”⁷⁰ สังเกตได้ว่า พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้หลังจากมีการปฏิวัติในประเทศจีนเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2454 จึงสันนิษฐานได้ว่า สาเหตุที่รัฐบาลสยามประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ เนื่องจากความไม่ไว้วางใจของรัฐบาลสยามต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

2. พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 การประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัฐบาลสยามปรารถนาจะให้คนจีนใช้นามสกุลแทนการใช้แซ่ เพื่อตัดเครื่องแสดงความสำนึกและความอาลัยอาวรณ์ที่มีต่อชาติจีน⁷¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังพระราชทานนามสกุลให้แก่ชาวจีน ด้วยการแปลงแซ่ภาษาจีนให้เป็นภาษาไทยด้วย เช่น แซ่เล่า ก็เปลี่ยนเป็น เลาะห์ แซ่ตัน เปลี่ยนเป็น ตันตะ แซ่กิม⁷² เปลี่ยนเป็น กานจน หรือ สุวรรณ เป็นต้น⁷³

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2459 พระองค์ยังทรงมีพระบรมราชโองการให้เลิกเรียกชาวต่างชาติ โดยใช้ชื่อชานำหน้านาม เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกเชื้อชาติในหมู่พลเมือง⁷⁴

3. พระราชบัญญัติลักษณะคนเข้าเมือง พ.ศ. 2460 รัฐบาลสยามต้องการที่จะให้พระราชบัญญัตินี้เป็นมาตรการสกัดกั้นชาวจีนบางประเภทที่เป็นพิษเป็นภัยไม่ให้เข้ามาในราชอาณาจักร ในขณะที่เดียวกันก็ใช้เป็นมาตรฐานสำหรับตรวจสอบสำมะโนครัวชาวจีนต่างด้าวว่ามีจำนวนเท่าใด เพื่อทราบตัวเลขที่แท้จริงของจำนวนชาวจีนในสยาม⁷⁵

⁶⁹ อัครพาทู, “ไทยผสม เป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา” ไทย. วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2458 [อ้างจาก เพ็ญพิสุทธิ์ อินทกริมย์, อ้างแล้ว, 244.]

⁷⁰ “พระราชบัญญัติว่าด้วยการเนรเทศ ร.ศ. 131.” *ราชกิจจานุเบกษา* 29 (1 กันยายน 131) : 139.

⁷¹ เอี่ยมพร ศรีสุวรรณ, อ้างแล้ว, 186.

⁷² กิม (金) ภาษาจีนกลางอ่านว่า จิน แปลว่า ทอง

⁷³ กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์, “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย,” หน้า 146 [อ้างจาก เอี่ยมพร ศรีสุวรรณ, อ้างแล้ว, 186.]

⁷⁴ สห., ร.6 บ.1.6/8 พระราชนิยมเรื่องให้เลิกเรียกชาติเป็นคำนำหน้านาม คงใช้เรียกนายเป็นคำนำ ที่ 15/204 ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459. [อ้างจาก เอี่ยมพร ศรีสุวรรณ, อ้างแล้ว, 187.]

⁷⁵ เสถียร ลายลักษณ์, *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 25* (พระนคร : โรงพิมพ์เดลิแมส, 2477) หน้า 103 – 104. [อ้างจาก ภูวดล ทรงประเสริฐ, อ้างแล้ว, 13.]

ในรัชสมัยของพระองค์ก็ยังคงปฏิเสธการทำสัญญาพระราชไมตรีกับจีนเช่นเดิม เอื้อมพร ศรสวรรณ ได้กล่าวถึงเหตุผลไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438 – 2475” ว่า ชนชั้นปกครองของสยามตั้งแต่สมัยก่อนรัชกาลที่ 6 ถือว่าชาวจีนคือชาวไทยอยู่แล้ว การทำสัญญากับประเทศจีนอาจทำให้รัฐบาลสยามเสียสิทธิและอำนาจการควบคุมชาวจีนในสยามอย่างสิ้นเชิง ชนชั้นปกครองจึงปฏิเสธการทำสัญญาพระราชไมตรีกับจีนมาโดยตลอด เนื่องด้วยการตระหนักถึงภัยของอำนาจทางการเมืองจีน ที่อาจใช้ชาวจีนจำนวนมากในสยามเป็นสื่อกลางนำอำนาจของจีนเข้ามา และเกรงว่าอำนาจในการควบคุมคนจีนจะลดลง เพราะจีนทั้งหมดในเมืองไทยจะกลายเป็นคนต่างประเทศตามกฎหมายทันที⁷⁶

2.2 พัฒนาการของการศึกษาในประเทศจีน : จากการศึกษาแบบเก่า สู่อารยวิทยาแบบใหม่

หากจะกล่าวถึงระบบการศึกษาของจีนแบบเก่าแล้ว ผู้เขียนขอเริ่มกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 1908 จูหยวนจาง (朱元璋) ซึ่งต่อมาจะเป็นจักรพรรดิหงอู่ (洪武帝 พ.ศ. 1911 – 1941) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หมิง (明朝 พ.ศ. 1911 – 2187) ได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาที่มีชื่อว่า “สถาบันราชวิทยาลัย”⁷⁷ ขึ้น เพื่อผลิตบัณฑิตตามแนวทางของลัทธิขงจื๊อสำหรับเข้ารับราชการ ผู้ที่เข้ารับการศึกษาต้องมีบุตรของขุนนางและสามัญชน ในปี พ.ศ. 1911 ได้มีการกำหนดหลักสูตรให้ผู้เรียนต้องศึกษาตามแบบที่เคยศึกษากันมาช้านาน คือ การศึกษา “สี่อู่”⁷⁸ และ “อู่จิง”⁷⁹ (四书五经)

⁷⁶ เอื้อมพร ศรสวรรณ, อ้างแล้ว, 183.

⁷⁷ ทวีป วรดิลก, อ้างแล้ว, 433.

⁷⁸ สี่อู่ (四书) หมายถึงหนังสือ 4 เล่มที่เขียนขึ้นตั้งแต่ยุควสันตวรรษก่อน (春秋战国 อยู่ในช่วงราวปี 179 ก่อน พ.ศ. – พ.ศ. 322) และมีแนวความคิดแบบลัทธิขงจื๊อ ได้แก่ 1. หลุนอวี่ (论语) คือบันทึกการสนทนาระหว่างขงจื๊อกับลูกศิษย์ว่าด้วยเรื่องคุณธรรมและข้อคิดเตือนใจ 2. ต้าเสวีย (大学) สอนเกี่ยวกับการปรับปรุงฝึกฝนตนเองให้เป็นคนดีมีความสามารถ การดูแลครอบครัวให้เรียบร้อย ดูแลปกป้องบ้านเมือง และการทำให้แผ่นดินสงบสุข 3. จงยง (中庸) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันบนทางสายกลางและเหมาะสมกับกาลเทศะ 4. เมิ่งจื๊อ (孟子) เป็นชื่อลูกศิษย์ของลูกศิษย์ขงจื๊อ แต่มีบทบาทสำคัญในการขยายคำสอนของขงจื๊อให้แพร่หลายมากขึ้น เขาได้รับการยกย่องว่าเป็นรองขงจื๊อเพียงคนเดียวเท่านั้น หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเผยแพร่แนวความคิดของเขา

⁷⁹ อู่จิง (五经) หมายถึงคัมภีร์ 5 เล่มที่ขงจื๊อเขียนรวบรวมขึ้นจากการเข้าไปชำระหอจดหมายเหตุของแคว้นหลู่ (鲁国) เป็นคัมภีร์ที่ได้รับยกย่องว่ามีคุณค่าทางการศึกษา ได้แก่ 1. ซื่อจิง (诗经) เป็นบทกวีที่ขงจื๊อได้รวบรวมไว้กว่า 300 บท โดยคัดเอาเฉพาะบทที่เป็นเลิศจากทุกๆ แคว้น 2. ชูจิง (尚书) เป็นการรวบรวมงานเขียนทางสังคมและประวัติศาสตร์ในยุคต้นของจีน ตั้งแต่สมัยพระเจ้าเหยาและพระเจ้าซุน (ทั้งสองกษัตริย์ในตำนานของจีน คนจีนเรียกรวมกันว่า เหยาซุน 尧舜) ราชวงศ์ซง (宋朝 ราวปี 1557 – 1057 ก่อน พ.ศ.) ราชวงศ์ซาง (商朝 ราวปี 1057 – 485 ก่อน พ.ศ.) และราชวงศ์โจวตะวันตก (西周 ราวปี 484 – 228 ก่อน พ.ศ.) 3. อี้จิง (易经) เป็นคัมภีร์ว่าด้วยการพยากรณ์ต่างๆ 4. ชุนชิว (春秋) เป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุคแรกๆ ของจีน โดยกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของแคว้นหลู่ในยุคราชวงศ์โจวตะวันออก (ราวปี 227 ก่อน พ.ศ. – พ.ศ. 287) ขงจื๊อเป็นผู้ประพันธ์ด้วยตนเอง 5. หลี่จิง (礼经) เป็นคัมภีร์ว่าด้วยขนบจารีตตามทัศนคติของขงจื๊อ ทั้งอากัปกิริยา มารยาท ธรรมเนียมปฏิบัติ ประเพณี พิธีกรรม

นักศึกษาที่ต้องการเป็นขุนนาง ต้องสอบไล่ตามหลักสูตร โดยต้องท่องจำตำราทั้งสองชุดให้ได้อย่างแม่นยำและคล่องแคล่ว

ต่อมา ในรัชสมัยของจักรพรรดิเฉิงฮว่า (成化帝 พ.ศ. 2008 – 2030) ได้มีการกำหนดให้ผู้ที่จะสอบเป็นขุนนาง ต้องสอบเขียนความเรียงที่เรียกว่า “ความเรียงแปดส่วน” (八股文) เป็นการเขียนความเรียงที่มีแบบแผนตายตัวไม่สามารถพลิกแพลงได้ โดยการเขียนความเรียงนี้จะมีทั้งหมด 8 ส่วน แต่ละส่วนจะมีเนื้อหาที่มีการเชื่อมโยงคำ มีการกำหนดรูปแบบของการเขียน และเกณฑ์การใช้จำนวนตัวอักษรอย่างชัดเจน ห้ามขาดและห้ามเกิน และในตอนท้ายจะต้องยกข้อความจากตำราของขงจื๊อมาอ้างอิง โดยไม่ให้ผิดผลาดแม้แต่คำเดียว

ในสมัยราชวงศ์ชิง ในช่วงขบวนการเอาอย่างตะวันตก⁸⁰ ราชสำนักชิงได้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ (同文馆) ที่ปักกิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2405 เป็นโรงเรียนสอนภาษาตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษารัสเซีย ภาษาเยอรมัน รวมถึงภาษาญี่ปุ่น และยังมีการสอนความรู้แบบตะวันตกด้วย อย่างวิชาดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์และแพทยศาสตร์ ต่อมาได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประเภทเดียวกันนี้ที่เซี่ยงไฮ้⁸¹ และกวางเจาด้วย

ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์จีน” ของ โจวจยาหรง (Zhou Jiarong – 周佳榮) ได้กล่าวว่าทางราชสำนักได้คัดเลือกเด็กจากกองธงทั้งแปด⁸² ที่อายุต่ำกว่า 13 – 14 ปี เข้าศึกษาในโรงเรียนดังกล่าว⁸³ แต่ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์จีน” ของ ทวีป วรดิลก กลับกล่าวไว้อีกอย่างว่า ผู้เข้าเรียนเป็นทหารแมนจูวัยกลางคน ส่วนปัญญาชนจีนนั้นไม่แสดงความสนใจเลย⁸⁴

ในระยะแรก มีนักเรียนในโรงเรียนเพียง 30 คน แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2412 กลับมีนักเรียนสนใจเข้าศึกษาถึง 100 คน และได้ให้นายวิลเลียม เอ. พี. มาร์ติน (William A.P. Martin) มิชชันนารี นักการศึกษาชาวอเมริกันมาเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีการขยายหลักสูตรภาษาต่างประเทศและวิชาการตะวันตกให้เป็น 8 ปี จึงเป็นที่นิยมแพร่หลายมากกว่าเดิม

⁸⁰ ขบวนการเอาอย่างตะวันตก (洋务运动) เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2404 – 2438 เกิดจากที่ขุนนางในราชสำนักชิงเริ่มเล็งเห็นถึงความจำเป็นของวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก เพื่อให้ประเทศชาติเข้มแข็ง หลักจากที่พ่ายสงครามให้กับชาวตะวันตกหลายครั้ง โดยเลียนแบบจากตะวันตกในด้านต่างๆ เช่น ดำเนินกิจการวิสาหกิจเลียนแบบตะวันตก ฝึกกองกำลังทหารอย่างเป็นระบบ จัดตั้งกองทัพเรือ ทำกิจการอุตสาหกรรมเหมืองแร่ การต่อเรือพาณิชย์ การขนส่งทางรถไฟ ฯลฯ

⁸¹ เมืองเซี่ยงไฮ้ (上海) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เมืองซ่างไห่

⁸² กองทหาร 8 กองธง (八旗) หรือ เป็นกองทหารที่นุรฮาซี (Nurhaci พ.ศ. 2102 – 2169 เป็นต้นตระกูลของราชวงศ์ชิง) จัดตั้งขึ้นจากเดิมมี 4 กองธง คือ ธงแดง ขาว เหลือง และน้ำเงิน ต่อมาเพิ่มอีก 4 กองธง คือ ธงขลิบขาว ขาวขลิบแดง เหลืองขลิบแดง และน้ำเงินขลิบแดง โดยชนเผ่าต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของนุรฮาซีต้องสังกัดกองธงเหล่านี้ ต่อมาเมื่อชาวแมนจูยึดกรุงปักกิ่งได้ ก็ขยายออกไปเป็น 16 กองธง และ 24 กองธง เป็นชาวมองโกล 8 กองธง และชาวจีน 8 กองธง ทุกกองธงอยู่ใต้บังคับของแม่ทัพชาวแมนจู ประจําการตามที่มีนํ้าต่าง ๆ

⁸³ โจวจยาหรง, อ้างแล้ว, 271.

⁸⁴ ทวีป วรดิลก, อ้างแล้ว, 644.

นอกจากนี้ ในช่วงขบวนการลอกเลียนตะวันตก ราชสำนักยังได้มีการจัดตั้งโรงเรียนตะวันตกศึกษา (西学馆) ขึ้นอีกด้วย และมีการส่งนักเรียนจีนไปเรียนที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2415 จำนวน 120 คน ที่น่าสังเกตคือ นักเรียนเหล่านี้ต้องมีครูผู้เชี่ยวชาญลัทธิขงจื้อกำกับไปด้วย เนื่องจากว่าไม่มีพื้นความรู้ในการศึกษาตามมาตรฐานอย่างจีนมาก่อน

ในอีกด้านหนึ่ง คังโฮยวเหวย นักปฏิรูปคนสำคัญของจีน ได้เดินทางไปยังฮ่องกงในปี พ.ศ. 2422 ทำให้เขาได้รู้จักกับการศึกษาตามแบบตะวันตก ต่อมาในปี พ.ศ. 2425 เขาสนใจศึกษาดำรงต่างๆ ของชาวตะวันตก ที่แปลออกมาเป็นภาษาจีนแล้ว ที่สุดเขาได้เปิดสถานศึกษาขึ้นในปี พ.ศ. 2434 ที่เมืองกวางเจา โดยสอนความคิดตะวันตกต่างๆ บนพื้นฐานการตีความลัทธิขงจื้ออย่างใหม่ ซึ่งในทัศนะของคังโฮยวเหวย ความหมายที่แท้จริงของลัทธิขงจื้อไม่ใช่อยู่ที่การสืบทอดประเพณีที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตรงกันข้าม จะต้องมีการคิดและประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อนำสังคมไปสู่ความรุ่งเรือง

ต่อมา คังโฮยวเหวยและปัญญาชนจำนวนหนึ่งได้ร่วมมือกับจักรพรรดิฉางชวี่ดำเนินการปฏิรูปที่รู้จักกันว่า “การปฏิรูป 100 วัน” (戊戌变法) เป็นการปฏิรูปการเมืองการปกครองในปี พ.ศ. 2441 โดยปฏิรูปทั้งด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ ในช่วงนี้จักรพรรดิฉางชวี่ได้ทรงออกพระราชกฤษฎีกาหลายฉบับ หนึ่งในนั้นคือการยกเลิกการสอบโดยการเขียนความเรียงแปดส่วน แต่ให้หันมาใช้ระบบวิพากษ์ปัญหาต่างๆ ในปัจจุบัน และอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือ ก่อตั้งโรงเรียนสมัยใหม่ขึ้น โดยหากสถานที่เล่าเรียนไม่เพียงพอ ก็ให้ใช้วัดเป็นสถานที่เล่าเรียนแทน รวมถึงการก่อตั้งมหาวิทยาลัยนครหลวง⁸⁵ (京师大学堂) ขึ้น

การปฏิรูปของจักรพรรดิฉางชวี่และคังโฮยวเหวยดำเนินไปได้เพียง 103 วันก็สิ้นสุดลง เมื่อพระนางซูสีไทเฮาทำการรัฐประหาร พระนางประกาศยกเลิกพระราชกฤษฎีกาเกี่ยวกับมาตรการปฏิรูปในด้านต่างๆ ทั้งหมด ยกเว้นพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการก่อตั้งมหาวิทยาลัยนครหลวง ซึ่งเป็นพระราชกฤษฎีกาฉบับสุดท้ายเท่านั้น ที่ยังคงอยู่

หลังจากพ่ายแพ้ในสงครามพันฉัตร 8 ชาติ ในปี พ.ศ. 2443⁸⁶ พระนางซูสีไทเฮาจึงได้เริ่มทำการปฏิรูปประเทศอย่างจริงจังขึ้น ในปี พ.ศ. 2444 พระนางได้ยกเลิกการสอบโดยการเขียนความเรียงแปดส่วนตามที่คังโฮยวเหวยเคยเสนอ และยกเลิกสถานศึกษาแบบเก่า และเปลี่ยนเป็นโรงเรียนของรัฐบาลทั้งหมดโดยใช้หลักสูตรใหม่ตามแบบอย่างของตะวันตก ผสมกับหลักสูตรเก่า คือการศึกษาแบบดั้งเดิมของจีน แต่เนื่องจากคนรุ่นใหม่ในสมัยนั้นต้องการการศึกษาแบบใหม่ ล้วนๆ คนเหล่านั้นบางคนจึงเลือกที่จะไปศึกษาในโรงเรียนของมิชชันนารี ในปี พ.ศ. 2448 มิชชันนารี

⁸⁵ ต่อมาคือ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง (北京大学)

⁸⁶ ดูรายละเอียดในหน้าที่ 13

โปรเตสแตนต์ที่มีนักเรียนโรงเรียนอนุบาล 2,200 คน นักเรียนชั้นประถม 42,000 คน และอยู่ระหว่างเข้าศึกษาในโรงเรียนชั้นมัธยมและมหาวิทยาลัย 15,000 คน⁸⁷ ในช่วงเวลาเดียวกัน ก็ได้มีการเริ่มตั้งโรงเรียนเอกชนกันขึ้นด้วย

คนรุ่นใหม่บางคน ก็เลือกที่จะไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อญี่ปุ่นสามารถทำสงครามเอาชนะรัสเซียได้ในปี พ.ศ. 2448 ผนวกกับการเรียกร้องของคนรุ่นใหม่ทำให้การศึกษาและการสอบไล่ตามระบบเก่าจีนถูกยกเลิกโดยเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2449 และในปีเดียวกันจีนก็ได้จัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้น ระบบการศึกษาของโรงเรียนรัฐบาลอย่างใหม่ถือเอาญี่ปุ่นเป็นตัวอย่าง ญี่ปุ่นในฐานะที่สามารถเอาชนะมหาอำนาจตะวันตกอย่างรัสเซียได้ กลายเป็นเสมือนกรงศักดิ์สิทธิ์ของชาวจีนในยุคนั้น⁸⁸ ในปี พ.ศ. 2446 มีนักเรียนจีนไปศึกษาต่างประเทศญี่ปุ่น 1,000 คน พ.ศ. 2447 เพิ่มขึ้นเป็น 1,300 คน และเมื่อสิ้นสุดปี พ.ศ. 2448 มีจำนวนนักเรียนที่ไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่นถึง 9,000 คน และในปี พ.ศ. 2449 มีจำนวนถึง 13,000 คน⁸⁹

โดยสรุปแล้ว สถานการณ์ในประเทศจีน โดยเฉพาะการเข้ามาของอิทธิพลตะวันตก ทำให้ประเทศจีนจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ในขณะนั้น ทั้งความพยายามพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับตะวันตก รวมถึงพัฒนาระบบการศึกษาด้วย จนทำให้เกิดการศึกษาอย่างสมัยใหม่ในประเทศจีน โดยอาศัยแนวทางอย่างตะวันตก นอกจากการศึกษาแบบใหม่จะให้ความรู้แบบโลกตะวันตกแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังแนวคิดแบบตะวันตกด้วย สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความคิดและการศึกษาของชาวจีนในสยามในเวลาต่อมา

2.3 ก่อนจะมาเป็นโรงเรียนจีนในสยาม

2.3.1 ลักษณะการศึกษาของคนจีนก่อนที่จะมีโรงเรียนจีน

จี. วิลเลียม สกินเนอร์ (G. William Skinner) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สังคมจีนในไทย” ถึงการศึกษาของคนจีนในสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนจีน ที่แทบไม่เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาไว้ว่า ดังนี้

ไม่ว่าการศึกษาจะมีคุณค่าเพียงใดก็ตามในประเทศจีน แต่สำหรับกลุ่มชนชาวจีนในประเทศสยามแล้ว การศึกษามีความสำคัญน้อยมากในการกำหนดฐานะทางสังคมของแต่ละคน ตั้งแต่ ค.ศ. 1838 (พ.ศ. 2381) เป็นต้นมา นักสังเกตการณ์ผู้หนึ่งได้เรียกร้องความสนใจโดยกล่าวว่า “มีการ

⁸⁷ ทวีป วรดิลก, อ้างแล้ว, 732.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน

ประเมินค่าของการศึกษามาก” ในหมู่ชนชาวจีน การเล่าเรียนเป็นของฟุ่มเฟือย เขาจะยุ่งเกี่ยวกับก็ต่อเมื่อเขามีฐานะสูงแล้วทางสังคมโดยการสะสมเงินทองจนร่ำรวย การศึกษาไม่ใช่หนทางที่จะช่วยให้ได้เลื่อนฐานะทางสังคมให้สูงขึ้น พวกพ่อค้าที่ฐานะร่ำรวยจ้างครูชาวจีนให้สอนหนังสือตามแบบเก่าแก่บุตรหลานของตน ส่วนที่เหลือก็มีโรงเรียนเอกชนขนาดเล็กสองสามแห่งที่พวกพ่อค้าฐานะดีคนอื่นๆ ส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษ 2 – 3 ปีเป็นอย่างมาก⁹⁰

ต่อมา หลังจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สยามเปิดการค้าเสรีกับชาติตะวันตก เศรษฐกิจภายในสยามขยายตัวมากขึ้น และมีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้เกิดความต้องการการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อรองรับการดำเนินธุรกิจแบบใหม่ ทั้งรับผิดชอบการทำบัญชีการค้าที่เป็นระบบถูกต้อง จัดเก็บเอกสารเป็นระบบ มีความสามารถในการติดต่อการค้ากับชาวจีนในสิงคโปร์หรือฮ่องกง สิ่งเหล่านี้จำเป็นสำหรับการค้าขนาดใหญ่ ทำให้แนวคิดเรื่องการศึกษาเริ่มเปลี่ยนไป “การศึกษาแบบใหม่ของคนจีนซึ่งก็ยังคงมีการท่องจำตัวอักษรแต่มีเนื้อหาสมัยใหม่ จึงนำมาใช้ได้กับคนจีนในสยาม โดยผ่านทาง การติดต่อกับโรงเรียนของคณะสอนศาสนาในท้องถิ่นและกับทางบ้านเกิดของตน”⁹¹ เนื้อหาที่มีผลทางปฏิบัติของการศึกษาใหม่ ดึงดูดชุมชนที่หันเหไปทางการค้ามากกว่าการศึกษาแบบเดิม⁹²

ลักษณะการศึกษาของคนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ ก่อนที่จะมีโรงเรียนจีน จึงแบ่งได้เป็นดังนี้

1. ส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนฝรั่ง

ชาวจีนที่ติดต่อกับนักธุรกิจชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาวตะวันตก⁹³ นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของคณะสอนศาสนา โรงเรียนเหล่านี้มีอิทธิพลต่อชาวจีนอย่างจริงจังเมื่อใกล้จะสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย โรงเรียนของนิกายโปรเตสแตนต์ คณะเพรสไบทีเรียน ของชาวอเมริกัน ซึ่งเปิดทำการสอนในปี พ.ศ. 2395 และโรงเรียนอัสสัมชัญ โรงเรียนของนิกายคาทอลิก ของชาวฝรั่งเศส ซึ่งเปิดทำการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2428 โรงเรียนเหล่านี้ยังเป็นที่นิยมในหมู่ลูกหลานชาวจีนที่ต้องการทำงานในบริษัทการค้า และธนาคาร

⁹⁰ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 136 – 137.

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, 171.

⁹² เรื่องเดียวกัน

⁹³ วิเทศน์ปริทัศน์, “การศึกษาของคนจีนในประเทศไทย,” คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2526), 113.

ของชาวตะวันตก มีการสอนภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศ⁹⁴ แต่โรงเรียนของคณะสอนศาสนาเหล่านี้ จะมีการเปิดเป็นโรงเรียนจีนของคณะสอนศาสนาในเวลาต่อมา

ตัวอย่างของชาวจีนผู้หนึ่งที่เรียนในโรงเรียนของคณะสอนศาสนา คือ นายเทียนฮี้⁹⁵ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนของมิชชันนารี และได้รับทุนการศึกษาให้ไปเรียนต่อด้านแพทยศาสตร์ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

ซินแส เทียนฮวด หรือ ฮวด แซ่เทียน⁹⁶ ซึ่งเป็นซินแสเจ้าของร้านขายยาจีนและยาฝรั่ง ได้ฝากฝังลูกชายของตนที่ชื่อเทียนฮี้ หรือ นายฮี้ แซ่เทียน ให้เข้าศึกษาเล่าเรียนกับพวกฝรั่งมิชชันนารีอเมริกัน จนทำคะแนนการศึกษาได้ดีมาก ฝรั่งมิชชันนารีอเมริกัน จึงได้ให้ทุนไปศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา จนกระทั่งสำเร็จปริญญาเป็นนายแพทย์เมื่อปี พ.ศ. 2414 ในรัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้ว นายเทียนฮี้ก็ได้เข้ารับราชการเป็นนายแพทย์ และสืบต่ออาชีพซินแสขายยารักษาโรคต่อจากเตี่ยด้วย จนกระทั่งมีความดีความชอบ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาสารสินสวามิภักดิ์ ในรัชกาลสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พร้อมกับพระราชทานนามสกุลว่า สารสิน (คือบิดาของคุณพจน์ สารสิน)⁹⁷

2. ส่งบุตรหลานไปเรียนที่ประเทศจีน

หากผู้ปกครองชาวจีนมีฐานะทางการเงินที่ดีเพียงพอ ก็มักจะส่งบุตรหลานไปเรียนในประเทศจีน เพื่อให้บุตรหลานได้รับความรู้และปลูกฝังความเป็นชาวจีน แม้ภายหลังจากที่โรงเรียนจีนแห่งแรกในสยามได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2451 ชาวจีนก็ยังนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนยังประเทศจีนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีน

ส่วนสำหรับคนจีนที่พอจะมีฐานะขึ้นมาสักหน่อย ก็มักจะให้ลูกหลานของตนได้รับการศึกษาตามระบบ ด้วยการส่งลูกไปรับการศึกษาในประเทศจีน เพราะจีนในสมัยก่อนนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจีนในสมัยหลังการปฏิวัติปี ค.ศ. 1911 (พ.ศ. 2454) คือการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิง หรือ ชิง แล้วสถาปนาระบบประชาธิปไตยตามหลักลัทธิ “ซำหมิ่น จูอี้” (ลัทธิไตรราชูว์) ที่นำโดย ดร.ซุนยัตเซน ประธานพรรคก๊กมินตั๋งนั้น ได้จัดระบบการศึกษาที่ทันสมัยมากที่สุดทีเดียว เป็นที่นิยมชมชื่นของคนจีนเป็นอันมาก

⁹⁴ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 170.

⁹⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁹⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁹⁷ วิเทศน์ปริทัศน์, อ้างแล้ว, 112.

ด้วยเหตุนี้ลูกหลานจีนในเมืองไทยในสมัยก่อนนั้น จึงมักถูกเตี้ยหรือญาติพี่น้องส่งไปรับการศึกษาในประเทศจีนกันเป็นอันมาก โดยไปรับการศึกษาชั้นต้น หรือชั้นประถมที่ตำบลบ้านเกิดของเตี้ยหรือของญาติ และถ้าจะเข้าศึกษาต่อชั้นสูง ขึ้นไปอีกก็จะย้ายไปศึกษาตามโรงเรียนชั้นมัธยมปลายหรือโรงเรียนอาชีวะชั้นสูงอื่นๆ ตามเมืองใหญ่⁹⁸

ถ้าเป็นชาวแต้จิ๋ว ก็จะไปเรียนที่เมืองซัวเถา⁹⁹ ถ้าเป็นชาวจีนไหหลำ¹⁰⁰ จะต้องมาเรียนที่เมืองไหเก๊า¹⁰¹ และถ้าจะศึกษาชั้นสูงขึ้นไปอีก คือ ระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ก็จะต้องไปศึกษาที่เมืองเซียงไฮ้ หรือเมืองปักกิ่ง เป็นต้น¹⁰²

3. จ้างครูมาสอนตามบ้าน

การจ้างครูมาสอนบุตรหลานที่บ้านนั้น ทำได้เฉพาะชาวจีนที่มีฐานะดี เพราะครูจีนนั้นหายาก และค่าจ้างสูงมาก มาตรฐานการสอนก็ไม่ดี ส่วนใหญ่เป็นครูที่พอจะสอนให้เด็กอ่านออกเขียนได้เท่านั้น¹⁰³

4. เรียนหนังสือตามศาลเจ้า

การไปเรียนหนังสือตามศาลเจ้า จะมี “เฮียกง”¹⁰⁴ ซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้าเป็นผู้สอน โดยใช้คัมภีร์ศีลธรรมเก่าๆ เป็นแบบเรียน นอกจากนี้ ครูบางคนยังใช้วิธีการสอนด้วยการเล่านิทานประเภทวรรณคดีหรือเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ให้เด็กฟัง¹⁰⁵

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน

⁹⁹ ซัวเถา (汕头) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซ่านโถว เป็นจังหวัดหนึ่งในมณฑลกว่างตุ้ง อยู่ติดกับจังหวัดแต้จิ๋ว

¹⁰⁰ สวัสดิ์ สุนทรระกูล, “ชาวจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภารและการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2475 และหลัง พ.ศ. 2475,” วารสารสมาคมไชน่าแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 35.

¹⁰¹ ไหเก๊า (海口) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ไหโหว่ เป็นเมืองเอกของมณฑลไหหลำ

¹⁰² วิเทศน์ปริทัศน์, อ้างแล้ว, 113.

¹⁰³ สัมภาษณ์ นายแสวง รัตนมงคลมาศ นักวิจัยโท สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2511 [อ้างจาก พิชัย รัตนพล, “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512), 7 – 9.]

¹⁰⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁰⁵ กรมวิสามัญศึกษา, “โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน,” เอกสารการศึกษากรมวิสามัญศึกษา ฉบับที่ 7 (ธนบุรี : โรงเรียนช่างพิมพ์เพื่อชีวิต, 2500), หน้า 3 [อ้างจาก พิชัย รัตนพล, อ้างแล้ว, 7 – 9.]

สถานที่เล่าเรียนนั้นไม่ได้มีโต๊ะหรือม้านั่ง ไม่ได้มีอุปกรณ์การสอนที่ครบครันแต่อย่างใด ค่าเล่าเรียนก็แล้วแต่ความสมัครใจ โดยอาจจะเป็นข้าวสาร น้ำมัน ฯลฯ แล้วแต่สะดวก¹⁰⁶

5. คนภายในครอบครัวเป็นผู้สอนหนังสือให้บุตรหลาน

สำหรับชาวจีนที่หาเช้ากินค่ำ มีฐานะเพียงหาเงินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้ หากมีญาติพี่น้องหรือคนในครอบครัวที่รู้หนังสือ คนเหล่านั้นก็จะเป็นผู้สอนหนังสือให้แก่บุตรหลานของตน แต่ถ้าหากคนในครอบครัวไม่รู้หนังสือ ไม่สามารถเป็นคนสอนหนังสือให้บุตรหลานด้วยตัวเองแล้ว ลูกจีนเหล่านั้นก็จะไม่ได้เรียนหนังสือเลย¹⁰⁷

แต่ต่อมา เมื่อเข้าสู่ยุคที่มีโรงเรียนจีนแล้ว ก็จะมีโรงเรียนจีนบางโรงเรียนที่เปิดสอนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ทำให้คนจีนที่ไม่มีทุนทรัพย์มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น

2.3.2 อิทธิพลของการเมืองที่มีผลต่อการศึกษาของชาวจีนในสยาม

วาสนา วงศ์สุรวัฒน์ ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ความขัดแย้งในการอ้างเรื่องความศิวิไลซ์ : การต่อสู้ระหว่างจีนและสยามในการควบคุมการศึกษาของคนจีนในประเทศไทย” (Contending for a Claim on Civilization : The Sino-Siamese Struggle to Control Overseas Chinese Education in Siam) ว่า บุคคลแรกของจีนที่มุ่งมั่นที่จะทำให้การศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นสถาบันในนามของประเทศจีน คือ คังโหย่วเหวย คังโหย่วเหวยเชื่อว่าชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลกจะเป็นหนึ่งเดียวกันโดยผ่านความรู้ของลัทธิขงจื้อ¹⁰⁸ หลังจากรูปการปฏิรูป 100 วันล้มเหลว ระหว่างที่คังโหย่วเหวยได้ลี้ภัยไปอยู่ในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปี พ.ศ. 2443 เขาได้ส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในของแผนการของเขาที่ต้องการเปลี่ยนประเทศจีนให้เป็นระบอบกษัตริย์ที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ

คังโหย่วเหวยก็เช่นเดียวกับชาวจีนแผ่นดินใหญ่อื่นๆ ที่ประหลาดใจ ที่เห็นชาวจีนโพ้นทะเลถูกกีดกันไปกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ทำให้ไม่ได้รับการศึกษาแบบจีนและไม่รู้ภาษาจีน การศึกษาแบบจีนนี้เอง ที่จะทำให้ชาวจีนยังคงความเป็นจีนอยู่ และเป็นกุญแจสำคัญในการเผยแพร่และปลูกฝังแนวความคิดของคังโหย่วเหวย คังโหย่วเหวยสนับสนุนให้มีการเรียน 2 ภาษาในโรงเรียนจีนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยยอมรับภาษาอังกฤษในฐานะที่เป็น

¹⁰⁶ เสถ์ทอน ศุภโสภณ, “ความเป็นมาของโรงเรียนจีน,” คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ภาค 2 (กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2531), 265.

¹⁰⁷ วิเทศน์ปริทัศน์, อ้างแล้ว, 112.

¹⁰⁸ Wasana Wongsurawat, “Contending for a Claim on Civilization : The Sino-Siamese Struggle to Control Overseas Chinese Education in Siam,” *Journal of Chinese Overseas* 4 (November 2008) : 164.

สื่อกลางของยุคสมัยใหม่¹⁰⁹ และสอนภาษาจีนกลางเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมและแนวความคิดแบบจีน รวมถึงความเป็นชาตินิยมให้แก่เด็กจีน ซึ่งจะทำให้การถูกกลืนเป็นคนท้องถิ่น (ตามประเทศที่อาศัยอยู่) ลดลง

ในด้านของชนชั้นที่ยึดชนชั้นล่าง (proletarian classes)¹¹⁰ เป็นกำลังสำคัญในการปฏิวัติ มากกว่าชนชั้นปัญญาชนที่ชนชั้นบนมองว่าขายตัวเองให้กับราชสำนักแมนจูผ่านระบบการสอบเข้าเป็นขุนนาง ชนชั้นล่างที่ไม่ยอมรับการปกครองของชาวแมนจู ก็จะหนีออกนอกประเทศไปตั้งหลักเพื่อรอเวลากลับมา “ล้มราชวงศ์ชิง ฟ้นฟูราชวงศ์หมิง” (反清复明) ชนชั้นบนก็ถือเป็นชาวจีนโพ้นทะเลเช่นกัน จึงได้ผลักดันการศึกษาแผนใหม่ในสยาม ปรากฏว่าเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2453 ได้เกิดมีโรงเรียนจีน 4 แห่ง¹¹¹ ห้องสมุดหนังสือจีน 1 แห่ง และห้องแสดงปาฐกถา (lecture hall)¹¹² ในสยาม โดยได้รับการสนับสนุนในด้านการเงินและความคิดจากคณะปฏิวัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสื่อการเผยแพร่ความคิดทางการเมืองเช่นเดียวกัน และยังเป็นการชักชวนให้ช่วยเหลือนักเรียนและบุคคลจากสมาคมผู้ปกครองให้ช่วยเหลือการปฏิวัติทั้งด้านการเงิน ด้านอุปกรณ์ รวมถึงการเป็นอาสาสมัคร

จากการกระทำของทั้งสองกลุ่ม ทำให้ราชสำนักชิงเห็นความสำคัญของชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้มากขึ้น รวมถึงความรู้สึกชาตินิยมของชาวจีนโพ้นทะเลก็เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ พร้อมๆ กับความสัมพันธ์กับประเทศแม่ ราชสำนักชิงจึงต้องดำเนินการหาการสนับสนุนจากชาวจีนโพ้นทะเล ในปี พ.ศ. 2452 ราชสำนักได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสัญชาติจีน โดยกำหนดว่า ลูกหลานของบิดาที่เป็นจีนจะมีสัญชาติจีน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ “รักษาผู้ที่เกิดมาเป็นคนจีนมิให้ตกไปอยู่ในครอบงำของต่างชาติ”¹¹³ และยกเลิกข้อห้ามที่ไม่ให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศ (ซึ่งไม่มีผลบังคับมานานแล้ว) ในปี พ.ศ. 2453 นี้เป็นความพยายามส่วนหนึ่งซึ่งไม่เพียงเพื่อดึงดูดเทคโนโลยีและเม็ดเงินจากชาวจีนโพ้นทะเลผู้มีฐานะเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลได้กลับมายังประเทศแม่ เพื่อได้รับการศึกษาตามอย่างมาตรฐานของจีน แต่นโยบายนี้ดำเนินการไปได้เพียงไม่นาน ก็เกิดการปฏิวัติเสียก่อน

¹⁰⁹ Wasana Wongsurawat, op.cit., 165.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ โรงเรียนจีน 2 ใน 4 โรงเรียนที่กล่าวถึงคือ โรงเรียนฮั่วเอี้ยะหรือที่ภาษาจีนกลางอ่านว่า หฺวาอี๋ (华益学堂) ที่ตรอกกัปตันบุช โรงเรียนกั๋วเหวิน (国文学堂) ในย่านสามเสน

¹¹² Wasana Wongsurawat, op.cit., 165.

¹¹³ Chutung Tsai, “Chinese Nationality Law.” *American Journal of International Law*, 4 (1910), 407. [อ้างจาก จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 161.]

หลังการปฏิวัติล้มราชวงศ์ชิง และก่อตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐ ในปี พ.ศ. 2454 รัฐบาลใหม่ของหยวนซื่อไข่และพรรคก๊กมินตั๋งก็ยิ่งให้ความสำคัญกับชาวจีนโพ้นทะเลเช่นเดิม รวมถึงด้านการศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลด้วย เพื่อให้ชาวจีนเหล่านี้สำนึกในความเป็นจีนของตนเอง เกิดความผูกพันกับประเทศแม่ และไม่ถูกกลืนกลายเป็นคนท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ เพราะรัฐบาลยังต้องการการสนับสนุนจากชาวจีนเหล่านี้ทั้งด้านการเงินและเทคโนโลยี รวมถึงเงินทุนสำหรับโครงการที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยด้วย ถ้าหากชาวจีนเหล่านี้ถูกกลืนไปกับท้องถิ่นที่อาศัยจนหมด พวกเขาจะไม่มีเหตุผลที่จะช่วยเหลือประเทศจีนที่จะก่อตั้งขึ้นใหม่อีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ จึงมีโรงเรียนจีนอยู่ในสยามเป็นจำนวนมาก นอกเหนือจากเหตุผลการตั้งโรงเรียนจีนเป็นแหล่งเผยแพร่แนวคิดทางการเมืองและการให้ความรู้สมัยใหม่แก่ลูกหลานชาวจีน

2.4 กำเนิดโรงเรียนจีนในสยาม

โรงเรียนจีนถือได้ว่าเป็นแหล่งสืบทอดวัฒนธรรมของชาวจีน ความพยายามในการรักษาอัตลักษณ์ของตนเองของชาวจีน สะท้อนให้เห็นได้จากเมื่อครั้งที่ ฮูไต้ก๊ก¹¹⁴ ราชทูตจีนประจำกรุงปารีสในขณะนั้น เข้ามาเยี่ยมเยียนชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2455 ได้มีคนตั้งคำถามกับฮูไต้ก๊กว่าทำอะไรจึงจะไม่ให้ลูกหลานจีนซึ่งอยู่ในสยามลืมชาติจีน ซึ่งฮูไต้ก๊กได้ตอบว่า การซึ่งจะไม่ให้ลูกหลานจีนลืมชาติ ก็ควรตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนให้รู้ไว้จึงจะไม่ลืมชาติ¹¹⁵ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของชาวจีนดังที่ กมล จันทรร อธิบายไว้ในหนังสือ “อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และ บทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน” ความว่า

คนจีนนั้นไม่ว่าจะมีการศึกษาหรือไม่เพียงใด แต่ความคิดในการที่จะไม่เป็นคนจีน หรือการที่ลูกหลานของตนทำเช่นนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ร้ายแรง เพราะพวกเขาคือผู้รับมรดกในประวัติศาสตร์ ธรรมเนียมประเพณี และสังคมที่สืบทอดมารุ่นต่อรุ่นมาเป็นเวลานับพันปี คนจีนจำนวนไม่น้อยที่ยังรู้สึกว่าการที่ลูกหลานของตนเป็นวัฒนธรรมแบบจีน คือสิ่งที่ดีที่สุด คนที่อยู่นอกกรอบออกไปคือคนป่าเถื่อน แต่เหนือสิ่งอื่นใด ตามประเพณีจีน ชีวิตในโลกจะเป็นสุขหรือไม่ขึ้นอยู่กับการศึกษาของตระกูลเป็นสำคัญ ลูกหลานที่เป็นชายจะต้องเช่นสรวงบำยวิญญานบูชาบรรพบุรุษเสมอ ถ้าหากลูกหลานเล็กเป็นจีน กลับกลายเป็นไทยหรือชาติอื่น ก็คงจะเลิกบวงสรวงวิญญานโดยสิ้นเชิง¹¹⁶

¹¹⁴ ฮูไต้ก๊ก (湖惟德 พ.ศ. 2406 – 2476) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หูเหวยเตอ เป็นนักการเมืองและนักการทูตในสมัยราชวงศ์ชิงและสาธารณรัฐจีน เคยดำรงตำแหน่งทูตประจำประเทศรัสเซีย ญี่ปุ่น และฝรั่งเศส

¹¹⁵ หจข.ร.6 น.20/7 หนังสือของพระอริกกรมประกาศ ถึงเจ้าพระยาอมราช ลงวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2455 [อ้างจาก เพ็ญพิสุทธิ อินทวิกรมย์, อ้างแล้ว, 98.]

¹¹⁶ กมล จันทรร, อ้างแล้ว, 86 – 87.

กมล จันทรสร ยังได้กล่าวอีกว่า สาเหตุที่โรงเรียนจีนเป็นแหล่งถ่ายทอดวัฒนธรรมและความรักชาติจีนได้อย่างดี เพราะเมื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนจีนจะเรียนเป็นภาษาจีน ได้เรียนวิชาความรู้ต่างๆ เหมือนในประเทศจีน และสอนให้รักชาติจีน

ดร. วิลเลียม สกินเนอร์ ได้พบในประเทศไทยว่า จีนชั่วคนที่สุดที่ถือว่าตัวเองเป็นจีนแท้ก็มี แต่พวกที่ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนจีนทั้งนั้น คนเหล่านี้ได้รับการสอนเป็นภาษาจีน โดยครูจีน เกี่ยวกับเรื่องของจีน โรงเรียนที่ตั้งอยู่ทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ล้วนแต่สอนประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของประเทศจีนทั้งนั้น ไม่ใช่ของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ ส่วนครูจีนนั้น แม้พยายามเลี่ยงไม่สอนเรื่องการเมือง แต่ก็อดไม่ได้ที่จะสอนศิษย์ให้รักชาติจีน หนังสือเล่มหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันดีเมื่อเด็กเริ่มเข้าเรียน เริ่มต้นด้วยข้อความว่า ‘ข้าพเจ้าเป็นคนจีน ข้าพเจ้ารักประเทศของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยู่นาน ยาว’^{117,118}

ดังที่ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ ได้กล่าวไว้ว่า การให้การศึกษาระบบใหม่ได้รับกำลังหนุนจากการขยายตัวของลัทธิชาตินิยม และศรัทธาอันแรงกล้าในการปฏิวัติ¹¹⁹ โรงเรียนจีนจึงยังเป็นแหล่งอบรมลัทธิชาตินิยมจีนด้วย ซึ่งจะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้นักเรียนรู้สึกตื่นตัวมีความสนใจในการศึกษาปลูกฝังให้ลูกหลานรักประเทศจีน และสนใจในกิจการของประเทศจีนเป็นอันมากอีกด้วย

ในช่วงปี พ.ศ. 2452 – 2454 สมาคมกงเหมิงในกรุงเทพฯ ได้ตั้ง “สมาคมการศึกษา” ขึ้นหลายสมาคม¹²⁰ มีการตั้งโรงเรียนกั๋วเหวิน (国文学堂)¹²¹ ในย่านสามเสน¹²² รวมถึงห้องสมุดและห้องแสดงปาฐกถา แต่ที่สำคัญที่สุดคือโรงเรียนฮั่วเฉียะ¹²³ ซึ่งก่อตั้งโดยสมาคมจงหัว ภายใต้การสนับสนุนของสมาคมกงเหมิง ถือว่าเป็นโรงเรียนจีนที่มีการสอนแบบสมัยใหม่โรงเรียนแรกในสยาม ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2451 ที่ตรอกกัปตันบุช ถนนเจริญกรุง โดยมีจุดประสงค์เพื่อใช้โรงเรียนดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ลัทธิไตรราชภววิให้กับหมู่ลูกหลานชาวจีนในกรุงเทพฯ ลักษณะการจัดการเรียนการสอนดำเนินการตามอย่างโรงเรียนสมัยใหม่ในประเทศจีน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ก็คือนักปฏิวัติจากประเทศจีนที่สมาคมกงเหมิงเป็นผู้จัดหามานั่นเอง โดยเป็นชาวเสฉวน 1 คน ชาว

¹¹⁷ นานยาง (南洋) ภาษาจีนกลางอ่านว่า นานหยาง หมายถึง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

¹¹⁸ กมล จันทรสร, อ้างแล้ว, 113.

¹¹⁹ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 171.

¹²⁰ ปรรณนา โกเมน, อ้างแล้ว, 146.

¹²¹ 谢光。《泰国华侨的政治运动 (公元 1906 – 1939)》，曼谷：泰国朱拉隆功大学亚洲研究所中国研究中心出版社，2003，第 5 页。

¹²² เชี่ยวทว, อ้างแล้ว, 5.

¹²³ โรงเรียนฮั่วเฉียะ (华益学堂) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนหวาฮั้ว

กวางตุ้ง 1 คน ชาวไหหลำ 1 คน มีการอบรมปลูกฝังคำสอนของลัทธิเต๋าพระราชกฤษฎีกาให้นักเรียนชาวจีนด้วย

โรงเรียนฮั่วเจียะดำเนินการเพียงถึงปี พ.ศ. 2454 เท่านั้น ก็ล้มเลิกกิจการไป เนื่องจากครูผู้สอนต้องเดินทางไปมาๆ ในจังหวัดต่างๆ อยู่เสมอ ทำให้ไม่มีเวลา ประกอบกับสนใจงานด้านปฏิบัติมากกว่าการศึกษา ต่อมา เมื่อการปฏิวัติในเมืองจีนประสบความสำเร็จ ครูส่วนใหญ่เดินทางกลับประเทศจีนเพื่อรับตำแหน่งทางการเมือง โรงเรียนจึงล้มเลิกไปในที่สุด

ในหนังสือ “รำลึกโรงเรียนแม่” ของสมาคมศิษย์เก่ากว๋องสิวกลับกล่าวถึงการก่อตั้งโรงเรียนฮั่วเจียะแตกต่างออกไปว่า เป็นโรงเรียนที่ก่อตั้งโดยชาวจีนกวางตุ้ง และปีที่ก่อตั้งโรงเรียนก็แตกต่างออกไป ดังข้อความนี้

โรงเรียนหว่าเย็ก¹²⁴ คือ ต้นกำเนิดของโรงเรียนกว๋องเจ้า เมื่อ ค.ศ. 1911 ถึง ค.ศ. 1914 หลังสิ้นราชวงศ์ชิง ประเทศจีนให้ความสำคัญต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะชาวจีนโพ้นทะเล ธุรกิจและการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญ

ขณะนั้นได้มีชาวจีนกวางตุ้งในประเทศไทย คือ นายว็อง เจ้งไห่¹²⁵ นายฉันแก่งหว่า¹²⁶ นายโหล่วปากหล่อง¹²⁷ นายจี้กวันจี้¹²⁸ ฯลฯ ได้ช่วยกันก่อตั้งโรงเรียนหว่าเย็กขึ้นภายในคฤหาสน์ของสมาคมกว๋องสิวก โดยเปิดการสอนด้วยตำราซำมจี้แก๊ง¹²⁹ และตำราซี้ซี้¹³⁰ นี่คือจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งแผนกโรงเรียนของสมาคมกว๋องสิวก¹³¹

จากข้อความข้างต้น อาจเป็นไปได้ว่า โรงเรียนฮั่วเจียะที่กล่าวถึงนั้น เป็นคนละโรงเรียนกับโรงเรียนฮั่วเจียะที่กล่าวถึงในข้างต้น แต่ใช้ชื่อเดียวกัน อย่างไรก็ดี การก่อตั้งโรงเรียนของสมาคมกงเหมิง ถือเป็นการบุกเบิกการศึกษาสมัยใหม่ของชาวจีนในสยาม และทำให้ชาวจีนที่อาศัยอยู่ใน

¹²⁴ สำเนียงกวางตุ้งของโรงเรียนฮั่วเจียะ

¹²⁵ ว็อง เจ้งไห่ (汪精卫) ภาษาจีนกลางอ่านว่า วังจิงเว่ย

¹²⁶ ฉันแก่งหว่า (陈景华) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฉินจิงหวา

¹²⁷ โหล่วปากหล่อง (卢白郎) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลูเป่หาลาง

¹²⁸ จี้กวันจี้ (诸君子) ภาษาจีนกลางอ่านว่า จูจวินจื่อ

¹²⁹ ซำมจี้แก๊ง (三字经) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซานจื่อจิง เป็นหนังสืออ่านสำหรับเด็กที่ถูกเขียนขึ้นมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งได้ มีลักษณะการเขียนแบ่งเป็นประโยคๆ ประโยคละ 3 ตัวอักษร ร้อยเรียงเป็นโคลงกลอน มีสาระสำคัญเกี่ยวกับ การสอนขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ประวัติศาสตร์ ดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ตระกวิทยาและคุณธรรม รวมถึงนิทานพื้นบ้าน

¹³⁰ ในที่นี้หมายถึง ชื่อซู่ (四书) คู่มือละเอียดยุคในหมายเหตุที่ 78

¹³¹ สมาคมศิษย์เก่ากว๋องสิวก, รำลึกโรงเรียนแม่ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 10.

สยามเริ่มต้นตัวที่จะจัดตั้งโรงเรียนของชุมชนชาวจีนขึ้น โดยสมาคมภาษาทั้ง 5 ภาษา (ได้แก่ แต่จิ๋ว ไหหล้า แคะ ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง) ได้ร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนชินหมิน (新民学校) ขึ้น¹³² โดยได้รับการสนับสนุนจากสมาคมจหัว แต่เนื่องจากบทเรียนที่ใช้จำเป็นต้องสอนเป็นภาษาเดียว จึงใช้ภาษาแต้จิ๋วในการสอน เนื่องจากเป็นภาษาของชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนส่วนใหญ่ โรงเรียนนี้จึงเป็นที่นิยมของครูผู้สอนและนักเรียนที่เป็นชาวแต้จิ๋ว ส่งผลให้การดำเนินงานของโรงเรียนกลายเป็นของชาวแต้จิ๋ว ทำให้กลุ่มชาวจีนภาษาอื่นๆ ไม่พอใจ เนื่องจากโรงเรียนไม่อาจสนองความต้องการของกลุ่มภาษาอื่นๆ ได้ จึงแยกออกไปจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาของพวกตนบ้าง เพื่อให้เป็นโรงเรียนสำหรับกลุ่มภาษาของตน

การที่แต่ละกลุ่มภาษา แยกออกไปตั้งโรงเรียนสอนภาษาของตนเองนี้เอง ได้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นชาตินิยมจีนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามแนวความคิดของรัฐบาลฝ่ายปฏิวัติในประเทศจีนนั้น ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในสยาม แม้ว่ารัฐบาลปฏิวัติจะสนับสนุนให้ใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาประจำชาติมาตลอดนับตั้งแต่ก่อตั้งสาธารณรัฐ แต่ในสยามนั้น แม้จะมีการรวมตัวกันทางการเมืองบ้าง หรือทางธุรกิจบ้าง แต่การรวมกลุ่มกันทางกลุ่มภาษา ถือได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มที่สำคัญที่สุด เห็นได้จากกรก่อตั้งสมาคมก่วงสือของชาวกวางตุ้งปี พ.ศ. 2420 และการก่อตั้งสมาคมจีนไหหล้า ของชาวไหหล้าในปี พ.ศ. 2424 ซึ่งทั้งสองสมาคมนี้ถือได้ว่าเป็นสมาคมที่เก่าแก่ที่สุดนับตั้งแต่ที่มีการก่อตั้งสมาคมขึ้นในสยาม แต่ละกลุ่มภาษาต่างมีวัฒนธรรมของตนเองไม่ปะปนกัน และมักติดต่อกันเองไม่ข้ามกลุ่มภาษา สังเกตได้จากที่แต่ละกลุ่มภาษาก็จะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่เกาะกลุ่มกัน เนื่องจากชาวจีนในแต่ละกลุ่มภาษาต่างประกอบอาชีพเฉพาะของตนเอง¹³³ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากภาษาที่แตกต่างกัน รวมถึงแต่ละกลุ่มภาษาอาจไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องติดต่อข้ามกลุ่มกัน

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนจีนที่สอนภาษาจีนตามท้องถิ่นของตนเองจึงเกิดขึ้น เพราะภาษาจีนท้องถิ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นภาษาแม่ที่ใช้ในครอบครัวและในสังคมของกลุ่มภาษาตนเอง จึงเป็นสิ่งที่ลูกหลานจีนในกลุ่มภาษานั้นๆ ควรเรียนรู้และสืบทอด เพื่อเป็นการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มภาษาของตนเอง

โรงเรียนของกลุ่มภาษาที่ตั้งขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2461 ได้แก่

¹³² แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า จากใบแจ้งความจ้างดำรงโรงเรียนชินหมิน ตั้งอยู่ที่ตรอกเลื่อนฤทธิ์ (8 กันยายน 2461 – 7 มกราคม 2461) พบว่ามีผู้จัดการโรงเรียนเป็นชาวจีนแคะ 2 คน ชาวจีนแต้จิ๋ว 1 คน ชาวจีนกวางตุ้ง 1 คน และชาวจีนฮกเกี้ยน 1 คน แต่กลับไม่พบรายชื่อผู้จัดการโรงเรียนที่เป็นชาวจีนไหหล้าแต่อย่างใด

¹³³ ดูรายละเอียดในหน้าที่ 21

1. สโมสรจีนแคะกรุงเทพฯ จัดตั้งโรงเรียนจีนเต๋ก¹³⁴

จากหนังสือ “งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเต๋ก (อนุสรณ์สมาคมฮากกา สมัยที่ 37 – 38)” ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนจีนเต๋กถูกก่อตั้งในปี พ.ศ. 2456 โดยชาวจีนแคะและเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่¹³⁵ ได้เช่าที่ของวัดตึก เป็นตึกสองชั้น มี 5 ห้อง มีนักเรียนจำนวน 100 กว่าคน ต่อมาในปี พ.ศ. 2457 รัฐบาลเรียกคืนวัดและชดเชยค่าย้ายสถานที่จำนวนหนึ่ง จึงได้นำเงินดังกล่าวมาสร้างอาคารใหม่ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2457 และสร้างเสร็จในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2460 เป็นตึกสามชั้น โดยสมาคมจีนแคะได้ใช้พื้นที่ชั้นสองเป็นที่ทำการสมาคมด้วย ส่วนห้องเรียนอยู่ชั้นล่าง¹³⁶

ผู้จัดการโรงเรียนคนแรกของโรงเรียนคือ นายโหวจวออัน¹³⁷ เป็นพ่อค้าที่มีกิจการใหญ่หลายอย่าง เช่นโรงสี โรงเลื่อย กิจการเดินทะเล ประกันภัย ฯลฯ เขาได้รู้จักกับซุนยัตเซน เมื่อซุนยัตเซนเดินทางมายังกรุงเทพฯ¹³⁸ เป็นผู้ที่มิบทบาทในการก่อตั้งสโมสรจีนแคะกรุงเทพฯ และสมาคมจวงหัว จึงสันนิษฐานว่า กำเนิดของโรงเรียนนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่อุดมการณ์ของซุนยัตเซน¹³⁹

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานว่า เมื่อมีขุนนางจีนเดินทางมายังกรุงเทพฯ เช่น เอี้ยจื่อฮวง¹⁴⁰ ซึ่งเดินทางมาในปี พ.ศ. 2456 โรงเรียนจีนเต๋กได้ร่วมกับโรงเรียนชินหมิน เชิญขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของจีนนี้ไปเลี้ยงที่โรงเรียนชินหมินด้วย ซึ่งน่าจะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนจีนที่เกิดในสยามรู้สึกผูกพันกับประเทศจีนมากขึ้น¹⁴¹

2. สมาคมก่วงสิ่ว จัดตั้งโรงเรียนเหม่งตึก¹⁴² และโรงเรียนคุนตึก¹⁴³

หนังสือ “รำลึกโรงเรียนแม่” ได้กล่าวถึงประวัติของโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนเหม่งตึก ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2457 สถานที่ตั้งในขณะนั้น ปัจจุบันคือโรงพยาบาลก่วงสิ่วแผนกผดุงครรภ์ในปัจจุบัน

¹³⁴ โรงเรียนจีนเต๋ก (进德学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนจีนเต๋อ ปัจจุบันคือ โรงเรียนจีนเต๋อ

¹³⁵ วัดเล่งเน่ยยี่ (龙莲寺) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลงเหลียนเซื่อ

¹³⁶ สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย, งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเต๋ก (อนุสรณ์สมาคมฮากกา สมัยที่ 37 – 38) (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 5.

¹³⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹³⁸ ปารรถนา โกเมน, อ้างแล้ว, 211.

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน, 283.

¹⁴⁰ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁴¹ ปารรถนา โกเมน, อ้างแล้ว, 283 – 284.

¹⁴² โรงเรียนเหม่งตึก (明德学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนหมิงเต๋อ ปัจจุบันคือ โรงเรียนก่วงสิ่วหรือโรงเรียนก่วงเจ้า (广肇学校)

¹⁴³ โรงเรียนคุนตึก (坤德女校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนสตรีคุนเต๋อ

เมื่อได้เปิดสอนอย่างเป็นทางการแล้ว ได้ให้ชื่อใหม่แก่โรงเรียนว่า “โรงเรียนกว๋องสิวกั้งหลับเหม่งตัก”¹⁴⁴ เป็นโรงเรียนที่สอนระดับชั้นประถม¹⁴⁵ ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 โรงเรียนเหม่งตัก ได้ขยายโรงเรียนโดยก่อสร้างตึก 3 ชั้นเพิ่ม เปลี่ยนการรับนักเรียนเข้าเรียนเป็นชายหญิงรวมกัน เครื่องแบบนักเรียน แต่งกายด้วยชุดฝึกแบบทหารทั้งหมด จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2460 นักเรียนมีจำนวนกว่า 300 คน ในขณะนั้นถือว่าเป็นโรงเรียนจีนที่เด่นดังที่สุด¹⁴⁶

ต่อมาในปีเดียวกันนี้เอง สมาคมกว๋องสิวกั้งได้ก่อตั้งโรงเรียนคุณตักขึ้น ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีจีนแห่งแรกในสยาม¹⁴⁷ เนื่องจากจำนวนนักเรียนหญิงของโรงเรียนมีมากขึ้นเรื่อยๆ¹⁴⁸ และ “ด้วยเหตุที่ชาวจีนโพ้นทะเลเล็งเห็นว่าถึงความสำคัญของการศึกษา และในฐานะสตรีคือเพศผู้แม่ จำต้องมีการศึกษาให้ทันคน ฉะนั้นจึงรวมตัวกันก่อตั้งโรงเรียนสตรีควันตัก”¹⁴⁹ ขึ้น¹⁵⁰

3. สโมสรจีนฮกเกี้ยน จัดตั้งโรงเรียนป้วยหงวน¹⁵¹

จากหนังสือ “อนุสรณ์ครบรอบ 35 ปี โรงเรียนประชาทวุฒิ” ได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนป้วยหงวนก่อตั้งปี พ.ศ. 2457¹⁵² ภายในสโมสรจีนฮกเกี้ยน โดยมี หลิวซงหมิ่น (文聰敏) เซียวฮุดเสง (蕭佛成)¹⁵³ เจิงชิวปอ (曾秋波) เฉินมีไหล (陈密来) เป็นผู้ก่อตั้ง โดยได้รับการสนับสนุนจากชาวจีนฮกเกี้ยนอย่างกว้างขวาง โรงเรียนนี้ก่อตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยจีน ถ่ายทอดวิชาความรู้ สร้างความสามัคคีในหมู่ชาวฮกเกี้ยน

¹⁴⁴ กว๋องสิวกั้งหลับเหม่งตัก (廣肇公立明德) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ก่วงเจ้ากั้งลี้หมิงเต้อ

¹⁴⁵ สมาคมศิษย์เก่ากว๋องสิวกั้ง, อ้างแล้ว, 7.

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, 10.

¹⁴⁷ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 235.

¹⁴⁸ หอดจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/38 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ขอลเรียนปฏิบัติการยื่นใบงานจะดำรงโรงเรียนต่อไป (5 กันยายน 2461 – 26 มกราคม 2463)

¹⁴⁹ คือ โรงเรียนคุณตัก ในสำเนียงกวางตุ้ง

¹⁵⁰ สมาคมศิษย์เก่ากว๋องสิวกั้ง, อ้างแล้ว, 10.

¹⁵¹ โรงเรียนป้วยหงวน (培元学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนเผยหยวน

¹⁵² แต่ในวิทยานิพนธ์ของณรงค์ พ่วงพิศ และพิชัย รัตนพล กลับกล่าวไว้ว่า โรงเรียนป้วยหงวนก่อตั้งในปี พ.ศ. 2459

¹⁵³ เซียวฮุดเสง (蕭佛成) หรือ เซียวฮุดเสง สิบญี่เอื่อง ภาษาจีนกลางอ่านว่า เซียวฝอเจิง เกิดและเติบโตในสยาม บิดาของเขาเป็นเจ้าของโรงสีข้าว แต่ตัวเขาไม่สืบทอดกิจการของบิดา กลับทำอาชีพนายความ เป็นผู้สนับสนุนการปฏิวัติของขุนยัดเชนคนสำคัญในสยาม เขาดำรงตำแหน่งหัวหน้าสมาคมตงเหมิงสาขาสยาม เป็นผู้นำของสมาคมจวงหัว และเป็นผู้สนับสนุนการก่อตั้งสโมสรจีนแคะกรุงเทพฯ เขายังเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์จีน “ฮัวฮั้วซินปอ” (華暹新報 ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวาเสียนซินป้อ แปลว่า หนังสือพิมพ์จีนสยาม) และหนังสือพิมพ์ไทย “จีนโนสยามวารสารศัพท์”

เป็นที่น่าสังเกตว่า โรงเรียนนี้มีการสอนภาษาจีนกลางด้วย¹⁵⁴ อาจจะเป็นเพราะว่า เซียวฮุดเส ซึ่งเป็นผู้ร่วมก่อตั้งโรงเรียนนี้มีความใกล้ชิดกับรัฐบาลปฏิวัติจีนเป็นอย่างมาก จึงได้รับอิทธิพลจากประเทศจีนอย่างสูง จนทำให้เขาเปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนกลางตามอย่างประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งกำลังรณรงค์สนับสนุนให้ใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาประจำชาติจีน

สำหรับโรงเรียนสตรีจีนนั้น นอกจากจะมีโรงเรียนคุณตักของสมาคมกวางลิวแล้ว ยังมีโรงเรียนแต่จีวหนึ่งจ้อ และโรงเรียนบำรุงเยาวสตรี ซึ่งทั้งสองโรงเรียนเป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จีว โดยมูลเหตุแห่งการก่อตั้งโรงเรียนบำรุงเยาวสตรีนั้น เพื่อให้สตรีจีนมีความรู้ช่วยบิดามารดาหรือสามีค้าขาย และไม่ให้ถูกใครข่มขู่ได้ ซึ่งปรากฏในใบแจ้งความจ้องตั้งโรงเรียนบำรุงเยาวสตรี ซึ่งผู้ขอก่อตั้งโรงเรียนได้เขียนจดหมายถึงรัฐบาลสยาม เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2461 ความว่า

ด้วยพวกเกล้าฯ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า บุตรีจีนที่เกิดในประเทศนี้ จำเป็นจะต้องรู้จักวิชาหนังสือจีน เพราะเติบโตขึ้นจะได้ช่วยบิดามารดาหรือสามีดูแลการค้าที่เปนนทางอาชีพะ โดยป้องกันไม่ให้ลูกจ้างเสมียนที่เป็นจีนมาจากนอกปิดบังหรือขโมยทางบาญชี เหตุนี้เกล้าฯ จึงได้ส่งญาติผู้ใหญ่ของเกล้าฯ ไปเล่าเรียนหนังสือจีนยังประเทศจีนเพื่อจะนำวิชานั้นเข้ามาสอนเหล่าสตรีในประเทศนี้ บัดนี้พวกที่ไปเรียนหนังสือจีน มีความรู้สำเร็จได้กลับมายังกรุงเทพฯ พวกเกล้าฯ จึงได้ช่วยกันคิดตั้งโรงเรียนซึ่งมีชื่อว่าโรงเรียนบำรุงเยาวสตรีขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายนปีนี้ได้เอาไครยพวกนายห้างพ่อค้า ช่วยกันอุดหนุน¹⁵⁵

จากข้อความนี้ ยังแสดงให้เห็นว่า การทำธุรกิจการค้าของชาวจีนในสยามในสมัยนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ ชาวจีนจึงให้ความสำคัญกับการให้ความรู้สมัยใหม่ เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจการค้าอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีชาวจีนทั่วไปที่ไม่มีสังกัดสมาคม หรือชุมชนชาวจีนที่อยู่ห่างไกล ไม่สามารถรับบริการด้านการจัดการศึกษาของสมาคมได้ แต่ชาวจีนเหล่านี้มีความสนใจในการศึกษา จึงจัดตั้งโรงเรียนในนามของเอกชนขึ้น เพื่อให้การศึกษาลูกหลานชาวจีนในแต่ละชุมชน

โรงเรียนจีนอีกประเภทหนึ่ง คือ โรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ โรงเรียนเหล่านี้ มักตั้งโดยมิชชันนารีชาวยุโรปผู้เผยแผ่ศาสนาคริสต์ มูลเหตุที่ทำให้มิชชันนารีเหล่านี้ก่อตั้งโรงเรียนสำหรับ

¹⁵⁴ 小务处, 中心公学史略《中心校友会庆祝母校办校卅五周年纪念刊》(อนุสรณ์ครบรอบ 35 ปี โรงเรียนประชาวมุณี), 第 25 页。

¹⁵⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/57 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนบำรุงเยาวสตรี ตั้งอยู่ที่ตรอกบ้านพระยาสุนทรวา ตำบลสถานีรถไฟสายเหนือ ต่อไป (11 กันยายน 2461 – 13 ธันวาคม 2462)

ชาวจีน ซึ่งมีการสอนภาษาจีนในโรงเรียน รวมถึงมีการสอนคำสอนทางศาสนาด้วยนั้น คาดว่าเป็น เพราะในสยามมีชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์เป็นจำนวนมาก และการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่ ชาวจีนก็ทำได้ง่ายกว่าชาวสยาม เนื่องจากว่า พวกขุนนางชาวสยามซึ่งใช้อำนาจขัดขวางชาวสยาม มิให้เข้ามานับถือศาสนาคริสต์ แต่กลับสนับสนุนชาวจีนให้เข้ารีตแทน เพราะรู้ว่าไม่มี คริสตชนชาว จีนคนใดจะไปเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมลับของชาวจีน (อั้งยี่) ซึ่งกำลังก่อความสงบสุขของ ประเทศอยู่ในเวลานั้น¹⁵⁶

ดังนั้น การเปิดสอนภาษาจีนในโรงเรียน นอกจากจะเป็นการสนองความต้องการของชาว จีนที่อยากให้ลูกหลานชาวจีนได้เรียนภาษาจีนแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการสอนศาสนาให้แก่ ลูกหลานชาวจีนอีกด้วย

สาเหตุหนึ่งที่ต้องเปิดโรงเรียนสอนศาสนาคริสต์สำหรับชาวจีนเป็นพิเศษ เพราะโรงเรียน จีนประเภทนี้ได้รับความนิยมมากในหมู่ลูกหลานชาวจีนที่ต้องการทำงานในบริษัทการค้า และ ธนาคารของชาวตะวันตก ดังที่ จี. วิลเลียม สกินเนอร์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

การศึกษาแบบตะวันตกได้ถูกนำมาสู่ประเทศสยามโดยคณะสอนศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ชาวอเมริกัน และนิกายคาทอลิกชาวฝรั่งเศส โรงเรียนรุ่นแรกซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่โตนักของพวกนี้ ในบางกรณีมีนักเรียนที่เป็นคนจีนเป็นส่วนใหญ่ แต่โรงเรียนของคณะสอนศาสนามีผลกระทบอย่างจริงจังต่อชุมชนชาวจีนก็ต่อเมื่อตอนใกล้จะสิ้นศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะโรงเรียนอัสสัมชัญวิทยาลัย ซึ่งพวกฝรั่งเศสเป็นผู้ดำเนินการ และเปิดทำการสอนเมื่อปี ค.ศ. 1885 (พ.ศ. 2428) และโรงเรียนเด็กชายกรุงเทพฯ คริสเตียน (ต่อมาเปลี่ยนเป็นวิทยาลัย) ซึ่งชาวอเมริกันดำเนินการ ซึ่งเปิดทำการสอนในกรุงเทพฯ เมื่อ ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2444) ได้เป็นที่นิยมในหมู่เยาวชนจีนที่ประสงค์จะเข้าทำงานในบริษัทการค้า และธนาคารของชาวตะวันตก มีการสอนภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศ แต่มีโรงเรียนของคณะสอนศาสนาหลายโรงเรียนที่เปิดแผนกจีน หรือสอนหนังสือเป็นภาษาแต่ใจัวแก่พวกนักเรียนที่เป็นคนจีน ประมาณ ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) ได้มีการเปิดนักเรียนชายจีนขึ้นโรงเรียนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิหารคาทอลิกของชาวฝรั่งเศส¹⁵⁷

จากหลักฐานที่พบ โรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ที่ก่อตั้งก่อนปี พ.ศ. 2461 มี 2 โรงเรียน ได้แก่

¹⁵⁶ แต่ทว่า ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมอั้งยี่ ร.ศ. 116 รัฐบาลสยามกลับมีนโยบาย “เลี้ยงอั้งยี่” เพื่อดึงคนจีนบางส่วนไม่ให้เข้าไปเป็นคนในบังคับตะวันตก ที่ไม่ต้องอยู่ในอำนาจทางการศาลหรือการปกครองไทย รวมถึงคานอำนาจกับจีนเข้ารีตที่ชิงอำนาจบาทหลวงเข้าข่มเหงคนศาสนาอื่น

¹⁵⁷ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, อ้างแล้ว, 170.

1 โรงเรียนบัวกุ้ย¹⁵⁸ เป็น “โรงเรียนจีนที่ถือศาสนาคริสต์”¹⁵⁹ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2453 มีพระสังฆราชเรอเน แปร์รอส¹⁶⁰ สัญชาติฝรั่งเศส เป็นผู้จัดการโรงเรียน (และเป็นผู้จัดการโรงเรียนแห่งมิสซังโรมันคาทอลิกด้วย) และบาทหลวงคิยู (หรือกียู) สัญชาติฝรั่งเศส เป็นครูใหญ่ เป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความดูแลของมิสซังสยาม นิกายโรมันคาทอลิก¹⁶¹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2467 โรงเรียนบัวกุ้ยได้รวมเอาโรงเรียนโรซารีคอนแวนต์ ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรี เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน จึงทำให้มีนักเรียนไทยอยู่ในโรงเรียนนี้ด้วย แต่มีการแบ่งแยกการสอนระหว่างแผนกนักเรียนไทยและแผนกนักเรียนจีนอย่างชัดเจน

2 โรงเรียนจีน ตำบลคลองเตย (ไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2459 มีนายเกรแฮม ฟูลเลอร์ สัญชาติอเมริกัน เป็นผู้จัดการโรงเรียน สอนหนังสือจีนและศาสนาคริสต์ มีนักเรียนประมาณ 10 คน เป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความดูแลของคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกัน¹⁶² นิกายโปรเตสแตนต์

นอกจากนี้ จากประกาศตั้งโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้มีการแบ่งโรงเรียนออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ โรงเรียนสามัญศึกษา และโรงเรียนวิสามัญศึกษา

1. โรงเรียนสามัญศึกษา ตามประกาศตั้งโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้อธิบายไว้ว่า “สามัญศึกษา ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนความรู้ใดๆ อันเป็นความรู้สามัญซึ่งคนควรจะรู้ทุกคน ตัวอย่างเช่น

¹⁵⁸ บัวกุ้ย (玫瑰) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เหมยกุย แปลว่า กุหลาบ ปัจจุบันคือ โรงเรียนกุหลาบวัฒนา

¹⁵⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศอ.54.1/101 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนบัวกุ้ย ตั้งอยู่ที่วัดกาลหาว่า ตำบลตลาดน้อย อยู่ต่อไป (20 กุมภาพันธ์ 2461 – 24 มีนาคม 2467)

¹⁶⁰ Mgr. René Perros เป็นพระสังฆราชผู้เป็นประมุขของมิสซังโรมันคาทอลิกในกรุงเทพฯ ระหว่างปี พ.ศ. 2452 – พ.ศ. 2490

¹⁶¹ Roman Catholic Church ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เริ่มเข้ามาสู่ในสยามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2110 โดยบาทหลวงคณะโดมินิกันชาวโปรตุเกส หลังจากนั้นก็มีบาทหลวงเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในสยามมากขึ้นเรื่อยๆ ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเติบโตสูงสุดในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนพระสันตะปาปาก่อตั้งและรับรองเขตปกครอง (มิสซังสยาม) แต่หลังจากนั้น ก็เกิดการเบียดเบียนศาสนาขึ้น ทำให้การประกาศศาสนาหยุดชะงัก และฟื้นตัวอีกครั้งหนึ่งในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช อย่างไรก็ตามก็ตีนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา ผู้ที่เปลี่ยนศาสนาส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและชาวจีนญวน โดยเฉพาะในสมัยพระสังฆราชออกัสแตง โยเซฟ ดือปองด์ (Mgr. Augustin Joseph Dupond) ผู้เป็นประมุขของมิสซังสยาม ระหว่างปี พ.ศ. 2408 – พ.ศ. 2415 ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวจีนหันมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกกันเป็นจำนวนมาก

¹⁶² Presbyterian Church เป็นคณะหนึ่งของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ มีชานนารีคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกัน ได้เข้ามาทำงานครั้งแรกในปี พ.ศ. 2383 ต่อมาในปี พ.ศ. 2392 จึงได้ก่อตั้งคริสตจักรเพรสไบทีเรียนที่หนึ่งกรุงเทพฯ (หรือคริสตจักรที่ 1 สำหรับในปัจจุบัน) ต่อมาในปี พ.ศ. 2439 ได้มีการจัดตั้งคริสตจักรที่ 3 ขึ้นที่ถนนราชวงศ์เป็นคริสตจักรจีนแห่งแรกของคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกัน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2475 คริสตจักรจีนที่ถนนราชวงศ์ได้แยกออกมาเป็นสองคริสตจักรคือคริสตจักรสารและคริสตจักรสะพานเหลือง

วิชาหนังสือ วิชาเลข จรรยาคือสอนกิริยาจาใจให้ประพฤติที่ดีละเว้นที่ชั่ว เป็นต้น”¹⁶³ ซึ่งโรงเรียนจีนส่วนใหญ่ที่พบนั้น เป็นโรงเรียนจีนประเภทนี้ รวมถึงโรงเรียนจีนที่สอนศาสนาคริสต์ด้วย

2. โรงเรียนวิสามันศึกษา ตามประกาศตั้งโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้อธิบายไว้ว่า “วิสามันศึกษา ได้แก่การศึกษาเล่าเรียนความรู้ใดๆ อันเป็นความรู้พิเศษซึ่งบุคคลพึงเลือกเรียน เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ไม่จำเป็นต้องเรียนให้รู้ทุกอย่างทุกคน ตัวอย่างเช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาช่างต่างๆ เป็นต้น”¹⁶⁴

และด้วยเหตุนี้ จึงทำให้โรงเรียนจีนจึงต้องแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยเช่นกัน คือ โรงเรียนจีนสามันศึกษาและโรงเรียนจีนวิสามันศึกษา

ทั้งหมดที่กล่าวถึงในบทนี้ แสดงให้เห็นว่า สถานการณ์ต่างๆ ในประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องลัทธิไตรราชูร์ของซุนยัตเซน การปฏิวัติล้มราชวงศ์ชิง และความขัดแย้งกับญี่ปุ่น ล้วนส่งผลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนในสยาม รวมถึงการเผยแพร่แนวความคิดที่เป็นอันตรายต่อการปกครองของสยามในขณะนั้น ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ ได้แทรกซึมเข้าไปในระบบการศึกษาของคนจีนในสยาม นั่นคือโรงเรียนจีนด้วย

นอกจากนี้ สภาพชีวิตของชาวจีนในสยามในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในสยาม โดยเฉพาะในมณฑลกรุงเทพฯ ถิ่นที่อยู่อาศัยในมณฑลกรุงเทพฯ ของชาวจีนฐานะทางเศรษฐกิจของชาวจีน รวมถึงภาษาพูดแต่ละภาษาของชาวจีน และความพยายามในการรักษาความเป็นจีนไว้ให้ลูกหลานของตนเอง ล้วนมีอิทธิพลต่อการก่อตั้งและสภาพของโรงเรียนจีนซึ่งเน้นการสอนภาษาจีน และไม่ยอมสอนภาษาไทยในโรงเรียน

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงพยายามออกกฎหมายเพื่อควบคุมชาวจีน และปลูกฝังแนวความคิดเรื่องชาติ เพื่อให้คนจีนรู้สึกตัวว่าเป็นคนไทย ในเวลาต่อมา รัฐบาลสยามจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนจีน ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

¹⁶³ “ประกาศตั้งโครงการศึกษา พ.ศ. 2456,” ราชกิจจานุเบกษา 30 (16 พฤศจิกายน 2456) : 359.

¹⁶⁴ เรื่องเดียวกัน

บทที่ 3

โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2469

ในบทนี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงสถานการณ์ต่างๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2469 ทั้งสถานการณ์ในยุคขุนศึกในประเทศจีน ขบวนการวัฒนธรรมใหม่ และการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีน สิ่งเหล่านี้ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนในสยามแล้ว ยังส่งผลต่อการศึกษาของชาวจีนในสยามอีกด้วย

ผู้เขียนยังจะกล่าวถึงลักษณะและสภาพของโรงเรียนจีนในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469 และที่สำคัญที่สุดคือ ความพยายามในการควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐบาลสยาม ผ่านพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งส่งผลกระทบต่อโรงเรียนจีนเป็นอย่างมาก และทำให้โรงเรียนจีนมีปฏิกริยาในด้านลบต่อนโยบายการควบคุมโรงเรียนของรัฐบาลสยาม ซึ่งสร้างปัญหาให้กับรัฐบาลสยามมากในขณะนั้น

3.1 บริบททางสังคมและการเมือง

3.1.1 สถานการณ์ในประเทศจีน : ยุคขุนศึก (民国军阀)

ในช่วงระยะเวลาของยุคขุนศึกนี้ เกิดการต่อสู้ประทุของประชาชนหลายครั้ง แต่การประท้วงที่สำคัญมีจุดเริ่มต้นจากนักศึกษา นั่นคือ “ขบวนการ 4 พฤษภาคม” (五四运动)

ขบวนการ 4 พฤษภาคม

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 ในปี พ.ศ. 2462 ประเทศฝ่ายชนะสงครามได้เปิดประชุมสันติภาพที่กรุงปารีส จีนได้ส่งตัวแทนเข้าประชุมด้วย ในฐานะประเทศที่ชนะสงคราม จีนพยายามขอยกเลิกสิทธิพิเศษต่างๆ ของมหาอำนาจทุกชาติในจีน รวมถึงเงื่อนไข 21 ข้อที่ญี่ปุ่นเคยตกลงไว้กับเยอรมนีเมื่อ 1915 จีนยังเรียกร้องสิ่งที่ญี่ปุ่นยึดจากเยอรมนีในมณฑลซานตงระหว่างสงครามโลกด้วย แต่ที่ประชุมกลับปฏิเสธ เพราะญี่ปุ่นได้แอบทำสัญญาลับต่างๆ กับประเทศมหาอำนาจที่ร่วมประชุมไว้ก่อน ดังนั้น ที่ประชุมจึงยกสิทธิพิเศษทั้งหมดที่เคยเป็นของเยอรมนีในมณฑลซานตงให้กับญี่ปุ่น

เมื่อข่าวมาถึงกรุงปักกิ่ง ประชาชนต่างโกรธแค้นเป็นอันมาก ดังนั้น ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยปักกิ่ง (北京大学) และมหาวิทยาลัยอื่นๆ รวม 13 แห่ง ร่วมกันชุมนุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน (天安门广场) หลายพันคน เรียกร้องไม่ให้ลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ (Treaty of Versailles หรือที่ในภาษาจีนกลางเรียกว่า “สนธิสัญญาฟานเออร์

ไซ” 凡尔赛条约) และลงโทษผู้ที่เกี่ยวข้องกับการรับข้อเสนอ 21 ข้อของญี่ปุ่นในสมัยของหยวน ซีอไช

รัฐบาลได้จับกุมนักศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก นักศึกษาในมหาวิทยาลัยปักกิ่งจึงตอบโต้ด้วยการพร้อมใจกันทยอยหยุดเรียนประท้วง นักศึกษาเมืองต่างๆ ทั่วประเทศก็หยุดเรียนชานรับการประท้วงเช่นกัน รวมถึงพ่อค้าและคนงานต่างทยอยหยุดงานกันทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนการเดินขบวนของนักศึกษา รวมถึงคว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่น รัฐบาลจึงปล่อยตัวนักศึกษาที่จับไว้ในวันที่ 7 พฤษภาคม ต่อมายังปลดผู้ที่เกี่ยวข้องกับการรับข้อเสนอ 21 ข้อของญี่ปุ่นออกจากตำแหน่ง และในพิธีลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซายส์ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้แทนจีนมาร่วมลงนามเลยแม้แต่คนเดียว

หลังจากการประชุมและลงนามในสนธิสัญญาที่ฝรั่งเศส ได้มีการตกลงกันระหว่างนานาประเทศเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของจีน ซึ่งแม้ว่าจะทำให้ญี่ปุ่นยอมถอนทหารออกจากมณฑลชานตงเป็นระยะๆ แต่ความมุ่งมั่นในการรุกรานจีนของญี่ปุ่นกลับยังไม่หยุด มีแต่จะทวีความรุนแรงขึ้น และใช้กำลังรุกรานจีนอีกอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ขบวนการ 4 พฤษภาคม ยังเป็นผลให้คนงานริเริ่มการเคลื่อนไหวแบบใหม่ขึ้น มีการจัดตั้งองค์กรของคนงาน และใช้ยุทธวิธีการประท้วง ในยุคขุนศึกได้มีการเคลื่อนไหวของคนงานเช่นนี้หลายครั้ง โดยครั้งที่สำคัญที่สุด เรียกว่า ขบวนการ 30 พฤษภาคม¹

ในอีกด้านหนึ่ง เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม กลับนำพาปรัชญา อุดมการณ์ และแนวคิดจากตะวันตกหลังไหลเข้ามาในประเทศ อันเนื่องมาจากความผิดหวังและเจ็บแค้นจากการประชุมสันติภาพที่ประเทศฝรั่งเศส จึงมีความพยายามเสนอแนวคิดใหม่ๆ ต่างๆ เพื่อให้จีนหลุดพ้นจากสภาพการณ์ที่เลวร้าย และหนึ่งในแนวคิดนั้นคือ แนวคิดแบบสังคมนิยมลัทธิมาร์กซ

การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์

หลังจากการปฏิวัติในรัสเซียที่สามารถยึดอำนาจจากพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 และเปลี่ยนเป็นประเทศสังคมนิยมเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2460 รัฐบาลบอลเชวิคหรือพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียต้องการผูกมิตรและสร้างภาพลักษณ์ของตนใหม่ให้แตกต่างจากรัฐบาลของพระเจ้าซาร์ จึงได้มีการแถลงในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2462 ว่าจะส่งเสริมสิทธิพิเศษทั้งหมดที่มีในประเทศจีน รวมถึงยกเลิก

¹ ขบวนการ 30 พฤษภาคม (五卅运动) มีจุดเริ่มต้นมาจากเจ้าหน้าที่โรงงานที่เลี้ยงไส้ชาวจีนทะเลาะวิวาทกับคนงานชาวจีน และยิงปืนใส่ชาวจีนเสียชีวิต 1 คน และบาดเจ็บอีกหลายคน ดังนั้นในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2468 ชาวจีนนับ 1,000 คนออกเดินประท้วงเหตุการณ์ครั้งนี้ และเกิดปะทะกับตำรวจอังกฤษในเขตเช่าอังกฤษ ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก และบางส่วนก็ถูกจับกุมตัว ต่อมาชาวจีนทั่วประเทศต่างพร้อมใจกันหยุดงาน หยุดเรียน หยุดการค้า มาเดินขบวนแสดงพลังบนท้องถนน รวมถึงต่อต้านสินค้าจากต่างประเทศ การประท้วงและต่อต้านสินค้านี้ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์จีน คือกินเวลาถึง 16 เดือน

สัญญาต่างๆ ที่เคยทำไว้กับจีนและทำให้จีนเป็นฝ่ายเสียเปรียบทั้งหมด ซึ่งแตกต่างจากมหาอำนาจชาติอื่นๆ นอกจากนี้ องค์การคอมมิวนิสต์สากล (Comintern) ยังประกาศสนับสนุนให้พรรคคอมมิวนิสต์ทั่วโลกทำการปฏิวัติต่อสู้เพื่อปลดแอกประเทศของตนเองให้เป็นอิสระจากอำนาจของลัทธิจักรวรรดินิยม ทำให้ปัญญาชนหลายคนในจีนสนับสนุนระบอบสังคมนิยม

อันที่จริงแล้ว ในปี พ.ศ. 2460 ปัญญาชนจีนก็ได้เริ่มศึกษาลัทธิมาร์กซ์แล้ว ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากความสำเร็จของการปฏิวัติในรัสเซีย ต่อมาในปี พ.ศ. 2463 ชาวจีนจึงได้เริ่มมีการตั้งกลุ่มคอมมิวนิสต์กลุ่มต่างๆ ขึ้นในประเทศจีนและในต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2464 กลุ่มคอมมิวนิสต์ต่างๆ ทั่วประเทศก็ส่งตัวแทนเข้าประชุมที่เมืองเซี่ยงไฮ้ และประกาศตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งชาติจีน (中国共产党) ขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีเฉินตูซิว² เป็นเลขาธิการของพรรคคนแรก

การร่วมมือกันระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์

หลังจากที่พรรคก๊กมินตั๋งถูกหยวนซื่อไช่กวาดล้างจนกระจัดกระจาย ในปี พ.ศ. 2457 ชุนยัตเซนรวบรวมสมาชิกพรรคบางส่วนในญี่ปุ่นและก่อตั้งพรรคปฏิวัติจีน (中华革命党) ต่อต้านหยวนซื่อไช่ แม้ต่อมาหยวนซื่อไช่จะถึงแก่กรรม แต่อำนาจก็ยังอยู่ในมือของกลุ่มขุนศึก จึงทำให้ชุนยัตเซนต้องดำเนินการปฏิวัติต่อไป จนในปี พ.ศ. 2462 จึงได้ปรับเปลี่ยนพรรคปฏิวัติจีนเป็นพรรคก๊กมินตั๋งแห่งชาติจีน (中国国民党)

จากความสำเร็จของการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์ในรัสเซีย รวมถึงมิตรภาพที่รัสเซียยื่นให้กับจีนหลังการปฏิวัติ ทำให้ชุนยัตเซนสนใจการปฏิวัติของรัสเซีย โดยเห็นว่าการปฏิวัติของจีนต้องศึกษาตามแบบอย่างของรัสเซียจึงจะได้รับชัยชนะ ในขณะที่รัสเซียเดิมที่คิดจะผูกมิตรกับรัฐบาลขุนศึก แต่รัฐบาลขุนศึกตอบปฏิเสธ เพราะถูกบีบบังคับจากอังกฤษและญี่ปุ่น รัสเซียจึงหันมาผูกมิตรกับชุนยัตเซน ซึ่งรัฐบาลปฏิวัติของชุนยัตเซนขณะนั้น มีที่ทำการอยู่ที่เมืองกวางเจา

มาริง (Maring หรือที่ในภาษาจีนกลางเรียกว่า “หม่าหลิน” 马林) หรือชื่อจริงของเขาคือ เฮงก์ สเนฟลิต (Henk Sneevliet) ผู้แทนขององค์การคอมมิวนิสต์สากลได้พบกับชุนยัตเซนครั้งแรกในปี พ.ศ. 2464 จากการพบกันในครั้งนี้ ทำให้ผู้แทนขององค์การคอมมิวนิสต์สากลถึงความสำคัญของพรรคก๊กมินตั๋ง และเห็นว่าถ้าพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เพิ่งก่อตั้งใหม่ได้มาร่วมกับพรรคก๊กมินตั๋ง ก็จะมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และสามารถทำการปฏิวัติจีนได้อย่างรวดเร็วด้วย ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2465 คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็อนุญาตให้สมาชิกในพรรคสามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคก๊กมินตั๋งได้ และในปี พ.ศ. 2466 พรรคคอมมิวนิสต์

² เฉินตูซิว (陈独秀 ค.ศ. 1879 – 1942) เป็นชาวมณฑลอานฮุย ไปศึกษาที่ญี่ปุ่นตั้งแต่อายุยังน้อย ปี ค.ศ. 1915 ต่อมาได้เป็นคณบดี คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เป็นผู้ผลักดันขบวนการวัฒนธรรมใหม่คนสำคัญ

จีนก็ได้เข้าร่วมกับพรรคก๊กมินตั๋งและเข้าร่วมปฏิวัติกับซุนยัตเซนอย่างเป็นทางการ โดยเป้าหมายหลักของการปฏิวัติคือการสร้างเอกราชและเอกภาพของชาติ รัสเซียได้ช่วยเหลือซุนยัตเซนในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของพรรคก๊กมินตั๋ง ดึงดูดคนหนุ่มสาวผู้มีอุดมการณ์เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับพรรค และฝึกอบรมกองทัพของพรรคก๊กมินตั๋งที่จะจัดตั้งขึ้น

ทวีป วรดิลก ได้กล่าวไว้ว่า การร่วมมือกันระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น ดำเนินไปด้วยความยากลำบาก เพราะแท้จริงต่างฝ่ายต่างร่วมมือกับอีกฝ่ายด้วยความจำเป็นขณะเดียวกัน ต่างฝ่ายต่างไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน พรรคก๊กมินตั๋งต้องการความช่วยเหลือจากรัสเซียในการจัดตั้งพรรคของตนเสียใหม่ และจัดตั้งกองทัพของพรรคด้วย เพื่อทำการปฏิวัติชาติต่อไป ขณะเดียวกันก็ต้องการเอาประโยชน์จากความสัมพันธ์อันใกล้ชิดที่พรรคคอมมิวนิสต์มีกับคนงาน ชาวนา และมวลชน ทางฝ่ายองค์การคอมมิวนิสต์สากลและพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ต้องการเอาประโยชน์จากฐานของพรรคก๊กมินตั๋ง เพื่อแผ่ขยายอิทธิพลของตนให้กว้างออกไป และในระยะยาวก็หวังที่จะกุมการนำหรืองานสำคัญ³

การปราบขุนศึกภาคเหนือ

ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2468 ซุนยัตเซนก็ล้มป่วยถึงแก่กรรม ต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2469 เจียงไคเช็ค⁴ เป็นผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพพรรคก๊กมินตั๋ง ยกทัพออกจากวางเจาขึ้นเหนือเพื่อปราบขุนศึก กองทัพของพรรคก๊กมินตั๋งสามารถเอาชนะได้ตลอดทาง ขุนศึกบางคนก็แปรพักตร์เข้ากับพรรคก๊กมินตั๋ง ต่อมา รัฐบาลก๊กมินตั๋งก็ย้ายที่ทำการจากวางเจา มาอยู่ที่เมืองอู่ฮั่น (武汉市) ในปี พ.ศ. 2470

3.1.2 กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยาม : การร่วมมือกันระหว่างฝ่ายพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ในสยาม

สำหรับการเคลื่อนไหวของฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์ในสยามนั้น หลังจากได้มีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี พ.ศ. 2464 ก็เริ่มมีสมาชิกพรรคบางส่วนเข้ามาเคลื่อนไหวแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงในสยามด้วย สาขาของพรรคคอมมิวนิสต์ในสยามได้ถูกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2466

³ ทวีป วรดิลก, *ประวัติศาสตร์จีน*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2547), 853.

⁴ เจียงไคเช็ค (蒋介石 พ.ศ. 2430 – 2518) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เจียงเจี๋ยซือ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากประเทศญี่ปุ่น ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารหวงผู่ (黄埔军校) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ซุนยัตเซนจัดตั้งขึ้นด้วยความช่วยเหลือของรัสเซีย ในปี พ.ศ. 2467 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2469 เข้าได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการกองทัพปราบขุนศึกภาคเหนือ เท่ากับว่าเขาได้เป็นผู้นำของพรรคโดยพฤตินัย เพราะตำแหน่งบังคับบัญชาของกองทัพของพรรค ย่อมเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจและอิทธิพลสูงสุด (ทวีป วรดิลก, *อ้างแล้ว*, 893.)

จนกระทั่งสถานการณ์ในประเทศจีน เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์เตรียมการร่วมมือกับพรรคก๊กมินตั๋ง และอนุญาตให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัครเป็นสมาชิกของพรรคก๊กมินตั๋งได้ ในปี พ.ศ. 2465 พรรคคอมมิวนิสต์จีนในสยามก็สนองนโยบายทันที โดยอนุญาตให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์สามารถสมัครเป็นสมาชิกของพรรคก๊กมินตั๋งได้ และจัดให้สมาชิกของพรรคก๊กมินตั๋งที่มีความคิดโน้มเอียงไปทางฝ่ายซ้ายเป็น “สาขาที่ 2” (暹罗第二支部)⁵ ของพรรคก๊กมินตั๋ง ซึ่งสาขาที่ 2 นี้ทำผลงานได้มากกว่าสาขาใหญ่เสียอีก ภายในเวลา 2 ปีเศษ มีกิ่งสาขาถึง 18 สาขา มีสมาชิก 4,000 คน สนับสนุนดูแลชาวนาและกรรมกร เปิดโรงเรียนภาคค่ำแบบไม่เสียค่าเล่าเรียน

ต่อมา เมื่อเกิดเหตุการณ์ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2468 ขึ้นที่เมืองเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนความรู้สึกของชาวจีนทั่วโลก รวมถึงในสยามด้วย กรรมกรเชื้อสายกวางตุ้งในอุ้งบางกอก ดีอค (Bangkok Dock) ได้ก่อหวอดจะผลงานประท้วงอังกฤษที่เขนฆ่ากรรมกรจีน แต่ทางการสยามยับยั้งไว้ได้⁶ มีผู้ตีพิมพ์บทความสนับสนุนการประท้วงในประเทศจีน จึงถูกอัครราชทูตอังกฤษประจำสยามแจ้งต่อรัฐบาลสยามว่าเป็นผู้ฝึกฝลาดลิตบอลเชวิค⁷ หนังสือพิมพ์จีนในสยามต่างได้ลงข่าวความเคลื่อนไหวและความรุนแรงในประเทศจีน รวมถึงตีพิมพ์บทความเรียกร้องให้ชาวจีนลุกขึ้นมาต่อสู้กับชาวต่างชาติเพื่อเอาเขตเช่าคืนมา รวมถึงยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาวต่างชาติ นอกจากนี้ยังมีบทความวิพากษ์วิจารณ์อังกฤษและญี่ปุ่นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของลัทธิจักรวรรดินิยมกับอาณานิคม และเชิดชูระบอบสาธารณรัฐและลัทธิบอลเชวิค ด้วยสาเหตุเหล่านี้เอง ทำให้ทางการสยามสั่งปิดหนังสือพิมพ์ไปหลายฉบับ

นอกจากนี้ องค์กรชาวจีนในสยามที่รักษาติยังได้รวบรวมทุนทรัพย์และสิ่งของอีกเป็นจำนวนมากส่งไปช่วยเหลือผู้ที่รวมกลุ่มประท้วงอยู่ที่ประเทศจีนอีกด้วย

3.1.3 นโยบายการควบคุมคนจีนของรัฐบาลสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 6 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทรงไม่ไว้วางพระราชหฤทัยเกี่ยวกับเรื่องการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมในสยามของชาวจีน พระองค์จึงออกพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมและป้องกันไม่ให้มีการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมจีนในหมู่ชาวจีน เช่น

⁵ 谢光。《泰国华侨的政治运动 (公元 1906 - 1939)》，曼谷：泰国朱拉隆功大学亚洲研究所中国研究中心出版社，2003，第 38 页。

⁶ เซี่ยงกง, กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ. 1906 - 1939), แปลโดย เซาว์น พงษ์พิชิต (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 35.

⁷ เรื่องเดียวกัน

- พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ประกาศใช้เพื่อให้กุลบุตรกุลธิดาในสยามต้องเข้าเรียนโรงเรียนที่สอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสอนเป็นภาษาไทยทั้งหมด แม้ว่าการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ จะส่งผลทางอ้อมให้เด็กจีนกลับกลายเป็นเด็กไทยได้โดยผ่านการเรียนภาษาไทย แต่พระราชบัญญัตินี้ กลับส่งผลกระทบต่อมณฑลกรุงเทพฯ น้อยมาก เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้ประกาศใช้พร้อมกันทั่วประเทศ แต่ทยอยประกาศไปตามแต่ละพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่มณฑลกรุงเทพฯ เพิ่งเริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2466 และเป็นพื้นที่ที่อยู่รอบนอก (ดู ภาคผนวก ง.)

- พระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465 ประกาศใช้เพื่อป้องกันไม่ให้ตีพิมพ์สื่อภาษาจีนต่างๆ ที่รัฐบาลถือว่าเป็นพิษเป็นภัยแก่ประเทศชาติเข้ามาเผยแพร่ในหมู่ชาวจีนด้วย ตลอดจนการใช้เป็นหนังสือตำราในโรงเรียนจีนทั่วไป เป็นต้น

พระราชบัญญัติที่สำคัญอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งมีผลกระทบต่อโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ คือ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

3.2. พัฒนาการของการศึกษาในประเทศจีน : ขบวนการวัฒนธรรมใหม่

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐ ประเทศจีนกลับเข้าสู่ยุคแห่งความวุ่นวาย โดยเฉพาะจากยุคขุนศึกและลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งก่อความเสียหายให้กับประเทศจีนเป็นอย่างมาก จนนำไปสู่การปฏิวัติปัญญาชน⁸ นั่นคือ “ขบวนการวัฒนธรรมใหม่” (新文化运动) ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2460 – 2466

การนำการปกครองแบบใหม่ คือการปกครองแบบสาธารณรัฐ มาสู่ประเทศจีนนั้น ยังไม่เพียงพอที่จะเปลี่ยนชีวิตชาวจีนให้ดีขึ้น ปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตกหรือได้รับอิทธิพลจากตะวันตกจึงได้เรียกร้องให้มีการประเมินมรดกทางวัฒนธรรมของจีนเสียใหม่ เหล่าปัญญาชนเห็นว่าประเทศจีนต้องเปิดรับเอาวิทยาศาสตร์ ประชาธิปไตย และวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา เพราะสิ่งเหล่านี้คือรากฐานของวัฒนธรรมสมัยใหม่

นอกจากนี้ ปัญญาชนรุ่นใหม่ยังสนับสนุนให้ผลิตงานวรรณกรรมโดยใช้ภาษาพูดที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (白话) ไม่ใช่ภาษาเขียนตามแบบแผนดั้งเดิม (文言文) อย่างที่ปรากฏในวรรณกรรมในยุคสมัยก่อน ภาษาดังกล่าวเป็นภาษาชั้นสูงและอ่านเข้าใจยาก การกลับมาใช้ภาษาพูดในการ

⁸ Fairbank, John King and Reischauer, Edwin O., *China : Tradition and Transformation* (London : Allen & Unwin, 1984), 427 [อ้างจาก ทวีป วรดิถก, อ้างแล้ว, 823.]

เขียนวรรณกรรม จะทำให้ประชาชนคนระดับล่างได้มีโอกาสเข้าถึงงานวรรณกรรมต่างๆ มากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มเห็นได้อย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2463

ในทางกลับกัน ปัญญาชนเหล่านี้ก็มุ่งโจมตีลัทธิขงจื้ออย่างรุนแรง รวมถึงทำลายความเชื่อเก่าๆ ที่สืบกันจนกลายเป็นจารีตประเพณี และวิถีชีวิตอีกด้วย สิ่งเหล่านี้คือความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงรากฐานของวิถีชีวิตชาวจีนของคนรุ่นใหม่ นั่นเอง จุดสูงสุดของขบวนการวัฒนธรรมใหม่นี้ คือเหตุการณ์ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 หรือขบวนการ 4 พฤษภาคม นั่นเอง ซึ่งเป็นการปลุกต้นขบวนการวัฒนธรรมใหม่ได้ก้าวต่อไปข้างหน้าอย่างเป็นรูปธรรม

การเติบโตทางลัทธิชาตินิยมจีนได้ขยายตัวจากปัญญาชนลงไปสู่ชนชั้นพ่อค้า และผู้ประกอบการ รวมถึงชนชั้นใช้แรงงาน ชนชั้นเหล่านี้มีสำนึกความรักชาติมากขึ้นต่างจากพ่อค้าแบบเก่าที่สนใจแต่การค้า ไม่มีความคิดทางการเมือง และชาวนาที่ก้มหน้าก้มตาตราครุฑทำงานเพียงอย่างเดียว คนเหล่านี้อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ๆ อย่างปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ อู๋ฮั่น นานกิง⁹ เทียนจิน (天津市) และกวางเจา ซึ่งคนเหล่านี้มีส่วนทำให้เศรษฐกิจเมืองดังกล่าวขยายตัว จนกลายเป็นมหานครเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงการเติบโตของปัญญาชนใหม่ๆ ในปี พ.ศ. 2450 – 2460 สมาชิกของชนชั้นดังกล่าว มีอย่างน้อยที่สุด 10 ล้านคนที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่¹⁰ และมีความตั้งใจที่จะกอบกู้ประเทศชาติจากลัทธิจักรวรรดินิยมจากภายนอกและกบฏภายในประเทศ

นักศึกษาที่ศึกษาในต่างประเทศก็ล้วนมีความปรารถนาที่จะปฏิรูปบ้านเมืองด้วยกันทั้งสิ้น จำนวนนักศึกษาจีนที่ศึกษาในต่างประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2446 – 2462 ร้อยละ 15.51 ศึกษาอยู่ในประเทศญี่ปุ่น ร้อยละ 33.85 ศึกษาอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และร้อยละ 26.64 ศึกษาอยู่ในยุโรป โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีชาวจีนไปศึกษากันตาม “ขบวนการทำงาน – ศึกษาของชาวจีน” (勤工俭学) เนื่องจากฝรั่งเศสขาดแคลนแรงงานมากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ทางฝรั่งเศสจึงยื่นข้อเสนอมาทางจีน โดยสนับสนุนให้ชาวจีนได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษายังประเทศฝรั่งเศส แต่ต้องทำงานในฐานะคนงานด้วยระหว่างศึกษา ในช่วงปี พ.ศ. 2462 – 2463 มีนักศึกษาไปศึกษาที่ฝรั่งเศสตามขบวนการนี้ถึง 1,000 กว่าคน¹¹ นอกจากนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2462 คนงานจีนเป็นจำนวน 200,000 คนเศษที่ทำงานในยุโรป มีอย่างน้อยที่สุด 28,000 คนที่ได้รับการศึกษา สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศแรกๆ ที่ชาวจีนได้มีโอกาสไปศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2415 จนในปี พ.ศ. 2458 มีจำนวนนักศึกษาจีนไปศึกษาถึง 1,200 คน ส่วนประเทศญี่ปุ่นที่อยู่ใกล้กว่าและ

⁹ เมืองนานกิง 南京市 ภาษาจีนกลางอ่านว่า เมืองหนานจิง

¹⁰ ทวีป วรรณคดี, อ้างแล้ว, 826.

¹¹ ทวีป วรรณคดี, อ้างแล้ว, 847.

ค่าครองชีพต่ำกว่าประเทศตะวันตก มีนักศึกษาจีนไปศึกษากันเป็นจำนวนมากที่สุดถึง 13,000 คน ในปี พ.ศ. 2449¹²

ด้านการศึกษาภายในประเทศจีน เมื่อไช่หยวนผย¹³ ปัญญาชนจีนคนสำคัญดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยปักกิ่ง¹⁴ ในปี พ.ศ. 2460 ก็ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของมหาวิทยาลัยเสียใหม่ แต่เดิมนั้นคณาจารย์ที่สอนล้วนเป็นพวกขุนนางทั้งสิ้น นักศึกษาก็ไม่ได้สนใจเล่าเรียน มหาวิทยาลัยกลายเป็นเพียงบันไดที่นำไปสู่ตำแหน่งงานทางราชการเท่านั้น บรรยากาศภายในมหาวิทยาลัยก็มีแต่ความบั่นทึง ความเหลวไหลไร้สาระ ความละเลยในศีลธรรมของนักศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยปักกิ่งนั้นเป็นที่ขึ้นชื่อลือชาเลยทีเดียว¹⁵

ไช่หยวนผยได้ประกาศว่า มหาวิทยาลัยเป็นสถานที่สำหรับศึกษาหาความรู้ ไม่ใช่เส้นทางลัดสู่ความร่ำรวยหรือความมั่นคงในหน้าที่การงาน มหาวิทยาลัยปักกิ่งภายใต้การนำของเขามีจะต้องพื้นฐานดังนี้¹⁶

1. มหาวิทยาลัยจะต้องเป็นสถาบันสำหรับค้นคว้าวิจัย มุ่งอุทิศตน ไม่เฉพาะแต่การนำอารยธรรมตะวันตกเข้ามาเท่านั้น หากแต่จะต้องสร้างวัฒนธรรมจีนใหม่ด้วย
2. การศึกษาในมหาวิทยาลัยไม่ใช่เพื่อใช้แทนที่ระบบสอบเก่าเพื่อเข้ารับราชการอย่างเก่า
3. ให้มีเสรีภาพในการศึกษาอย่างสมบูรณ์ที่สุด และมีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล แม้ว่าจะมีความคิดที่แตกต่างกันก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยปักกิ่งจึงกลายเป็นสถาบันชั้นนำที่ประกอบด้วยคณาจารย์ที่มีแนวความคิดทางการเมืองที่หลากหลาย ตั้งแต่แนวคิดเสรีนิยมจนถึงอนุรักษนิยม มีบุคลากรที่เป็นปัญญาชนที่จบการศึกษาจากต่างประเทศที่มีความคิดหัวก้าวหน้า นั้นทำให้มหาวิทยาลัยกลายเป็นแหล่งผลิตปัญญาชนรุ่นใหม่ออกมาสู่ประเทศจีน และมีบทบาทอย่างมาก เห็นได้จากการเกิดกลุ่มศึกษาลัทธิมาร์กซ นับตั้งแต่การปฏิวัติในรัสเซียเป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ. 2460 รวมถึงบทบาทของนักศึกษาในเหตุการณ์ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2462

¹² ทวีป วรรณิก, อ้างแล้ว, 827.

¹³ ไช่หยวนผย (蔡元培 พ.ศ. 2411 – 2483) เป็นชาวมณฑลเจ้อเจียง เป็นผู้ที่ทรงองค์ความคิดแบบประชาธิปไตยมาตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ชิง เขาเคยสอบไล่ได้ตามระบบการศึกษาเก่า ต่อมาได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศเยอรมนีในปี พ.ศ. 2450 สี่ปีต่อมา เขาได้กลับมาประเทศจีนและเข้าร่วมการปฏิวัติโค่นล้มราชวงศ์ชิง เขาได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของรัฐบาลชุดแรกของซุนยัตเซน แต่ลาออกในสมัยของหยวนซื่อไช่ และได้เดินทางกลับไปเยอรมนีและฝรั่งเศสตามลำดับ ต่อมาได้กลับมาประเทศจีนดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยปักกิ่งในปี พ.ศ. 2460

¹⁴ เดิมคือ มหาวิทยาลัยนครหลวง ที่กล่าวถึงแล้วในข้างต้น

¹⁵ ทวีป วรรณิก, อ้างแล้ว, 832 – 833.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 833.

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2463 นักศึกษามหาวิทยาลัยปักกิ่ง ได้จัดตั้งกลุ่มนักศึกษาขึ้นมา กลุ่มหนึ่ง โดยออกตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อช่วยเหลือชาวนา ทำงาน และใช้ชีวิตอย่างชาวนา และศึกษาสภาพชีวิตของชาวนาในชนบท ความคิดนี้ได้เผยแพร่ออกไปยังปัญญาชนในท้องถิ่น และนักศึกษาที่ออกมาชนบทในช่วงนี้ ภายหลังจากจะกลายมาเป็นผู้ปฏิบัติงานคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

จากบริบทต่างๆ ในด้านต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงไปทั้งหมดนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความวุ่นวายของประเทศจีนในขณะนั้น คือ ยุคขุนศึก ซึ่งถือเป็นหนึ่งในภัยคุกคามของประเทศจีน แม้ว่าความวุ่นวายในครั้งนี้จะสร้างความบอบช้ำให้กับประเทศจีนเป็นอันมาก แต่เหตุการณ์ครั้งนี้กลับกลายเป็นแรงผลักดันให้คนรุ่นใหม่พยายามหาทางปฏิรูปบ้านเมือง ด้วยการนำความรู้ วัฒนธรรม และแนวคิดแบบตะวันตก มาประยุกต์ใช้กับประเทศจีน ก่อให้เกิดเป็น “ขบวนการวัฒนธรรมใหม่” ขึ้น ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาในประเทศจีน รวมถึงเป็นการนำแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์เข้ามาในประเทศจีนด้วย ทั้งหมดนี้ ส่งผลต่อสถานภาพของโรงเรียนจีนในสยาม ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

3.3 สภาพของโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 – 2469

3.3.1 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

เนื่องจากสภาพของโรงเรียนจีนในในช่วงเวลานี้ เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เป็นอย่างมาก จึงขอกล่าวถึงพระราชบัญญัติฉบับนี้เสียก่อน

การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มีสาเหตุอันเนื่องมาจาก การที่ชาวจีนกำลังตื่นตัวในด้านชาตินิยมจีน ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่ในช่วงก่อนการปฏิวัติประเทศจีนแล้ว ทำให้โรงเรียนจีนในสยามมีการจัดการเรียนการสอนเหมือนอย่างในประเทศจีนเอง ทั้งในด้านภาษา และรายวิชาต่างๆ นอกจากนี้ ต่อมา ในปี พ.ศ. 2458 หยวนซื่อไข่ได้ตกลงรับข้อเสนอด 21 ประการจากญี่ปุ่น ซึ่งทำให้จีนมีสถานะไปต่างจากเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น¹⁷ ทำให้เกิดการตื่นตัวทางชาตินิยมของชาวจีนทั่วโลก ทำให้รัฐบาลสยามเกิดความไม่ไว้วางใจยิ่งขึ้น

¹⁷ ดูรายละเอียดในหน้าที่ 16 – 17

ด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลในสมัยนั้นตระหนักถึงปัญหาการศึกษาของเด็กจีนในประเทศไทยในด้านของความมั่นคงปลอดภัยและการอยู่ร่วมกัน¹⁸ เห็นได้จากเอกสารของกรมวิสามัญศึกษา “เรื่องประวัติโรงเรียนจีน” ความว่า

การออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนั้น...ยังเป็นการกระตุ้นเตือนใจให้โรงเรียนจีนทั่วไปได้สำนึกอีกโสดหนึ่งด้วยว่า การจัดการศึกษาในประเทศไทยนั้น จะจัดตามแบบอย่างประเทศจีนล้วนๆ หรือจัดไปตามใจชอบ ฯลฯ ไม่ได้ จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมสำหรับเด็กที่เติบโตขึ้นในประเทศไทย ความปลอดภัยของสังคม ความเรียบร้อยในด้านการปกครองและความสงบภายในประเทศด้วย¹⁹

ดังนั้น การประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ดูผิวเผินก็เพื่อที่จะทำการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทั่วไป แต่ในความเป็นจริงนั้น พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้มุ่งที่จะทำการควบคุมโรงเรียนจีน และจะทำการปลุกฝังลูกหลานคนจีนให้กลายเป็นคนไทยเป็นสิ่งสำคัญ²⁰ รวมถึง “กำจัด” โรงเรียนจีนด้วย ดังจะเห็นได้จากจดหมายฉบับหนึ่ง (ซึ่งไม่ทราบผู้เขียน) ถึงพระยาปรีณวราชรัฐ ลงวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2460 กล่าวถึงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับร่างไว้ว่า

ตามความในพระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้ฉันเห็นว่าน่าจะมีสมพระราชาประสงค์ดีแน่ คือมีกฎหมายอย่าง liberal สถานทูตต่างๆ จะเปนความไม่ได้ ทั้งมีทางที่จะกำจัดโรงเรียนจีนได้โดยมีต้องกระทบกระเทือนถึงโรงเรียนฝรั่ง เช่นในเรื่องบังคับว่าผู้จัดการโรงเรียนต้องมีประกาศนียบัตร²¹ ดังนี้ อาจเป็นเครื่องมืออย่างดีที่จะรังแกจีน คือประกาศนียบัตรฝรั่งเราจับนับว่าเท่ากับประกาศนียบัตรไทย แต่ประกาศนียบัตรจีนเราไม่ยอมรับเช่นนี้ เพราะในประเทศจีนการงานย่อมมรวนเรจนไม่ทราบว่าจะไปทางไหน จะยึดเอาอะไรเป็นหลักหาได้ไม่

พอเรากวาดเอาประกาศนียบัตรแก่ผู้จัดการโรงเรียนเข้า ก็เห็นว่าโรงเรียนจีนจะเปิดอยู่มิได้ไปตามกัน²²

¹⁸ พิชัย รัตนพล, “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาด้านจิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512), 64.

¹⁹ กรมวิสามัญศึกษา, “โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน,” ใน เอกสารการศึกษากรมวิสามัญศึกษา ฉบับที่ 7 (พระนคร : โรงพิมพ์ช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2500), 8 [อ้างจาก พิชัย รัตนพล, อ้างแล้ว, 64.]

²⁰ เรื่องเดียวกัน

²¹ เมื่อดูในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ไม่มีกำหนดว่าผู้จัดการต้องมีประกาศนียบัตรแต่อย่างใด

²² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.2/2 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (13 ตุลาคม 2460 – 8 มิถุนายน 2475)

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานว่า ได้มีการนำร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ไปให้อุปทูตอเมริกา อุปทูตอังกฤษ และทูตฝรั่งเศสดูก่อนเพื่อขอความเห็นในปี พ.ศ. 2460 อีกด้วย²³ ซึ่งเป็นเวลา ประมาณ 1 ปี ก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติ เหตุที่นำร่างพระราชบัญญัตินี้ไปให้ทูตจากชาติ ตะวันตกดูก่อนนั้น เนื่องจากว่า สยามในขณะนั้น ไม่มีกฎหมายสำหรับควบคุมโรงเรียนจีน โดยเฉพาะ (คงเป็นเพราะหวังเกรงว่าจะทำให้ชาวจีนไม่พอใจได้) ดังที่ในจดหมายถึงพระยาบุรีนว ราชสุ ที่อ้างถึงในข้างต้น กล่าวไว้ว่า “จะกำจัดโรงเรียนจีนได้โดยมิต้องกระทบกระเทือนถึงโรงเรียน ฝรั่งเศส”²⁴ ดังนั้น หากออกกฎหมาย “เขาไป” ก็จะไม่สามารถควบคุมโรงเรียนจีนได้ แต่หากออก กฎหมายรุนแรงเกินไป ก็อาจจะส่งผลกระทบต่อโรงเรียนฝรั่ง สร้างความไม่พอใจให้กับ ชาวตะวันตกได้ จึงนำร่างพระราชบัญญัติให้ผู้แทนชาติเหล่านั้นดูเสียก่อน เพื่อให้เสนอความเห็น จนเป็นที่พอใจ และเมื่อประกาศพระราชบัญญัติออกไปแล้ว ก็จะไม่สามารถมาตำหนิรัฐบาลสยาม ได้ในภายหลัง

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับนี้ได้มีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2461 แต่ให้มีผลบังคับใช้ได้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2461 เป็นต้นไป โดยลักษณะสำคัญของ พระราชบัญญัติฉบับนี้สามารถสรุปได้ดังนี้²⁵

1. ได้มีการกำหนดขอบเขตของ “โรงเรียนราษฎร” ว่าหมายถึงสถานที่อันเอกชนคนใดคนหนึ่ง ให้การศึกษาแก่พวกนักเรียน โดยที่มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้จัดการ ครูใหญ่และ ครูทั่วไปเอาไว้

2. กำหนดให้โรงเรียนราษฎรที่เปิดทำการสอนอยู่แล้ว ถ้าจะทำการสอนต่อไปต้องให้ไป แจ้งแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ภายในระยะเวลา 2 เดือน ภายหลังจากที่ได้รับจดหมายจาก เสนาบดีแล้ว ซึ่งหมายถึงว่าเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดังกล่าว กระทรวงธรรมการจะได้ทราบว่ามี โรงเรียนที่อยู่ในการควบคุมกี่โรงเรียน ซึ่งในปี พ.ศ. 2461 ได้มีโรงเรียนจีนมาแจ้งขอดำรงโรงเรียน ต่อไปทั้งสิ้น 17 โรงเรียน

3. หากมีผู้ใดที่มีความประสงค์จะขอจัดตั้งโรงเรียนราษฎรขึ้นมาใหม่ ให้ดำเนินการขอได้ที่ กระทรวงธรรมการล่วงหน้าเป็นระยะเวลา 2 เดือน ก่อนที่จะทำการเปิดสอน หากไม่ได้รับการ

²³ เรื่องเดียวกัน

²⁴ เรื่องเดียวกัน

²⁵ ปานหทัย ศรีสุธา, “นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎรในประเทศไทย.” (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548), 64 – 65.

คัดค้านจากเสนาบดีกระทรวงธรรมการภายใน 2 เดือนนับจากวันที่ส่งความจำนง ก็สามารถเปิดโรงเรียนได้²⁶

ตามกฎหมายพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้ระบุไว้มาตราที่ 6 และมาตราที่ 7 ว่า หากเป็นโรงเรียนในเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้แจ้งความจำนงของตั้งโรงเรียนกับเสนาบดีกระทรวงธรรมการ แต่นอกเหนือจากจังหวัดดังกล่าว ให้แจ้งกับพนักงานธรรมการประจำจังหวัด และผู้ว่าราชการ หรือนครบาลจังหวัดนั้นๆ เพื่อจะได้ส่งต่อไปยังเสนาบดีกระทรวงธรรมการ

4. ผู้จัดการโรงเรียนจะต้องทำการสอนให้นักเรียนมีการอ่านภาษาไทยด้วยความเข้าใจ ต้องให้มีการศึกษาหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี มีการปลูกฝังให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ แต่ก็มีข้อยกเว้นคือ “จะยกเว้นการบังคับให้สอนวิชาเช่นนี้ได้แก่โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนมิได้สอนวิชาสามัญทั่วไป หากเป็นโรงเรียนตั้งขึ้นด้วยมุ่งหมายเฉพาะจะสอนแต่ภาษาต่างประเทศ ภาษาใดภาษาหนึ่ง ฤามุ่งเฉพาะศิลปศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง ฯ”²⁷ ซึ่งหมายถึงโรงเรียนวิสามัญศึกษานั้นเอง

การบังคับให้มีการสอนภาษาไทยและปลูกฝังให้มีความจงรักภักดีต่อชาตินั้น แสดงให้เห็นว่า นับตั้งแต่ที่มีโรงเรียนจีนก่อตั้งขึ้นในสยาม โรงเรียนจีนต่างๆ ต่างสอนนักเรียนด้วยภาษาจีนเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการสอนภาษาไทยเลย อันเนื่องมาจากความพยายามให้ลูกหลานจีนรักษาความเป็นจีนเอาไว้ได้โดยผ่านภาษา

นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าว ยังแสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลไทยที่จะให้ชาวจีนถูกกลืนเป็นพลเมืองของสยามเช่นเดียวกับชาวจีนรุ่นก่อนๆ เนื่องจากกลัวว่าจะเสียกลุ่มคนที่ เป็นกำลังสำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจของสยามให้ก้าวเดินไปข้างหน้าตามแนวทางของเศรษฐกิจสมัยใหม่ นโยบายนี้ถือได้ว่าเป็นนโยบายการสร้างความผสมกลมกลืน²⁸ ในโรงเรียนจีน โดยผ่านภาษาไทย นับเป็นความพยายามของทั้งสองฝ่ายที่พยายามช่วงชิงความเป็น “จีน” และความเป็น “ไทย” ซึ่งกันและกันผ่านภาษา ซึ่งเป็นเครื่องมือของลัทธิชาติตินิยมนั่นเอง

²⁶ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” *ราชกิจจานุเบกษา* 35 (9 มิถุนายน 2461) : 115.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, 117.

²⁸ ณรงค์ พงษ์พิศ ได้กล่าวถึง ความหมายของคำว่า “ความผสมกลมกลืน” (assimilation) ว่าหมายถึง การยินยอมให้หรือการกระทำ ให้ประชาชนจากกลุ่มหนึ่งหรือในสังคมหนึ่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหนึ่งหรือรัฐหนึ่ง เช่น ถ้าคนไทยต้องการสร้างความผสมกลมกลืนในหมู่คนจีน ก็ต้องพยายามให้คนจีนค่อยๆ คลายความเป็นจีนลง และกลับมาเป็นไทยมากขึ้นทุกที โดยพยายามดึงชาวจีนให้เข้ามาดำรงชีวิตตามแบบฉบับของสังคมไทยให้ได้ จนคนจีนถูกผสมกลมกลืนให้เป็นคนไทยไปในที่สุด [อ้างจาก ณรงค์ พงษ์พิศ, “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ปริญญาานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต คณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514), 95]

5. ครูที่ทำการสอนในโรงเรียนราษฎร์ได้มีข้อกำหนดที่จะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาไทยพอสมควรที่จะทำการสอนได้ และมีข้อกำหนดคุณวุฒิของครูใหญ่ว่าต้องสำเร็จประกาศนียบัตรประโยคครูมูลหรือประกาศนียบัตรมัธยมปีที่ 6 หรือเทียบเท่าและจะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาไทยเป็นอย่างดี สามารถอ่านพูดเขียนได้คล่อง

มาตรการนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสยามต้องการผู้ที่สามารถใช้ภาษาไทยได้ดี เพื่อนำไปสอนนักเรียนในโรงเรียนได้อย่างแท้จริง แต่ก็สร้างความลำบากให้กับโรงเรียนจีนด้วยเช่นกัน เพราะครูที่สอนในโรงเรียนจีนส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่มาจากประเทศจีน ไม่มีความรู้ภาษาไทยเลย และทำให้การตั้งโรงเรียนจีนเป็นไปได้ยากมากขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลสยาม

6. กำหนดให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการให้มีอำนาจในการตรวจตราแบบเรียนว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยจะต้องทำการพิจารณาเห็นว่าขัดต่อศีลธรรมและขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือไม่

พระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้เราสามารถจำแนกโรงเรียนจีนทั้งแบบสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยสรุปคือ

- โรงเรียนจีนสามัญศึกษา คือ โรงเรียนที่มีการเรียนการสอนอย่างโรงเรียนทั่วไป โดยมีการสอนภาษาจีนเป็นหลัก²⁹ และมีการสอนวิชาตามที่พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มาตรา 14 ตามที่ระบุไว้ว่า โรงเรียนสามัญศึกษาจะต้องสอนวิชาภาษาไทยและ “ศึกษาน่าที่ของพลเมืองที่ดี ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเป็นอย่างดี”³⁰

- โรงเรียนจีนวิสามัญศึกษา คือโรงเรียนที่สอนเฉพาะเจาะจงวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งวิชา ถ้าเทียบกับโรงเรียนปัจจุบันจะมีความใกล้เคียงกับโรงเรียนสอนพิเศษ มักเป็นโรงเรียนสอนภาษา ทั้งสอนภาษาจีน หรือสอนภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษให้กับชาวจีน โดย “มุ่งหมายจะให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่อันอยู่ในเกณฑ์อายุพ้นเขตรับการเรียนสามัญศึกษาแล้ว ได้แก่ผู้ประกอบการอาชีพในการค้าขายต่างๆ กลางคืนจะได้มีโอกาสหาความรู้ในสิ่งที่บกพร่องเพิ่มเติม”³¹ โรงเรียนประเภทนี้ จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องสอนวิชาตามมาตรา 14 พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

²⁹ ดังนั้น โรงเรียนที่สอนวิชาภาษาจีนเป็นเพียงแค่แผนกหนึ่งในโรงเรียน จะไม่ถูกนับว่าเป็นโรงเรียนจีน เช่น โรงเรียนกรุงเทพฯ คริสเตียน

³⁰ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 116 – 117.

³¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/483 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนมีนันทขจรจางตั้งโรงเรียนขึ้น (1 พฤษภาคม 2465 – 7 มิถุนายน 2466)

ต่อมา ในช่วงปี พ.ศ. 2467 ทางกรมได้ออกกฎให้โรงเรียนจีนวิสามัญสามารถรับได้เฉพาะผู้ที่มีความรู้ด้านสามัญศึกษาแล้ว หรือที่กำลังเล่าเรียนวิชาสามัญในเวลากลางวัน และรับเฉพาะผู้ที่มีอายุพ้นเขตการศึกษา คือ อายุ 15 ปี โดยโรงเรียนเหล่านั้นต้องทำหนังสือรับรองกับทางการด้วยว่าจะรับเฉพาะคนที่อยู่ในเกณฑ์เข้าเรียนเท่านั้น และโรงเรียนประเภทนี้ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่สอนในเวลากลางวัน

3.3.2 โรงเรียนจีนที่สำคัญในช่วง พ.ศ. 2461 - 2469

1. ผู้นำและพ่อค้าชาวจีนแต่จิว จัดตั้งโรงเรียนป้วยเอง³²

โรงเรียนป้วยเองยืนแห่งความจำนงขอตั้งโรงเรียนขึ้นในปี พ.ศ. 2462 จากหนังสือ “ร.ร.เผยอิง 1920 – 1980” ได้กล่าวถึงประวัติของโรงเรียนป้วยเองไว้ว่า โรงเรียนนี้ก่อตั้งโดย พระอนุวัตราชนิม ³³ นายกอกฮุยเจียะ ³⁴ นายไคว่ปิตจี้ ³⁵ นายเซียวเกียงลิ่ง ³⁶ นายตั้งเหาะซัง ³⁷ กับพ่อค้าจีนอีกหลายท่านได้ร่วมกันก่อตั้งขึ้น เนื่องจากเห็นว่า ชาวจีนกลุ่มภาษาอื่นๆ ล้วนมีโรงเรียนเป็นของตนเองแล้ว ชาวแต่จิวก็ควรจะมีโรงเรียนเป็นของตนเองเช่นกัน ดังที่ในหนังสือ “เผยอิง : ที่ระลึกครบรอบ 70 ปี 2463 – 2533” ได้กล่าวไว้ว่า

และขณะนั้น โรงเรียนจีนต่อของชาวฮากกา และโรงเรียนหมิงเตอแห่งชาวกวางตุ้ง ก็ได้ก่อตั้งขึ้นมาได้ๆ กัน ทว่าชาวแต่จิวซึ่งมีจำนวนมากกว่ามาก กลับไม่มีโรงเรียนของหมู่คณะตน ซึ่งเป็นที่น่า

³² โรงเรียนป้วยเอง (培英学校 หรือ 潮州公立培英学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนเผยอิง

³³ พระอนุวัตราชนิม หรือ เจ็งจื่อหย่ง (郑智勇) ภาษาแต่จิวอ่านว่า แต่ตี้ย่ง แต่คนไทยส่วนมากรู้จักในนาม ยี่กฮอง (二哥丰 ภาษาจีนกลางอ่านว่า เอ้อร์เกอเฟิง) หรือ จินฮง ต้นตระกูลเตชะวณิช เป็นชาวจีนแต่จิวที่เกิดในสยาม เป็นอดีตผู้นำฮ้างยี่และเจ้าภาษีฝิ่น นายอากรบ่อนเบี้ยคนสำคัญ ต่อมาได้เปิดกิจการรับส่งสินค้าต่างประเทศชื่อแต่เคียมฮั่ว (ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) และมีหุ้นใหญ่ในบริษัทเรือเมตจินสยาม เป็นคหบดีจีนแต่จิวที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ เป็นผู้สนับสนุนราชสำนักชิงด้วยการส่งเงินไปช่วยราชสำนักที่ประเทศจีนเป็นจำนวนมาก จนได้รับตำแหน่งขุนนางจากราชสำนักชิง เขายังมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง “คณะไต้ฮงกง” (大峰公 ภาษาจีนกลางอ่านว่า ต้าฟิงกง) หรือ “ปอเด็กตั้ง” (报德善 ภาษาจีนกลางอ่านว่า เป้าเตอซัน) ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นองค์กรการกุศล ในปี พ.ศ. 2453 อีกด้วย

³⁴ กอฮุยเจียะ (高晖石) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เกาฮุยซือ เป็นเจ้าของห้าง่วนฮวดแสง (ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) เจ้าของกิจการโรงสีอีกหลายแห่ง และมีผลประโยชน์ในกิจการร้านค้าในเมืองท่าของต่างประเทศ เป็นนายคนแรกของสยามพานิชจีนสโมสร ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2457 เขาเป็นผู้นำชุมชนธุรกิจที่สำคัญในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งโรงพยาบาลเทียนหัว (天华 ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้องคือ เทียนหฺวา)

³⁵ ไคว่ปิตจี้ (许必济) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฮวี่ปี้จี้

³⁶ เซียวเกียงลิ่ง (萧铿麟) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เซียวเคิงหลิน

³⁷ ตั้งเหาะซัง (陈鹤珊) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉินเฮ้อซาน เจ้าของห้างฮวงหลี่ (ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) เป็นผู้ที่มืบทบาทในสยามพานิชจีนสโมสรและเป็นผู้ร่วมก่อตั้งคณะไต้ฮงกง

น้อยใจเสียนี้กระไร ชาวจีนแต่จี้ผู้เห็นการณ์ไกล จึงมีความเห็นว่า สมควรจะก่อตั้งโรงเรียนเพื่อชุมชนขึ้นสักโรงเรียนหนึ่งโดยด่วน³⁸

โรงเรียนเริ่มก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 จากเงินเรียไรจำนวน 300,000 บาท แต่ต่อมาเกิดอุปสรรคอันเป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่ 1 อุปกรณ์ก่อสร้างราคาสูงขึ้น ผู้รับเหมาก่อสร้างขาดทุน การก่อสร้างจึงต้องชะงักไป ดังนั้นคณะผู้ริเริ่มจึงพยายามเรียไรเงินจากคบดีและพ่อค้าเงินมาก่อสร้างต่อเติมจนแล้วเสร็จในต้นปี พ.ศ. 2463

ภาพถ่ายวันเปิดโรงเรียนป้วยเอง ถ่ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2463 (แปลโดยผู้เขียน)

(ที่มา: ร.ร.เผยอิง : 1920 – 1980. ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

³⁸ วิวัฒน์ รุ่งวรวรรณวงศ์, "ประวัติโรงเรียนเผยอิง," โรงเรียนเผยอิง : ที่ระลึกครบรอบ 70 ปี 2463 – 2533 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 1.

แรกเริ่มที่เปิดสอนนั้น สอนเป็นภาษาแต้จิ๋ว สอนภาษาจีนเต็มวัน³⁹ โดยมีนายลิเต็กอว⁴⁰ เป็นผู้จัดการคนแรกของโรงเรียน⁴¹ นับว่าเป็นโรงเรียนจีนที่โอ้อ่าที่สุดในยุคนั้น⁴² ต่อมา ในปี พ.ศ. 2464 ทางโรงเรียนได้เชิญนายก๊วยบู้บึง⁴³ มาดำเนินการสอนภาษาจีนกลาง ซึ่งเริ่มเข้ามาแพร่หลายในสยามและเป็นที่นิยมมาก จึงสอนภาษาจีนกลางเป็นหลักตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ในช่วงเวลานี้ โรงเรียนเจริญเฟื่องฟูมาก จนขยายชั้นเรียนสูงขึ้นไปถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น⁴⁴

ภาพถ่ายที่ระลึกนักเรียนรุ่นแรกที่จบการศึกษาจากโรงเรียนบ้วยเอง
ถ่ายเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2464 (แปลโดยผู้เขียน)
(ที่มา: ร.ร.เผยอิง : 1920 - 1980. ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

ศูนย์วิทยพัทธยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁹ แต่ในใบแจ้งความจ้างของตั้งโรงเรียนระบุว่า โรงเรียนสอนวิชาภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ อย่างสามัญศึกษา

⁴⁰ ลิเต็กอว (李竹漪) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลี่จู่อี

⁴¹ แต่ในใบแจ้งความจ้างของตั้งโรงเรียน ได้ระบุชื่อผู้จัดการไว้ 2 คน คือ นายหลี่เต็กอว และ นายเลียงซอ อึ้งเจริญ (黃謙初) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวงเลียงซู่) ซึ่งนายวิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์ ระบุไว้ใน “ประวัติโรงเรียนเผยอิง” ว่า นายเลียงซอดำรงตำแหน่งเหรัญญิก

⁴² ร.ร.เผยอิง : 1920 - 1980 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

⁴³ ก๊วยบู้บึง (郭文彬) ภาษาจีนกลางอ่านว่า กั๋วเหวินปิง

⁴⁴ ร.ร.เผยอิง : 1920 - 1980 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

2. สมาคมจีนไหหลำ จัดตั้งโรงเรียนยอกหมิ่น⁴⁵

โรงเรียนยอกหมิ่นนั้นก่อตั้งขึ้น ในปี พ.ศ. 2464 โดยมีนายโกศล สุนทรระกูล⁴⁶ เป็นผู้นำในการก่อตั้งโรงเรียน โดยสาเหตุของการก่อตั้งโรงเรียนนั้นคล้ายกับโรงเรียนปวยเอง คือ กลุ่มภาษาอื่นๆ ต่างมีโรงเรียนเป็นของตนเองแล้ว ดังนั้น ชาวไหหลำจึงควรมีโรงเรียนเป็นของตนเองเช่นกัน ดังที่วารสารสมาคมไหหลำแห่งประเทศไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ได้กล่าวไว้ว่า

รัฐบาลประเทศสยามในขณะนั้นก็ไม่มีเงื่อนไขใดๆ มาจำกัดขอบเขตในเมืองกรุงของประเทศสยาม โรงเรียนชิงหมิง โรงเรียนผยอง ของคนจีนชาวแต้จิ๋ว โรงเรียนหมิงเตอ ของคนจีนชาวกวางตุ้ง โรงเรียนจิ้นเตอ ของคนจีนชาวแคะ โรงเรียนผยหยวน ของคนจีนชาวฮกเกี้ยนก็ได้ก่อตั้งขึ้นก่อนแล้ว ฉะนั้นจะริเริ่มสร้างโรงเรียนอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหาการศึกษาของลูกหลานนั้นกลายเป็นสิ่งที่ชาวไหหลำต้องการแสวงหาอย่างยิ่ง⁴⁷

โรงเรียนนี้ได้แจ้งต่อทางการว่า จะเปิดโรงเรียนเพื่อสอนนักเรียนชาวจีนไหหลำเท่านั้น ซึ่งทางการไม่เห็นด้วย เนื่องจากต้องการให้ทางโรงเรียนรับเด็กนักเรียนโดยไม่จำกัดเชื้อชาติและภาษา ดังที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ ได้ลงความเห็นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2463 ความว่า

โรงเรียนนี้ พวกจีนชาติเค็งจิว⁴⁸ (คือชาติไหหลำ) ขอจ้ฉังตั้งขึ้น มีความปรารถนาจะให้กุลบุตรจีนชาติไหหลำมีสำนักศึกษาวิชาความรู้ ข้าพเจ้าได้เชิญผู้จัดการทุกคนมาพบและชี้แจงถึงการที่จะตั้งโรงเรียนและการที่จะต้องสอนวิชาตามพระราชบัญญัติให้เป็นที่เข้าใจกันดีแล้ว ทั้งการที่จะรับนักเรียนเข้าเล่าเรียนจะจำกัดรับแต่พวกเด็กชาติไหหลำเท่านั้นไม่ควร ควรต้องเปิดรับเด็กทุกชาติทุกภาษาเมื่อยินดีมาขอสมัครเข้าเล่าเรียนด้วย⁴⁹

⁴⁵ โรงเรียนยอกหมิ่น (育民学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า อวี่หมิน ปัจจุบันคือ โรงเรียนยอกหมิ่นพัฒนา

⁴⁶ นายโกศล สุนทรระกูล หรือ อวี่นจูตึง (云竹亭) ภาษาไหหลำอ่านว่า ยุ่นตกเถ่ง หรืออีกชื่อหนึ่งที่คนรู้จักคือ สุนกิมฮวด จบการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ บิดาของเขาคือ นายสุนอุ้นตุ้ย (ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) เป็นผู้นำที่ริเริ่มก่อตั้งสมาคมชาวจีนไหหลำ เป็นเจ้าของห้างสุนฮุยโห (ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) ที่มีชื่อเสียง มีกิจการโรงเลื่อยไม้ด้วยมือ กิจการค้าข้าวทางเรือ เมื่อนายสุนอุ้นตุ้ยเสียชีวิตลง นายสุนกิมฮวดก็สืบทอดกิจการของบิดา เขาเป็นผู้ก่อตั้ง “หน้าหมิงบริษัท” (ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) ซึ่งถือเป็นสมาคมของพ่อค้าชาวไหหลำ เขายังขยายกิจการการค้าของเขา โดยเปิดโรงเครื่องตีมน้ำอัดลมที่เรียกว่า “น้ำมะเน็ดโซดา” และยังคงดำเนินการขายยาและผลยาในนามของห้างสุนโหด้วย เขาทำให้สมาคมชาวจีนไหหลำมีความเจริญก้าวหน้าและขยายบริการต่างๆ เช่น สร้างสุสานเพื่อชาวไหหลำ เขายังมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งโรงพยาบาลเทียนหัวด้วย

⁴⁷ “โรงเรียนยอกหมิ่น,” วารสารสมาคมไหหลำแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 14.

⁴⁸ คำว่า “เค็งจิว” มาจากคำว่า 琼州 ซึ่งภาษาจีนกลางอ่านว่า ฉยงโจว คำว่า 琼 ปัจจุบันทางการจีนยังใช้เป็นชื่อเรียกย่อของมณฑลไหหลำด้วย

⁴⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศอ.54.1/330 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนยอกหมิ่นขึ้นที่บ้านเลขที่ 922 ตำบลถนนสุรวงศ์ อำเภอบางรัก (17 มกราคม 2463 – 11 กุมภาพันธ์ 2463)

จากข้อความตอนนี้อย่างนี้ ยังเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ถึงความเป็นชาตินิยมเฉพาะกลุ่มภาษาเท่านั้น เห็นได้จากการที่โรงเรียนยกหมิ่นของชาวจีนไหหลำที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่ออบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้กับบุตรหลานชาวไหหลำเท่านั้น ไม่ต้องการรับนักเรียนเชื้อชาติอื่น หรือแม้แต่ชาวจีนในกลุ่มภาษาอื่นๆ เข้ามาร่วมเรียนด้วย

ในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469 นี้ ก็มีการก่อตั้งโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ด้วยเช่นเดียวกันดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนซุนซิ่น⁵⁰ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2461 มีนายเกรแฮม ฟูลเลอร์⁵¹ สัญชาติอเมริกา บังคับอเมริกา เป็นผู้จัดการโรงเรียน และนางเจอรอดีน อีเมอร์สัน ฟูลเลอร์ (Geraldine Emerson Fuller) ภรรยาของเกรแฮม ฟูลเลอร์ เป็นครูใหญ่ ซึ่งในปี พ.ศ. 2462 ได้เลื่อนขึ้นมาเป็นผู้จัดการ และให้นางแมกคลิว (หรือเมรี เจน เฮนเดอร์สัน) เป็นครูใหญ่แทน เป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความดูแลของคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกา นิกายโปรเตสแตนต์ ต่อมาได้เลิกโรงเรียนไปโดยไม่ทราบสาเหตุในปี พ.ศ. 2469 และได้ขอตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2472 โดยมีนางสาว แอลลิส เอช เซฟเฟอร์ (หรือแอลลิส ฮ. เซฟเฟอร์) (Alice H. Schaefer) สัญชาติอเมริกา บังคับอเมริกา เป็นทั้งผู้จัดการและครูใหญ่ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในใบแจ้งความจำนงของตั้งโรงเรียนครั้งใหม่นี้ ไม่ได้ระบุว่ามีการสอนศาสนา⁵²

2. โรงเรียนเอียะทิฮักเหา⁵³ (หรือโรงเรียนเพาะวิทยา) ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2463 มีนายเอฟ. เอ. แพร์ริต (F.A. Pratt) สัญชาติอเมริกา บังคับอเมริกา เป็นผู้จัดการโรงเรียนและครูใหญ่ เป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความดูแลของคณะเซเว่นเดย์ แอดเวนติส⁵⁴ นิกายโปรเตสแตนต์ แต่ต่อมาต้อง

⁵⁰ ซุนซิ่น (存真) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซุนเจิน แปลว่า รักษาความสัตย์จริง ปัจจุบันคือ โรงเรียนสัจจพิทยา

⁵¹ Graham Fuller เป็นมิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกาที่ประจำอยู่ในสยามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458 – 2494 โดยในขณะนั้นดำรงตำแหน่งมิชชันนารีประจำคริสตจักรที่ 3 ถนนราชวงศ์

⁵² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1415 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียน แขวงพระนครใต้ (11 มกราคม 2471 – 14 มีนาคม 2472)

⁵³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁵⁴ Seventh-Day Adventist Church เป็นคณะหนึ่งของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ โดยบรรณกร (ผู้ประกาศกิตติคุณโดยการจำหน่ายหนังสือ) ท่านแรกได้เข้ามาในสยามในปี พ.ศ. 2449 เพื่อจำหน่ายแจกจ่ายหนังสือในกรุงเทพฯ ต่อมาบรรณกรจากสิงคโปร์เข้ามาอีก 10 ท่าน โดยนำหนังสือภาษาจีนเข้ามาจำหน่ายในหมู่ชาวจีนซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 ทางสำนักงานใหญ่ได้ส่งศาสนทูตเข้ามาประจำอยู่ในสยาม และสำนักงานมิชชันของคริสตจักรก็ได้ตั้งขึ้นในปีเดียวกันนี้ งานของคริสตจักรในเวลานั้นส่วนมากจะทำงานเฉพาะในหมู่คนจีน

ปิดตัวลงในปี พ.ศ. 2464 เนื่องจากว่าผู้จัดการไม่สามารถหาครูจีนและครูที่จะสอนภาษาไทยตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้

3. โรงเรียนสามยุค⁵⁵ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2468 มีนายอาร์.พี.เอเบิล (R.P. Abel) สัญชาติอเมริกันบังกัมอเมริกัน เป็นผู้จัดการโรงเรียนและครูใหญ่ เป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความดูแลของคณะเซเว่นเดย์ แอ็ดเวนติส นิกายโปรเตสแตนต์

4. โรงเรียนสกอิม⁵⁶ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2468 มีนายสิ่วเต็ง แซ่จึ้ง⁵⁷ สัญชาติแต่จีวบังคับสยาม เป็นผู้จัดการโรงเรียน และนางทิพย์ (หรือจรรยา) แสงจันทร์โสภาส เป็นครูใหญ่ แต่เดิมนั้นเปิดสอนโดยไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ ขณะที่สอนไปได้ 2 – 3 เดือนได้ถูกเจ้าหน้าที่ตรวจพบเข้า จึงได้ไปขอเปิดโรงเรียนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ต่อมา นายสิ่วเต็งได้ทอดทิ้งโรงเรียน และนายซุ่นฮี้ แซ่ตั้ง⁵⁸ สัญชาติแต่จีวบังคับสยาม มาขอตั้งโรงเรียนใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. 2470 ณ สถานที่เดิม โดยใช้ชื่อโรงเรียนเดิม และครูใหญ่คนเดิม แต่ไม่แน่ชัดว่ายังสอนศาสนาอยู่หรือไม่ เพราะในใบแจ้งความจำนงของตั้งโรงเรียนและในตารางสอน ไม่มีระบุว่ามีการสอนศาสนาด้วย แต่อย่างไรก็ดี โรงเรียนนี้ได้ปิดตัวอีกครั้งในปี พ.ศ. 2471 เนื่องจากไม่มีครูมาสอน

3.3.3 โรงเรียนสตรีจีน

จี้. วิลเลียม. สกินเนอร์ ได้กล่าวถึงโรงเรียนสตรีจีนไว้ว่า

พอลถึงปี ค.ศ. 1920 (พ.ศ. 2463) กรุงเทพฯ ก็มีโรงเรียนหญิงจีนถึง 6 แห่งด้วยกัน แต่มีชุมชนชาวจีนเพียงไม่กี่แห่งนอกกรุงเทพฯ ที่จะสามารถตั้งโรงเรียนที่สอนขึ้นเพื่อรับนักเรียนหญิงจีนได้ ความก้าวหน้าอย่างแท้จริงในการศึกษาของหญิงจีน ต้องรออยู่จนกระทั่งมีการยอมรับสหศึกษา⁵⁹

แต่ทว่า จากตารางโรงเรียนจีน (ดู ภาคผนวก จ.) จะพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2463 มีโรงเรียนที่รับนักเรียนหญิงเพียงอย่างเดียวปรากฏเพียง 3 โรงเรียนเท่านั้น คือ โรงเรียนบำรุงเยาวสตรี โรงเรียนคุณตุ๊ก และโรงเรียนแต่จีวหนึ่งจ้อ ซึ่งทั้ง 3 โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่ถูกจัดตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 หลังจากนั้น ก็มีการก่อตั้งโรงเรียน

⁵⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁵⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง ทราบแต่ชื่อโรงเรียน แปลว่า นักบุญ

⁵⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁵⁸ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁵⁹ จี้. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย, แปลโดย พรพนี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), 235.

สตรีจีนขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง คือ โรงเรียนกุลสตรีกิตฟอง⁶⁰ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ที่สตรีจีนวางตั้งร่วมกัน ก่อตั้งโรงเรียนขึ้น⁶¹ ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2469

ภาพถ่ายหมู่โรงเรียนแต่ใจหนึ่งจื้อ ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2462 (แปลโดยผู้เขียน)

(ที่มา: ร.ร.เผยอิง : 1920 - 1980. ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาจากตารางโรงเรียนจีนในช่องเพศของนักเรียนเมื่อเปรียบเทียบกับช่องอายุของนักเรียน (ดู ภาคผนวก จ.) จะพบว่า บางโรงเรียนจะมีเกณฑ์อายุสำหรับนักเรียนชาย และนักเรียนหญิงที่ต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่โรงเรียนจะกำหนดเกณฑ์อายุของนักเรียนหญิงน้อยกว่าเกณฑ์อายุของนักเรียนชาย เกณฑ์อายุที่แตกต่างกันนี้จะบ่งบอกได้ถึงทัศนคติของชาวจีน ที่ให้ความสำคัญกับบุตรชายมากกว่าบุตรสาว

ส่วนเรื่องของจำนวนนักเรียนหญิงในโรงเรียนจีนนั้น ผู้เขียนขอยกเอากรณีของโรงเรียนคุณตุ๊ก (หญิง) กับโรงเรียนเหม่งตุ๊ก (ชาย) มาเปรียบเทียบกันเป็นตัวอย่าง โรงเรียนทั้งสองโรงเรียนนี้เดิมเป็นโรงเรียนเดียวกัน ใช้ชื่อว่า โรงเรียนเหม่งตุ๊ก แต่ต่อมามีนักเรียนหญิงมาเรียนเป็นจำนวนมากขึ้น จึงได้แยกนักเรียนหญิงไปสอนต่างหาก แล้วใช้ชื่อว่า โรงเรียนคุณตุ๊ก แต่ผู้จัดการก็ยังเป็นคน

⁶⁰ โรงเรียนกุลสตรีกิตฟอง (洁芳女校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนสตรีเจี๋ยฟาง

⁶¹ สยามคหิษย์เก๋ากว๋องสิว, รำลึกโรงเรียนแม่ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 10.

กลุ่มเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2461 จำนวนนักเรียนหญิงในโรงเรียนคุณตักมี 80 คน⁶² ในขณะที่จำนวนนักเรียนชายในโรงเรียนเหม่งตักมี 300 คน⁶³

3.3.4 การจัดตั้งโรงเรียนจีน

การจัดตั้งโรงเรียนจีนนั้น หากเป็นโรงเรียนใหญ่ เช่น โรงเรียนป้วยเอง หรือโรงเรียนยกหมิ่น จะเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการเตรียมการขึ้นมาเสียก่อน โดยกรรมการเหล่านี้ มีหน้าที่จัดหาเงินทุน จัดหาสถานที่ และวางแผนก่อสร้างโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากที่นายวิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์ ได้กล่าวถึงประวัติโรงเรียนป้วยเองไว้ว่า

ชาวจีนแต่จิวผู้เห็นการณ์ไกล จึงมีความเห็นว่า สมควรที่จะก่อตั้งโรงเรียนเพื่อชุมชนขึ้นสักโรงเรียนหนึ่งโดยด่วน ขณะนั้นผู้นำสังคมชาวจีน อาทิ นายเจ็งจื่อหย่ง (พระอนุชาธิราชนิยม) นายเกาสุย ลือ นายเซียวเจียนหลง นายสี่ปี้จี้ และนายเฉินเฮ้อซัน ฯลฯ ได้ชูงอกอย่างขะมักเขม้น ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างอุ้นหนาฝาคั่ง และคณะกรรมการหาทุนก็ได้ถูกก่อตั้งขึ้น และเริ่มลงมือหาทุนวางแผนก่อสร้างโรงเรียนทันที ส่วนสถานที่ได้เลือกเอาตรงด้านหลังศาลเจ้าเก่า ถนนทรงวาด โดยได้รับความเห็นชอบจากชาวไทยแต่จิวส่วนใหญ่⁶⁴

เช่นเดียวกับกรณีของโรงเรียนยกหมิ่น ซึ่งวารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ได้กล่าวถึงการจัดตั้งกรรมการไว้ว่า

วันที่ 5 มกราคม ค.ศ.1921 (พ.ศ. 2464) คุณโกศล ฮุนตระกูล และคุณผู้พทหลิม ผู้ใหญ่ทั้งสองก็ได้ร่วมกับชาวไต้หวันที่มีจิตศรัทธาต่อการศึกษาได้จัดประชุมใหญ่เตรียมจัดตั้งโรงเรียนครั้งที่ 1 ขึ้นที่ “เซ่งจิวกงโต” (สมาคมไต้หวัน) (ตั้งที่ศาลเจ้าเจียวเอ็ง⁶⁵ บางรัก) คนที่มาร่วมประชุมมีจำนวน 80 กว่าคน ที่ประชุมเลือกคุณโกศล ฮุนตระกูล เป็นประธาน คุณผู้พทโง⁶⁶ เป็นผู้บันทึกการประชุม และได้

⁶² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/38 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ขออนุญาตเปิดโรงเรียนต่อไป (5 กันยายน 2461 – 26 มกราคม 2463)

⁶³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1405 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนคุณตัก ตั้งอยู่ที่ตรอกสะพานยาวตรงกับสถานทูตอังกฤษต่อไป (7 กันยายน 2471 – 16 เมษายน 2472)

⁶⁴ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 1.

⁶⁵ ศาลเจ้าเจียวเอ็ง (II召应庙) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ศาลเจ้าเจาอิง

⁶⁶ ผู้พทโง (符奉峨) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ผู้เฟิงเอ้อ

มีมติคือ (1) เลือกรูปแบบโรงเรียน คุณผู้พหุหลิม⁶⁷, คุณหลิม หงเจ็ก⁶⁸, คุณบ้างลู่วา⁶⁹, คุณหานจิ้นฟง⁷⁰, คุณอู่หยิวหล่วน⁷¹, คุณติ่ม เหม่งเกียด⁷², คุณด่าน ไถโส⁷³, คุณหานเซ่งฟง⁷⁴, คุณจิวเส่งเฮง⁷⁵, คุณหานเสียบตัน⁷⁶, คุณหลิมถินหลง⁷⁷, คุณฮุ้นเซ็กเตียน⁷⁸ ฯลฯ⁷⁹ เป็นกรรมการเตรียมการ⁸⁰

ในกรณีของโรงเรียนขนาดเล็ก บางโรงเรียนเจ้าของโรงเรียนจะดำรงตำแหน่งผู้จัดการบริหารโรงเรียนเองโดยไม่มีกรรมการเตรียมการมาช่วยบริหารโรงเรียนแต่อย่างใด ซึ่งจะส่งผลให้หากในอนาคตเจ้าของโรงเรียนเหล่านี้ไม่สามารถดูแลบริหารโรงเรียนได้อีกต่อไป และไม่สามารถหาคนมาทำหน้าที่แทนได้ โรงเรียนก็ต้องปิดตัวลงในที่สุด เช่นเดียวกับโรงเรียนขนาดใหญ่ หากถึงวาระที่ต้องเปลี่ยนกรรมการชุดใหม่ หรือกรรมการชุดเก่าลาออก แล้วไม่สามารถหาผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการใหม่ได้ โรงเรียนก็ต้องปิดตัวลงเช่นกัน

สถานที่ที่ผู้ตั้งโรงเรียนจีนนั้น มักตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นชุมชนของชาวจีน เห็นได้จากแผนภูมิวงกลม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจำนวนโรงเรียนจีนในแต่ละพื้นที่ในมณฑลกรุงเทพฯ จากแผนภูมิวงกลม (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 69) ทำให้สามารถบ่งบอกได้ว่า ชาวจีนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอสัมพันธวงศ์ และอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย

⁶⁷ ผู้พหุหลิม (符福临) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ผู้ฟูหลิน เป็นหนึ่งในแกนนำสมาคมชาวจีนไหหลำ

⁶⁸ หลิม หงเจ็ก (林鸿泽) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลินหงเจ้อ

⁶⁹ บ้างลู่วา (冯尔和) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฟิงเอ้อร์เหอ เป็นหนึ่งในแกนนำสมาคมชาวจีนไหหลำ

⁷⁰ หานจิ้นฟง (韩振丰) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หานเจิ้นเฟิง เป็นหนึ่งในแกนนำสมาคมชาวจีนไหหลำ

⁷¹ อู่หยิวหล่วน (黄有鸾) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวงโหย่วหลวน

⁷² ติ่ม เหม่งเกียด (沈明吉) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เซิ่นหมิงจี

⁷³ ด่าน ไถโส (陈泰切) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉินไท่เซี่ย เป็นหนึ่งในแกนนำสมาคมชาวจีนไหหลำ

⁷⁴ หานเซ่งฟง (韩琼丰) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หานชยงเฟิง

⁷⁵ จิวเส่งเฮง (周成兴) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โจวเซ็งซิง

⁷⁶ หานเสียบตัน (韩协准) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หานเสี่ยจุ้น

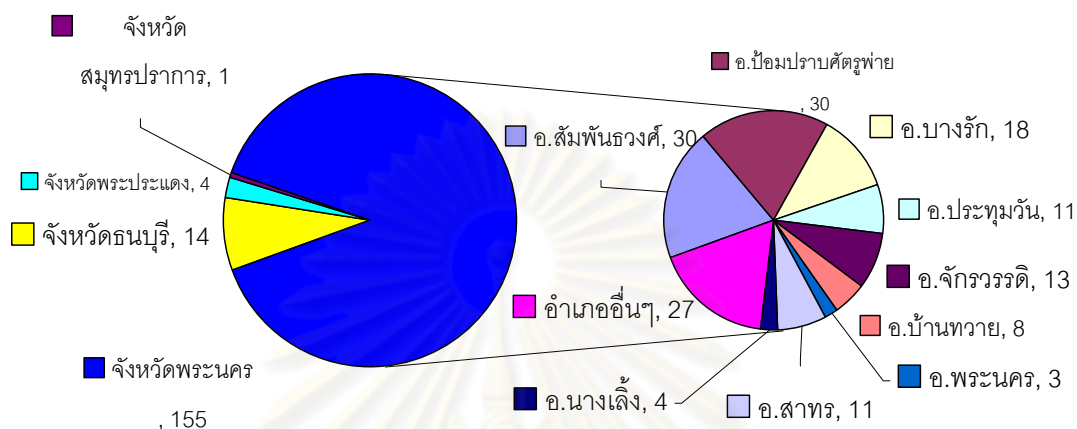
⁷⁷ หลิมถินหลง (林天隆) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลินเทียนหลง

⁷⁸ ฮุ้นเซ็กเตียน (云策臣) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลินเซ้อเฉิน

⁷⁹ ในใบแจ้งความจ้างขอตั้งโรงเรียน ได้ระบุชื่อผู้จัดการโรงเรียนไว้เพียง 5 คน เท่านั้น ได้แก่ นายกิมฮวด ฮุนตระกูล นายพหุหลิม แซ่ผู้ นายเจ็ก แซ่หลิม นายจิ้นฟง แซ่หัน และนายหลู่ฮั่ว แซ่ปิง

⁸⁰ "โรงเรียนยอกหมิน," วารสารสมาคมไหหลำแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม - มีนาคม 2547) : 14.

แผนภูมิวงกลมแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษา โดยแบ่งตามพื้นที่ในมณฑลกรุงเทพฯ
ระหว่าง พ.ศ. 2461 – 2469⁸¹

หลังจากนั้น กรรมการเตรียมการก็จะระดมหาเงินทุนและก่อสร้างอาคารโรงเรียน โดยเงินทุนรวมถึงรายได้ของโรงเรียนจีนนั้น มักมีที่มาจาก 2 แหล่ง ได้แก่

- จากคณะกรรมการเตรียมการก่อสร้างโรงเรียน เห็นได้จากกรณียกหมิ่นที่คณะกรรมการเตรียมการเป็นผู้ออกเงินทุนสำหรับซื้อที่ดินและอาคารเรียน

(2) สำนวจตรวจสอบบ้านเลขที่ 922 (ก็คือ ที่ตั้งปัจจุบัน แต่เป็นเลขที่ 324)⁸² ซึ่งเป็นบ้านพักของคุณด้านกิมเหลียง⁸³ เพื่อเป็นที่ตั้งโรงเรียนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา การตั้งโรงเรียนก็ได้ดำเนินการอย่างรวดเร็วภายใน 8 วัน (ก็คือวันที่ 13 เดือนเดียวกัน) ก็ได้ซื้อทรัพย์สินที่ดินอาคารเรียบร้อยราคาที่ดิน 35,000 บาท บริจาคโดยคุณโกศล สุนทระกุล และคุณผู้พุกหลิม ผู้ใหญ่ทั้งสองก่อนคนละ 1 หมื่นบาท เป็นการชักนำ และทำการดัดแปลงอาคาร ทำให้เหมาะสมกับการเป็นโรงเรียนและห้องเรียน ตั้งชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนยกหมิ่น⁸⁴

- จากพ่อค้าชาวจีนและผู้มีฐานะ เห็นได้จากกรณีของโรงเรียนป้วยเอง ที่ได้รับการบริจาคจากบุคคลต่างๆ

⁸¹ ข้อมูลจาก ภาคผนวก จ.

⁸² ที่ตั้งปัจจุบันคือ โรงเรียนยูหมินพัฒนา 324 ถนนสุรวงศ์ แขวงสี่พระยา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร 10500

⁸³ ด้านกิมเหลียง (陈金龙) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉินจินหลง

⁸⁴ "โรงเรียนยกหมิ่น," วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 14 – 15.

การดำเนินการหาทุนได้ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว นายเจิ้งจื้อหย่ง บริจาคเป็นคนแรก จำนวนสี่หมื่นกว่าบาท นายหลี่คุนเซ็ง⁸⁵ บริจาคสองหมื่นบาท และบริษัทเกาหยวนฟาเซ็ง⁸⁶ เงินเหิงลี่⁸⁷ แห่งละสองหมื่นบาท บริษัทเจิ้งเจิงซุนลี่⁸⁸ บริจาคหนึ่งหมื่นแปดพันบาท พ่อค้าวาณิชอื่นๆ ได้ให้ความช่วยเหลือกันอย่างเข้มแข็ง ได้ยอเงินรวมสามแสนบาท จึงได้ลงมือก่อสร้างทันที กระทั่งต้นปี ค.ศ. 1920 อาคารโรงเรียนอันโอาก็ได้ก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ โดยใช้เวลาก่อสร้างกว่าสามปี

ครั้นอาคารโรงเรียนก่อสร้างเสร็จ เงินทุนก็ได้ใช้จ่ายหมด เดชะบุญที่นายเงินฮูบิน⁸⁹ ฯลฯ รวม 16 ท่าน ด้วยความศรัทธาได้ช่วยกันจ่ายทดลองก่อนห้าร้อยบาท จึงสามารถติดตั้งไฟฟ้า น้ำประปา ซื้อมาเครื่องใช้ไม้สอยอุปกรณ์การเรียนการสอนจนครบ⁹⁰

คณะกรรมการจะนำเงินทุนมาเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการก่อสร้างหรือตัดแปลงอาคาร และติดตั้งระบบสาธารณูปโภค ดังที่ตัวอย่างข้างต้นได้กล่าวไว้

จากนั้น ทางโรงเรียนจัดหาครูสำหรับโรงเรียนและแจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการ โดยดูตัวอย่างได้จากกรณีโรงเรียนยอกหมิ่น ที่ได้มีการเชิญชาวจีนมาเป็นครู เมื่อตัดแปลงตัวอาคารเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และพากันไปยื่นขออนุญาตตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย

เชิญคุณผู้ฟังโห่ง เป็นครูใหญ่ฝ่ายภาษาจีน คุณด่านเกียหยวน⁹¹ เป็นครูใหญ่ฝ่ายภาษาไทย⁹² คุณเหล่าเหยียมพก⁹³ คุณเจียงอ้วนโห่ง⁹⁴ ทั้งสองเป็นครู วันที่ 18 กรรมการเตรียมตั้งโรงเรียนดำเนินการ ทั้งคณะได้ร่วมกัน เดินทางไปกระทรวงศึกษาธิการสยาม ขอจดทะเบียนโรงเรียน⁹⁵

⁸⁵ หลี่คุนเซ็ง (李坤盛) ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้อง คือ หลี่คุนเซ็ง

⁸⁶ เกาหยวนฟาเซ็ง (高元发盛) ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้อง คือ เกาหยวนฟาเซ็ง

⁸⁷ เงินเหิงลี่ (陈黄利) ความจริงแล้ว ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉินหงลี่

⁸⁸ เจิ้งเจิงซุนลี่ (郑成顺利) ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้อง คือ เจิ้งเจิงซุนลี่

⁸⁹ เงินฮูบิน (陈梧宾) ความจริงแล้ว ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉินฮูปิน

⁹⁰ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ่างแล้ว, 1 – 2.

⁹¹ ด่านเกียหยวน (陈嘉元) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เฉินจายาหยวน

⁹² โนโบแจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียน ได้ระบุชื่อครูใหญ่ว่า นายหยวน

⁹³ เหล่าเหยียมพก (刘炎福) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลิวเหยียนฝู

⁹⁴ เจียงอ้วนโห่ง (张苑浓) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฉางยวนหนง

⁹⁵ “โรงเรียนยอกหมิ่น,” วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 15.

หลังจากขออนุญาตตั้งโรงเรียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ก็เป็นการเปิดรับสมัครนักเรียน และทำพิธีเปิดเรียนอย่างเป็นทางการ

แต่บางโรงเรียน ก็เป็นโรงเรียนที่เปิดขึ้นได้โดยการรวมเอาโรงเรียนเล็กๆ มารวมกันเป็นโรงเรียนใหญ่โรงเรียนเดียว เช่น โรงเรียนป้วยเอง ที่รวมเอาโรงเรียน 4 โรงเรียน มารวมกันจนกลายเป็นโรงเรียนป้วยเองโรงเรียนเดียว

ข้อหาเครื่องใช้ไม้สอยอุปกรณ์การเรียนการสอนจนครบ ก็เริ่มประกาศรับสมัครนักเรียน ได้ออนนักเรียนโรงเรียนซินหมิน⁹⁶ จงหัว⁹⁷ หนานอิง⁹⁸ เหลียนเหอ⁹⁹ รวม 4 โรงเรียน ซึ่งก่อตั้งโดยชาวจีนแต่จีวโพ้นทะเลและนักเรียนที่เปิดรับสมัครใหม่รวมทั้งหมด 506 คน และเปิดทำการสอนเป็นทางการเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 1920 บริหารโดยนายหลี่เต๋ออี ผู้จัดการคนแรกของโรงเรียน โดยตั้งชื่อว่า 'โรงเรียนผยอชิง' มีความหมายว่า 'ผลิตบุคลากรทรงคุณภาพ'¹⁰⁰

ในส่วนของโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกนั้น โรงเรียนป้วยกู่ย เป็นโรงเรียนจีนคาทอลิกแห่งเดียวที่พบ บริหารโดยมิชชันนารี และเนื่องจากตั้งอยู่ในเขตวัดแม่พระลูกประคำ หรือวัดกาลหวาร์ ดังนั้น บาทหลวงคิยู ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดกาลหวาร์ จึงได้ดำรงตำแหน่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนนี้ด้วย

ในส่วนของนิกายโปรเตสแตนต์นั้น จะมีมิชชันนารีเป็นผู้ก่อตั้งและบริหารโรงเรียน และบางครั้งมิชชันนารีที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการโรงเรียน ก็ยังต้องรับหน้าที่เป็นครูใหญ่ควบคู่ไปด้วย

นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ที่ก่อตั้งโดยเอกชนเช่นกัน เช่น กรณีของโรงเรียนฮกอิ้ม ที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้ว

3.3.5 สัญชาติของผู้จัดการโรงเรียน

เมื่อนำจำนวนสัญชาติของผู้จัดการที่ปรากฏในตารางทั้งหมดมาทำเป็นแผนภูมิวงกลม (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 72) จะพบว่าจำนวนของประชากรและฐานะทางเศรษฐกิจ ได้ส่งผลกระทบต่อจำนวนโรงเรียนที่ตั้งขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าโรงเรียนจีนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จีว ซึ่งมี

⁹⁶ 新民

⁹⁷ 中华 ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้องคือ จงหัววา

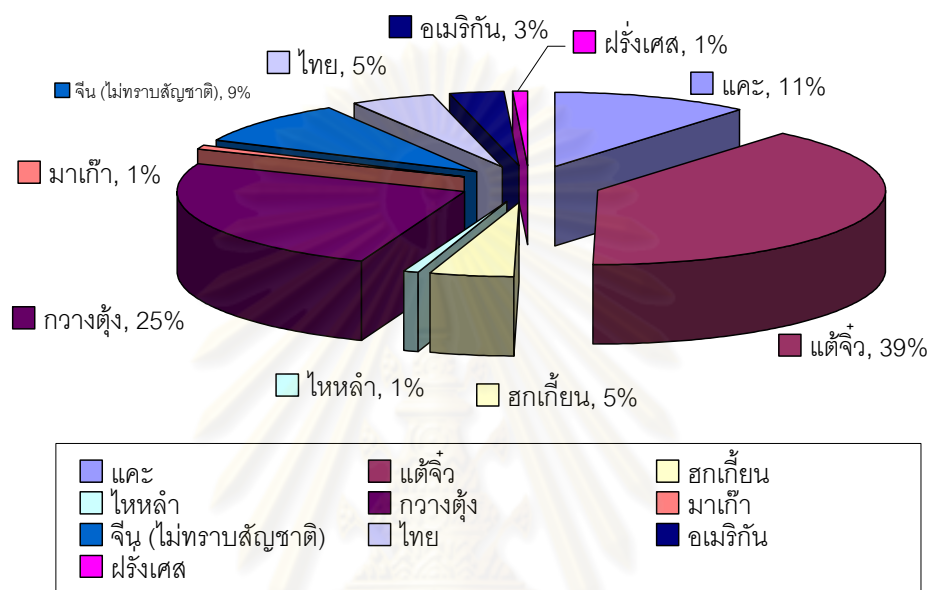
⁹⁸ 南英

⁹⁹ 联合

¹⁰⁰ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 2.

จำนวนประชากรอาศัยในสยามมากที่สุด และมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี รongลงมาเป็นโรงเรียนของชาวจีนวางตุ้ง ซึ่งแม้มีจำนวนประชากรไม่มากนัก แต่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ร่ำรวย

แผนภูมิวงกลมแสดงสัญชาติของผู้จัดการโรงเรียนจีนสามัญศึกษาในมณฑลกรุงเทพฯ
ระหว่าง พ.ศ. 2461 – 2469¹⁰¹

จากตารางโรงเรียนจีน ในช่องสัญชาติของผู้จัดการ (ดู ภาคผนวก จ.) ยังแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนจีนบางโรงเรียนจะมีผู้จัดการชาวไทยอยู่ในโรงเรียนร่วมกับผู้จัดการชาวจีนด้วย เหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากว่าผู้จัดการชาวจีนส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ จึงอาจจะจำเป็นที่จะต้องผู้จัดการชาวไทยไว้สำหรับติดต่อกับเจ้าหน้าที่จากทางราชการ ซึ่งต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ซึ่งทำให้การติดต่อทำความเข้าใจกันเป็นไปโดยสะดวกมากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า โรงเรียนจีนหลายโรงเรียน จะมีทั้งครูใหญ่ไทยและครูใหญ่จีนอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน เช่น กรณีของโรงเรียนยอกหมื่นที่ได้ยกตัวอย่างเอาไว้ในข้างต้น ทั้งนี้ เข้าใจว่ามีเหตุผลเดียวกันกับที่ต้องมีผู้จัดการทั้งสองเชื้อชาติ แต่อย่างไรก็ดี ชื่อของครูใหญ่ในใบแจ้งความจ้างขอตั้งโรงเรียน ก็จะมีได้เพียงชื่อเดียว

นอกจากนี้ จากการอ่านเอกสารยังพบว่า ผู้จัดการชาวจีนบางคนได้มีการเปลี่ยนสัญชาติตัวเอง¹⁰² เช่น นายอึ้งเสียงซอ อึ้งเจริญ เมื่อดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนชินหมื่น ในใบแจ้ง

¹⁰¹ ข้อมูลจาก ภาคผนวก จ.

¹⁰² ตามกฎหมายพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 มาตรา 3 (5) ได้ระบุไว้ว่า "คนต่างประเทศผู้ได้แปลงชาติมาถือเอาสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติ" ถือว่าเป็นคนไทย คำว่า "แปลงชาติ" นั้นหมายถึง การเปลี่ยนจากคนในบังคับประเทศหนึ่ง มาเป็นคนอยู่

ความจำนงดำรงโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2461 ได้ระบุว่า เป็นคนสัญชาติจีนแต่จิวบังคับสยาม¹⁰³ แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2462 กลับระบุในใบแจ้งความจำนงของตั้งโรงเรียนป่วยเองว่าเป็นคนสัญชาติไทยบังคับสยาม¹⁰⁴ เป็นต้น แม้จะไม่มีหลักฐานบ่งชี้ถึงสาเหตุของการเปลี่ยนสัญชาติของ นายอึ้งเลียงซอ อึ้งเจริญ แต่สันนิษฐานได้ว่า สาเหตุที่เปลี่ยนสัญชาติเนื่องมาจากการใช้สัญชาติสยามไทยมาเป็นเครื่องมือต่อต้านชาวจีนของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

อย่างไรก็ดี จากตารางโรงเรียนจีนนี้ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461 – 2469 ไม่ปรากฏว่ามีโรงเรียนใดที่มีผู้จัดการชาวไทยที่ก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นแต่เพียงเชื้อชาติเดียว

สำหรับโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ เชื้อชาติของผู้จัดการโรงเรียนขึ้นอยู่กับเชื้อชาติของคณะผู้เผยแผ่ศาสนานั้นเอง เพราะคณะผู้เผยแผ่ศาสนาเหล่านี้คือคนที่ก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมา ดังนั้น โรงเรียนจีนของนิกายคาทอลิกจึงมีผู้จัดการเชื้อชาติฝรั่งเศส ส่วนโรงเรียนจีนของนิกายโปรเตสแตนต์ (ทั้งคณะเพรสไบทีเรียน และคณะเซเว่นเดย์ แอ็ดเวนติส) ก็จะมีผู้จัดการสัญชาติอเมริกัน แต่ก็พบว่ามีชาวจีน (แต่จิว) ก่อตั้งโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ด้วยเช่นกัน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

3.3.6 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน

โรงเรียนจีนแต่ละโรงเรียนจะมีวิธีการบริหารจัดการภายในโรงเรียนที่แตกต่างกันไป หากเป็นโรงเรียนจีนขนาดใหญ่หรือขนาดกลาง ก็จะมีการตั้งคณะกรรมการบริหารภายในโรงเรียน หากเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เจ้าของโรงเรียนก็จะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการที่คอยดูแลโรงเรียน ซึ่งหากเจ้าของโรงเรียนมีเหตุที่ทำให้ไม่สามารถดูแลโรงเรียนต่อไปได้ โรงเรียนนั้นก็ต้องเลิกล้มไปในที่สุด

แม้ว่าในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469 เราจะไม่ทราบว่ารูปแบบที่แน่ชัดการบริหารงานภายในโรงเรียนนั้นเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่เราทราบได้จากหลักฐาน คือ โรงเรียนจีนที่มีการบริหารด้วยระบบคณะกรรมการ คณะกรรมการของโรงเรียนจีนจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และหากไม่สามารถหากรรมการโรงเรียน (ซึ่งแท้จริงแล้ว อีกนัยหนึ่งก็คือผู้มอบเงินสนับสนุนโรงเรียน) ได้

ในบังคับสยาม ข้อความใน มาตรา 3 (5) จึงหมายความว่า ชาวต่างชาติที่เปลี่ยนมาเป็นคนในบังคับสยาม (หรือเป็นคนในบังคับสยามอยู่แล้ว) สามารถขอเปลี่ยนสัญชาติของตนเองมาเป็นสัญชาติไทยได้ ดังนั้น ในที่นี้ นายอึ้งเลียงซอ อึ้งเจริญ เป็นคนในบังคับสยามอยู่แล้ว จึงสามารถยื่นเรื่องขอเปลี่ยนสัญชาติ จากสัญชาติจีนเป็นสัญชาติไทยได้เลย

¹⁰³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/45](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนชินหมิน (8 กันยายน 2461 – 7 มกราคม 2461)

¹⁰⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/241](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนป่วยเองขึ้นที่บริเวณศาลเจ้าเก่า ตำบลทรงวาด อำเภอจักรวรรดิ (17 มีนาคม 2462 – 30 เมษายน 2463)

ครบ ก็อาจจะส่งผลจนถึงกับทำให้โรงเรียนต้องปิดตัวลง เห็นได้จากกรณีของโรงเรียนชินหมีน ซึ่งนอกจากหากรรมการไม่ได้แล้ว ครูที่สอนในโรงเรียนก็ลาออกอีกหลายคน จนทำให้โรงเรียนต้องปิดตัวลง ดังจดหมายจากกรรมการผู้อำนวยการโรงเรียนชินหมีนเขียนถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2461 ความว่า

ด้วยคณะกรรมการโรงเรียนชินหมีน ประจำปีที่ 7 คือตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2460 ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2461 ได้ลาออกจากตำแหน่งหมดแล้ว ส่วนกรรมการชุดใหม่ที่ได้เลือกขึ้นนั้น ยังขาดคณะคือตำแหน่งกรรมการผู้อำนวยการกับตำแหน่งเหรัญญิกหาผู้หนึ่งผู้ใดยอมรับไม่ ทั้งครูเงินที่สอนอยู่ก่อนได้ลาออกไปเสียเมืองเงินหลายคนด้วย

เพราะฉะนั้นโรงเรียนชินหมีนจะเปิดสอนต่อไปไม่ได้ เปนอันว่าโรงเรียนชินหมีนต้องปิดชั่วคราว จนกว่าจะมีตำแหน่งผู้อำนวยการและเหรัญญิกแล้ว กรรมการจะได้ขอแจ้งความจ้างเปิดสอนโรงเรียนต่อไป¹⁰⁵

เหตุหนึ่งที่คณะกรรมการโรงเรียนมีความสำคัญมาก เป็นเพราะคณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญต่อฐานะทางการเงินของโรงเรียน ซึ่งมีผลกับความอยู่รอดของโรงเรียนนั่นเอง

3.3.7 รายได้ของโรงเรียน

คณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนสำคัญมากต่อการบริหารการเงินในโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียนนั้นจะต้องเป็นคนที่มีความรู้ทางการเงินที่ดีมาก เพราะต้องเป็นคนออกเงินค่าใช้จ่ายให้กับโรงเรียน เห็นได้จากกรณีของโรงเรียนบ่วยเอง ซึ่งประสบปัญหาทางการเงินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2467 เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้เกิดเหตุการณ์การลาออกของคณะกรรมการโรงเรียนขึ้นรวมถึงการไม่มีใครยอมรับตำแหน่งกรรมการโรงเรียนขึ้นหลายครั้ง จนกระทั่งนายเส้นยุ่ย¹⁰⁶ มาดำรงตำแหน่งกรรมการโรงเรียน ฐานะทางการเงินของโรงเรียนถึงดีขึ้น เข้าใจว่า นอกจากนายเส้นยุ่ยจะมีฐานะทางการเงินที่ดีมากพอที่จะดำรงฐานะของโรงเรียนแล้ว ยังมีความสามารถในการบริหารทางการเงินที่ดีด้วย

ปลายปี ค.ศ. 1926 ถึงวาระเลือกตั้งคณะกรรมการโรงเรียนครั้งใหม่ นายกว๋อหวนบิงได้ลาออกจากตำแหน่ง ทางโรงเรียนจึงได้เชิญนายเส้นยุ่ยดำรงตำแหน่งแทน ท่านได้ดำเนินนโยบายประหยัด เพื่อให้รายรับรายจ่ายเกิดความสมดุลกัน และเมื่อผ่านไปได้ 1 – 2 ภาคเรียนก็เห็นผล โดยมี

¹⁰⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/45 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจ้างดำรงโรงเรียนชินหมีน (8 กันยายน 2461 – 7 มกราคม 2461)

¹⁰⁶ เส้นยุ่ย (沈悅) ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้อง คือ เส้นยุ่ย

เพียงใช้หนี้เก่าหมด มีหน้าซ้ำยังมีเงินเหลือใช้ในปีต่อๆ มาอีกด้วย และไม่ต้องขวนขวายหาทุนทรัพย์มา
จนเจืออีกต่อไป¹⁰⁷

รายได้ของโรงเรียน ไม่ได้มาจากเงินของคณะกรรมการของโรงเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น
แต่ยังต้องอาศัยเงินทุนจากพ่อค้าชาวจีนมาช่วยอุดหนุนโรงเรียน และเงินบริจาคมาช่วยค่าจุน
ฐานะของโรงเรียนเห็นได้จากกรณีของโรงเรียนยอกหมื่น

ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งโรงเรียน คุณโกศล ชุ่นตระกูล คุณผู้พุกหลิม คุณหลิมหงเจ็ก ฯลฯ ซึ่งเป็น
กรรมการโรงเรียนและคุณผู้พองโง้งล้วนได้ไปเยี่ยมร้านค้าชาวจีนในกรุงเทพฯ ด้วยตนเอง เพื่อขอ
เรียบริจาคเงินบริจาค ต่อมาได้ส่งคุณผู้ไปเรียบริจาคยังจังหวัดต่างๆ ได้รับการสนับสนุนอย่างขะมักเขม้น
ขณะที่เงินบริจาคมียังรวบรวมไม่ถึง คุณโกศล ชุ่นตระกูล และคุณผู้พุกหลิมก็มักจะจ่ายเองหรือจ่ายแทน
ไปก่อน ที่ดินบางผืนก็จัดซื้อโดยการบริจาคมาร่วมกัน ซึ่งชาวไหหลำตระกูลชุ่น¹⁰⁸ พู¹⁰⁹ ด่าน¹¹⁰ ห่าน¹¹¹
และอู่¹¹² ฯลฯ¹¹³

กรณีของโรงเรียนป้วยหงวน ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนแต่ละโรงเรียนจะ
ทางการเงินของโรงเรียนเป็นสำคัญ นอกจากอาศัยเงินอุดหนุนจากคณะกรรมการโรงเรียนแล้ว ก็
ขึ้นอยู่กับเงินบริจาคที่ได้ด้วย ดังที่หนังสือ “อนุสรณ์ครบรอบ 35 ปี โรงเรียนประสาธน์” ได้
กล่าวถึงกรณีของโรงเรียนป้วยหงวนไว้ว่า

培元学校经费并没有固定收入，系由会馆理监事及福属人士自动认助月捐、年
捐和临时捐以及学费收入来维持。佛历二四六五正式扩充校董会，培元学校也改为义
务性质。¹¹⁴

(รายได้ของโรงเรียนป้วยหงวนนั้นไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับการจัดการของสมาคม รวมถึงเงินบริจาค
ทั้งรายเดือน รายปี หรือแล้วแต่โอกาส ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของชาวฮกเกี้ยน และเงินค่าเล่าเรียน ซึ่ง

¹⁰⁷ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 3.

¹⁰⁸ ภาษาจีนกลางหมายถึง แชอวีน (云)

¹⁰⁹ ภาษาจีนกลางหมายถึง แชฝู (符)

¹¹⁰ ภาษาจีนกลางหมายถึง แชเจิน (陈)

¹¹¹ ภาษาจีนกลางหมายถึง แชห่าน (韩)

¹¹² ภาษาจีนกลางหมายถึง แชหวง (黄)

¹¹³ “โรงเรียนยอกหมื่น,” วารสารสมาคมไหหลำแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 15.

¹¹⁴ 小务处, 中心公学史略《中心校友会庆祝母校办校卅五周年纪念刊》(อนุสรณ์ครบรอบ 35 ปี โรงเรียนประสาธน์), 第 25 页.

รายได้เหล่านี้จะช่วยระดับประคองให้โรงเรียนคงอยู่ต่อไปได้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2465 คณะกรรมการโรงเรียนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โรงเรียนป่วยหงวนจึงได้เปลี่ยนเป็นระบบเรียนฟรี¹¹⁵

จากข้อความข้างต้น ประโยคที่กล่าวว่า “คณะกรรมการโรงเรียนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โรงเรียนป่วยหงวนจึงได้เปลี่ยนเป็นระบบเรียนฟรี” นั้น หมายความว่า เมื่อโรงเรียนมีคณะกรรมการผู้ให้เงินทุนสนับสนุนโรงเรียนเป็นจำนวนมาก จึงทำให้โรงเรียนมีฐานะทางการเงินที่มั่นคงพอที่จะเปิดให้เรียนฟรีได้ แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการโรงเรียนมีความสำคัญต่อโรงเรียนเงินมาก โดยเฉพาะในด้านการเงิน

นอกจากนี้ จากข้อความที่กล่าวถึงโรงเรียนป่วยหงวนในช่วงต้น ยังแสดงให้เห็นว่า ค่าเล่าเรียนก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการหารายได้เข้าโรงเรียน แม้จะไม่มากนัก จากหลักฐานเอกสารต่างๆ พบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2461 – 2469 โรงเรียนจีนส่วนใหญ่จะเก็บค่าเล่าเรียนเดือนละ 2 บาท แพงที่สุดที่เคยปรากฏคือเดือนละ 4 บาท ถูกสุด 1 บาท ค่าเล่าเรียนอาจจะแตกต่างกันในแต่ละระดับชั้น หรือขึ้นอยู่กับว่ากินอยู่หลับนอนที่โรงเรียนหรือไม่ แต่ที่ไม่เก็บค่าเล่าเรียนเลยก็มี เช่น ในกรณีของโรงเรียนหัวหน้า¹¹⁶ ที่ไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียนนักเรียนเพราะต้องการช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ไม่สามารถเข้าเรียนเพื่อการศึกษาได้¹¹⁷

สำหรับโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ในกรณีของโรงเรียนบ้วยกู่ของนิกายคาทอลิก จะไม่มีการเสียค่าเล่าเรียน แต่จะจ่ายเป็นค่าบำรุงรักษาโรงเรียนแทน ดังที่พระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. 2465 ความว่า

อาคารเรียนต่างๆ พร้อมทั้งอุปกรณ์ทั้งหมดเป็นกรรมสิทธิ์ของวัด พวกคริสตังไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน โดยมีข้อแม้ว่าต้องช่วยกันบำรุงรักษาโรงเรียนของพวกเขา อย่างไรก็ตามเมื่อพวกเขาถูกข้าราชการหรือศึกษาธิการสอบถามเรื่องนี้ พวกเขาจะต้องแสดงหลักฐานการจ่ายเงินตามจำนวนเงินที่ได้จ่ายให้โรงเรียนคาทอลิก

เด็กคริสตังทุกคน รวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตวัด ก็มีอิสระที่จะเข้าโรงเรียนคาทอลิกที่ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้รับรองวิทยฐานะการศึกษาแล้ว พวกเขาถูกคนต่างศาสนาในเขตวัดก็อาจสมัครเข้า

¹¹⁵ แปลโดยผู้เขียน

¹¹⁶ โรงเรียนหัวหน้า (华南学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนหัวหนาน

¹¹⁷ สมาคมศิษย์เก่ากว๋องสิว, อ้างแล้ว, 10.

เรียนในโรงเรียนคาทอลิกได้ ถ้าพวกเขาต้องการ และ ถ้าบิดามารดาของพวกเขาจ่ายเงินค่าบำรุงโรงเรียน¹¹⁸

จากข้อความตอนนี้น่าจะแสดงให้เห็นว่า การบริหารรายรับรายจ่ายนั้นเป็นสิทธิ์ของคณะผู้บริหารทั้งหมด (มิสซังสยาม หรือ คณะมิชชันนารี) ส่วนหนึ่งของรายได้มาจากค่าเล่าเรียนของเด็กต่างศาสนา

นอกจากนี้ เอกสารบางฉบับยังได้กล่าวถึง “ท่านผู้มีคุณแก่โรงเรียน”¹¹⁹ ซึ่งน่าจะหมายถึงผู้ที่คอยอุดหนุนเงินสนับสนุนกิจการของโรงเรียนนั่นเอง

3.3.8 การเปิดรับสมัครนักเรียน

โดยทั่วไป โรงเรียนจีนแม้จะเปิดสอนภาษาจีนเหมือนกัน แต่ภาษาจีนที่สอนก็จะเป็นภาษาจีนท้องถิ่นตามแต่ละโรงเรียนแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่ตั้งโรงเรียนนั้นเป็นคนสัญชาติอะไร และโดยปกติ โรงเรียนไหนสอนภาษาจีนท้องถิ่นใด นักเรียนที่มาเรียนก็จะนักเรียนสัญชาตินั้น ดังเช่นโรงเรียนซินหมิน ที่แม่ไม่จำกัดว่ารับนักเรียนจีนชาติใด แต่เนื่องจากสอนเป็นภาษาแต่จีวจึงทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวแต่จีวไปด้วย ซึ่งในที่สุดแล้ว โรงเรียนแต่ละโรงเรียนเป็นของกลุ่มภาษาไหน ก็จะมีสอนนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกันนั้นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกทางกลุ่มภาษาของชาวจีนในสยามอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ดี จากหลักฐานที่พบทำให้พบว่า มีโรงเรียนจีนบางโรงเรียนที่สอนภาษาจีนกลางด้วยเช่นกัน เช่น โรงเรียนป้วยหววน ของสโมสรจีนฮกเกี้ยน แต่โรงเรียนส่วนใหญ่ก็ยังนิยมสอนภาษาจีนท้องถิ่นในกลุ่มภาษาของตนอยู่ดี สันนิษฐานว่าเป็นเพราะในสมัยนั้นไม่มีความจำเป็นที่ต้องใช้ภาษาจีนกลางในสยาม ภาษาจีนกลางจำเป็นเฉพาะเวลาเดินทางไปยังประเทศจีน ซึ่งรัฐบาลจีนได้รณรงค์ให้ใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาประจำชาตินับตั้งแต่การปฏิวัติเป็นต้นมา

นอกจากนี้ โรงเรียนจีนแต่ละโรงเรียนยังมีการกำหนดเพศ และเกณฑ์อายุของนักเรียนที่โรงเรียนจะรับเข้าศึกษาด้วย ดังจะเห็นได้จากตารางโรงเรียนจีน (ดู ภาคผนวก จ.)

ในช่วง ปี พ.ศ. 2464 เป็นต้นมา โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2464 – 2468 เป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ตั้งขึ้นอย่างโรงเรียนอนุบาล ซึ่งลักษณะพิเศษของโรงเรียนประเภทนี้คือ ให้การศึกษาแก่

¹¹⁸ เรอเน แปร์รอส, รายงานประจำปีของมิสซังกรุงเทพฯและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ตั้งแต่ ค.ศ. 1873 ถึง ค.ศ. 1982, แปลโดย วิคเตอร์ ลารเก (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 196.

¹¹⁹ หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 000074 แฟ้มที่ 2 เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มารีเยเซฟ แปร์รอส เรื่องโรงเรียนบิวักยู่ วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ (ค.ศ. 1926 – 1929)

นักเรียนอายุไม่เกิน 9 ขวบ หากนักเรียนคนไหนมีอายุเกิน 9 ขวบ และใช้เวลาในการเดินทางจากบ้านมาถึงโรงเรียนรัฐบาลหรือโรงเรียนราษฎร์ที่รับนักเรียนไม่กำหนดอายุมากกว่าครึ่งชั่วโมง ก็จะสามารถผ่อนผันให้รับนักเรียนคนนั้นเข้าเรียนได้ในโรงเรียนอนุบาลนั้นๆ ได้จนถึงอายุ 12 ขวบ ซึ่งโรงเรียนประเภทนี้ ตามกฎหมายไม่ถือว่าเป็นโรงเรียนราษฎร์

การที่โรงเรียนจีนส่วนใหญ่พากันจัดตั้งอย่างโรงเรียนอนุบาล เนื่องจากต้องการหลีกเลี่ยงความตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งในมาตรา 6 ได้กล่าวไว้ว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนประชาบาล¹²⁰ และโรงเรียนราษฎร์ต้องสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าเทียบเท่ากับหลักสูตรประถมศึกษาได้ ซึ่งหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ นั้น เป็นวิชาภาษาไทย และสอนด้วยภาษาไทยทั้งหมด ส่วนหลักสูตรอื่นที่เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการเห็นว่าเทียบหลักสูตรประถมศึกษาได้ ก็อนุญาตให้สอนได้เป็นรายๆ ไปนั้น คือการใช้หลักสูตรที่มีวิชาภาษาต่างประเทศเพิ่มเติมจากวิชาที่สอนเป็นภาษาไทยและวิชาภาษาไทย ในกรณีที่เป็นโรงเรียนสอนภาษาเหล่านั้นเพื่อการอาชีพ มิใช่เป็นโรงเรียนสามัญศึกษา ก็อาจอนุโลมได้บ้าง¹²¹

แม้ว่าในขณะนั้น พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 จะยังไม่มีผลบังคับใช้ในทุกอำเภอในมณฑลกรุงเทพฯ (ดู ภาคผนวก ง.) แต่คาดว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้คงจะสร้างความตื่นตระหนกและความไม่ไว้ใจให้กับโรงเรียนที่จะตั้งใหม่เป็นอันมาก เนื่องจากว่าหากโรงเรียนจีนยังดำรงในสถานะโรงเรียนราษฎร์ การเรียนการสอนภายในโรงเรียนจีนก็จะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้เรียนภาษาจีนได้น้อยลง ชาวจีนในช่วงนั้นจึงหันมาตั้งโรงเรียนอย่างอนุบาลเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้กำหนดให้เด็กที่มีอายุระหว่าง 7 – 14 ปี ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ไม่เช่นนั้นเด็กจะมีความผิดและไม่ได้เรียนต่อในระดับสูง ดังนั้น การตั้งโรงเรียนจีนอย่างโรงเรียนราษฎร์ทั่วไปก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ดี ส่วนหนึ่งเพื่อให้เด็กจีนจบการศึกษาอย่างถูกกฎหมายพร้อมๆ กับได้เรียนภาษาจีนต่อ แม้เวลาเรียนจะน้อยลงมากก็ตาม เพื่อให้เด็กจีนมีโอกาสเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงยังมีการตั้งโรงเรียนจีนอย่างโรงเรียนราษฎร์อยู่บ้างประปราย

¹²⁰ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้ให้นิยามของคำว่า “โรงเรียนประชาบาล” ว่าหมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่ประชาชนอำเภอหนึ่งหรือตำบลหนึ่งตั้งและดำรงด้วยทุนทรัพย์ของตัวเอง หรือที่นายอำเภอตั้งขึ้น แล้วดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนที่วานั้น เป็นโรงเรียนที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ

¹²¹ ณรงค์ พวงพิศ, อ้างแล้ว, 72.

3.3.9 การเรียนการสอนและกิจกรรมภายในโรงเรียน

จากการศึกษาตารางสอนของโรงเรียนจีนต่างๆ ในมณฑลกรุงเทพฯ พบว่า แต่ละโรงเรียนมีหลักสูตรการเรียนการสอนแต่ละโรงเรียนที่แตกต่างกันออกไป แต่ทุกตารางสอนมีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ มีการสอนภาษาจีน และแทรกการสอนวิชาบังคับตามพระราชบัญญัติฯ มาตรา 14 วันละ 2 ชั่วโมง ตามที่ราชการบังคับ ดังที่ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์ ได้กล่าวไว้ในประวัติของโรงเรียนป่วยเองว่า “ด้านบริหารการเรียน การสอน และแบบเรียน ฯลฯ ได้ใช้ตำราและแบบอย่างจากจีนทั้งสิ้น และได้แทรกชั่วโมงสอนภาษาไทยสัปดาห์ละหลายชั่วโมง”¹²²

ส่วนวิชาอื่นๆ เช่น วาดเขียน เพาะปลูก การรักษาตัว จรรยา วิทยาศาสตร์ เลข ภูมิศาสตร์ ฯลฯ ขึ้นอยู่กับแต่ละโรงเรียนว่าจะเลือกสอนหรือไม่

บางโรงเรียนมีการจัดแบ่งเป็นระดับชั้นเรียนภายในโรงเรียนรัฐบาลด้วย เช่น ในโรงเรียนแต่จิวหนึ่งจื่อ¹²³ ได้แบ่งระดับการสอนออกเป็น ชั้น ป.1 – ป.3 และ ม.1¹²⁴

จากการศึกษาประวัติโรงเรียนจีนต่างๆ โดยเฉพาะโรงเรียนจีนใหญ่ๆ พบว่าแต่ละโรงเรียนได้พยายามพัฒนาศักยภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียนของตนให้ดี ดังจะเห็นได้จากกรณีของโรงเรียนยอกหมิ่น ของสมาคมจีนไหหลำ ที่มีการเชิญครูผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ มาทำการสอนในโรงเรียน

校董诸公为扩充广大教程起见，乃请陈校长，驰函新加坡，聘请陈校长之育英学校旧同事，柯葆华先生加盟，担任音乐与体育教育兼训育主任，嗣后学生日日增加至数百名之众，于此再聘请广州中山大学两位学士，黎先生与崔先生，及国学造诣高深之吴居正、陈舜仪、陈玉全、张苑浓、刘炎福、陈加元，分别担任各级主任，与英暹文教师等职，¹²⁵

(เพื่อให้การเรียนการสอนเจริญก้าวหน้า คณะกรรมการโรงเรียนจึงขอให้ครูใหญ่เงิน ส่งจดหมายไปลิงคอปร์ เชิญนายเคอเปาเพื่อนร่วมงานเก่าสมัยที่ทำงานที่โรงเรียนอวิ๊อิงของครูใหญ่เงินให้มาร่วมงานกัน โดยรับหน้าที่เป็นหัวหน้าและสอนแผนกวิชาดนตรีและพลศึกษา เด็กนักเรียนในรุ่นต่อมา นับวันจะยิ่งทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้ทางโรงเรียนจึงได้เชิญนักวิชาการ 2 คนจากมหาวิทยาลัยจางชานแห่งเมืองกวางเจา คือ คุณหลี่และคุณซุย รวมถึงผู้ที่มีความรู้ทางด้านจีนศึกษาอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ กู่จวีเจ็ง ฉินซุ่นอี่ ฉินอวิ๊เจี๊ยน จางย่วนหนง หลิวเอี๊ยนฝู ฉินจยาหยวน โดย

¹²² วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 3.

¹²³ โรงเรียนแต่จิวหนึ่งจื่อ (潮州公立女子学校 หรือ 潮州女学校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนสตรีเฉาโจว

¹²⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/343 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนแต่จิว หนึ่งจื่อ จังหวัดพระนครใต้ ขอเปลี่ยนผู้จัดการและครูน้อย (18 มีนาคม 2463 – 1 กันยายน 2464)

¹²⁵ 韩礼元, 《育民学校与海南会馆》载于《泰京育民校友会成立五十周年纪念特刊 1947-1997》(อนุสรณ์ครบรอบ 50 ปี สมาคมนักเรียนเก่ายอกหมิ่นแห่งประเทศไทย), 第 128 页。

มอบหมายให้เป็นครูประจำชั้นในแต่ละระดับชั้น และทำงานร่วมกับครูสอนภาษาอังกฤษและครูสอนภาษาไทย)¹²⁶

นอกจากนี้ โรงเรียนยกหมื่นยังมีการ “สั่งซื้อตำราและคู่มือการสอนจากจังหวัดเชียงใหม่”¹²⁷ มาใช้ในโรงเรียนอีกด้วย

หรือในกรณีของโรงเรียนปัวเอง ที่หันมาใช้วิธีการสอนที่ทันสมัย ส่งเสริมความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และให้ความสำคัญกับกิจกรรมโรงเรียน

ครั้งลูสมัยที่ 5 ของคณะกรรมการคนหนุ่ม ได้เชิญนายกว๋อหวินบิน¹²⁸ เป็นอธิการโรงเรียน ท่านได้ดำรงตำแหน่งปี 1925 ได้ทำการปฏิรูปครั้งใหญ่ โดยใช้วิธีการสอนแบบพัฒนาทักษะ ให้ความสำคัญด้านกิจกรรมมาก และได้ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแบ่งภาคเรียนเป็นละ 3 ภาคเรียน ทำการสอนสัปดาห์ละ 36 ชั่วโมง สร้างห้องวิทยาศาสตร์ ชื่อรูปประกอบการสอน เครื่องมือทดลองฟิสิกส์ – เคมี และเปิดห้องสมุด ชื่อหาหนังสือและตำรับตำราให้ครูอาจารย์และนักเรียนได้ค้นคว้าในและนอกเวลา เพื่อหาความรู้และฝึกให้เกิดนิสัยรักการอ่านหนังสือ สนับสนุนการปกครองตนเองของนักเรียน และจัดกิจกรรมรวมทั้งแข่งกีฬาต่างๆ ด้วย¹²⁹

จากตัวอย่างที่กล่าวถึงทั้งหมดนี้ ยังแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนจีน โดยเฉพาะโรงเรียนจีนขนาดใหญ่ที่มีเงินทุนสนับสนุนมาก นอกจากจะมีการสอนภาษาจีนแล้ว ยังมีการสอนความรู้อย่างตะวันตกซึ่งเป็นความรู้อย่างสมัยใหม่ด้วย ซึ่งคาดว่าได้รับอิทธิพลจากประเทศจีนที่มีการส่งเสริมให้มีการสอนความรู้อย่างตะวันตก รวมถึงปลูกฝังแนวความคิดสมัยใหม่ให้กับคนในชาติ เพื่อพัฒนาประเทศจีนให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น กอปรกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นแบบสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้การสอนความรู้แบบดั้งเดิม ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับยุคสมัยได้อีกต่อไป ถือเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนจีนสมัยใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้น

นอกจากนี้ บางโรงเรียนยังมีการจัดกิจกรรมนอกเหนือจากหลักสูตรที่สอนในโรงเรียนด้วย ดังในกรณีของโรงเรียนยกหมื่น ที่มีการจัดกิจกรรมต่างๆ มีชมรมต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนด้วย

¹²⁶ แปลโดยผู้เขียน

¹²⁷ สุดสวาท วัชรเกียรติ, “ประวัติย่อของโรงเรียนยกหมื่นงสวย” (ม.ป.ท., 2499?), 3.

¹²⁸ กว๋อหวินบิน (郭文彬) ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้องคือ กว๋อหวินบิน

¹²⁹ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 3.

ครูใหญ่ก็ได้ว่าจ้างครูที่ดีเด่นที่มีความคิดคล่องแคล่ว มีความสามารถสูงจำนวนหนึ่ง พวกครูเหล่านั้นไม่เพียงแต่พยายามทำการสอนในห้องเรียนให้ดีแล้วยังเน้นการอบรมกิจกรรมนักเรียนนอกหลักสูตรด้วย ทำให้นักเรียนได้รับการปลูกฝังด้านจริยธรรม สติปัญญาความรู้ การฝึกกายให้มีพลานามัยดี ได้รับการสอนวิชาศิลปะและการใช้แรงงาน ซึ่งเป็นการสอนและพัฒนาครบทุกด้าน โรงเรียนได้จัดตั้งวงดนตรีดุริยางค์ทหาร คณะนาฏศิลป์ คณะงิ้ว คณะศิลปะการต่อสู้แบบมวยจีน ชมรมพลศึกษา ชมรมนักเรียน คณะสรวัดนักเรียน จัดให้มีการได้วาทะ การปาฐกถา¹³⁰

โรงเรียนยอกหมื่น ยังจัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียน รวมถึงจำหน่ายผลงานต่างๆ ของนักเรียน เพื่อเป็นการหารายได้เข้าโรงเรียนอีกช่องทางหนึ่งด้วย

ในขณะที่จัดพิธีสำเร็จการศึกษาของนักเรียนสมัยที่ 2 นั้น ในเวลาเดียวกันก็จัดนิทรรศการผลงานของนักเรียน ในงานนิทรรศการได้จำหน่ายผลงานของนักเรียนต่างๆ รวมเป็นเงิน 14,000 กว่าบาท ในขณะที่จัดพิธีสำเร็จการศึกษาของนักเรียนสมัยที่ 3 นั้นยังได้จัดงานแสดงนาฏศิลป์การละคร รายได้จากค่าผ่านประตู 20,000 กว่าบาท รายได้เหล่านี้ไม่เพียงแต่เสริมค่าใช้จ่ายที่ขาดแคลนของโรงเรียน ยังทำให้โรงเรียนได้รับชื่อเสียงอีกด้วย¹³¹

สำหรับโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ในกรณีของโรงเรียนบ้วยกู่ยู่ มีการแบ่งระดับชั้นเรียน ดังรายงานประจำปี พ.ศ. 2468 ที่พระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ได้เขียนแจ้งความมายังเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469 เกี่ยวกับอายุเฉลี่ยในแต่ละระดับชั้น โดยแบ่งเป็น ปีที่ 1 (อายุ 10.85 ปี) ปีที่ 2 (อายุ 11.77 ปี) ปีที่ 3 (อายุ 13.82 ปี)¹³²

โรงเรียนเหล่านี้ นอกจากจะมีการสอนวิชาความรู้ตามปกติทั่วไปแล้ว ยังมีการสอนคำสอนทางศาสนาภายในโรงเรียนด้วย แม้ว่าจะมีการให้เสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่นักเรียนก็ตาม ดังที่พระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. 2465 ว่า

มีการยืนยันอย่างเป็นทางการว่าในทุกโรงเรียน มีเสรีภาพในการถือศาสนา ส่วนเรื่องการสอนคำสอนนั้น ก็สามารถสอนเป็นภาษาไทย ญวน จีน และลาว ได้ในโรงเรียนเครือคาทอลิกของเรา (นิตยสาร ปีลแต็ง ของคณะมิสซังฯ ฉบับเดือนตุลาคม 1922)¹³³

¹³⁰ “โรงเรียนยอกหมื่น,” วารสารสมาคมไชน่าแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 15.

¹³¹ เรื่องเดียวกัน, 15 – 16.

¹³² หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 000074 แฟ้มที่ 2 เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มารีโยเซฟ แปร์รอส เรื่องโรงเรียนบ้วยกู่ยู่ วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวาร์ (ค.ศ. 1926 – 1929)

¹³³ เรอเน แปร์รอส, อ้างแล้ว, 196.

3.3.10 ความนิยมของโรงเรียน

การขยายสถานที่อันมีสาเหตุเนื่องมาจากนักเรียนที่เพิ่มขึ้นก็สามารถสื่อได้ถึงความนิยมในโรงเรียนจีน เช่น ในกรณีโรงเรียนจีนเต็ก ของสโมสรจีนแคะกรุงเทพฯ ได้ขยายห้องเรียนเพิ่มขึ้นเนื่องจากนักเรียนมีมากขึ้น เป็นหอพักหนึ่งตึกและห้องเรียน 6 ห้อง ข้างล่างเป็นห้องประชุมในปี พ.ศ. 2467¹³⁴

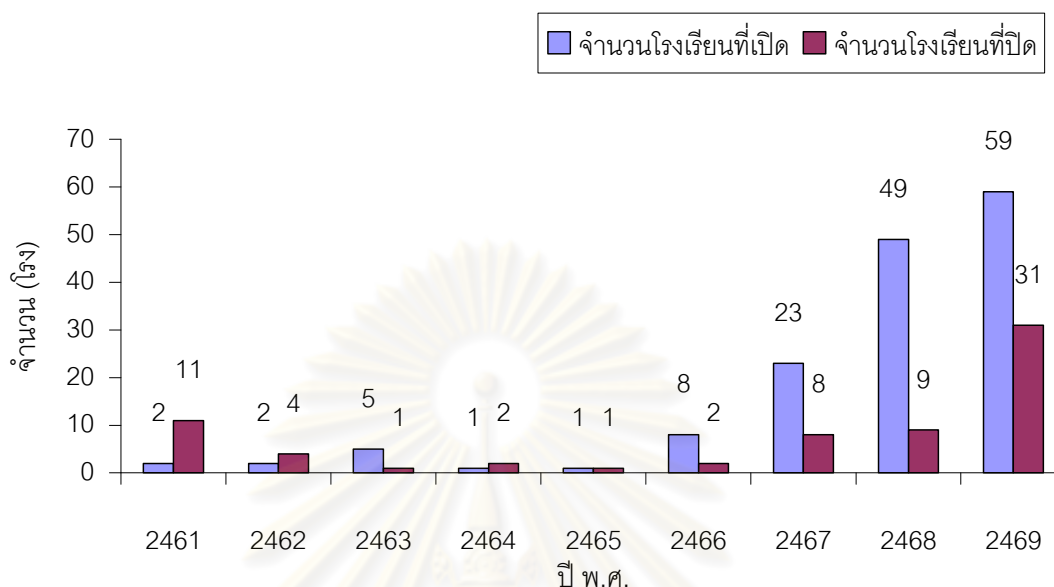
เมื่อนำจำนวนโรงเรียนจีนที่ขอตั้งขึ้นในแต่ละปีมาทำเป็นแผนภูมิแท่ง (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 83) จะพบว่า นับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2466 เป็นต้นไป จำนวนโรงเรียนจีนที่ขอตั้งขึ้น เพิ่มขึ้นอย่างมาก อย่างก้าวกระโดด และเพิ่มจำนวนสูงสุดในช่วงปี พ.ศ. 2468 – 2469 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ที่รัฐบาลสยามต้องการจะ “กำจัด” โรงเรียนจีนนั้น ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด

สาเหตุสำคัญของจำนวนโรงเรียนจีนที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะนับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2466 เป็นต้นมา น่าจะมาจากสภาพภายในประเทศจีน ประกอบกับการรุกรานของญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2462 ชุนยัตเซนและพรรคก๊กมินตั๋งทางภาคใต้ของจีน พยายามรวบรวมกำลังต่อต้านเหล่าขุนศึกทางภาคเหนือ แต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2465 ก็ได้เริ่มมีการดำเนินการเจรจา เพื่อนำไปสู่การเป็นพันธมิตรกันระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่อนำความเป็นเอกราชและเอกภาพมาสู่ประเทศจีน เหตุการณ์เหล่านี้จึงกลายเป็นแรงกระตุ้นให้คนตื่นตัวในความเป็นชาตินิยมของคนจีนมากขึ้น โรงเรียนจีนจึงมีความสำคัญในการเผยแพร่ลัทธิการเมือง เพื่อปลุกฝังให้เยาวชนจีนรักประเทศจีนและรักษาความเป็นคนจีนไว้อย่างเหนียวแน่น

นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของโรงเรียนจีนในขณะนั้น อาจจะได้รับอิทธิพลมาจาก “ขบวนการวัฒนธรรมใหม่” ที่เกิดขึ้นในประเทศจีน ซึ่งเน้นขยายการให้การศึกษาแก่คนทุกชนชั้น โดยให้การศึกษาระบบสมัยใหม่ ถ่ายทอดความรู้อย่างตะวันตก ปลุกฝังแนวความคิดอย่างตะวันตก เพื่อนำประเทศจีนไปสู่ความทันสมัย สิ่งนี้ยังสอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในสยามในขณะนั้น ที่ชาวจีนต้องประกอบธุรกิจการค้า จึงส่งผลให้จำนวนของโรงเรียนจีนในสยามเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

¹³⁴ สยามสมาคมแห่งประเทศไทย, งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเตอะ (อนุสรณ์สยามสมาคม สมัยที่ 37-38) (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 5.

แผนภูมิแท่งแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษาที่แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้น
และขอเลิกโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2461 - 2469¹³⁵

ตามจังหวัดอื่นๆ ในมณฑลกรุงเทพฯ นอกเหนือจากจังหวัดพระนคร ที่มีคนจีนอาศัยอยู่ ก็มีความต้องการอยากให้ลูกหลานของตนได้เรียนภาษาจีนเช่นกัน ดังจดหมายที่นครบาลจังหวัดสมุทรปราการ ได้เสนอต่อเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2468 ความว่า

ด้วยได้รับรายงานของรองอำมาตย์ตรี ขุนครุกิจพิจารณ์ ศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ว่า นายกิมกี¹³⁶, นายจ้อย¹³⁷ (ชาติจีน) บ้านตำบลบางเมืองอำเภอสมุทร จังหวัดสมุทรปราการ ได้ยื่นเรื่องราวว่า ในตำบลนี้ ยังไม่มีโรงเรียนสอนภาษาจีน มีพวกจีนโดยมากมีความประสงค์จะให้บุตรและหลานได้เล่าเรียนภาษาจีนบ้าง จึงขออนุญาตตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นที่ตำบลบางเมืองโรงหนึ่ง¹³⁸

ในส่วนของโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์นั้น แม้ว่าจะประสบปัญหาที่คริสตังชาวจีนที่ไม่ยอมส่งลูกหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนจีนคาทอลิก แต่ภายในโรงเรียน ก็ยังมีนักเรียนเป็นจำนวนมาก ดังที่บาทหลวงคิยู ครูใหญ่โรงเรียนบ้วยกู่ ได้รายงานต่อพระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ไว้ในปี พ.ศ. 2466 ความว่า

¹³⁵ ข้อมูลจาก ภาคผนวก จ.

¹³⁶ 金记 ภาษาจีนกลางอ่านว่า จินจี

¹³⁷ 水 ภาษาจีนกลางอ่านว่า สู่ย แปลว่า น้ำ

¹³⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1368 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนต่างๆกรุงเทพฯ (25 มีนาคม 2468 – 22 มีนาคม 2469)

แต่สิ่งที่ให้ผมมีความหนักใจมากที่สุด คือ การไม่สนใจให้ลูกๆ ได้เรียนคำสอน สำหรับพวกเขา นั้น ลูกๆ ต้องช่วยกันทำมาหากิน ไม่สนใจส่งพวกลูกเข้าโรงเรียนวัดที่เราได้จัดตั้งด้วยความลำบาก ถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคทั้งหลายนี้ โรงเรียนจีนก็ยังมีนักเรียนจำนวนมาก¹³⁹

แม้ว่าจะประสบปัญหาเช่นนั้น แต่จำนวนนักเรียนก็ยังเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนจีนประเภทนี้ก็ได้รับความนิยมเช่นกัน จากสถิติพบว่า ในต้นปี พ.ศ. 2462 โรงเรียนบัวยกุ่มีจำนวนนักเรียนจีน 40 คน ต้นปี พ.ศ. 2467 มีนักเรียนจีน 73 คน ต้นปี พ.ศ. 2468 มีนักเรียนจีน 87 คน ต้นปี พ.ศ. 2469 มีนักเรียนจีน 111 คน ในปีพ.ศ. 2469 นี้เอง โรงเรียนบัวยกุ่มีได้ขยายสถานที่ เพื่อรองรับกับจำนวนนักเรียนแผนกหญิงที่เพิ่มขึ้น¹⁴⁰ อย่างไรก็ตาม จำนวนนักเรียนในโรงเรียนจะมีการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ เดือน

3.3.11 การปิดตัวของโรงเรียน

เมื่อพิจารณาจากตารางโรงเรียนจีน (ดู ภาคผนวก จ.) ก็จะมีอีกว่า โรงเรียนจีนหลายโรงเรียนเมื่อเปิดทำการสอนได้ไม่นาน ก็จะปิดตัวลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิแท่งที่เปรียบเทียบระหว่างจำนวนโรงเรียนที่มาขอตั้งโรงเรียนกับจำนวนโรงเรียนที่มาขอเลิกโรงเรียน (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 83) จะพบว่า ในบางปีโรงเรียนที่มาบอกเลิกโรงเรียน มีจำนวนมากกว่าโรงเรียนที่มาขอตั้งโรงเรียนเสียอีก โดยเฉพาะในช่วงปีแรกๆ ที่มีการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461

จากการเก็บสถิติ พบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2461 สาเหตุที่โรงเรียนจีนปิดตัวลง ได้แก่

- บางโรงเรียน ไม่สามารถหาครูใหญ่ที่มีลักษณะถูกต้องตามพระราชบัญญัติได้ และเป็นสาเหตุของการปิดโรงเรียนมากที่สุด ในช่วง พ.ศ. 2461 – 2468
- บางโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน ลาออกจนหมด และไม่สามารถหากรรมการชุดใหม่มาแทนที่ได้จนครบตำแหน่ง
- บางโรงเรียน ไปยื่นแจ้งความจำนงขอดำรงโรงเรียนอยู่ต่อไปแล้ว แต่ประสบกับความยุ่งยากลำบากระหว่างการดำเนินการ จึงขอลี้ภัยเลิกโรงเรียนแทน ดังเช่นกรณีของโรงเรียนหมื่นฟ้า¹⁴¹ ตามที่ผู้จัดการโรงเรียนได้เขียนจดหมายถึงเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 ความว่า

¹³⁹ เรอเน แปร์วอส, อ้างแล้ว, 199.

¹⁴⁰ หอดจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1378 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนบัวยกุ่มี ขอย้ายสถานที่โรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง (17 กันยายน 2469 – 21 กันยายน 2469)

¹⁴¹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ด้วยโรงเรียนหมั้นผาได้รับจดหมายของใต้เท้ากรุดว่า ถ้าจะบำรุงโรงเรียนหมั้นผาต่อไป จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินั้น ข้าพเจ้าได้ส่งใบแจ้งความจำนงค์โรงเรียนต่อไปมาแล้ว เจ้าพนักงานได้ชี้แจงว่า ใบจำนงค์นั้นยังบกพร่องไม่ต้องตามพระราชบัญญัติที่จะตั้งโรงเรียนต่อไปได้ ได้ชี้แจงให้ทำตามพระราชบัญญัติ บัดนี้ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะจัดตั้งโรงเรียนได้ตามพระราชบัญญัติ ข้าพเจ้าขอล้มโรงเรียน แต่วันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 เป็นต้นไป เมื่อข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติได้เมื่อไรก็ได้ขออนุญาตตั้งใหม่ต่อไป¹⁴²

สาเหตุปลีกย่อยอื่นๆ ที่ปิดโรงเรียน เช่น เจ้าของสถานที่ต้องการพื้นที่คืน ผู้จัดการโรงเรียนมีฐานะค้าขายมาก ผู้จัดการจะไปทำอาชีพอื่น การขาดแคลนทุนทรัพย์ของโรงเรียน นักเรียนน้อย หรือไม่มีนักเรียนมาเรียน ทำให้รายได้ไม่พอรายจ่าย สอบภาษาไทยไม่ผ่าน ผู้จัดการย้ายที่อยู่อาศัย ผู้จัดการหายตัวไปโดยไม่ทราบสาเหตุ

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลสยาม พ.ศ. 2461 – 2469

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับกระทรวงธรรมการนั้นดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น ซึ่งสืบเนื่องมาจากพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 หลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว ก็พบว่าโรงเรียนจีนมีปฏิกิริยาโต้ตอบทันที โดยหนังสือพิมพ์จีนที่ส่งเข้ามาในสยามผ่านสมาคมกวางตุ้ง ได้มีการเขียนข้อความคัดค้านที่รัฐบาลสยามประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยเห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรมที่จะให้เด็กชาวจีนต้องเรียนภาษาไทยภายในโรงเรียนจีน¹⁴³

ตลอดระยะเวลาที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ โรงเรียนจีนมีการต่อต้านและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติกันอยู่เสมอ ได้สร้างความหนักใจให้กับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ พนักงานตรวจการศึกษา ได้ลงความเห็นเอาไว้เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2469 ความว่า

โรงเรียนจีนเล่นตลกกับเราทุกโรงเรียน ไม่มากก็น้อย โรงเรียนเล็กๆ ยิ่งทำการลำบากแก่เจ้าหน้าที่มาก เพราะพูดจากันเข้าใจยาก ด้วยขาดภูมิความรู้เสียทุกอย่าง ถ้าเจ้าหน้าที่ไปติดต่อการเจรจาจนให้เข้าใจและกระทำตาม ก็ต้องยุ่งยากถึงโรงศาล ซึ่งเราไม่ประสงค์เช่นนั้น เว้นไว้เมื่อถึงที่สุด

¹⁴² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/40 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงค์โรงเรียนหมั้นผา (6 กันยายน 2461 – 10 พฤศจิกายน 2461)

¹⁴³ ปานหทัย ศรีสุธา, อ้างแล้ว, 66.

กฎหมายอยู่ที่เราจะใช้ จะใช้เมื่อไหร่ก็ได้ แต่ควรใช้แก่ผู้กระทำผิดจนไม่พักที่จะฟังและยอมปฏิบัติตามเสียเลย หมดทางแก้ไข เมื่อนั้นจึงควรใช้กฎหมายลงโทษ¹⁴⁴

สำหรับในโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ก็ได้รับผลกระทบบ้าง เพราะการสอนคำสอนให้ชาวจีนนั้น สอนด้วยภาษาจีนย่อมง่ายกว่าภาษาไทย แต่ก็ยอมรับพระราชบัญญัติฯ ที่ออกมาแต่โดยดี ดังที่พระสังฆราช เรอเน แปรร์รอส ได้กล่าวไว้ในรายงานประจำปีของมิสซังกรุงเทพฯและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ในปี พ.ศ. 2461 ความว่า

เมื่อเดือนกรกฎาคมปีนี้ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบโรงเรียนต่างๆ เมื่อก่อนนี้ผู้จัดตั้งโรงเรียนกำหนดระเบียบออกมาใช้เอง ในอนาคต โรงเรียนทั้งหลายต้องมีครูที่มีวุฒิ มีผู้ตรวจการมาตรวจ และมีการสอนภาษาไทยเป็นวิชาบังคับ. ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องประหลาดที่มีการบังคับสอนภาษาไทย แต่ก็เข้าใจได้ เพราะว่าในกรุงเทพฯทั้งชาวจีน ชาวญวน ชาวมอญ และชาติอื่นๆ ต่างก็รักษาและขนบธรรมเนียมต่างๆ ของพวกเขาไว้ เราสอนคำสอน และให้การศึกษาแก่ผู้อพยพเหล่านี้ โดยใช้ภาษาประจำชาติของพวกเขา และการทำเช่นนี้บังเกิดผลมาก พวกลูกหลานของชาวจีนที่สมัครใจติดตามทหารไทยมาในปี 1834 ก็เข้าใจภาษาพ่อแม่ของเขาดีกว่าภาษาไทย เราจะยังสอนคำสอนคนพวกนี้ โดยใช้ภาษาประจำชาติของเขาเหมือนเช่นเคยในอดีต - เท่าที่เราสามารถทำได้ แต่การที่ต้องสอนถึง 2 ภาษานั้นเป็นภาระหนัก ครูก็ไม่พอ โรงเรียนฝึกครูสอนคำสอน ซึ่งได้จัดตั้งเมื่อ 6 ปีก่อน ถูกปิดไปเมื่อตอนสงคราม ก็จะต้องเปิดใหม่เมื่อมีปัจจัย และหวังว่าจะเปิดได้ในเร็ววัน¹⁴⁵

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดจากการต่อต้านและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติของชาวจีน มีดังต่อไปนี้

คุณสมบัติของครูใหญ่

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้ระบุไว้ว่าครูใหญ่คือ “บุคคลผู้รับผิดชอบดำเนินการพแนกสั่งสอนวิชาของโรงเรียน และเป็นหัวหน้าครอบงำครูทั้งหลายในโรงเรียนนั้น ถึงแม้ว่าโรงเรียนใดมีครูแต่ผู้เดียว ครูนั้นให้ถือว่าเป็นครูใหญ่”¹⁴⁶ ครูใหญ่จะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ไม่เคยต้องโทษตามประมวลอาญา ไม่มีชื่อเสียงอันเป็นมลทิน และเป็นบุคคลผู้มีลักษณะตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติ กล่าวคือ “เป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมูล

¹⁴⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศส.54.1/1261 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนกวดยก (21 กันยายน 2468 – 15 เมษายน 2469)

¹⁴⁵ เรอเน แปรร์รอส, อ้างแล้ว, 178.

¹⁴⁶ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 111.

ฎาใบสำคัญชั้นมัธยมปีที่ 6 แห่งโรงเรียนรัฐบาล ฎาเป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตรอย่างอื่น ฎาประกอบด้วยคุณวุฒิเหนือนานนั้น อันเสนาบดีธรรมการจะได้สำแดงรับรองว่าเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรแห่งโรงเรียนรัฐบาลได้ แต่ว่าในผู้ที่ได้รับเทียบประกาศนียบัตรเทียบคุณวุฒินี้ จะต้องมีความรู้ภาษาไทยพูดได้พอประมาณด้วย ฯ”¹⁴⁷ ถ้าครูใหญ่ไม่เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติระบุไว้ ก็จะไม่ได้รับอนุญาตให้ดำรงโรงเรียนหรือเปิดโรงเรียนได้

ในช่วงแรกนั้น ครูใหญ่ที่พบในโรงเรียนจีน พบว่าเป็นชาวจีนหรือชาวไทยที่จบจากโรงเรียนในสยามที่สามารถเทียบหลักสูตรมัธยมปีที่ 6 ได้ก็มี หรือเป็นชาวตะวันตกก็มี เช่น กรณีของโรงเรียนป้วยเองที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2462

ช่วงแรกของการสถาปนาโรงเรียน โดยข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ ผู้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ นอกจากวุฒิที่กำหนดแล้ว ยังต้องรู้ภาษาไทยเป็นอย่างดีด้วย จึงได้เชิญ มร.มอร์ริส ชาวอเมริกัน ดำรงตำแหน่งครูใหญ่อยู่ได้ปีกว่า ท่านก็ลาออกไป และผู้ดำรงตำแหน่งแทน คือ ร้อยตำรวจตรี ชวน นิชโรจน์ ซึ่งมีสัญชาติไทยมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่แล้ว ทางโรงเรียนได้จัดให้มีตำแหน่งอธิการโรงเรียน (ครูใหญ่จีน) บริหารกิจการโรงเรียน โดยคณะกรรมการโรงเรียนได้เชิญ นายหวังจื่อถึง จากประเทศจีนมาดำรงตำแหน่งครูใหญ่จีน¹⁴⁸

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัวและแก้ปัญหาเรื่องครูใหญ่ของโรงเรียนป้วยเอง อันเนื่องมาจากการประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 สังเกตได้ว่า โรงเรียนป้วยเองนอกจากจะมีครูใหญ่ที่มีความรู้ภาษาไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ยังมีครูใหญ่จีนอีกหนึ่งตำแหน่งสำหรับคอยดูแลกิจการในโรงเรียนด้วย

อย่างไรก็ดี ส่วนใหญ่ครูใหญ่ของโรงเรียนจีนคือชาวจีนที่จบมาจากประเทศจีนแล้วมาเป็นครูใหญ่ และหากไม่มีหลักฐาน (เช่นประกาศนียบัตรหรือใบรับรอง) มาแสดงให้เจ้าหน้าที่วินิจฉัยว่าเทียบเท่าชั้นมัธยมปีที่ 6 หรือไม่ ก็จะถูกขอให้เปลี่ยนครูใหญ่ หรือไม่ให้เปิดโรงเรียน การสร้างมาตรฐานเช่นนี้ทำความลำบากให้กับโรงเรียนจีนเป็นอันมาก และส่งผลให้โรงเรียนจีนหลายโรงเรียนต้องปิดตัวลง หรือแอบไปเปิดโรงเรียนเถื่อน โดยไม่แจ้งขอตั้งโรงเรียนต่อทางการให้ถูกต้องตามกฎหมาย

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, 112 – 113.

¹⁴⁸ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 3.

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่า โรงเรียนจีนเหล่านี้เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เมื่อไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะสามารถแสดงให้เห็นว่าสามารถเป็นครูใหญ่ที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติได้ เจ้าหน้าที่กรมศึกษาธิการจะมีคำสั่งลับๆ ให้สืบถามหลักฐานผู้จัดการและครูใหญ่จากกรมตำรวจเพื่อพิจารณาว่าเป็นคนอย่างไร โดยเฉพาะหากครูใหญ่นั้นจบจากประเทศจีน ซึ่งถ้าเป็นโรงเรียนใหญ่ ลักษณะการดำเนินงานเช่นนี้จะไม่เกิดขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้จัดการของโรงเรียนเหล่านั้นเป็นพ่อค้าและข้าราชการ บางโรงเรียนก็เป็นโรงเรียนของสมาคมภาษา บางโรงเรียนเป็นของหลวงจีน (ในกรณีของโรงเรียนวัดมังกรกมลาวาส) จึงเป็นที่รู้จักและเป็นที่น่าเชื่อถืออยู่แล้ว

วิธีการแก้ปัญหาเรื่องครูใหญ่ของทางการเท่าที่พบ มีดังต่อไปนี้

1. ผู้จัดการโรงเรียนจะขอครูจากกรมศึกษาธิการให้มาเป็นครูใหญ่ โดยให้เงินเดือนตามระเบียบของกระทรวง เช่น กรณีโรงเรียนตงฮั่ว¹⁴⁹ นายเชื้อ ไชยภักดิ์¹⁵⁰ ครูโรงเรียนพณิชยการ วัดแก้วฟ้าล่าง ไปเป็นครูใหญ่ฝ่ายวิชา¹⁵¹

แต่การที่มีครูใหญ่เป็นคนไทย ได้สร้างความลำบากให้แก่ครูน้อยและนักเรียนในโรงเรียนจีนด้วย ดังจดหมายที่ผู้จัดการโรงเรียนแต่จังหวัดหนึ่งจึงมีไปถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2461 โดยกล่าวไว้ว่า

นางลักษณปริษาที่กระทรวงธรรมการส่งให้ไปเป็นครูใหญ่นั้นภาษาไทยนั้นพูดภาษาจีนมิได้เป็นการขัดข้องแก่บรรดาครูและนักเรียนที่สุด เหตุที่ครูจีนหาเข้าใจภาษาไทยไม่ และนักเรียนโดยมากเป็นคนกำเนิดในเมืองจีนมิเข้าใจในถ้อยคำที่เป็นภาษาไทย เหตุนี้การติดต่อจึงขัดข้องไม่สะดวกทั้งสองฝ่าย¹⁵²

นอกจากนี้ เมื่อให้ชาวไทยเป็นครูใหญ่ บางครั้งยังสร้างความไม่พอใจให้กับครูน้อยที่เป็นชาวจีนเป็นอย่างมาก เห็นได้จากกรณีของโรงเรียนลินฮะ¹⁵³ ที่ไม่สามารถหาครูใหญ่ที่มีคุณสมบัติตรงตามพระราชบัญญัติได้ จึงขอให้กรมศึกษาธิการช่วยจัดหาให้ ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับครู

¹⁴⁹ ตงฮั่ว (中华) ภาษาจีนกลางอ่านว่า จงหฺวา

¹⁵⁰ นายเชื้อ ไชยภักดิ์ แต่เดิมเป็นนักเรียนฝึกหัดอาจารย์ที่เมื่อเรียนจบหลักสูตรของโรงเรียนแล้ว ก็ได้มาเรียนภาษาจีนต่อ ภายใต้การสนับสนุนของทางการสยาม นายเชื้อ ไชยภักดิ์ ยังมีฐานะเป็นล่ามให้ทางการสยามอีกด้วย

¹⁵¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/35 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนตงฮั่ว ตั้งอยู่ที่ตรอกสะพานญวน ตำบลสำเพ็ง อยู่ต่อไป (3 กันยายน 2461 – 4 เมษายน 2462)

¹⁵² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/100 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนแต่จังหวัดหนึ่งชื่อ ตั้งอยู่ที่ตึกในตรอกเลื่อนฤทธิ์ ตำบลจักรวรรดิ อำเภอจักรวรรดิ อยู่ต่อไป (23 กันยายน 2461 – 2 พฤษภาคม 2464)

¹⁵³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

น้อยชาวจีนจนถึงชั้นลาออกทั้งหมด จนต้องปิดโรงเรียนในที่สุด ดังข้อความในรายงานของหลวงนิพนธ์นิติสิทธิ์ พนักงานตรวจการศึกษา ที่เสนอไปยังเจ้าพระยาธรรมาศกัศมิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2461 ความว่า

ครูจีนโรงเรียนลินฮะแต่พอได้ทราบข่าว คณะกรรมการขอครูไทยไปเป็นครูใหญ่ ไม่พอใจขอลาออกหมดทั้ง 3 คน เมื่อไม่มีครูจีนสอนภาษาจีน นักเรียนไม่มาโรงเรียน ผู้จัดการโรงเรียนกำลังหาครูจีนอยู่ บัดนี้ยังหาไม่ได้ ถึงวันกำหนดสัญญาว่าจะปฏิบัติให้เรียบร้อยตามพระราชบัญญัติภายในวันที่ 1 ธันวาคม เวลาได้ล่วงเลยมา ผู้จัดการขอล้มโรงเรียนจัดไม่ได้ตามพระราชบัญญัติ

โรงเรียนนี้ได้ผ่อนผันให้เวลาเขาจัดการโรงเรียนให้เรียบร้อยตามคำขอผิด ถึงวันครบกำหนดจัดการไม่สำเร็จ ขอผิดต่อไป ก็ได้ให้เวลาต่อไปอีกตามขอตั้งนี้หลายครั้ง ผู้จัดการขอให้ช่วยเหลือ ไปชี้แจงอธิบายในที่ประชุมกรรมการและผู้ปกครองนักเรียน ก็ได้ไปชี้แจงในที่ประชุม ช่วยเหลือเขาทุกอย่าง ผู้ปกครองนักเรียนมีความเข้าใจดี และตกลงยินดีที่ผู้จัดการขอครูไทยของกรมศึกษามาเป็นครูใหญ่ แต่ครูจีนไม่พอใจที่จะให้ครูไทยมา มีอำนาจบังคับบัญชาตน จึงขอลาออก ผู้จัดการหาครูใหม่ไม่ได้ เราก็ผ่อนผันให้เวลาวิงวอน ไม่เร่งรัด ทั้งช่วยเหลือเขาทุกอย่างแล้ว ดังนี้ โรงเรียนต้องล้มไป โดยจะอ้างเหตุว่าทางราชการเร่งรัด ไม่ผ่อนผัน และไม่ช่วยเหลือโรงเรียนประการใดเลยไม่ได้ โรงเรียนปิดไม่ได้สอนแต่วันที่ 1 เดือนนี้แล้ว ขอประทานเสนอเพื่อทราบ¹⁵⁴

ซึ่งเจ้าพระยาธรรมาศกัศมิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ก็ได้ลงความเห็นต่อเรื่องนี้ไว้ว่า “ความรู้สึกของครูจีนเช่นนี้คงไม่เฉพาะแต่แห่งนี้”¹⁵⁵

เงินเดือนของครูใหญ่ที่ต้องให้ตามระเบียบกระทรวงธรรมการนั้นโดยปกติจะมากกว่าเงินเดือนของครูใหญ่โรงเรียนจีนทั่วไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อโรงเรียนจีนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะโรงเรียนจีนที่มีทุนทรัพย์น้อย ดังจะเห็นได้จากกรณีโรงเรียนป้วยหงวน ของสโมณสรจีนฮกเกี้ยน แต่เดิมได้จ้างนายลิ้มซุนก็อง¹⁵⁶ เป็นครูใหญ่มานานหลายปี แต่เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ จึงต้องหาครูใหญ่คนใหม่ จึงได้ขอให้ทางการช่วยจัดหาผู้มาเป็นครูใหญ่ให้ ทางโรงเรียนจึงให้นายแป๊ะ บุญเชื้อย ครูที่สอนภาษาไทยในโรงเรียนป้วยหงวนเป็นครูใหญ่ ซึ่งทำให้ทางโรงเรียนต้องจ่ายเงินเดือนทั้งในฐานะที่เป็นทั้งครูใหญ่และครูน้อยให้กับครูคนนี้เป็นจำนวนมากจน

¹⁵⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/41 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจ้างดำรงโรงเรียนลินฮะ (6 กันยายน 2461) – 16 ธันวาคม 2461)

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน

¹⁵⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ทางโรงเรียนไม่สามารถจะให้ได้ ดังจดหมายที่ผู้จัดการโรงเรียนได้เขียนถึงหลวงนิพนธ์นิติสิทธิ์ พนักงานตรวจการศึกษา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2461 ความว่า

ด้วยจดหมายของท่านลงวันที่ 30 พฤศจิกายน ความว่าเจ้าคุณอธิบดีมีบัญชาให้ถามข้าพเจ้าว่า โรงเรียนป้วยหงวนจะให้เงินเดือนนายแป๊ะบุญเขียวเท่าใด ในการที่ให้มาเป็นครูใหญ่ นั้น ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้ท่านทราบว่า ด้วยนายขุนกองครูใหญ่โรงเรียนป้วยหงวนนั้น แต่เดิมได้เงินเดือนๆ ละ 60 บาท ครั้งต่อมาครูรองจีนได้ขาดคนลง พวกกรรมการจึงขอให้นายขุนกองทำในหน้าที่ครูรองอีกแผนกหนึ่ง จึงได้เพิ่มเงินเดือนให้อีก 20 บาทเป็นพิเศษ

เพราะฉะนั้น ตามปรกติหน้าที่ของครูใหญ่โรงเรียนป้วยหงวนมีกำหนดให้เงินเดือนๆ ละ 60 บาทเท่านั้น ส่วนนายแป๊ะครูสอนแผนกอักษรไท เวลานี้ได้เงินเดือนที่โรงเรียนป้วยหงวนเดือนละ 30 บาทอยู่แล้ว ถ้าจะให้นายแป๊ะมาเป็นครูใหญ่ก็ต้องทดแทนในประโยชน์ที่นายแป๊ะจะได้จากกรมศึกษาอีก 80 บาท รวมด้วยกันเป็นเงิน 110 บาท เป็นการเหลือกำลังที่โรงเรียนป้วยหงวนจะให้ได้ เพราะเงินเรียกรายแลค่าเล่าเรียนที่ได้ประจำเดือนนั้นไม่พอจ่าย¹⁵⁷

อย่างไรก็ดี การส่งครูจากกระทรวงศึกษาธิการไปเป็นครูที่โรงเรียนจีน ก็สร้างความลำบากใจให้กับฝ่ายกระทรวงศึกษาธิการเช่นกัน เพราะโรงเรียนจีนไม่จริงใจที่จะรับครูจากกระทรวงศึกษาธิการจริงๆ ดังที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ ได้เคยลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462 เมื่อโรงเรียนป้วยหงวนซึ่งเดิมปิดไปเพราะไม่มีใครยอมรับตำแหน่งกรรมการโรงเรียน¹⁵⁸ ได้ขอตั้งขึ้นใหม่และขอครูใหญ่จากกระทรวงศึกษาธิการ ไว้ว่า

เรื่องขอครูเราไปเป็นครูใหญ่นั้นออกจะรู้สึกเข็ดหลาบ โดยที่คนขอเรามีได้ปรารถนาให้คนของเราได้ทำการสอนอยู่ได้ตลอดไป หาได้ใหม่ก็ส่งกลับคืน มีหน้าข้าบางรายหาเหตุให้ครูของเราเสียชื่อด้วย เฉพาะรายนี้ขอมาก็เห็นควรให้ เป็นการเห็นว่าเราได้ช่วยเหลือการศึกษาของจีน และได้ปรารถนาดีต่ออยู่เสมอ¹⁵⁹

แต่ก็มีโรงเรียนจีนบางโรงเรียนที่ต้องปิดตัวลงเพราะหาครูใหญ่ไม่ได้ โดยที่ทางกระทรวงไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือแต่ประการใด เช่น กรณีของโรงเรียนไห่วู้ตัก¹⁶⁰ ซึ่งไม่อาจขอดำรง

¹⁵⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/71 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนป้วยหงวน (19 กันยายน 2461 – 27 ตุลาคม 2461)

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน

¹⁵⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/174 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนป้วยหงวน และส่งนายเชื้อไปเป็นครู (30 เมษายน 2462 – 2 มิถุนายน 2465)

¹⁶⁰ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

โรงเรียนต่อไปได้เนื่องจากบิดาของหลานชายที่เป็นครูใหญ่คนปัจจุบันเดิมที่ป่วยหนัก จึงเอาเงิน ล่วงหน้าจากนักเรียนมารักษาตัว ต่อมาเมื่อบิดาตาย ผู้เป็นลูกจึงต้องรับหน้าที่แทนบิดา สอน หนังสือใช้หนี้ แต่ทว่าหลานชายมีอายุเพียง 16 ปีเท่านั้น ซึ่งไม่ถูกต้องตามที่พระราชบัญญัติ กำหนดไว้ หากโรงเรียนปิดตัวลง นอกจากจะเป็นการตัดทางทำมาหาเลี้ยงชีพแล้ว ยังไม่สามารถใช้ หนี้ให้แก่นักเรียนได้ด้วย ผู้จัดการโรงเรียนยังคงเขียนจดหมายไปขอความช่วยเหลือจาก พระเจ้า น้อยยาเธอ กรมหมื่นชัชวาลนาทเรนทร ผู้ช่วยปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการในขณะนั้น ในเดือน กันยายน พ.ศ. 2461 แต่ไม่มีหลักฐานว่าพระองค์ทรงมีท่าทีหรือตอบกลับมาจากอย่างไร

ในเดือนถัดมาผู้จัดการได้เขียนจดหมายขอเวลาผ่อนผันหาครูใหญ่เป็นเวลา 6 เดือนกับ ทางกระทรวงธรรมการ โดยในจดหมายที่ผู้จัดการโรงเรียนไหว้ตักเขียนถึงเสนาบดีกระทรวงธรรม การ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2461 ยังได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่โรงเรียนจีนได้รับจาก พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ดังนี้

ด้วยโรงเรียนไหว้ตักเวลานี้ ยังหาผู้ที่เปนครูใหญ่ไม่ได้ ตั้งแต่ปลายฤดู¹⁶¹ ผู้เป็นบิดานายลี หง¹⁶² ถึงแก่ความตายแล้ว ก็ยังไม่ได้หาผู้มาเปนครูใหญ่ เพราะเกล้าฯ คิดว่า นายลีหงก็มีวิชา พอดีที่จะเปนครูสอนเด็กอ่อนๆ ได้ และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เวลานั้นยังไม่ออก อาศรัยเหตุนี้ เกล้าฯ จึงให้นายลีหงเข้ามารับหน้าที่แทนบิดามาได้ประมาณ 4 เดือนเศษ¹⁶³

ในที่สุด ทางกระทรวงธรรมการกลับให้เวลาหาครูใหญ่เพียงแค่ 3 เดือนเท่านั้น สุดท้าย โรงเรียนจึงขอปิดตัวลงในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน¹⁶⁴

2. ครูใหญ่ชาวจีนที่ไม่มีประกาศนียบัตร ที่มีความรู้ไม่ถึงชั้นมัธยม 6 หรือไม่ได้จบจาก โรงเรียนที่สอนหลักสูตรเดียวกับโรงเรียนรัฐบาล ก็จะต้องเข้าสมัครสอบวิชาตามหลักสูตรว่ามี ความรู้พอที่จะเปนครูใหญ่ตามพระราชบัญญัติหรือไม่ เช่น ครูใหญ่โรงเรียนมีน¹⁶⁵ ซึ่งก่อตั้งขึ้น ในปี พ.ศ. 2466 เป็นโรงเรียนวิสามานุกศึกษา ชื่อ นายชินกิมเท็น¹⁶⁶ สัญชาติจีนแคะบังคับสยาม มี

¹⁶¹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁶² ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁶³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศส.54.1/63](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงค์โรงเรียนไหว้ตัก (22 กันยายน 2461 – 7 พฤศจิกายน 2461)

¹⁶⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศส.54.1/63](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงค์โรงเรียนไหว้ตัก (22 กันยายน 2461 – 7 พฤศจิกายน 2461)

¹⁶⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁶⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ความรู้สอบไล่ได้ชั้น 6 โรงเรียนอัสสัมชัญ สอบเขียนไทย คัดไทย แต่งและไวยากรณ์ไทย ย่อความ เลขวิธี พีชคณิต ยีอ-เมตรี แปลไทยเป็นอังกฤษ อังกฤษเป็นไทย แต่งและไวยากรณ์ไทย¹⁶⁷ ซึ่งนาย ชิมกินเห็นสอบผ่าน ซึ่งหากเป็นครูที่มาจากประเทศจีนต้องเข้าสอบวัดความรู้เช่นนี้ คงเป็นไปได้ยากที่จะสอบผ่านได้

ในภายหลังยังพบอีกว่า ทางกระทรวงธรรมการมีการผ่อนผันเรื่องวุฒิการศึกษาของครูใหญ่ ดังที่ปลัดกองบัญชาการ กระทรวงธรรมการได้ทำจดหมายแจ้งไว้ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2469 ความว่า

ผู้ที่สอบไล่มัธยมปีที่ 6 ตก ได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 45 เปอร์เซ็นต์ และเมื่อสอบซ่อมได้คะแนนดี แล้วได้เลื่อนขึ้นไปเรียนมัธยมปีที่ 7 สอบไล่ได้หรือตกคะแนนไม่เลว กระทรวงเคยเทียบให้เป็นครูใหญ่ โรงเรียนราษฎร์ได้ตามพระราชบัญญัติ¹⁶⁸

3. การแก้ปัญหาอีกวิธีหนึ่งของทางโรงเรียน คือการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นอย่าง "โรงเรียนอนุบาล" เพราะครูโรงเรียนประเภทนี้ไม่จำเป็นต้องมีประกาศนียบัตรเทียบเท่าความรู้ชั้นมัธยม 6 ก็ได้¹⁶⁹ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มาตรา 27 จึงทำให้มีโรงเรียนจีนหลายโรงเรียนจัดตั้งเป็นโรงเรียนอนุบาลเป็นจำนวนมาก ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้น¹⁷⁰

การสอบภาษาไทยของครู

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้ระบุถึงคุณสมบัติของครูไว้ว่า ไม่เคยต้องโทษตามประมวลอาญา ปราศจากชื่อเสียงอันอื้อฉาว และต้องพิสูจน์ให้ได้ว่ามีความรู้ภาษาไทยเพียงพอที่จะใช้สั่งสอน มิเช่นนั้นจะถูกถอดถอนออกจากหน้าที่ ตามมาตรา 17¹⁷¹

ด้วยเหตุนี้ ทุกครั้งเมื่อมีการแจ้งขอดำรงโรงเรียน ขอตั้งโรงเรียน หรือขอรับครูจีนคนใหม่ที่ยังไม่รู้ภาษาไทย ผู้จัดการโรงเรียนจะส่งจดหมายแจ้งขอผ่อนผันให้ครูที่สอนในโรงเรียนจีน (ซึ่งส่วนใหญ่เพิ่งเข้ามาในสยาม และไม่มีความรู้เรื่องภาษาไทยเลย) มีเวลาหาความรู้ภาษาไทยเป็นเวลา 1

¹⁶⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/483 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนมีนันทขจรงานตั้งโรงเรียนขึ้น (1 พฤษภาคม 2465 – 7 มิถุนายน 2466)

¹⁶⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54/5 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ระเบียบกำหนดความรู้ผู้ที่จะเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ (23 สิงหาคม 2469 – 7 กันยายน 2469)

¹⁶⁹ "พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461," ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 123.

¹⁷⁰ ดูรายละเอียดในหน้าที่ 77 – 78

¹⁷¹ เรื่องเดียวกัน, 118.

ปี ซึ่งทางการก็จะอนุญาต แต่ต่อมาไม่นาน ภายในปี พ.ศ. 2461 นั้นเอง ทางการก็ยอมผ่อนผันให้ ครูหาความรู้ภาษาไทยได้เพียง 6 เดือนเท่านั้น แม้จะมีกระแสคัดค้านจากโรงเรียนจีนบ้าง แต่ทางการก็ไม่ผ่อนปรนแต่ประการใด เนื่องจากว่าครูในโรงเรียนจีนมีการผลัดเปลี่ยนกันอยู่เสมอ หากผ่อนผันให้ 1 ปี ก็จะอยู่เป็นครูไม่ครบตามกำหนด ดังที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ได้เคยกล่าวถึง ปัญหาเรื่องนี้ต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2461 เกี่ยวกับโรงเรียน เหม่งตั้งขอที่เปลี่ยนแปลงครูน้อย ความว่า

ความต้องการของพระราชบัญญัติให้ผู้ที่จะเป็นครูต้องรู้ภาษาไทย เพื่อได้พำสอนเด็กได้ ถ้า ผู้ใดไม่รู้ภาษาไทยก็ยังไม่เป็นครูไม่ได้ แต่ที่จะได้ครูเช่นนี้สำหรับคนต่างประเทศเข้าเป็นครูได้ทันทีบริบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติก็หายาก จึงต้องมีารผ่อนผัน สำหรับครูจีนไม่รู้ภาษาไทย ผ่อนผันให้หาความรู้ อย่างมากปีหนึ่ง ในชั้นแรกๆ ได้สังเกตดู เขาก็เล่าเรียนกันจริงจัง กลัวเกรงว่าจะไม่รู้ทันกำหนด มาบัดนี้ ดูเรื่อยๆ ไป หาได้เล่าเรียนกันจริงๆ เช่นครั้งแรกๆ ไม่ บางทีจะรู้สึกว่ามีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ เพราะธรรมเนียมของเขาสิ้นปี เปลี่ยนครูใหม่ ที่สัญญาว่าจะเรียนให้รู้หนังสือไทยก็ออกไปแล้ว คนที่เข้าใหม่ก็ผิดไป อีกตั้งนี้ทุกปีไปก็ได้ ไม่เหมือนโรงเรียนฝรั่ง ครูเขาไม่ได้เปลี่ยนตามรอบปี เขาจะต้องพยายามเรียนจริง และให้รู้ตามข้อกำหนดผ่อนผัน ผู้จัดการโรงเรียนจีนได้เคยมีมาถามข้าพเจ้าว่า ครูจีนที่ขอผิดเรียน หนังสือไทยที่ไม่รู้ตามกำหนดหรือออกเสียก่อนเวลากำหนด จะมีผิดชอบอย่างไรหรือไม่ ข้าพเจ้าได้ตอบ ว่า เมื่อถึงกำหนดไม่รู้ และปรากฏชัดว่าได้พยายามเล่าเรียน ก็เป็นเหตุในสัญญา การผิดสัญญาครั้งนี้ ย่อมมีความเสียหาย แต่อย่างน้อยราชการจะสั่งขอให้ถอนครูคนนั้นออกเสียจากโรงเรียน ที่ไม่รู้เพราะ ออกเสียก่อนกำหนดนั้น ก็แล้วไป แต่เจ้าหน้าที่ตรวจการก็ต้องสอดส่องอยู่เสมอ เมื่อระหว่างทำการ เป็นครูได้เล่าเรียนหรือไม่ และผู้จัดการได้บังคับให้เรียนหรือไม่ ด้วยความเจตนาให้ครูได้รู้เป็นครูได้บริบูรณ์ตามพระราชบัญญัติ และเคารพต่อสัญญาที่ผ่อนผันนั้น นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่พึงวินิจฉัยสำหรับผู้จัดการ

เมื่อครูโรงเรียนจีนเขามีเปลี่ยนครูได้ และเป็นความต้องการของเขา ให้ครูพูดไม่เข้าใจเรื่องกัน สอนแต่ภาษาจีน ขอครูไทยไปเป็นครูใหญ่ ก็ไม่สามารถจะจับอะไรถูก เพราะไม่รู้ภาษาเขา ในข้อที่จะ สอดส่องในการสอนให้จงรักภักดี ไม่ฝ่าฝืนคลองศีลสมาจาร ฯลฯ ดังนี้ หากู้ได้ไม่ ขอประทานความ ดำริห์ ข้าพเจ้าเชื่อว่า ครูจีนจะไม่รู้ภาษาไทยโดยมีการสับเปลี่ยนได้ ที่เข้าใหม่ก็ขอผ่อนผันไป เมื่อถึงปีก็ ออกไป ที่เข้าใหม่ก็ขออีก¹⁷²

¹⁷² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1405 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนคุณตั้ง ตั้งอยู่ที่ตรอก สะพานยาวตรงกับสถานทูตอังกฤษอยู่ต่อไป (7 กันยายน 2471 – 16 เมษายน 2472)

จากประโยคที่กล่าวว่า “มาบัดนี้ดูเรื่อยๆ ไป หาได้เล่าเรียนกันจริงๆ เช่นครั้งแรกๆ ไม่ บางทีจะรู้สึกว่ามีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้” แสดงให้เห็นว่า ครูจีนไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาไทยเลย แม้แต่น้อย

เมื่อครบกำหนดแล้ว ทางกระทรวงก็จะจัดสอบความรู้ภาษาไทยของครูเหล่านั้น และมีจดหมายแจ้งกำหนดนัดให้ผู้จัดการแจ้งให้ครูทราบ โดยเมื่อครบ 6 เดือน ก็จะสอบเสียก่อนหนึ่งครั้ง ถ้าคะแนนเกินครึ่ง (ซึ่งต่อมาเหลือเพียงร้อยละ 35) ก็จะทำให้เรียนภาษาไทยอีก 6 เดือน แล้วสอบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อผ่านแล้ว ก็จะอนุญาตให้เป็นครูต่อไปได้ แต่ยังคงเรียนภาษาไทยต่อไปจนกว่าเจ้าหน้าที่จะเห็นว่าสมควรจะเลิกเรียน โดยเจ้าหน้าที่ให้เหตุผลว่า “ความรู้ที่สอบไล่ได้นี้ยังอ่อน ถ้าจะเทียบตามหลักสูตรแล้ว ก็เสมอชั้นประถมปีที่ 1 ซึ่งมีเวลาเรียนหนึ่งปี นับว่ายังไม่เพียงพอสมควรตามพระราชบัญญัติ”¹⁷³

ในบางครั้ง ครูจีนก็ไม่ได้มาสอบตามกำหนด ข้ออ้างที่ถูกหยิบยกมาใช้เท่าที่พบ ได้แก่ ป่วย ลากลับไปเมืองจีน ลาออกจากการเป็นครูแล้ว ประสบอุบัติเหตุ หรือลาคลอดบุตร หากนายไหนที่อ้างว่าป่วย เจ้าหน้าที่ก็จะเข้าไปตรวจสอบว่าป่วยจริงหรือไม่ โดยบางครั้งจะร้องขอใบรับรองแพทย์จากทางโรงเรียน หากป่วยจริง ก็จะยอมผ่อนผันให้ ส่วนนายที่อ้างว่าลากลับเมืองจีน บางรายก็อนุญาตผ่อนผันให้ แต่ก็มีกรณีที่ทางการไม่ผ่อนผันเช่นกัน ซึ่งอาจจะเกิดจากความไม่ไว้วางใจ คิดว่าต้องการจะหลบหนีการสอบ นั่นคือ กรณีของนายซังซันเจียว¹⁷⁴ ครูน้อยโรงเรียนจีนเต็ก ได้รับจดหมายจากบิดาที่เมืองจีนให้กลับไปเมืองจีนด่วน จึงได้แจ้งกับผู้จัดการโรงเรียนว่าจะขอลาออกและกำลังคอยเรือโดยสารอยู่ ไม่มีแกใจจะมาสอบ ผู้จัดการโรงเรียนจึงแจ้งไปยัง พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ พนักงานตรวจการศึกษา ซึ่งก็ได้รับคำตอบกลับมาจากจดหมายของพนักงานตรวจการศึกษาลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2462 ความว่า

ขอแจ้งให้ท่านทราบว่า ท่านผู้จัดการได้รับรองจะให้ นายซังซันเจียวได้เล่าเรียนภาษาไทย และขอผ่อนผันไว้ต่อกระทรวงธรรมการขอให้ นายซังซันเจียวมีเวลาเล่าเรียน 6 เดือน เมื่อทราบกำหนดแล้ว ไม่ไปสอบดังนี้ จะทำให้กระทรวงธรรมการลงความเห็นไปว่า คำขอผ่อนผันของผู้จัดการไม่เป็นที่

¹⁷³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/31 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนจีนเต็ก ตั้งอยู่ที่ถนนพาดสาย ตำบลถนนพาดสาย อยู่ต่อไป (2 กันยายน 2461 – 19 พฤษภาคม 2463)

¹⁷⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

นำเชื่อถือได้ต่อไป เพื่อจะรักษาคำพูดให้เป็นที่เชื่อถือได้แล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่านายซังชันเจียวก็ยังคงอยู่
เป็นครูน้อย ควรทำนุผู้จัดการจะบังคับให้เข้าสอบตามคำสั่ง จะเป็นการสมควร¹⁷⁵

ซึ่งสุดท้าย นายซังชันเจียวก็ได้เข้าสอบ แต่สอบตก ทางกระทรวงจึงให้ออกจากหน้าที่ครู
น้อยในที่สุด

ต่อไปนี้ขอยกตัวอย่างข้อสอบของนายซังชันเจียว ซึ่งเป็นข้อสอบของครูโรงเรียนจีนที่ขอ
ผ่อนผันเรียนภาษาไทยรอบ 6 เดือน

อ่านออกเสียง	ให้หัดอ่านในหนังสือแบบหัดอ่าน ก.ข.ก.กา บทที่ 10 -11 ราว 6 บรรทัด
20	
คัด	ให้เขียนสระ พยัญชนะ และคำต่อไปนี้อย่างตัวบรรจงเต็มบรรทัดคู่
เวลา 30 นาที	วะ ู โ ี เาะ ไ โอะ จ ถ ช ต ส ป ว ฮ ไบซา แม่ค้า ผ้าดำ ถังวง
10	กะลาสี ใส่เสื้อ
เขียนตามคำบอก	อ่านให้ฟังจบหนึ่งแล้วบอกให้เขียน จบแล้วทานให้
10	เรือปีะ เจ็ดตัว เสื้อผ้า ปู่เสื้อ เข้าค้า ไทหล่า ชั่วเถา เป่าปี่ ตีโล่ เข้าเจ้า ไก่แจ้ ไม้ไผ่ ใจดี กาน้ำ
สนทนาได้ตอบ	ถาม ก. { นั่งชินแซ } ชื่ออะไร
10	{ ชินแซ }
ข. อายุเท่าไร	
ค. เกิดที่เมืองไหน	
ง. เรียนหนังสือโรงเรียนไหน	
จ. เข้ามาอยู่เมืองไทยได้กี่ปีแล้ว	
ช. เป็นครูโรงเรียนไหน	
ซ. สอนอยู่ชั้นอะไร	
ฅ. มีนักเรียนกี่คน	

¹⁷⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/31 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนจีนเด็ก ตั้งอยู่ที่ถนนพาดสาย
ตำบลถนนพาดสาย อยู่ต่อไป (2 กันยายน 2461 – 19 พฤษภาคม 2463)

ณ. โรงเรียนเปิดเข้าที่นาฬิกา (หรือก็โมง)

ณ. โรงเรียนเล็กที่นาฬิกา

รวมคะแนน 50 ได้คะแนนรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ได้¹⁷⁶

นอกจากนี้ ทางกรยังได้พยายามแก้ปัญหาที่ครูจีนเป็นครูเพียงระยะสั้น ด้วยการให้ทำสัญญาจ้างครูจีน โดยนอกจากจะทำสัญญาให้ครูเป็นครูอย่างน้อย 2 ปีแล้ว ยังต้องทำสัญญาว่าจะตั้งใจเล่าเรียนภาษาไทย และมาเข้าสอบภาษาไทยตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดด้วย (ดูภาคผนวก ก.) เห็นได้จากจดหมายที่เสนาบดีกระทรวงธรรมการแจ้งความไปยังโรงเรียนแต่จิวหนึ่งจื่อเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2464

ด้วยจดหมายของท่านลงวันที่ 23 เมษายน ค.ศ. นี้ ขอจำหน่ยนางสาวเป็วเจ็งมัย ซึ่งโรงเรียนได้จ้างมาเป็นครูกำหนดปีหนึ่ง บัดนี้ครบกำหนดตามสัญญาแล้ว ออกจากหน้าที่ครูน้อยโรงเรียนแต่จิวหนึ่งจื่อนั้น ทราบแล้ว แต่ต่อไปเมื่อโรงเรียนจะรับครูน้อยอีก ถ้ายังไม่มีความรู้ภาษาไทยพอสมควรแล้ว ต้องตกลงทำสัญญาเป็นครูกันนานๆ อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 2 ปี และต้องเข้าอบรมความรู้ภาษาไทยจนได้เข้าสอบได้ภาษาไทยด้วย¹⁷⁷

การที่มีกฎหมายบังคับให้ครูน้อยต้องรู้ภาษาไทยนั้น ยังส่งผลถึงโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ด้วย ดังที่บาทหลวงคียู ครูใหญ่ของโรงเรียนบ๊วยกู่ย ได้เขียนรายงานถึง พระสังฆราชเรอเนแปร์รอส ในปี พ.ศ. 2466 ความว่า

กฎข้อบังคับต่างๆ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องโรงเรียน ที่ออกมาบังคับให้ครูทุกคนรวมทั้งครูจีนต้องรู้ภาษาไทย และทำให้เราต้องเสียเวลามากในด้านขั้นตอนการติดต่อกับทางราชการ จึงก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากมากที่ทำให้หมดกำลังใจ เราคงจะต้องมีนักบวชชายและหญิง ที่สามารถดำเนินงานบริหารโรงเรียนนี้ได้¹⁷⁸

สำหรับโรงเรียนจีนวิสามัญ แม้ว่าจะไม่มีการสอนภาษาไทยในหลายๆ โรงเรียน แต่ทางการก็กำหนดให้ครูน้อยก็ต้องมีความรู้ภาษาไทยเพียงพอตามพระราชบัญญัติเช่นกัน

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน

¹⁷⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/343 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนแต่จิวหนึ่งจื่อ จังหวัดพระนครใต้ ขอเปลี่ยนผู้จัดการและครูน้อย (18 มีนาคม 2463 – 1 กันยายน 2464)

¹⁷⁸ เรอเน แปร์รอส, อ้างแล้ว, 199.

การเปิด – ปิดโรงเรียน และย้ายโรงเรียน โดยไม่แจ้งให้ทราบ

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้ระบุเอาไว้ในมาตรา 6 ว่า “ผู้ใดจำนางจะตั้งโรงเรียนขึ้น จะต้องแจ้งความจำนงตั้งนั้นแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการก่อนที่จะเปิดโรงเรียนให้ศึกษาอย่างน้อย 2 เดือน ฯ”¹⁷⁹

กรณีที่โรงเรียนเปิด-ปิด โดยที่ไม่แจ้งให้ทราบนั้นมีเป็นจำนวนมาก ดังที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ได้เคยลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462 เกี่ยวกับการขอตั้งโรงเรียนป้วยหงวนขึ้นใหม่ ไว้ว่า

โรงเรียนจีนที่ล้มๆ ไป เด็กไม่มีทางจะไปเรียนที่ไหน เปนเหตุเกิดมีโรงเรียนตั้งลับๆ ขึ้นมากแห่ง โดยผิดพระราชบัญญัติ ตามห้ามที่นั่น เลิกไป ที่ใหม่เกิดขึ้นอีก ที่ซัดซิ่นคืออยู่เฉยๆ ก็มี เปนการยุ่งยากแก่การรักษาพระราชบัญญัติ เมื่อโรงเรียนนี้จะตั้งขึ้นได้โดยชอบพระราชบัญญัติก็ดี จะทำให้เรื่องโรงเรียนลับๆ มีน้อยไป¹⁸⁰

นอกจากนี้นายเชื้อ ไชยภักดิ์ ยังเคยให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในจดหมายที่ส่งถึงพระนิพนธ์นิติสิทธิ์ เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2468 ไว้ด้วยว่า “ความยุ่งยากของโรงเรียนจีน มักจะมีเช่นนี้เสมอมิได้ขาด ล้วนแต่เป็นความยากลำบากแก่เจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น”¹⁸¹

ขั้นตอนในการการแจ้งเตือนโรงเรียนจีนที่เปิดโดยไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติก่อนสั่งปิดโรงเรียน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้¹⁸²

1. ครั้งแรกเมื่อไปตรวจพบโรงเรียนที่ตั้งโดยไม่ได้รับอนุญาต ก็จดบันทึกลงในใบสำรวจแล้วชี้แจงด้วยปาก ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ
2. เมื่อตรวจแล้ว ก็ทำคำแนะนำครั้งที่ 1 ไปยื่นให้ปิดภายใน 7 วัน
3. เมื่อครบ 7 วันแล้ว ต้องไปตรวจดูอีกว่าปิดการสอนหรือไม่
4. ถ้าปรากฏว่าปิดหรือได้มาติดต่อไว้แล้ว ก็เป็นอันแล้วกันไป แต่ถ้ายังทำการสอนอยู่ ก็ทำคำแนะนำครั้งที่ 2 ไปยื่นให้อีก ให้หยุดทำการสอนเสียภายใน 7 วัน

¹⁷⁹ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 113.

¹⁸⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/174 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนป้วยหงวน และส่งนายเชื้อไปเป็นครู (30 เมษายน 2462 – 2 มิถุนายน 2465)

¹⁸¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1261 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนวงงยก (21 กันยายน 2468 – 15 เมษายน 2469)

¹⁸² เรื่องเดียวกัน

5. เมื่อครบ 7 วันแล้ว ต้องตรวจดูอีกว่า โรงเรียนได้ปฏิบัติตามหนังสือแนะนำครั้งที่ 2 หรือไม่
6. ถ้าเขายังคงทำการสอนอยู่ก็ทำหนังสือแนะนำครั้งที่ 3 ไปยื่นให้อีก แล้วรอฟังดูราว 7 วัน
7. เมื่อครบกำหนดแล้ว ไปตรวจดูอีก ถ้าปรากฏว่ายังขัดขึ้นอยู่ ก็รายงานต่อกระทรวงให้มีหนังสือคัดค้านต่อไป

8. เมื่อหนังสือของกระทรวงตกแล้ว ก็นำไปส่งให้และชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจ แล้วต่อจากนั้นก็จัดกันไปตามทางการ จนถึงฟ้องร้องยังศาลเป็นที่สุด

จากที่กล่าวมานี้ ถ้าคิดเป็นระยะละ 7 วัน จะต้องกินเวลาถึง 49 วัน และต้องไปติดต่อราว 7 ครั้ง และในระหว่างระยะที่ 5 - 7 นี้เอง โรงเรียนเหล่านี้ก็จะย้ายสถานที่เสียบ้าง มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ 1 - 2 ครั้ง แต่ยังไม่เสร็จธุระหรือขัดข้องบ้าง เหล่านี้ เจ้าหน้าที่ต้องเป็นฝ่ายวิ่งเต็นไปติดต่อแทบทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ โรงเรียนใดที่ดื้อจริงๆ อาจจะต้องสอนอยู่ได้ตั้งปี จึงจะค่อยถูกฟ้องร้อง¹⁸³

อย่างไรก็ตาม หากโรงเรียนใดที่จัดตั้งขึ้นก่อนที่จะได้รับอนุญาต ถ้าเจ้าหน้าที่ไปชี้แจง และทางโรงเรียนได้ปฏิบัติตามคำแนะนำ ก็จะยอมอนุโลม อนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนได้ แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ไปแนะนำ ก็ต้องปิดโรงเรียนชั่วคราวก่อน เพื่อเป็นการเคารพต่อพระราชบัญญัติ โดยผลตอบรับที่ได้มี 2 อย่างคือ

1. คือ ไม่ยอมปิดโรงเรียนตามคำสั่ง ซึ่งนำไปสู่การฟ้องร้องและลงโทษในที่สุด โดยโรงเรียนที่เกิดกรณีเช่นนี้มีหลายโรงเรียน เช่น กรณีนายเป็กเค็ง แซ่เนี้ย¹⁸⁴ สัญชาติจีนแต่จับบังคับสยาม แอบทำการสอนที่บ้านเลขที่ 3685 ในปี พ.ศ. 2468 ซึ่งทางการได้ “สั่งปิดโดยดำรงโรงเรียนไม่ยื่นแจ้งความขอดำรงตามมาตรา 5 และไม่ปิดโรงเรียนตามคำสั่ง ฟ้องศาล ลงโทษแล้ว”¹⁸⁵

2. เมื่อเจ้าหน้าที่ไปแจ้งให้หยุดการสอนประมาณ 1 - 2 ครั้ง โรงเรียนเหล่านั้นก็จะยอมปิดโดยดี แต่เมื่อไปแจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนแล้ว บางโรงเรียนก็มักจะเปิดสอนโดยทันที โดยไม่รอคำสั่งอนุญาตของเจ้าหน้าที่ โดยอ้างว่ามีผลกระทบต่อเด็กนักเรียน ก็จะถูกสั่งให้ปิดอีกครั้งหนึ่ง จนกว่าจะมีคำสั่งอนุญาตให้เปิดโรงเรียนได้อย่างเป็นทางการ

กรณีการเปิดโรงเรียนโดยไม่แจ้งให้ทราบที่น่าสนใจอีกกรณีหนึ่ง คือ กรณีการขอเพิ่มสาขาของโรงเรียนเพื่อสอนภาษาจีนของโรงเรียนพิงวิชา ซึ่งถือเป็นการกระทำเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย

¹⁸³ เรื่องเดียวกัน

¹⁸⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁸⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.4/7 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนจีน (4 กันยายน 2470 - 29 เมษายน 2474)

และในที่สุดโรงเรียนก็ต้องปิดตัวลง ตามคำขอร้องของเจ้าหน้าที่จากทางการ โดยเรื่องราวเป็นไปตามที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์เล่าไว้เมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2465 ว่า

เรื่องนี้เดิมนายโค้วโลยเล่ง¹⁸⁶ หรือนายเซ็ง¹⁸⁷ ได้เปิดโรงเรียนจีนขึ้นในตำบลศิริราชพยาบาล ตระกตันหูกวาง โดยไม่ได้รับอนุญาต ข้าพเจ้าจึงไปว่ากล่าวแนะนำให้ปิดเสีย หรือมิฉะนั้นให้จัดการให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ นายโค้วโลยเล่งจึงยอมขอผิดจะจัดการหาเงินเพื่อจ้างครูไทยไปสอน ภายหลังไม่สำเร็จจึงปิดโรงเรียน เมื่อได้จัดการถูกต้องตามพระราชบัญญัติแล้วจะเปิดสอนต่อไป ไม่ช้าก็เปิดสอนขึ้นอีก แต่ก็ไม่ได้จัดการให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ ข้าพเจ้าจึงได้ไปต่อว่าอีก นายโค้วโลยเล่งก็รับปากว่าจะปิดอีก แต่ก็ไม่ได้จัดการอย่างไร ต่อมาทราบว่าจะเมื่อเปิดสอนมาได้สักเดือนเศษ นายฟิ่ง ผั่วส่วสดี ได้ยื่นหนังสือขอเพิ่มสาขาของโรงเรียนฟิ่งวิชาออกอีกแห่งหนึ่งสำหรับสอนภาษาจีน เปิดการสอนที่ตำบลศิริราชพยาบาล เลขที่ 1134 ก็คือโรงเรียนจีนที่กล่าวแล้วนี้เอง ที่นายฟิ่ง ผั่วส่วสดี ทำเช่นนี้เป็นกรช่วยเหลือนายโค้วโลยเล่งให้ประพฤติหลีกพระราชบัญญัติ (โดยเข้าใจว่าจะหลีกได้ แต่ก็ขัดต่อพระราชบัญญัติ เบนไปไม่ได้) ข้าพเจ้าจึงไปชี้แจงว่ากล่าว นายฟิ่งจึงขอลอนรายงาน แต่โรงเรียนจีนก็หาปิดการสอนไม่ ข้าพเจ้าจึงได้ตักเตือนหลายคราว จึงได้ปิดเมื่อก่อนตรุษจีนนี้เอง แต่ก็ยังไม่ไว้ใจ เกรงว่าจะเปิดอีก จึงรอดูมา บัดนี้เห็นสถานที่โรงเรียนจัดเป็นสถานที่ค้าขายแล้ว¹⁸⁸

โรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ก็เคยทำผิดพระราชบัญญัติด้วยเช่นกัน คือ ในกรณีของโรงเรียนจีนที่ตำบลคลองเตย โรงเรียนจีนโรงเรียนนี้จัดว่าเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนโดยไม่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ ดังจดหมายที่นครบาลจังหวัดพระประแดงแจ้งมายังเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2463 ความว่า

ด้วยโรงเรียนจีน ซึ่งตั้งอยู่ในโรงสวดศพเตียน ท้องที่ตำบลคลองเตย อำเภอพระโขนง จังหวัดพระประแดง นายฟู่เลอร์ ชาตินอเมริกัน ครูสอนศาสนา ตั้งบ้านเรือนอยู่ในโรงเรียนชินซุน ถนนสารจร จังหวัดพระนคร เป็นผู้จัดการ โรงเรียนนี้สอนทั้งการศาสนาและหนังสือจีน ได้ตั้งมาก่อนใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ แต่ตั้งไม่เป็นหลักถานคือ สอนๆ หยุดๆ โดยมีนักเรียนน้อย บัดนี้มีนักเรียนมากขึ้น เวลานี้มีกว่า 10 คน สมควรจะใช้พระราชบัญญัติแก่โรงเรียนนี้ได้แล้ว ขอฝ่าเท้าได้โปรดส่งแจ้งความไปให้ผู้จัดการโรงเรียนนี้ ทราบตามระเบียบด้วย¹⁸⁹

¹⁸⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁸⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁸⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/601](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นายฟิ่ง ผั่วส่วสดี ขอลอนรายงานที่ขอเพิ่มสาขาของโรงเรียนฟิ่งวิชา ตำบลศิริราชพยาบาล (19 ธันวาคม 2462 – 21 มีนาคม 2465)

¹⁸⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/319](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ส่งความจำนงดำรงโรงเรียนในจังหวัดพระประแดง (15 – 23 พฤศจิกายน 2463)

เมื่อส่งแจ้งความจากกระทรวงศึกษาธิการไปยังผู้จัดการโรงเรียน เพื่อขอให้ดำเนินการให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ ก็ได้รับแจ้งมาว่า โรงเรียนได้ล้มเลิกไปก่อนหน้านั้นแล้ว โดยที่ไม่แจ้งให้ทราบเช่นกัน

สำหรับการปิดโรงเรียนโดยไม่แจ้งนั้น สาเหตุเท่าที่พบ เช่น ย้ายสถานที่โดยไม่แจ้งให้ทางการทราบ ทำให้ทางการไม่สามารถตามหาได้ หนีกลับไปเมืองจีน หนีการสอบความรู้ภาษาไทย เป็นต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ นอกจากถอนชื่อโรงเรียนออกจากทะเบียนเท่านั้น อย่างมากที่สุดคือ “เมื่อจะไปตั้งโรงเรียนที่ไหนอีก ตั้งความรังเกียจ”¹⁹⁰

ส่วนการย้ายสถานที่นั้น เมื่อโรงเรียนใดต้องการย้ายสถานที่ ต้องขออนุญาตกับทางการเสียก่อน ตามพระราชบัญญัติ มาตรา 15¹⁹¹ เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงจะสามารถย้ายได้ แต่หากมีเหตุจำเป็นรีบร้อนจะรายงานขออนุญาตด้วยลายลักษณ์อักษรไม่ทัน ก็ให้ขออนุญาตด้วยปากเปล่าก่อน แล้วจึงค่อยรายงานขออนุญาตอย่างลายลักษณ์อักษรในภายหลังก็ได้¹⁹² เมื่อโรงเรียนใดย้ายสถานที่โดยไม่แจ้งเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ก็จะทำเพียงแค่อัดเตือนเท่านั้น ไม่มีการลงโทษแต่อย่างใด

สาเหตุการย้ายโรงเรียนที่ทางโรงเรียนจีนมักยื่นขอย้ายนั้น มีหลายสาเหตุ อาทิเช่น เจ้าของสถานที่ต้องการพื้นที่คืน ย้ายเพราะทำเลที่ตั้งไม่ดี (เช่น ใกล้โรงมหรสพ ห่างไกลจากบ้านนักเรียนเดินทางไม่สะดวก ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก และนักเรียนก็จำเป็นต้องประกอบอาชีพของตัวเองด้วย¹⁹³) สถานที่เรียนไม่พอรองรับนักเรียนที่มีจำนวนมากขึ้น มีความจำเป็นในการซ่อมแซมสถานที่ สถานที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ตั้งติดกับโรงเรียนจีนโรงเรียนอื่น ๆ ไฟไหม้โรงเรียนเดิม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการย้ายสถานที่เพราะสถานที่ไม่ถูกสุขลักษณะหรือนักเรียนเพิ่มมากขึ้น โดยปกติเมื่อโรงเรียนแจ้งความแจ้งงานตั้งโรงเรียน ทางกระทรวงจะส่งแพทย์ไปตรวจสถานที่ หากไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น แสงสว่างไม่เพียงพอ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก สกปรก ฯลฯ ทางแพทย์จะสั่งให้แก้ไขเสีย หากแก้ไขไม่ได้ ก็ต้องหาสถานที่ใหม่ นอกจากนี้ เมื่อไปตรวจสถานที่จะมีการระบุด้วยว่าสถานที่รับนักเรียนได้ไม่เกินกี่คน หากนักเรียนเกิน ก็ต้องขยายสถานที่ หรือย้ายสถานที่เสีย

¹⁹⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1169 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลวงสิทธิฤทธิขอให้จำหน่ายโรงเรียนชุดที่ออกจากทะเบียน (28 เมษายน 2468 – 29 เมษายน 2468)

¹⁹¹ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” *ราชกิจจานุเบกษา* 35 (9 มิถุนายน 2461) : 117.

¹⁹² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1303 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนผู้ใจขอย้ายสถานที่โรงเรียน (19 พฤศจิกายน 2468 – 1 ธันวาคม 2468)

¹⁹³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1384 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ย้ายสถานที่ ร.ร. ราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (10 กุมภาพันธ์ 2469 – 3 มีนาคม 2471)

กรณีที่น่าสนใจ การย้ายสถานที่โดยไม่แจ้งให้ทางการทราบนั้น คือกรณีของโรงเรียนกงยัก¹⁹⁴ เดิมที่โรงเรียนกงยักตั้งขึ้นอย่างผิดกฎหมาย ได้ส่งคำแนะนำให้ปิดโรงเรียนเสียถึง 3 ครั้ง ก็ไม่ยอมปิด แม้มีคำสั่งจากเสนาบดีให้ปิดโรงเรียน ก็ยังไม่ยอมปิดโรงเรียน จึงบอกกับผู้จัดการว่า ถ้าไม่ปิดแต่โดยดี จะส่งฟ้องศาล ผู้จัดการทำท่าอิดเอื้อน แต่สุดท้ายก็ยอมปิดแต่โดยดี และมายื่นขอเปิดโรงเรียนตามพระราชบัญญัติ ในปี พ.ศ. 2468¹⁹⁵

ตัวอย่างของโรงเรียนจีนที่ย้ายสถานที่โดยไม่แจ้งต่อทางการที่น่าสนใจ คือ กรณีที่โรงเรียนแต่จิวหนึ่งจ้อ ย้ายสถานที่ไปสอนที่โรงเรียนซินหมินเก่า ซึ่งใกล้กับแหล่งหญิงขายบริการ เจ้าหน้าที่มาทราบเรื่องจากหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ฉบับวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2461 พาดหัวข้อความว่า “อย่าให้ตบตาเล่นได้” ความว่า

ตามข่าวที่ลงในหนังสือพิมพ์ของเราฉบับวันที่ 16 เดือนนี้เรื่องที่เจ้าหน้าที่ว่า “ไม่ควรจะอนุญาตให้” นั้น เพราะเราเห็นว่าสถานที่ที่ตั้งโรงเรียนซินหมินอยู่ก่อน มีการขัดข้องไม่สมควรจะตั้งเป็นโรงเรียนสำหรับสอนเด็กหญิงหลายประการ เช่นคือแถวที่ตั้งอยู่หน้าโรงเรียน ย่อมมีหญิงคนจรเข้าอาศัยหากินโดยทางชายกาม แลตั้งคูที่หน้าโรงเรียนก็มีน้ำโสโครก น่าจะทำให้พวกเด็กหญิงจะเกิดโรคขึ้น เราจึงได้ขอเตือนเจ้าหน้าที่ว่าอย่าให้พวกจีนใช้สถานที่นั้นเป็นโรงเรียนสอนสตรี มาบัดนี้เราได้ทราบว่าโรงเรียนเปิดการสอนแล้ว กับได้ทราบว่ายังหาได้รับอนุญาตจากกรมศึกษาธิการไม่ ทั้งโรงเรียนนั้นก็ไม่มีครูใหญ่ ผู้ที่ขอด้วยพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรด้วย จึงขอเตือนมาอีกครั้งหนึ่งว่า เจ้าพนักงานในกรมศึกษาธิการควรจะชำเลื่องดูเสียบ้าง อย่าให้ราษฎรตบตาเล่นได้ง่ายๆ ทั้งควรจะกรุณาแก่เยาวสตรีที่เปนนพลเมืองของท่าน¹⁹⁶

เดิมที ผู้จัดการโรงเรียนได้แจ้งแก่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ด้วยปากเปล่าแล้วว่าจะย้ายสถานที่โรงเรียน ทางพระนิพนธ์นิติสิทธิ์จึงบอกว่า ถ้าจะย้ายต้องทำเรื่องขออนุญาตให้ถูกต้อง จนเมื่อทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ ในชั้นแรก พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ ไม่เชื่อข่าวนี้ จนกระทั่งได้ไปเห็นกับตา จึงทราบว่าโรงเรียนย้ายไปแล้วจริงๆ ดังที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ได้ลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2461 เกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

¹⁹⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁹⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1261 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนกงยัก (21 กันยายน 2468 – 15 เมษายน 2469)

¹⁹⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/100 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนแต่จิวหนึ่งจ้อ ตั้งอยู่ที่ตึกในตรอกเลื่อนฤทธิ์ ตำบลจักรวรรดิ อำเภอจักรวรรดิ อยู่ต่อไป (23 กันยายน 2461 – 2 พฤษภาคม 2464)

ต่อมาได้ทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ว่า โรงเรียนแต่จิวหนึ่งจ้อมาสอนที่โรงเรียนชินมินแล้ว ข้าพเจ้าไม่เชื่อหนังสือพิมพ์จึงไม่ได้ไปดู เพราะกรรมการรู้ดีแล้วว่า จะย้ายต้องขออนุญาตก่อน การที่ลงข่าวเข่าในหนังสือพิมพ์คงเป็นเงินพวกหนึ่งที่ไม่กลมเกลียวกันกับกรรมการโรงเรียนนี้ เมื่อทราบว่าจะย้ายมาก็แสวงงข่าวว่าต่างๆ เมื่อข้าพเจ้าเชื่อความรู้สึกเช่นนี้ จึงไม่ไปดูให้เห็นความเท็จจริงอย่างไรทันที ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบที่ไปเชื่อความรู้สึกแน่ใจมากกว่าตาไปได้เห็น ครั้นราชการต้องการจะทราบแน่ ข้าพเจ้าจึงได้ไปดู ปรากฏว่าโรงเรียนแต่จิวหนึ่งจ้อมาสอนจริงแต่วันที่ 11 มกราคม วันที่ 21 มกราคมนี้ได้พบนายตันบ้วยโฮ่ แกล้งถามว่าจริงหรือตามที่หนังสือพิมพ์ลงข่าว เขาตอบว่าไม่จริง ข้าพเจ้าบอกว่า ขอให้ไปลงข่าวแก่เสีย วันที่ 22 มกราคม ข้าพเจ้าไปที่โรงเรียนชินหมิน มีนักเรียนมาถึงโรงเรียน ครูบอกกลับหมด โรงเรียนเพิ่งเปิดแต่นั้น¹⁹⁷

ผู้จัดการได้ขอให้เจ้าหน้าที่ผ่อนผันให้เปิดโรงเรียนได้ชั่วคราว 50 วัน และจะชดเชยยาว 20 ไร่ หน้าโรงเรียน เพื่อไม่ให้เป็นที่แห่งของสิ่งโสโครก เจ้าหน้าที่จึงได้อนุญาต เมื่อไปขออนุญาตชดเชยต่อกรมตำรวจนครบาลจนได้รับใบอนุญาตแล้ว แต่เมื่อจะชดเชยจริง ตำรวจนครบาลกลับบอกว่า ที่ตรงนี้จะถมทำเป็นถนน ในที่สุด โรงเรียนจึงต้องคืนใบอนุญาตให้กับกรมตำรวจ ส่วนทางกระทรวงธรรมการ ก็ยอมให้โรงเรียนตั้งอยู่ที่โรงเรียนชินหมินเก่าต่อเป็นเวลา 6 เดือน ระหว่างที่หาสถานที่ใหม่ ยกเว้นแต่หากมีการถมถนนเสร็จภายในเวลาที่ผ่อนผัน ก็ขออนุญาตให้โรงเรียนตั้งอยู่ที่เดิมได้ต่อไป

การเรียนการสอนในโรงเรียนจีนที่ขัดแย้งกับพระราชบัญญัติ

ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์โดยกำหนดให้โรงเรียนจีนจะต้องสอนวิชาภาษาไทย และวิชาอื่นๆ ตามพระราชบัญญัติ มาตรา 14 ซึ่งวิชาที่ว่าก็คือ “ให้ศึกษาน่าที่พลเมืองดี ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์เป็นอย่างน้อย”¹⁹⁸

เมื่อใดที่โรงเรียนจีนแจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนขึ้น จะต้องแจ้งด้วยว่า จะให้ใครเป็นผู้สอนวิชาตามพระราชบัญญัติ เพื่อที่ทางการจะได้ดูว่าเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือหรือไว้วางใจได้หรือไม่ และผู้จัดการต้องรับรองด้วยว่าจะให้เด็กนักเรียนเรียนวิชาตามพระราชบัญญัติเหล่านี้ทุกวัน วันละไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมง พร้อมกับเสนอหลักฐานเป็นตารางสอนให้แก่ทางการด้วย

พระนิพนธ์นิติสิทธิ์เคยกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2466 ว่า

¹⁹⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁹⁸ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 116 – 117.

โรงเรียนจีนกำลังคอยมองดูกันว่า โรงเรียนไหนได้จัดการสอนวิชาตามพระราชบัญญัติ กำหนดเวลาสอนเท่าไรในสัปดาห์หนึ่ง เท่าที่ได้เห็นมา มีเวลาเรียนน้อย เมื่อนักเรียนเรียนจบชั้นของ โรงเรียนแล้วออกไป เห็นว่าความรู้ภาษาไทยรู้ไปไม่พอสมควรตามพระราชบัญญัติ ในแขวงพระนครได้ กำลังติดต่อกับผู้จัดการโรงเรียนจีน ขอให้ทำตารางสอนวิชาที่มีตามมาตรวจ เป็นการต่างแขวงต่างจัด กันอยู่ เห็นว่าควรมีการประชุมพนักงานหรือกันในเรื่องจัดโรงเรียนจีน ตกลงในที่ประชุมแล้วจะได้ไป จัดให้เหมือนกัน¹⁹⁹

และจากการประชุมในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2467 ก็ได้ตกลงกันว่า จะให้โรงเรียนจีน เรียนภาษาไทยชั้นละไม่น้อยกว่า 8 ชั่วโมงต่อสัปดาห์²⁰⁰

จากหลักฐานที่ปรากฏ ในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469 นอกจากกรณีของโรงเรียนเหลืองแสงที่ เคยกล่าวถึงในบทนำ ก็ไม่พบหลักฐานการต่อต้านเรื่องนี้อย่างเด่นชัด

สิ่งที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ ในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469 แม้จะไม่พบหลักฐานที่ เจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการพูดถึงลัทธิชาตินิยมจีนในโรงเรียนเลย แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้ระบุไว้ในมาตรา 25 (5) ว่า เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจสั่งปิดโรงเรียนได้ “ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการศึกษา ว่าผู้จัดการโรงเรียนก็ดี ครูใหญ่ก็ดี มิได้นำพาบทพระราชบัญญัตินี้ ในข้อที่บังคับให้สอนภาษาไทย ให้พร่ำสอนความรัก แลความรู้ภูมิประเทศสยาม ถวายยังขึ้นใช้สมุดหนังสือต้องห้าม แลผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำท้วง ทักตักเตือนเปนลายลักษณ์อักษรให้ปฏิบัติตามบทพระราชบัญญัติภายในกำหนด 1 เดือนแล้ว ก็ ยังมิได้ทำตามนั้น”²⁰¹

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานว่า โรงเรียนจีนนั้นถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่ลัทธิทางการเมือง ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นสถานที่ให้การศึกษาและเผยแพร่เรื่องชาตินิยมจีนสู่เยาวชนจีนเท่านั้น แต่ยังเป็นที่จัดประชุม ที่เก็บเอกสารต่างๆ และที่แฝงตัวของสมาชิกในฐานะครูหรือผู้จัดการโรงเรียน หรือแม้แต่ในฐานะผู้อาศัยในโรงเรียนด้วย ดังเช่นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2467 ได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการโรงเรียนป้วยเองขึ้น กรรมการส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะเป็นกรรมการ สภาพ ดังกล่าวทำให้ปัญญาชนคนหนุ่มกลุ่มหนึ่งทนเห็นสภาพไม่ได้ จึงได้เข้ามาจัดการแก้ปัญหาด้วย

¹⁹⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/837 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนยะตี ขอจ้างตั้งโรงเรียนขึ้น (30 มกราคม 2466 – 31 มกราคม 2466)

²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน

²⁰¹ “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461,” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 122.

การตั้งคณะกรรมการบริหารขึ้นมาทำกิจกรรมให้กับโรงเรียนป่วยเอง โดยมีเฮงไป๋โซย²⁰² เป็นประธานในที่ประชุม ซึ่งนายเฮงไป๋โซย เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์สังกัดฝ่ายคอมมิวนิสต์ในก๊กมินตั๋ง²⁰³

จากหลักฐานยังพบอีกว่ามีตัวอย่างของเด็กนักเรียนจีนที่ใช้ความรุนแรง อันเนื่องมาจากการสั่งสอนลัทธิชาตินิยมจีนในโรงเรียนเป็นเหตุ ดังเช่นกรณีที่นักเรียนโรงเรียนป่วยเองจำนวนหนึ่งได้เข้าทำลายสินค้าญี่ปุ่น ในปี พ.ศ. 2468 ทำให้ทางการต้องมีคำสั่งยุติการเคลื่อนไหวดังกล่าว²⁰⁴

เรื่องความรุนแรงของนักเรียนอันเกิดจากลัทธิชาตินิยมนั้น ยังได้ลุกลามไปถึงโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ด้วย ดังที่บาทหลวงคิยู ครูใหญ่โรงเรียนบ๊วยกู่ ได้เขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ต้งฮั่ว²⁰⁵ เกี่ยวกับเรื่องที่นักเรียนจีนพร้อมใจกันหยุดเรียน ลงวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2469 ความว่า

เมื่อวันที่ 23 เดือนนี้ ขณะเมื่อบาทหลวงคิยูครูใหญ่กำลังคอยเวลาที่จะเข้าไปสอนในโรงเรียนนั้น ท่านได้เห็นเด็กนักเรียนคนหนึ่งอายุประมาณ 14 – 15 ปีถือธงเดินออกมาจากห้องเรียนพลางบอกว่า หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่า เนื่องจากที่จีนตีได้เมืองเซียงไฮ้แตก นักเรียนต้องชกธงและหยุดเรียน บาทหลวงคิยูเห็นดังนั้นก็ว่า โรงเรียนไม่ใช่สำนักนักการเมืองที่จะชกธงและปิดโรงเรียน เพราะเหตุเรื่องนี้อย่าหยุดเลย รีบเข้าเรียนใหม่เถิด พลางท่านเอารังจากมือนักเรียนผู้นั้นเก็บไว้ แล้วเด็กก็เข้าเรียนตามปกติทุกวัน โรงเรียนหาได้ปิดไม่²⁰⁶

ในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2469 นักเรียนที่กล่าวมาข้างต้น พร้อมด้วยนักเรียนอายุตั้งแต่ 10 ขวบถึง 14 ปีอีก 7 คนได้เริ่มการประท้วง พวกนักเลิกการเรียนในตอนบ่ายวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2469 ไม่ยอมเข้าห้องเรียน ไกลไปเล่นที่หน้าโบสถ์ บาทหลวงคิยูจึงได้ไปแจ้งความให้ผู้ปกครองของนักเรียนสองคน²⁰⁷ ทราบว่า เมื่อนักเรียนไม่ยอมเชื่อฟังขึ้นหยุดเรียนเมื่อห้ามมิให้หยุดเช่นนี้ ก็รับเป็นนักเรียนต่อไปไม่ได้ เมื่อมารดาของนักเรียนคนหนึ่งทั้งสองคนนั้นทราบเหตุเช่นนี้แล้ว

²⁰² เฮงไป๋โซย (王步先) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวังปู้เซี่ยน

²⁰³ หจช. ร.7 ม.18/1 และ หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปี โรงเรียนผยอง (กรุงเทพฯ, 2523) (ภาษาจีน) [อ้างจาก เออิจิ มุราซึมา, การเมืองจีนสยาม, แปลโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 76.]

²⁰⁴ เออิจิ มุราซึมา, อ้างแล้ว, 3.

²⁰⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²⁰⁶ หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 000074 แฟ้มที่ 2 เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มาวีเยเซฟ แปร์รอส เรื่องโรงเรียนบ๊วยกู่ วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ (ค.ศ. 1926 – 1929)

²⁰⁷ เรื่องเดียวกัน

ก็ร่วมกับท่านผู้มีอุปการะคุณต่อโรงเรียนหลายคนมาอ่อนวอนต่อบาทหลวงคิยู ขอให้อย่าไล่ออกจากโรงเรียน บาทหลวงคิยูก็ยินยอม ส่วนนักเรียนแปดคน²⁰⁸ นั้นหาได้ยอมรับผิดไม่ พวกเขากลับเดินกลับบ้าน

นอกจากนี้ ในหนังสือสัญญาจ้างครู ยังมีข้อที่ระบุไว้ว่า ห้ามสอนวิชาที่ผิดแปลกไปจากที่ผู้จัดการมอบหมายหรือเสียมสอนให้นักเรียนประพฤติในทางที่มีชอบด้วยลักษณะพลเมืองดีโดยเจตนา (ดู ภาคผนวก ก.)

จากหลักฐานที่กล่าวถึงทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนจีนนอกจากมีจุดมุ่งหมายเพื่อความรู้อย่างสมัยใหม่แก่กุลบุตรและกุลธิดาชาวจีน เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยแล้ว ยังมีเป้าหมายสำคัญในการสอนภาษาจีนและสอนลัทธิชาตินิยมจีน เพื่อรักษาความเป็นจีนเอาไว้ให้คงอยู่ ไม่ให้ถูกกลืนไปกับคนไทย ซึ่งทำให้รัฐบาลสยามเกิดความไม่ไว้วางใจ กลัวว่าจะสูญเสียพลเมืองที่ขับเคลื่อนระบบทางเศรษฐกิจในสยามไป

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลสยาม จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เพื่อให้การจัดตั้งโรงเรียนจีนของชาวจีนเป็นไปด้วยความลำบากมากขึ้น อันเนื่องมาจากกฎข้อบังคับต่างๆ ที่รัฐบาลกำหนดไว้ รวมถึงพยายามกลืนให้ชาวจีนกลายเป็นชาวสยามโดยการบังคับให้มีการสอนภาษาไทยภายในโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า ลัทธิชาตินิยมไทยที่เฟื่องฟูในขณะนั้น มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐบาลสยาม

การที่โรงเรียนจีนหลายพากันเปิดโรงเรียนอย่างลับๆ โดยไม่แจ้งทางการ รวมถึงพยายามหลีกเลี่ยงกฎหมายต่างๆ เพราะไม่ต้องการสอนภาษาไทยและวิชาตามพระราชบัญญัติ รวมถึงต้องการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมจีนให้กับลูกหลานชาวจีนนั่นเอง เป็นเหตุให้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา ทางการสยามได้เข้มงวดกวัดขั้นกับโรงเรียนจีนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการเรียนการสอนในโรงเรียนจีน เห็นได้จากการออกพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

²⁰⁸ เรื่องเดียวกัน

ภาพถ่ายโรงเรียนจีนต่างๆ เข้าร่วมงานไว้อาลัยสุนยัตเซน โดยจัดขึ้นที่โรงเรียนป้วยเอง
 ถ่ายเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2468 (แปลโดยผู้เขียน)
 (สังเกตว่าบนกำแพงมีตัวอักษรจีนที่เขียนว่า **“精神不死”** ซึ่งมีความหมายว่า **“จิตวิญญาณไม่มีวันตาย”**)
 (ที่มา: ร.ร.เผยอิง : 1920 - 1980. ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2470 – 2475

ในบทนี้ จะสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ต่อเนื่องมาจากปี พ.ศ. 2469 ทั้งความเปลี่ยนแปลงในประเทศจีน ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญ คือ ความแตกแยกระหว่างพรรคก๊กมินตั๋ง และพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งส่งผลต่อความแตกแยกระหว่างสาขาของทั้งสองพรรคในสยามด้วย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา รัฐบาลสยามได้มีความพยายามที่จะเข้าไปควบคุมและแก้ไขปัญหาชาวจีน โดยเฉพาะการเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองอันไม่พึงประสงค์ของชาวจีน โรงเรียนจีนจึงเป็นหนึ่งในสถานที่ที่ถูกจับตามองมากที่สุดของรัฐบาลไทย

ในบทนี้ยังจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับภาคส่วนอื่นๆ ของสังคมด้วย เพื่อให้มองเห็นโรงเรียนจีนในฐานะส่วนหนึ่งของสังคมได้อย่างมีมิติและรอบด้าน

4.1 บริบททางสังคมและการเมือง

4.1.1 สถานการณ์ในประเทศจีน : ความขัดแย้งภายในพรรคก๊กมินตั๋ง

ระหว่างที่สงครามปราบขุนศึกกำลังดำเนินอยู่นั้น พรรคก๊กมินตั๋งก็เกิดความแตกแยกภายในพรรค โดยแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ระหว่างฝ่ายที่เป็นพันธมิตรกับพรรคคอมมิวนิสต์ (ฝ่ายซ้าย) กับฝ่ายที่มีความเห็นในทางตรงกันข้าม (ฝ่ายขวา) เจียงไคเช็คซึ่งเป็นฝ่ายขวาได้พยายามหาทางกำจัดผู้ที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกับตน รวมถึงพรรคคอมมิวนิสต์ด้วย แม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จะทำประโยชน์ให้กับพรรคก๊กมินตั๋งในการปฏิวัติก็ตาม

เหตุการณ์หนึ่งที่สำคัญคือ สหภาพแรงงานในเซี่ยงไฮ้ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนดำเนินการประท้วงพร้อมอาวุธต่อต้านขุนศึกในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 และให้ความสนับสนุนต่อกองทัพของพรรคก๊กมินตั๋งที่กำลังจะมาถึงเซี่ยงไฮ้ เมื่อเจียงไคเช็คเข้าเมืองเซี่ยงไฮ้ได้ ก็ประกาศยกย่องสหภาพแรงงาน แต่ในเดือนเมษายนปีเดียวกัน เจียงไคเช็คกลับใช้กำลังโจมตีสหภาพแรงงานและคนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจนเกิดการนองเลือดในเซี่ยงไฮ้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลของพรรคก๊กมินตั๋งที่อยู่นิ่งจึงสั่งปลดเจียงไคเช็คออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพ เจียงไคเช็คที่มีกองทัพอยู่ในมือจึงออกไปตั้งรัฐบาลที่เมืองนานกิง ภายหลังจากที่ถูกปลดจากตำแหน่งเพียงวันเดียว แต่ต่อมาไม่นาน รัฐบาลที่อยู่นิ่งก็แยกทางกับพรรคคอมมิวนิสต์และกลับไปรวมกับรัฐบาลที่นานกิง เจียงไคเช็คได้ตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพอีกครั้งหนึ่ง และรัฐบาลที่อยู่นิ่งยุบลงในปี พ.ศ. 2471

ต่อมาในปีเดียวกัน เจียงไคเช็คยกทัพขึ้นไปเพื่อยึดเอาดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากขุนศึก ญี่ปุ่นส่งทัพของตนมายึดเมืองจีหนาน (济南市) เพื่อขัดขวางกองทัพของเจียงไคเช็ค ทั้ง

สองฝ่ายประทะกันอย่างรุนแรง ทหารญี่ปุ่นใช้ปืนยิงทหารจีนและชาวบ้านล้มตายหลายคน วันที่ 3 พฤษภาคม ทหารญี่ปุ่นบุกโจมตีฝ่ายจีน สังหารผู้เจรจาพิเศษทางการทูตประจำมณฑลชานตงของรัฐบาลก๊กมินตั๋งและข้าราชการอื่นๆ รวม 17 คน ปล้นสะดมชาวบ้าน ช่มชืดหญิงจีน เช่นฆ่าชาวเมืองจีหนานราว 5,000 คน เหตุการณ์นี้ถูกเรียกว่า “โศกนาฏกรรมจีหนาน” (五三惨案)

อย่างไรก็ดี ในที่สุด เจียงไคเช็คก็สามารถปราบขุนศึกต่างๆ และทำให้ประเทศจีนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้สำเร็จ (ในระดับหนึ่ง) ในปี พ.ศ. 2471 และให้เมืองนานกิงเป็นเมืองหลวง

แต่กระนั้น เจียงไคเช็คก็ยังคงเผชิญปัญหาความวุ่นวายต่างๆ ภายในประเทศ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาจากขุนศึกที่ยังตกค้างอยู่บางกลุ่ม ซึ่งแม้จะแสดงว่ายอมให้ความร่วมมือกับรัฐบาลของเจียงไคเช็ค แต่ก็จะไม่ยอมให้รัฐบาลทำการใดๆ ที่ตนต้องเสียประโยชน์

2. ปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคก๊กมินตั๋ง สมาชิกพรรคบางคนประกาศตัวเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลเจียงไคเช็ค เพราะไม่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาล

3. การปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ หลังจากที่เจียงไคเช็คได้สังหารผู้ที่เป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์และสมาชิกพรรคก๊กมินตั๋งที่มีความคิดเอนเอียงไปทางคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมาก พวกเขาจึงหลบหนีไปตั้งมั่นอยู่ที่ภูเขาจิงกัง (井冈山) ซึ่งเป็นเขตรอยต่อระหว่างมณฑลหูหนาน (湖南省) และมณฑลเจียงซี (江西省) ในปี พ.ศ. 2471 และจะเป็นฐานที่มั่นในการทำสงครามปฏิวัติระยะยาว¹ เตรียมการต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยยึดชาวนาเป็นหลักกำลังสำคัญในการปฏิวัติ ต่อมาได้มีการย้ายฐานที่มั่นไปอยู่ที่เมืองรู่จิน (瑞金市) ในปี พ.ศ. 2474 อยู่บริเวณพรมแดนมณฑลเจียงซี และมณฑลฮกเกี้ยน

หลังจากนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ทยอยสร้างฐานที่มั่นจนมีมากกว่า 10 แห่ง และตั้งกองทหารแดง (红军) นับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2473 เป็นต้นมา เจียงไคเช็คได้พยายามโจมตีฐานที่มั่นของพรรคคอมมิวนิสต์จีน แต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2476 เจียงไคเช็คได้ระดมพลถึง 1 ล้านคนเข้าโจมตีฐานที่มั่นที่เมืองรู่จินแตก ทำให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ต้องตีฝ่าวงล้อมและ “เดินทัพทางไกล” (长征) ไปตั้งฐานที่มั่นที่เมืองเหียนอาน (延安市) มณฑลชานซี (陕西省)

4. การรุกรานของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นนั้นจ้องที่จะยึดครองดินแดนของจีนมาตลอด ในปี พ.ศ. 2474 กองทหารญี่ปุ่นได้สร้างสถานการณ์ระเบิดเส้นทางรถไฟสายแมนจูเรียได้ขาด แล้วกล่าวหาว่าเป็นการกระทำของจีน พร้อมเข้าโจมตีเมืองเสิ่นหยาง (沈阳市 หรือที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า “มุกเดน” Mukden) กองทัพจีนได้รับคำสั่งห้ามต่อต้าน เมืองเสิ่นหยางจึงถูกยึดในวันรุ่งขึ้น ต่อมาญี่ปุ่นก็สามารถยึดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนไว้ได้ทั้งหมด² ในปี พ.ศ. 2475 รัฐบาลญี่ปุ่นก็

¹ ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2547), 924.

² ได้แก่ มณฑลเหลียวหนิง (辽宁省) มณฑลจี๋หลิน (吉林省) และมณฑลเฮยหลงเจียง (黑龙江省)

ได้จัดตั้งรัฐแมนจูกุว (Manchukuo หรือที่ในภาษาจีนกลางเรียกว่า “หม่านจูกุว” 滿洲国) ขึ้นในเขตที่ตนเองยึดครองได้ โดยยกให้ญี่ปุ่นเป็นกษัตริย์อีกครั้งหนึ่ง แต่เจียงไคเช็คกลับให้ความสนใจในการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์จีนมากกว่าขับไล่ญี่ปุ่นออกนอกประเทศ มีสมาชิกของพรรคก๊กมินตั๋งพยายามเสนอให้เจียงไคเช็คร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อต้านญี่ปุ่น แต่เจียงไคเช็คไม่สนใจ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2479 เจียงไคเช็คถูกกดดันและบีบบังคับให้ยอมร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อต้านญี่ปุ่น

4.1.2 กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนในสยาม : ความแตกแยกระหว่างฝ่ายพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ในสยาม

เมื่อเกิดความแตกแยกในประเทศจีน ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคก๊กมินตั๋ง รวมถึงความแตกแยกภายในพรรคก๊กมินตั๋งเองระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวา ราว พ.ศ. 2470 เหตุการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบมาถึงการเมืองของชาวจีนในสยามด้วย พรรคก๊กมินตั๋งฝ่ายขวาในสยามได้คัดชื่อฝ่ายสาขาที่ 2 ออกจากพรรคก๊กมินตั๋งขอหาเป็นคอมมิวนิสต์ มีการลงบทความโต้ตอบกันทางหน้าหนังสือพิมพ์จีน ในที่สุด ทั้งพรรคคอมมิวนิสต์และพรรคก๊กมินตั๋งในสยามต่างก็ประกอบกิจกรรมทางการเมืองอย่างเป็นเอกเทศ แยกจากกันโดยเด็ดขาด นับแต่นั้นเป็นต้นมา

ฝ่ายพรรคก๊กมินตั๋งในสยาม หลังจากเกิดโศกนาฏกรรมในเมืองจีหนาน พ.ศ. 2471 ก็ได้มีการเคลื่อนไหวรณรงค์ให้คว่ำบาตรสินค้าญี่ปุ่นอย่างรุนแรง ซึ่งส่งผลให้การค้าระหว่างสยามกับญี่ปุ่นพลอยหยุดชะงักไปด้วย โดยการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นได้ดำเนินไปจนถึงปี พ.ศ. 2472 จึงได้ยุติลง

ต่อมา ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2472 ทางพรรคก๊กมินตั๋งในประเทศสยามได้จัดพิธีรำลึกถึงศูนย์ตเซนที่สมาคมจงหัว โดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลสยาม เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงได้เข้าไปบังคับให้ยุติพิธีดังกล่าว และทำการตรวจค้นจนพบเอกสารเกี่ยวกับพรรคก๊กมินตั๋ง ซึ่งมีข้อมูลว่ายังมีกิ่งสาขาของพรรคอีก 38 สาขา ตำรวจไทยจึงปราบปรามพรรคก๊กมินตั๋งเป็นการใหญ่ ทำให้สมาชิกพรรคต้องหลบลงใต้ดินจนหมดสิ้น กิจกรรมของพรรคแทบจะยุติลงโดยสิ้นเชิง

ในฝ่ายของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในสยาม เมื่อในประเทศจีนเริ่มมีการปราบปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์หลายคนจึงต้องหลบหนีมายังต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงสยามด้วย มีการตั้งองค์กรต่างๆ ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ขึ้นหลายองค์กร การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในสยามเริ่มคึกคักขึ้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2472 เป็นต้นมา มีการแจกใบปลิวเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งภาษาจีน ภาษาไทย และ

ภาษาอังกฤษ เมื่อถูกรัฐบาลสยามจับกุมปราบปรามได้ ชาวความเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ก็หายไป จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครอง

4.1.3 นโยบายการควบคุมคนจีนของรัฐบาลสยาม ในสมัยรัชกาลที่ 7

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีความกังวลเรื่องชาวจีนที่พยายามรักษาความเป็นจีนไว้ และไม่ยอมถูกกลืนเป็นพลเมืองสยามเช่นเดียวกับในรัชกาลก่อน เพราะทำให้สยามสูญเสียพลเมืองที่ดีไป ดังที่ปรากฏในพระราชบันทึก (Memorandum) ของพระองค์ ที่ทรงมีถึงพระยากัลยาณไมตรี หรือ ฟรานซิส บี แซयर (Francis B. Sayre) ลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 ตอนหนึ่งว่า

ปัญหาอีกประการหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่ามีสำคัญ ก็คือปัญหาชาวจีน ชาวจีนมีประโยชน์ในสยามอยู่มาก ในอดีตพวกเขาได้แต่งงานกับหญิงไทย และได้กลายเป็นพลเมืองสยามที่ดี ยิ่ง แต่นับเนื่องที่ได้เกิดปฏิวัติจีนขึ้น ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมา ขณะนี้ชาวจีนได้นำภรรยามาจากเมืองจีน และมีเจตนาที่จะเป็นจีนต่อไป พวกเขาได้สร้างโรงเรียนเพื่อสอนภาษาจีนแต่เพียงอย่างเดียว สภาพความยุ่งยากที่เกิดขึ้นนี้ เราจะสูญเสียแหล่งที่มาของพลเมืองที่ดีและขยันไป พร้อมกันนี้ ความคิดใหม่จากจีนแทรกแซงเข้ามาก็เป็นภัยที่ซ่อนตัวอยู่ มีบางสิ่งที่จะสามารถทำให้ชาวจีนกลายเป็นชาวสยามดังเช่นอดีตหรือไม่³

ด้วยเหตุนี้เอง แม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 7 ทางประเทศจีนจะมีความพยายามในการส่งทูตเข้ามาเจรจาทำสัญญาพระราชไมตรี แต่ทางสยามก็ปฏิเสธมาตลอดจนถึงสิ้นสุดการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยให้เหตุผลเช่นเดิมคือ ความไม่สงบในประเทศจีนและชาวจีนในสยามก็ได้รับสิทธิและการปกครองเสมือนพลเมืองสยามอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นต้องทำสัญญาพระราชไมตรีต่อกันอีก

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงตระหนักถึงภัยทางการเมืองที่มาจากชาวจีนเช่นเดียวกัน ทำให้พระองค์ดำเนินนโยบายเป็น 2 แนวทาง แนวทางหนึ่งคือการประกาศใช้กฎหมายเพื่อจัดการกับปัญหาชาวจีน เช่น

³ หจช.สบ.2.47/32, "Problem of Siam," พระราชบันทึกของ ร.7, ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 1926 (พ.ศ. 2469) [อ้างจากและแปลโดย เออิจิ มูราชิม่า, การเมืองจีนสยาม, แปลโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 17.

1. พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2470 ประกาศใช้เพื่อให้อำนาจแก่รัฐบาลในการกำหนดจำนวนชาวต่างชาติที่เข้าเมืองแต่ละปี⁴ และเป็นการป้องกันคนต่างด้าวไม่ให้เข้ามาเผยแพร่ลัทธิการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2474 ยังได้แก้ไขพระราชบัญญัติเพิ่มเติมให้เข้มงวดขึ้น โดยกำหนดให้คนต่างด้าวที่จะเข้ามายังสยาม ต้องเสียค่าธรรมเนียมการออกไปสำคัญและรูปพรรณในการเข้าเมืองเป็นเงิน 10 บาท ค่าใบอนุญาตให้กลับเข้าประเทศเป็นเงิน 5 บาท ในขณะที่พระราชบัญญัติฉบับปี พ.ศ. 2470 จะเสียค่าธรรมเนียมการออกไปสำคัญและรูปพรรณในการเข้าเมืองเป็นเงิน 4 บาทเท่านั้น⁵

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการเนรเทศ พ.ศ. 2474 ประกาศใช้เพื่อควบคุมคนต่างด้าวที่ไม่พึงประสงค์และมักเกี่ยวข้องกับกบฏเมือง โดยการเนรเทศนี้ครอบคลุมทั้งฝ่ายคอมมิวนิสต์และก๊กมินตั๋ง⁶

นอกจากนี้ ยังมีการประกาศแก้ไขพระราชบัญญัติเพิ่มเติมด้วย เช่น พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ในอีกด้านหนึ่งก็ทรงเน้นนโยบายแบบผสมกลมกลืนระหว่างชาวจีนและชาวไทย สร้างความผูกพันทางสายโลหิต และสำนึกร่วม โดยไม่ทรงถือว่าชาวจีนเป็นชาวต่างประเทศ พยายามผนวกชาวจีนเข้ามาอยู่ใต้การปกครองอย่างละมุนละม่อม ทรงตระหนักดีว่า การตั้งข้อรังเกียจเด็ดขันธ์ชาวจีนดังเช่นในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้นไม่ก่อให้เกิดผลดีแต่ประการใด⁷ เห็นได้ชัดจากการเสด็จเยือนโรงเรียนจีนของพระองค์ ในปี พ.ศ. 2470

4.2 สภาพของโรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2470 – 2475

4.2.1 พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470

ในช่วงนี้เอง ได้มีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470 โดยแทรกบทบัญญัติในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ในมาตรา 25 ซึ่งว่าด้วยกรณีต่างๆ ที่เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจสั่งให้ปิดโรงเรียนได้ โดยแทรกต่อจากมาตรา 25 (5) ด้วยความว่าดังนี้

⁴ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475 – 2500” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), 15 – 16.

⁵ เต็มพร ศรสวรรณ, “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438 – 2475” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), 221 – 222.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 222.

⁷ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อ้างแล้ว, 15.

5 ก. ถ้าปรากฏว่ามีการสอนภาษาเตรียมจะสอนลัทธิศาสนาแบบแผนทางการเมือง ภาษาเศรษฐกิจ ในโรงเรียนใด ด้วยเจตนาถากำหนดว่าจะให้เกิดความเกลียดชังศาสนาหมิ่นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฤๅต่อ รัฐบาลฤๅต่อราชการแผ่นดินก็ดี ฤๅจะให้มีการเปลี่ยนในรัฐบาลฤๅพระราชกำหนดกฎหมายด้วยใช้ กำลังบังคับฤๅกระทำร้ายก็ดี ฤๅจะให้คนทั้งหลายเกิดความไม่พอใจและกระด้างกระเดื่องถึงอาจเกิด เหตุร้ายในแผ่นดินของท่านได้ก็ดี ฤๅจะกวนให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระวางคนต่างชั้นกันก็ดี ฤๅจะยุ ยงให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี

ให้ใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้นับตั้งแต่วันที่ได้ออกประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป⁸

จากความข้างต้นนี้ หมายความว่า หากโรงเรียนใดทำผิดตามพระราชบัญญัติที่เพิ่มเติมขึ้น นี้ ด้วยการสอนลัทธิการเมืองภายในโรงเรียน เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะมีอำนาจสั่งปิดโรงเรียน ได้

เหตุที่ต้องออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมฉบับนี้ เป็นเพราะว่า พระราชบัญญัติโรงเรียน ราษฎร พ.ศ. 2461 มีจุดมุ่งหมายที่จะให้โรงเรียนจีนมีการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียน รวมถึง ให้ครูจีนนั้นมีความรู้ภาษาไทยเป็นหลัก มากกว่าที่จะควบคุมเรื่องการสอนลัทธิการเมือง ซึ่งปรากฏ ให้เห็นชัดขึ้นตั้งแต่ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6

การแก้ไขพระราชบัญญัติในครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงภัยอันตรายจากลัทธิการเมืองมากขึ้นกว่าในรัชกาลก่อน ซึ่งผลจากพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ จะเป็นการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการในการควบคุมการเรียนการสอนใน โรงเรียนจีนมากขึ้น และยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิการเมืองจีนที่มีต่อโรงเรียนจีนผ่าน เหตุการณ์ต่างๆ มากกว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 ด้วย

4.2.2 โรงเรียนจีนที่สำคัญในช่วง พ.ศ. 2470 - 2475

ในช่วงปี พ.ศ. 2470 – 2475 มีโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์อีกเพียงหนึ่งโรงเรียนที่ก่อตั้ง ขึ้นใหม่ คือ โรงเรียนจีนกงที่ 2⁹ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2473 มีนายอาดัม เฟนเนอร์ โครเอสเบก (A. F. Groesbeck) สัญชาติอเมริกันบังคับอเมริกา เป็นผู้จัดการ และนายหนู ชวงดารา เป็นครูใหญ่

⁸ “พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470,” ราชกิจจานุเบกษา 44 (5 กันยายน 2470) : 176 – 177.

⁹ จีนกง (真光) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เจินกง

เป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้ความดูแลของคณะแบปติสต์¹⁰ นิกายโปรเตสแตนต์ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในใบแจ้งความจำนงของตั้งโรงเรียน ไม่มีระบุว่าสอนศาสนาเช่นกัน ต่อมาโรงเรียนนี้ได้มีการย้ายสถานที่ตั้งโรงเรียน “เพื่อให้เป็นสถานที่เล่าเรียนศูนย์กลางของคริสตชนิกชนไปมาสดวก”¹¹

นอกจากนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2470 – 2475 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนสตรีจีนขึ้นอีก 3 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสตรีกินหว่า¹² ของชาวจีนกวางตุ้ง ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2470 โรงเรียนซุนชิน (ครั้งที่ 2)¹³ ซึ่งเป็นโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ของคณะเพรสไบทีเรียนอเมริกัน และโรงเรียนสุขเด็ก¹⁴ ของชาวจีนแต้จิ๋ว ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2472

4.2.3. ความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนจีนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา ก็ได้ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนจีน ดังต่อไปนี้

ก. สัญชาติของผู้จัดการโรงเรียน

มีข้อสังเกตว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา ได้เริ่มมีผู้จัดการชาวไทยก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นเอง และมีเป็นจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจากชาวจีนแต้จิ๋ว (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 114) แต่เมื่อสังเกตจากรายชื่อของผู้จัดการโรงเรียน จะยังเป็นชื่อที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นชาวจีนอยู่ จึงเข้าใจว่าเป็นการเปลี่ยนสัญชาติเช่นเดียวกับ นายอึ้งเลียงซอ อึ้งเจริญ ที่ได้กล่าวถึงในบทที่แล้ว อาจเป็นเพราะโรงเรียนจีนที่มีผู้จัดการสัญชาติจีนกำลังถูกจับตามองจากรัฐบาลสยามเป็นพิเศษในเรื่องการเผยแพร่ลัทธิการเมืองในโรงเรียนจีน คนเหล่านี้จึงได้แปลงสัญชาติเสีย เพื่อไม่ให้เป็นที่เพ่งเล็งของทางการมากนัก

¹⁰ Baptist Church เป็นคณะหนึ่งของศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ โดยศาสนาจารย์ชาวเยอรมันสังกัดคณะมิชชันนารีของคริสตจักรฮอลันดา ร่วมกับผู้ประกาศจากคณะลอนดอน เดินทางจากประเทศสิงคโปร์มายังกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2371 เพื่อมาเผยแพร่ศาสนา ต่อมาจึงได้มีจดหมายถึงคริสตจักรในประเทศสหรัฐอเมริกา ขอให้ส่งมิชชันนารีมายังสยาม ซึ่งมีมิชชันนารีคนแรกของคนอเมริกันแบปติสต์มิชชัน ได้เดินทางมาถึงสยามในปี พ.ศ. 2376 และประกาศศาสนาแก่ชาวจีน ต่อมาในปี พ.ศ. 2380 ได้มีการสถาปนาคริสตจักรขึ้น โดยเป็นคริสตจักรโปรเตสแตนต์แห่งแรกในสยาม และเป็นคริสตจักรจีนแห่งแรกของคณะแบปติสต์ที่ก่อตั้งขึ้นในทวีปเอเชีย

¹¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1528 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระนครใต้ (15 กรกฎาคม 2475 – 20 เมษายน 2476)

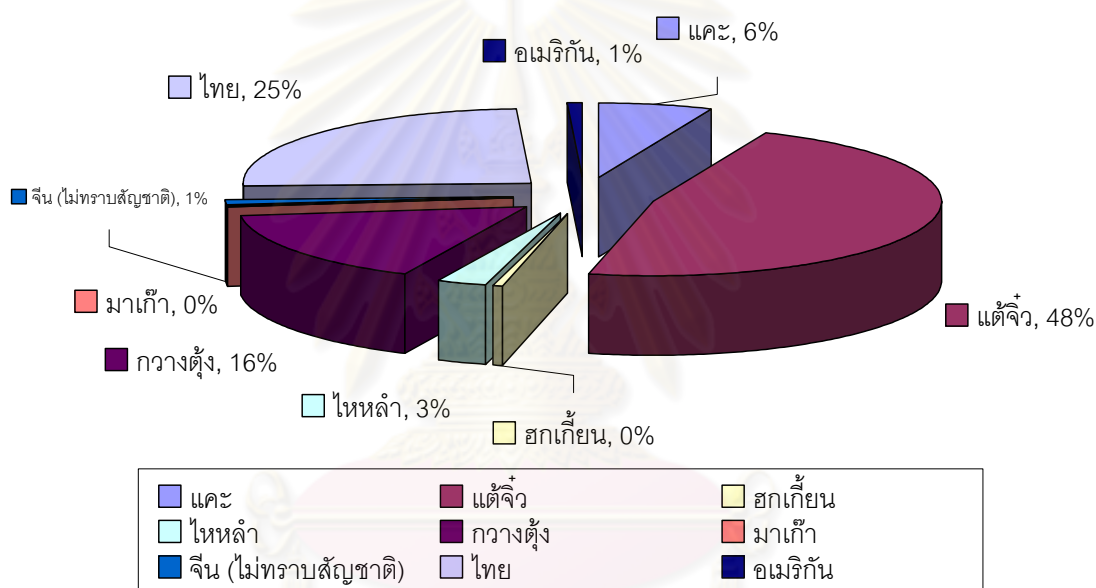
¹² ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹³ โรงเรียนซุนชินก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2461 โดยก่อตั้งเป็นโรงเรียนสหศึกษา แต่เกณฑ์อายุของนักเรียนหญิงจะมากกว่าโรงเรียนชาย

¹⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายโรงเรียน ผู้จัดการโรงเรียนก็เป็นชาวไทยแท้จริงๆ เช่น นายร้อยโท ชุนอินทรวีเชียรชาติ (เจริญ สุประภา) เป็นผู้จัดการของโรงเรียนตงฮั่ว ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2471¹⁵ เป็นต้น สันนิษฐานว่าเนื่องจากคนไทยสนใจเรียนภาษาจีนมากขึ้น เพราะได้ปรากฏว่ามีคนไทยได้เข้าไปเรียนในโรงเรียนจีน เพื่อเรียนภาษาจีนไว้ประกอบอาชีพค้าขาย¹⁶ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นการผลิตบุคลากรผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาจีน ซึ่งสมัยนั้นขาดแคลนบุคลากรเหล่านี้เป็นอย่างมาก¹⁷

แผนภูมิวงกลมแสดงสัญชาติของผู้จัดการโรงเรียนจีนสามัญศึกษาในมณฑลกรุงเทพฯ
ระหว่าง พ.ศ. 2470 – 2475¹⁸

¹⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1395 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจํานงโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 กุมภาพันธ์ 2476)

¹⁶ กงจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 เลขที่ 18/84 สำเนารายงานเสนาบดีสภา ที่ 10/2475 วันจันทร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 [อ้างจาก ณรงค์ พ่วงพิศ, “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ปริญญาณพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514), 109.]

¹⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7.ศ.4/7 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนจีน (4 กันยายน 2470 – 29 เมษายน 2474)

¹⁸ ข้อมูลจาก ภาคผนวก จ.

ข. รายได้ของโรงเรียน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ค่าเล่าเรียนในช่วงปี พ.ศ. 2470 – 2475 โดยเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น จากเดิมที่ส่วนใหญ่จะเก็บเดือนละ 2 บาท ก็ขึ้นเป็น 3 บาท แพงที่สุด 5 บาท สันนิษฐานว่าเป็นเพราะค่าครองชีพที่สูงขึ้น รวมถึงผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 7

แม้ว่าจะมีความพยายามในการหารายได้ให้กับโรงเรียน แต่ทว่า หลายโรงเรียนก็ยังมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ดังที่ อัมพร เอี่ยมสุรีย์ กล่าวไว้ในหนังสือ “เหี้ยกวงเอี่ยม¹⁹ : วีรชนจีนโพ้นทะเล” ถึงผลกระทบจากการขาดแคลนรายได้ของโรงเรียนซึ่งมี²⁰

โรงเรียนชิงมิ่งในกรุงเทพฯ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2470 ตอนเริ่มเปิดโรงเรียนมีนักเรียนเพียง 40 – 50 คนเท่านั้น เก็บค่าเล่าเรียนเดือนละ 3 บาท โรงเรียนจึงมีรายได้เพียงเดือนละ 150 บาท เงินจำนวนนี้พอจ่ายค่าเช่าเท่านั้น จึงมีปัญหาขาดเงินหมุนเวียนเป็นประจำ ครูที่โรงเรียนแห่งนี้ต้องทำงานหนักมาก รายได้ก็ไม่พอกับค่าครองชีพ หน้าที่โรงเรียนยังไม่มีเงินจ่ายเงินเดือนอยู่บ่อยๆ ชีวิตความเป็นอยู่ของครูเหล่านี้ลำบากยากเข็ญมาก ครูบางคนจึงถึงกับอาศัยโรงเรียนเป็นที่พักพิง ตกกลางคืนก็ปูเสื่อนอนกันเอาตามระเบียบโรงเรียนนั่นเอง²¹

อัมพร เอี่ยมสุรีย์ ยังได้กล่าวถึงความพยายามในการหารายได้เข้าโรงเรียน รวมถึงความช่วยเหลือทางการเงินจากผู้ที่มาบริจาคจำนวนมาก

ในปี พ.ศ. 2474 ทางโรงเรียนจัดงานเนื่องในวาระครบรอบ 4 ปีเพื่อหารายได้ ในวันงาน คุณเหี้ยกวงเอี่ยมเดินขึ้นไปบนเวทีท่ามกลางเสียงปรบมือของผู้ร่วมงาน ประกาศแก่ทุกคนว่าท่านขอบริจาคเงิน 3,000 บาทให้กับโรงเรียน เมื่อได้ยินดังนั้น ผู้มาร่วมงานต่างก็ช่วยกันบริจาคสมทบ รายชื่อผู้บริจาคแต่ละคนถูกจดลงบนแถบกระดาษสีแดง แล้วเอาขึ้นไปติดบนเวที เพียงครู่เดียว บนเวทีก็มีกระดาษสีแดงติดเรียงกันมากถึงสิบกว่ายี่สิบใบทีเดียว²²

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นและความนิยมของชาวจีนที่มีต่อโรงเรียนจีน

¹⁹ เหี้ยกวงเอี่ยม (蚩光炎) ภาษาศาสตร์กลางอ่านว่า อี้กวงเหยียน ผู้ซึ่งต่อมาจะได้รับเลือกให้เป็นประธานหอการค้าไทย-จีน ในปี พ.ศ. 2479

²⁰ ไม่ทราบชื่อภาษาจีนกลาง และโรงเรียนนี้ไม่ปรากฏชื่อในตารางโรงเรียนจีน (ดู ภาคผนวก จ.)

²¹ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, เหี้ยกวงเอี่ยม : วีรชนจีนโพ้นทะเล, แปลโดย เสาวคนธ์ รัตนวิจิตราศิลป์ (กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์, 2548), 98.

²² เรื่องเดียวกัน

ค. การเปิดรับสมัครนักเรียน

ในช่วงนี้เราได้พบว่า มีโรงเรียนจีนที่ระบุชัดเจนว่ารับสอนเด็กจีนทุกภาษา เช่น โรงเรียนซุนบู๋น²³ ซึ่งแตกต่างไปจากโรงเรียนจีนทั่วไปที่มักเน้นสอนบุตรหลานในภาษาของตน นอกจากนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา พบว่ามีหลายโรงเรียนที่หันมาสอนภาษาจีนกลางกันเป็นจำนวนมากขึ้น จากตารางโรงเรียนจีน (ดู ภาคผนวก จ.) พบว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา มีโรงเรียนจีนที่สอนภาษาจีนกลางอยู่ 6 โรงเรียน

ความจริงแล้ว ในประเทศจีนนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐเป็นต้นมา ได้มีการรณรงค์ให้ใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาประจำชาติ แต่เพราะความแตกแยกภายในประเทศ อันเกิดจากการปกครองของขุนศึก ทำให้การรณรงค์ยังไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งในสมัยของเจียงไคเช็คที่สามารถรวมประเทศให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้สำเร็จ จึงทำให้การใช้ภาษาจีนกลางสามารถแพร่ขยายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี สำหรับในสยาม จำนวนโรงเรียนจีนที่สอนภาษาจีนกลาง เมื่อนำมาเทียบอัตราส่วนกับจำนวนโรงเรียนจีนทั้งหมด ก็ถือว่าเป็นจำนวนที่น้อยมากอยู่ดี

ในช่วงปี พ.ศ. 2470 เราได้พบว่า บางโรงเรียน เช่น โรงเรียนป้วยฮั่ว²⁴ จะมีกำหนดความรู้เดิมของนักเรียนที่จะสมัครเรียนด้วย เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่สอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมปีที่ 4 จนจบชั้นมัธยมตอนต้น นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การรับนักเรียนเข้าเรียนของโรงเรียนป้วยฮั่ว หากผู้ที่มาสมัครเป็นสมาชิกคณะก๊กมินตั๋ง จะไม่จำกัดอายุและความรู้เดิม และได้รับการลดค่าเล่าเรียนอีกด้วย (ดู ภาคผนวก ข.) แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิการเมืองในโรงเรียน

ง. จำนวนโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ

เมื่อพิจารณาจากแผนภูมิแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษา (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 117) จะพบว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา โรงเรียนจีนเริ่มปิดตัวลงเป็นจำนวนมากขึ้น และในช่วงปี พ.ศ. 2472 - 2474 จำนวนโรงเรียนจีนที่แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้นใหม่ก็ลดลงอย่างเห็นได้ชัด สันนิษฐานว่าอาจเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

- ความพยายามในการปราบปรามคนจีนหัวการเมืองทั้งฝ่ายพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ ของรัฐบาลสยาม รวมถึงการออกพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียน

²³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศส.54.1/1398 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรมตำรวจภูธรหาว่าโรงเรียนซุนบู๋นให้จีน 3 คน ทำหนังสือจีนพร้อมด้วยรูปหมอลงขันยัดเซนไปเที่ยวแจกตามห้างร้านเพื่อเรียกรับรางวัลโรงเรียนในทางลัทธิเก๊กเหม็ง (14 เมษายน 2471 - 21 เมษายน 2471)

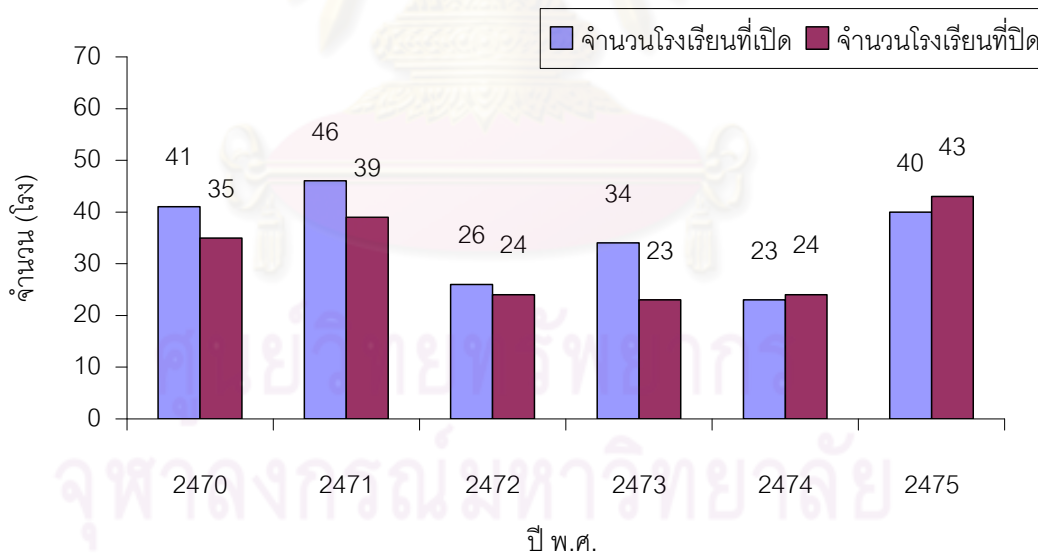
²⁴ โรงเรียนป้วยฮั่ว (培华女校) ภาษาจีนกลางอ่านว่า โรงเรียนสตรีเมยหฺวา

ราษฎร พ.ศ. 2470 ที่ให้อำนาจเสนาบดีกระทรวงธรรมการในการปิดโรงเรียนได้ หากโรงเรียนนั้นมีการสอนลัทธิการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระมหากษัตริย์สยาม²⁵

- สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลกรวมทั้งในสยามหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้บางโรงเรียนก็แก้ปัญหาโดยการรวมสองโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนเดียวกัน เช่น โรงเรียนคุณด็กรวมตัวกับโรงเรียนเหม่งตัก ในปี พ.ศ. 2474 และเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนกวงลิวที่ 1 ในปี พ.ศ. 2475²⁶ โรงเรียนหัวหนารวมตัวกับโรงเรียนกุลสตรีรัตนฟอง ในปี พ.ศ. 2475 ใช้ชื่อว่า โรงเรียนกวงลิวที่ 2²⁷ โรงเรียนแต่ใจหนึ่งจ้อรวมตัวกับโรงเรียนป่วยเอง²⁸ เป็นต้น

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2475 จำนวนโรงเรียนจีนที่มาขอตั้งขึ้นนั้น กลับเพิ่มจำนวนขึ้นมาอีก โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีผู้มาขอตั้งโรงเรียนจีนถึง 26 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนจีนที่มาขอตั้งโรงเรียนในปี พ.ศ. 2475 จำนวน 40 โรงเรียน

แผนภูมิแท่งแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษาที่แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้น และขอเลิกโรงเรียนในมณฑลกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2470 - 2475²⁹

²⁵ “พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470,” *ราชกิจจานุเบกษา* 44 (5 กันยายน 2470) : 176 – 177.

²⁶ สยามมคิษย์เกากวองลิว, *รำลึกโรงเรียนแม่* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 10.

²⁷ เรื่องเดียวกัน

²⁸ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, “ประวัติโรงเรียนผยอง,” *โรงเรียนผยอง : ที่ระลึกครบรอบ 70 ปี 2463 – 2533* (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 4.

²⁹ ข้อมูลจาก ภาคผนวก จ.

ในทางกลับกัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในปี พ.ศ. 2475 นอกจากจะเป็นปีที่โรงเรียนจีนขอเปิดเป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นปีที่โรงเรียนขอปิดเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน สาเหตุนี้ นอกจากจะเป็นเพราะสภาวะทางเศรษฐกิจแล้ว สันนิษฐานว่า เนื่องจากพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้เริ่มมีผลบังคับใช้ในเขตจังหวัดพระนคร ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีโรงเรียนจีนมากที่สุดในมณฑลกรุงเทพฯ ตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475³⁰ (ดู ภาคผนวก ง.) โดยเริ่มที่อำเภอบางรัก ตำบลวัดหัวลำโพงเป็นแห่งแรก และเริ่มมีผลบังคับใช้ในเขตอำเภอสัมพันธวงศ์และป้อมปราบศัตรูพ่าย ซึ่งเป็นเขตที่มีโรงเรียนจีนเยอะที่สุดในจังหวัดพระนคร ในวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2475³¹

การทยอยประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ อาจทำให้โรงเรียนจีนนั้นรู้ตัว และขอเลิกโรงเรียนเสียก่อนที่โรงเรียนจะถูกบังคับให้ใช้พระราชบัญญัตินี้

4.2.4 การบริหารจัดการภายในโรงเรียน : กรณีศึกษา โรงเรียนสุนปุ่น

ในช่วง พ.ศ. 2470 – 2475 ได้ปรากฏหลักฐานที่สำคัญที่แสดงให้เห็นตัวอย่างหนึ่งของระบบการบริหารงานภายในโรงเรียนจีนอย่างชัดเจน นั่นคือ ระเบียบการคณะกรรมการ³² ของโรงเรียนสุนปุ่น³³ ที่ถูกเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2471 ซึ่งทำให้เราเข้าใจว่า รูปแบบหนึ่งของการบริหารโรงเรียนจีนในสมัยนั้นเป็นอย่างไร (ซึ่งโรงเรียนจีนอื่นๆ อาจมีความแตกต่างกันออกไป) โดยหลักฐานได้ระบุว่า คณะกรรมการผู้จัดการโรงเรียนสุนปุ่นประกอบด้วย

- ผู้อำนวยการ มีหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการงานของโรงเรียนทั่วไป ควบคุมครูใหญ่ และมีอำนาจหาครูใหม่เข้าทำการสอนได้ และมีอำนาจในการเรียกประชุม มีผู้ช่วยผู้อำนวยการ 1 คน
- เหนรัญญิก มีหน้าที่รับผิดชอบรายได้และรายจ่ายของโรงเรียนทั้งหมด เมื่อถึงสิ้นเดือนต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายส่งให้ผู้จัดการ และปิดประกาศในโรงเรียน มีผู้ช่วยเหนรัญญิก 1 คน
- ผู้ตรวจ มีจำนวน 3 คน มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่ายต่างๆ พร้อมกับตรวจความประพฤติของครูด้วย
- นายทะเบียน มีจำนวน 2 คน มีหน้าที่จดทะเบียนสมาชิกและชักชวนคนเข้าเป็นสมาชิก คณะกรรมการโรงเรียน

³⁰ “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (21 พฤศจิกายน 2475) : 516 – 518.

³¹ “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (12 มีนาคม 2475) : 700 – 703.

³² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศส.54.1/1398 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรมตำรวจภูธรหาว่าโรงเรียนสุนปุ่นให้จีน 3 คน ทำหนังสือจีนพร้อมด้วยรูปหมอบฮุนยัตเซนไปเที่ยวแจกตามห้างร้านเพื่อเรียกรับโรงเรียนในทางลัทธิเก๊กเหม็ง (14 เมษายน 2471 – 21 เมษายน 2471)

³³ สุนปุ่น (孙文) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซุนเหวิน เป็นอีกชื่อหนึ่งของซุนยัตเซน

- ผู้ดำเนินการศึกษา มีหน้าที่ดูแลการศึกษาในโรงเรียนให้เจริญขึ้น และช่วยผู้อำนวยการในการเรียกประชุม

- ปฏิคม มีจำนวน 2 คน มีหน้าที่ติดต่อกับบุคคลภายนอกโรงเรียนเกี่ยวกับเรื่องกิจการของโรงเรียน หากต้องการออกความเห็นใดๆ เกี่ยวกับการติดต่อกับคนภายนอก ต้องผ่านความเห็นชอบจากผู้อำนวยการและผู้ดำเนินการศึกษาเสียก่อน

- สารานุกรม มีหน้าที่ได้ตอบจดหมายต่างๆ

- ผู้เรียไร มีจำนวน 5 คน มีหน้าที่เรียไรเงินบำรุงโรงเรียนจากผู้มีจิตศรัทธา

- ผู้จัดการ มีหน้าที่รวบรวมบัญชีต่างๆ และดูแลทรัพย์สินสมบัติของโรงเรียน

- ผู้สำรองตำแหน่ง มีจำนวน 5 คน ทำหน้าที่แทนผู้ใดผู้หนึ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยให้หวัดคัดเลือกตามคะแนน

คณะกรรมการของโรงเรียนขุนนุ่นเหล่านี้มีวาระในตำแหน่งการทำงาน 1 ปี เมื่อครบวาระก็จะมีการเลือกขึ้นมาใหม่ โดยใช้วิธีเขียนชื่อแล้วเลือกตามคะแนน โดยคณะกรรมการชุดเก่าสามารถถูกเลือกให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการชุดใหม่ได้

นอกจากนี้ ในระเบียบการคณะกรรมการของโรงเรียนขุนนุ่น ยังได้ระบุไว้อีกว่า ผู้ที่จะมาเป็นคณะกรรมการนั้น ไม่มีการกำหนดเกณฑ์ความสามารถพิเศษแต่อย่างใด แต่หากผู้ใดสามารถช่วยเหลือหรือเรียไรเงินบำรุงโรงเรียนได้ 50 บาทขึ้นไป หรืออย่างน้อยที่สุด สามารถให้เงินบำรุงโรงเรียนเพียงเดือนละ 50 สตางค์ ตลอดทุกๆ เดือน ทางโรงเรียนก็จะเปิดโอกาสให้เป็นสมาชิกได้ และเมื่อได้เป็นสมาชิกคณะกรรมการแล้ว นอกจากจะต้องเข้าประชุมสม่ำเสมอแล้ว ยังต้องส่งเงินค่าบำรุงโรงเรียนให้แก่โรงเรียนทุกเดือนด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้ที่เป็นกรรมการโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญต่อฐานะทางการเงินของโรงเรียน

รายได้ของโรงเรียนขุนนุ่นนั้น นอกจากจะอาศัยเงินทุนจากผู้จัดการโรงเรียนแล้ว ยังอาศัยการเรียไรเงินบริจาคจากพ่อค้าด้วย โดยปรากฏเป็นหลักฐานว่า ทางโรงเรียนได้ให้คนนำรูปของขุนยัตเซน โดยมีข้อความปลุกใจในทางลัทธิไตรราชฎร์ พร้อมกับคำสั่งเสียของขุนยัตเซน เป็นภาษาจีนพิมพ์อยู่ที่แผ่นรูปนั้น แจกไปตามห้างร้านต่างๆ พร้อมกับแนบจดหมายขอให้ช่วยบริจาคเงินสนับสนุนโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากจดหมายจากโรงเรียนขุนนุ่นถึงเจ้าของห้างยี่ห้อห่งขุนเชียง³⁴ ลงวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2471 ความว่า

³⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ด้วยพวกข้าพเจ้าเห็นว่าปีที่แล้วมา เพื่อนร่วมชาติของเราได้มาอยู่ประเทศสยามนับวันมากขึ้น ทุกที่ จำนวนเด็กเล็กของคนจีนก็ทวีขึ้นเป็นลำดับ ถ้าไม่คิดขยับขยายจัดตั้งสถานการเล่าเรียนไว้สำหรับ แนะนำสั่งสอนแล้ว ยากที่จะถึงขีดให้เป็นพลเมืองที่มีความสุขได้ โรงเรียนคณะข้าพเจ้ามีความจำนง เห็นเช่นนี้ ไม่ได้จัดแยกว่าเป็นชาวภาษาอื่นรับสอนเด็กทุกภาษา ถึงจะมีความยากลำบากเพียงใดก็ พยายามจัดดำเนินการไปจนสุดกำลัง โรงเรียนนี้ตั้งแต่เปิดการสอนมาแล้วเป็นเวลาเดือนเศษ เด็กนักเรียน ทวีเพิ่มขึ้นมีจำนวนร้อยคนเศษแล้ว แต่เนื่องด้วยโรงเรียนขาดแคลนเงินทองไม่พอใช้จ่าย รู้สึกเป็นการ ยากลำบากอย่างที่สุด ประดุจว่ามีแม่ครัวที่หุงต้มดี แต่ไม่มีเชื้อสาธให้แม่ครัวที่ดีหุงต้มเลย

เพราะฉะนั้นกรรมการของโรงเรียนนี้ จึงได้เปิดการประชุม เห็นว่าถ้าคิดจะบำรุงโรงเรียนให้มี กำลังแข็งแรงบริบูรณ์แล้ว ต้องเชิญบัณฑิตท่านทั้งหลายที่มีใจศรัทธาช่วยกันบำรุงอุดหนุน เพราะฉะนั้น คณะข้าพเจ้าขอเชิญท่านผู้มีใจศรัทธามารับการศึกษาโดยไม่มีการเลือกถือคนภาษาใดๆ เมื่อที่ ประชุมโหวตเลือกตั้งให้ท่านเป็นกรรมการของโรงเรียนแล้ว ขอให้ท่านรับภาระนี้ด้วย เพื่อสร้างกุศล ช่วยเหลือคนจีนที่อาศัยมีความสุข หวังใจว่าท่านคงเห็นพ้องด้วย และเมื่อมีโอกาสของเชิญไปแนะนำ สั่งสอนจะเป็นพระคุณยิ่ง³⁵

จากการที่โรงเรียนจีนจำนวนมากนิยมการเรียไ้เงินจากพ่อค้านี้เอง จึงกลายเป็นช่องทางให้ พวกต้มตุ๋นหลอกเงินเอาจากโรงเรียนไปได้ ดังกรณีของโรงเรียนหวงหวอน³⁶ ซึ่งเห็นได้จากจดหมายที่ ผู้จัดการโรงเรียนหวงหวอนเขียนถึง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2471 ดังนี้

อาศัยแต่เหตุที่เนื่องมาจากการย้ายสถานที่ของโรงเรียน แลการซื้อรถยนต์รับส่งนักเรียนซึ่ง เป็นการเสียค่าใช้จ่ายมากอันเป็นเหตุให้รายได้ของโรงเรียนขาดแคลนไม่พอกับรายจ่าย เกล้า กระหม่อมจึงมีความประสงค์จะจัดคนคนหนึ่งไปเที่ยวเรียรายเงินจากพวกพ่อค้าจีนตามต่างจังหวัด เพื่อเป็นการเพิ่มมูลรายได้ของโรงเรียน แต่ก่อนที่จะกระทำการครั้งนี้นั้น เกล้ากระหม่อมหวังเอาความ กรุณาในฝ่าพระบาทขอใบสำคัญของกระทรวงเพื่อแสดงว่าบุคคลคนนี้ (คือนายตั้งเชียวเซง³⁷ ผู้จัดการ โรงพิมพ์หินกรุงเทพฯ วานิช ถนนราชวงศ์ ซึ่งเป็นคนหนึ่งในคณะกรรมการของโรงเรียนหวงหวอน) เป นบุคคลที่โรงเรียนหวงหวอนได้มอบฉันทะให้ไปเรียรายจริง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันพวกทุจริตมิฉาชีพ ที่เคยเอานามของโรงเรียนหวงหวอนไปเที่ยวเรียรายตามต่างจังหวัดดังเหตุที่ได้เกิดแล้วในโคราชเมื่อ ระหว่างเดือนสิงหาคม และกันยายน พศ 2470 คือได้มีพวกทุจริตไปเที่ยวเรียรายเงินจากพวกพ่อค้าที่

³⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1398 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรมตำรวจภูธรหาว่าโรงเรียนสุนทรพูนให้เงิน 3 คน ทำหนังสือเงินพร้อมด้วยรูปหมอลงขันยัดเซนไปเที่ยวแจกตามห้างร้านเพื่อเรียไ้เงินโรงเรียนในทางลัทธิเก๊กเหม็ง (14 เมษายน 2471 – 21 เมษายน 2471)

³⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

³⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

โคราซได้เงินไป 400 กว่าบาท แลต่อมภายหลังพ่อค้าโคราซลงมากกรุงเทพฯ ก็ถามถึงเรื่องเงินเรียราย จำนวนนี้ว่าโรงเรียนได้รับหรือยัง จึงปรากฏว่าเป็นอุบายของพวกมิชชันนารี ต่อมากระทำให้พวกพ่อค้าต่างจังหวัดไม่ไว้วางใจในการที่จะออกเงินเรียรายให้แก่บุคคลที่เอานามของโรงเรียนหลวงหวนไปอ้าง

ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วนี้เอง กล่าวกระหม่อมหวังในความอนุเคราะห์ของฝ่าพระบาท ว่าคงจะทรงพระกรุณาแก้ไขความขัดข้องอันกีดขวางทางดำเนินแห่งความเจริญในการศึกษาให้อันตรธานไปเป็นแม่นมั่น³⁸

แต่ทางการได้ปฏิเสธคำขอของทางโรงเรียน เนื่องจากว่าชื่อของผู้จัดการคนนี้ ไม่ปรากฏในทะเบียน จึงอยู่นอกความคุ้มครองของพระราชบัญญัติ และให้ทางโรงเรียนเป็นฝ่ายจัดการกันเอง

4.2.5 การเรียนการสอนและกิจกรรมภายในโรงเรียน

แม้ว่าโรงเรียนจีนในช่วง พ.ศ. 2461 – 2469 จะมีความพยายามที่จะพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียน แต่อย่างไรก็ดี จี. วิลเลียม สกินเนอร์ กลับได้กล่าวถึงมาตรฐานของโรงเรียนจีนในสยามในช่วงปี พ.ศ. 2471 ว่า การเรียนการสอนภายในโรงเรียนจีนยังถือว่ามีมาตรฐานที่ต่ำอยู่

จนถึงปี ค.ศ. 1928 (พ.ศ. 2471) ระดับการศึกษาของคนจีนโดยทั่วไปยังต่ำ จุดหมายที่เขียนโดยครูใหญ่โรงเรียนจีนแห่งหนึ่งที่กรุงเทพฯ ในปีนั้น ชี้ให้เห็นว่ามาตรฐานของโรงเรียนจีนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่แห่งนั้น ดีกว่าโรงเรียนประถมปลายในประเทศจีนแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้นเอง ขณะเดียวกันโรงเรียนจีนชั้นประถมตอนปลายในประเทศสยาม ก็เทียบเท่ากับโรงเรียนประถมต้นชั้นดีในประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตนเท่านั้น³⁹

หลักฐานในช่วงปี พ.ศ. 2470 ทำให้พบอีกว่า โรงเรียนจีนต่างๆ เมื่อถึงวันที่ 10 ตุลาคมของทุกปี ซึ่งเรียกกันว่า “ซังจับเจี้ยะ”⁴⁰ ถือเป็นวันที่ระลึกการเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีน โรงเรียนจีนต่างๆ จะพร้อมใจกันหยุดการเรียนการสอน ทั้งโรงเรียนที่สอนในเวลากลางวันและกลางคืน บางโรงเรียนเพียงแต่หยุดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว แต่บางโรงเรียนก็จะจัดกิจกรรมต่างๆ ด้วย เช่น งานแสดงงานฝีมือของนักเรียน การประกวดคัดลายมือ วาดภาพ ประชุมครู นักเรียน

³⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศค.54.1/139Z เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ร.ร.หลวงหวนขอหนังสือสำคัญของกระทรวง เพื่อตั้งให้นายตั้งเซียง กรรมการ ร.ร. เป็นผู้เรียไรเงินบำรุง ร.ร. (11 เมษายน 2471 – 13 เมษายน 2471)

³⁹ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548), 235.

⁴⁰ ซังจับเจี้ยะ (双十节) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซวงสิ่วเจี้ยี แปลตามตัวว่า “เทศกาลสองสิบ” มาจาก วันที่ 10 เดือน 10 (วันที่ 10 ตุลาคม)

ผู้ปกครอง ร้องเพลง หัดแถว นักรถเทียว ถ่ายรูปหมู่ กล่าวสุนทรพจน์ โดยมีเจ้าหน้าที่ได้ไปตรวจตามโรงเรียน และกำชับเรื่องการพูดเรื่องลัทธิการเมือง โดยให้พูดเฉพาะประวัติการปกครองของจีนเท่านั้น ไม่ให้พูดเปรียบเทียบกับารปกครองของประเทศอื่นว่าดีกว่าหรือแยกว่า ดังจดหมายที่พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ พนักงานตรวจการศึกษาเขียนรายงานไว้ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2470 ความว่า

เนื่องด้วยโรงเรียนจีนมีการประชุมนักเรียนในวันทีละเลิกเปลี่ยนการปกครองของประเทศจีน ข้าพเจ้าได้ไปตรวจตามโรงเรียนต่างๆ ถ้าโรงเรียนไหนจะมีการประชุมกล่าวประวัติการปกครองของประเทศจีนให้นักเรียนฟัง ได้กำชับผู้จัดการและครูใหญ่ ขอให้กล่าวแต่ประวัติเฉพาะประเทศจีน อย่าไปพูดเปรียบเทียบกับการปกครองของประเทศอื่นว่า ดี เลว กว่ากัน เพราะประเทศไหนมีการปกครองอย่างไร ย่อมเหมาะสมเฉพาะของประเทศนั้นๆ การพูดเปรียบเทียบย่อมจะชวนให้นักเรียนเห็นดีไปทางใดทางหนึ่ง จะเกิดเรื่องกระเทือนถึงการเมือง และการสอนเปรียบเทียบเช่นนี้ ไม่มีโรงเรียนใดเขาสอนกัน ห้ามกันอย่างเด็ดขาด สุดท้ายของการเล่าประวัติการปกครองประเทศจีน ควรที่ครูจะพูดถึงว่านักเรียนทุกคนซึ่งอยู่ในที่ประชุมนี้อยู่ในประเทศสยาม ซึ่งมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุขการปกครองของประเทศ เราทุกคนได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ต้องระลึกถึงพระเดชพระคุณในความจงรักภักดี ประพฤติตนอยู่ในพระราชกำหนด กฎหมายของบ้านเมืองนี้

จบการประชุม เมื่อให้นักเรียนร้องเพลงชาติจีนแล้ว ควรให้นักเรียนสรรเสริญพระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย⁴¹

ซึ่งโรงเรียนจีนหลายโรงก็เขียนจดหมายรับรองว่าจะทำตามที่พนักงานตรวจการศึกษาแนะนำไป

จากข้อความนี้ แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจที่รัฐบาลสยามมีต่อโรงเรียนจีน มีความเป็นไปได้ว่า รัฐบาลสยามกลัวว่ากิจกรรมของโรงเรียนจีนต่างๆ เหล่านี้ จะเป็นการปลูกฝังให้เด็กจีนนิยมในระบอบการปกครองแบบในประเทศจีน จนไม่ยอมรับระบอบราชาธิปไตยซึ่งเป็นระบอบการปกครองของสยามอยู่ในขณะนั้นและอาจเป็นอันตรายต่อราชบัลลังก์ได้ รัฐบาลจึงได้เน้นย้ำว่านักเรียนจีนทุกคนอยู่ในสยาม ควรสอนให้เด็กนักเรียนจีนมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ไทยด้วย เป็นการตอกย้ำให้นักเรียนจีน (รวมถึงตอกย้ำชาวจีนไปด้วยในทางอ้อม) ให้ยอมรับการปกครองในระบอบกษัตริย์ของสยามไปด้วยในเวลาเดียวกัน

⁴¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานจีนในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม - 23 มีนาคม 2470)

จากทัศนะของพระนิพนธ์นิติสิทธิเรื่องการสนับสนุนให้ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีรวมถึง การเน้นย้ำให้จงรักภักดีและระลึกถึงพระคุณของพระมหากษัตริย์ไทย ได้แสดงให้เห็นว่า การจงรักภักดี ต่อกษัตริย์ไทยยังถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับในสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ทว่าในสมัยรัชกาลที่ 7 ยัง อนุญาตให้โรงเรียนจีนสามารถร้องเพลงชาติจีนได้ แสดงให้เห็นว่า ในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ไม่ได้ให้ ความสำคัญกับลัทธิชาตินิยมไทยดังเช่นในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งต้องการให้ชาวจีนละทิ้งความเป็นจีน โดยสิ้นเชิง⁴²

สำหรับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ดูเหมือนจะตรงข้ามกับที่ จี. วิลเลียม สกินเนอร์กล่าวถึงโรงเรียนจีนทั่วไปเลยทีเดียว จากหลักฐานพบว่า โรงเรียนบวญกุ่ยได้ รับคำชมจากรัฐบาลสยามว่าดำเนินการสอนได้ดี โดยที่ทางรัฐบาลได้พิจารณาจากข้อสอบและผล สอบของเด็กนักเรียน ดังจดหมายที่ พระนิพนธ์นิติสิทธิ พนักงานตรวจการศึกษาแขวงจังหวัดพระ นครใต้ มีถึงผู้จัดการโรงเรียนบวญกุ่ย (หมายถึง พระสังฆราชเรอเน แปร์รอส) เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2471 ความว่า

จดหมายลงวันที่ 24 เดือนก่อนนำส่งข้อสอบความรู้นักเรียนไปยังข้าพเจ้าเพื่อขอให้ช่วยตรวจ แก่ไข่นั้น ข้าพเจ้าได้ตรวจตลอดทุกชั้นแล้ว เป็นที่พอใจ ที่ได้เห็นข้อสอบเป็นเครื่องวัดการสอนของคุณได้ ตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ หวังใจว่า ในปีต่อไป ไป ท่านคงจะจัดการให้ครูสอนครบทุกวิชา ตามหลักสูตร และส่งนักเรียนเข้าสอบไล่ตามหลักสูตรของรัฐบาลด้วย

ข้าพเจ้าได้ส่งข้อสอบพร้อมจดหมายนี้แล้ว เมื่อได้จัดการสอบแล้ว ขอได้ส่งผลการสอบไปยัง กระทรวงธรรมการตามเคยด้วย⁴³

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อสอบที่โรงเรียนส่งให้ทางการตรวจสอบนั้น จะส่งเฉพาะข้อสอบทุก วิชาของนักเรียนแผนกไทย และข้อสอบวิชาภาษาไทยของนักเรียนแผนกจีนเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสยามให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาไทยของนักเรียนจีนเป็นอย่างมาก เพราะภาษาไทย จะเป็นสิ่งที่ค่อยๆ ลบเลือนความเป็นจีนในตัวนักเรียนจีน จนกลายเป็นพลเมืองสยามไปในที่สุด

⁴² ดูรายละเอียดในหน้าที่ 26

⁴³ หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 000074 แฟ้มที่ 2 เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มารีโยเซฟ แปร์รอส เรื่อง โรงเรียน บวญกุ่ย วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ (ค.ศ. 1926 - 1929)

เมื่อได้ส่งผลการเรียนของนักเรียนทุกคนไปยังกระทรวงธรรมการ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้กล่าวชื่นชมกับผลการเรียนของนักเรียนเหล่านั้น ผ่านจดหมายที่เขียนถึงโรงเรียนบวญกุย เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2471 ความว่า

ด้วยหนังสือท่านที่ 4/1929 ลงวันที่ 22 เดือนก่อน ส่งข้อสอบและกระดาษคำตอบความรู้ภาษาไทยของนักเรียนไปนั้น กระทรวงธรรมการได้ตรวจดูตลอดแล้ว มีความยินดีมากที่นักเรียนมีความรู้ภาษาไทยดีขึ้น และหวังว่าต่อไปนักเรียนในโรงเรียนของท่านจะมีความรู้ภาษาไทยดียิ่งขึ้นเสมอ⁴⁴

จดหมายฉบับนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า ทางรัฐบาลสยามนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาไทยในโรงเรียนจีนมาก แม้จะเป็นโรงเรียนจีนของคณะสอนศาสนาก็ตาม

นอกจากนี้ โรงเรียนบวญกุย ยังได้รับพระราชทานหนังสือกสิกรรม จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาเป็นสมบัติของโรงเรียนบวญกุย เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้ทางด้านกสิกรรม ดังจดหมายที่พระนิติพันธ์นิติสิทธิ พนักงานตรวจการศึกษาแขวงจังหวัดพระนครได้ มีถึงผู้จัดการโรงเรียนบวญกุย เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2471 ความว่า

ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หนังสือกสิกรรมพระราชทานมาเป็นสมบัติของโรงเรียนท่าน 1 ชุด เพื่อให้นักเรียนในโรงเรียนของท่านทราบคุณประโยชน์แห่งการกสิกรรม เป็นเครื่องส่งเสริมการอาชีพทางเพาะปลูกให้เจริญยิ่งขึ้น ดังมีข้อความปรากฏในหน้าต้นแห่งหนังสือนั้นแล้ว หนังสือชุดนี้ออกประจำปี 2 เดือนต่อครั้ง ข้าพเจ้าขอส่งฉบับแรกมายังท่านพร้อมด้วยจดหมายนี้ และขอให้ท่านพยายามที่จะใช้หนังสือชุดนี้เป็นประโยชน์แก่นักเรียนในโรงเรียนของท่านให้ได้ผลตามพระราชประสงค์ที่สุดที่จะทำได้ ส่วนฉบับที่จะออกต่อไปนั้น ขอท่านได้ให้ผู้หนึ่งผู้ใดไปรับโดยตรงจากข้าพเจ้าหรือหลวงสิทธิวิฑูมิ ที่กระทรวงธรรมการทุกกระยะ 2 เดือน และขอให้มึบัตรแจ้งไปด้วยว่ามอบให้ผู้ใดมารับหนังสือกสิกรรม สำหรับโรงเรียนไหนแล้วเห็นนามท่านกำกับด้วย⁴⁵

คำว่า “หนังสือ” ในที่นี้ น่าจะหมายถึงคำว่า “วารสาร” ในปัจจุบันนั่นเอง ซึ่งมีหลักฐานว่าโรงเรียนจีนอื่นๆ ที่ไม่ใช่โรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์ ได้รับพระราชทานหนังสือดังกล่าวด้วยหรือไม่

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน

⁴⁵ หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 000074 แฟ้มที่ 2 เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มารีโยเซฟ แปร์รอส เรื่อง โรงเรียนบวญกุย วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ (ค.ศ. 1926 – 1929)

4.2.6 ความนิยมของโรงเรียนจีน

แม้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2472 – 2474 จำนวนโรงเรียนจีนที่ก่อตั้งขึ้นจะลดลง ดังที่กล่าวถึงไปแล้วในข้างต้น แต่ในทางกลับกันกลับปรากฏหลักฐานว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2470 – 2475 โรงเรียนจีนแต่ละโรงก็ยังสามารถตอบสนองอย่างดีจากชุมชนชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนของกลุ่มภาษาไหนก็ตาม เห็นได้จากจำนวนของนักเรียนที่เพิ่มขึ้นในแต่ละโรง เช่น กรณีโรงเรียนยอกหมิน

เมื่อถึงปี ค.ศ.1928 (พ.ศ.2471) ในระหว่างระยะเวลาสั้นๆ เพียง 7 ปี โรงเรียนยอกหมินได้สร้างผู้สำเร็จการศึกษามา 5 สมัยแล้ว จำนวนนักเรียนขณะเปิดเรียน 19 คน เพิ่มถึง 400 กว่าคน และได้จัดตั้งแผนกนักเรียนหญิง เนื่องจากนักเรียนได้เพิ่มขึ้นเท่าตัวอย่างรวดเร็ว อาคารเรียนต้องขยายแล้วขยายอีก และยังคงต้องก่อสร้างสนามบริหารร่างกาย สนามกีฬา การซื้อที่ดินโรงเรียนและการขยายการก่อสร้างอาคารเรียนและการเพิ่มหนังสือ อุปกรณ์เครื่องมือในการสอนและการเรียน รวมทั้งอุปกรณ์กีฬา ฯลฯ ค่าใช้จ่ายไม่น้อย⁴⁶

หรือในกรณีโรงเรียนหว่าหน่านักเรียนเพิ่มจำนวนมากขึ้น จาก 45 คน กลายมาเป็น 200 กว่าคน ในปี พ.ศ. 2470⁴⁷

ในกรณีโรงเรียนป้วยหงวน เมื่อเปิดโรงเรียนใหม่ๆ มีนักเรียนเพียงแค่ 20 – 30 คน แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2471 กลับมีจำนวนนักเรียนมากถึง 300 กว่าคน⁴⁸

กรณีโรงเรียนคุนตักที่ ต้องขยายสถานที่โรงเรียน ในปี พ.ศ. 2470 ด้วยเหตุที่มีนักเรียนจำนวนเกิน 200 คน⁴⁹ ห้องเรียนมีไม่พอกับการรองรับ จึงได้ก่อสร้างห้องเรียนเพิ่มมากขึ้น⁵⁰

ความนิยมในโรงเรียนจีน ยังสามารถเห็นได้จากเงินบริจาคที่หลังไหลเข้ามาภายในโรงเรียนด้วย ดังจะเห็นได้จากกรณีโรงเรียนกุลสตรีกิตฟอง

⁴⁶ “โรงเรียนยอกหมิน,” วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 15.

⁴⁷ สมาคมศิษย์เก่ากว่างสิดิว, อ้างแล้ว, 10.

⁴⁸ 小务处, 中心公学史略《中心校友会庆祝母校建校卅五周年纪念刊》(อนุสรณ์ครบรอบ 35 ปี โรงเรียนประชาทูตฉี), 第 25 页。

⁴⁹ จากเดิมที่ใน ค.ศ. 1918 (พ.ศ. 2461) มีนักเรียนเพียง 80 คน [อ้างจาก จดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/38 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ขอเรียนปฏิบัติการยื่นใบจำนองจะดำรงโรงเรียนต่อไป (5 กันยายน 2461 – 26 มกราคม 2463)]

⁵⁰ สมาคมศิษย์เก่ากว่างสิดิว, อ้างแล้ว, 10.

ค.ศ. 1928 2 ปีผ่านไป โรงเรียนบริหารได้เจริญรุ่งโรจน์ เงินบริจาคหลังไหลเข้ามามากมาย จนมีพอสำหรับก่อสร้างโรงเรียนด้วยตนเอง จึงได้ย้ายไปเช่าพื้นที่ของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ในพื้นที่เขตพญาไท มาสร้างโรงเรียน⁵¹

นอกจากนี้ ในกรณีของโรงเรียนกงลิบซำมิน⁵² ซึ่งตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านขมิ้น อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรีซึ่งขอตั้งขึ้นใหม่หลังจากที่ขอปิดไปชั่วคราวเพราะรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ความนี้ปรากฏในจดหมายของผู้จัดการโรงเรียนถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2474 ว่ามีผู้ปกครองมาขอร้องให้เปิดโรงเรียนใหม่ แสดงให้เห็นถึงความนิยมของโรงเรียนจีน

ตามที่ข้าพเจ้าได้รายงานมาขอปิดการสอนชั่วคราวโดยเหตุที่รายได้ไม่พอกับรายจ่าย และกระทรวงได้อนุญาตแล้ว

บัดนี้ผู้ปกครองของนักเรียนทั้งหลาย พวกเขามาร้องขอให้ตั้งขึ้นใหม่ โดยอ้างว่าตนไม่สามารถที่จะให้เด็กของตนไปเรียนยังฝั่งพระนครได้ ด้วยเหตุประการต่างๆ ถ้าจะทิ้งไว้ไม่ให้เรียนก็จะทำให้เด็กโง่ และเขาทั้งหลายเหล่านั้นจะขอเพิ่มค่าเล่าเรียนให้อีกพอควร เพื่อช่วยเหลือรายได้ของโรงเรียน

ข้าพเจ้ามาคิดดูก็เห็นจริงว่า ถ้าไม่ตั้งขึ้นอาจจะทำให้เด็กในถิ่นนั้นได้รับความลำบากต่อไปในภายหน้า จึงได้ไปตกลงกับเจ้าของบ้าน และพูดถึงความจำเป็นต่างๆ เขาก็ยอมลดค่าเช่าลงให้บ้าง ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าพอจะตั้งขึ้นได้อีก⁵³

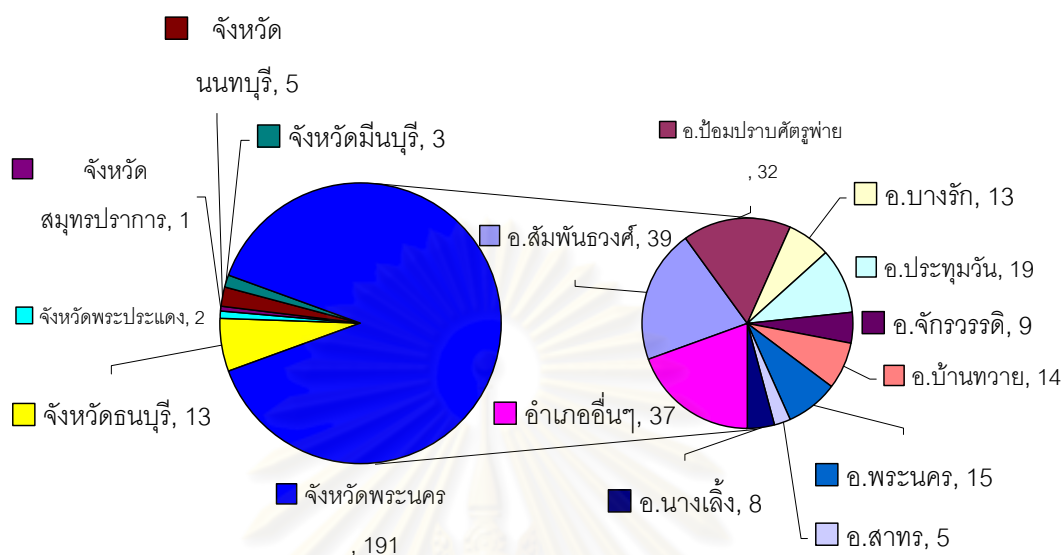
โรงเรียนจีนนั้นยังเป็นที่ต้องการของชุมชนชาวจีนที่อยู่พื้นที่รอบนอกของมณฑลกรุงเทพฯ ด้วย เห็นได้จากแผนภูมิวงกลมที่แสดงจำนวนโรงเรียนจีนในแต่ละพื้นที่ในมณฑลกรุงเทพฯ (ดูแผนภูมิในหน้าที่ 127) ซึ่งชี้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2470 - 2475 มีโรงเรียนจีนเปิดเพิ่มขึ้นในจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดมีนบุรี ซึ่งในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2469 ไม่ปรากฏว่ามีโรงเรียนจีนตั้งขึ้นในพื้นที่ 2 จังหวัดนี้มาก่อน

⁵¹ เรื่องเดียวกัน

⁵² ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁵³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1495 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ แขวงธนบุรี (16 มีนาคม 2473 - 14 เมษายน 2474)

แผนภูมิวงกลมแสดงจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษา โดยแบ่งตามพื้นที่ในมณฑลกรุงเทพฯ
ระหว่าง พ.ศ. 2470 – 2475⁵⁴

สำหรับโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์นั้น เป็นที่น่าสังเกตว่า จำนวนนักเรียนในโรงเรียนบวญกุ่ย ขึ้นๆ ลงๆ ไม่สม่ำเสมอ ในต้นปี พ.ศ. 2470 มีนักเรียนจีน 99 คน ต้นปี พ.ศ. 2471 มีนักเรียนจีน 121 คน ต้นปี พ.ศ. 2472 มีนักเรียนจีน 183 คน ต้นปี พ.ศ. 2474 มีนักเรียนจีน 128 คน ต้นปี พ.ศ. 2475 มีนักเรียนจีน 175 คน

นอกจากนี้ ชั้นเรียนสำหรับนักเรียนจีนในโรงเรียนบวญกุ่ยยังมีเพิ่มมากขึ้นด้วย จากรายงานประจำปี พ.ศ. 2472 ที่เขียนแจ้งความมายังเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469 ได้มีชั้นเรียนมากถึง 7 ชั้นปี (จากเดิมที่มีเพียง 3 ชั้นปีเท่านั้น) แต่จากรายงานประจำปีต่างๆ ของโรงเรียนบวญกุ่ย เป็นที่น่าสังเกตว่า ในบางปี อายุเฉลี่ยของระดับชั้นที่สูงกว่าจะน้อยกว่าอายุเฉลี่ยของระดับชั้นที่ต่ำกว่า เช่น ในรายงานประจำปี พ.ศ. 2472 อายุเฉลี่ยของนักเรียนชั้นปีที่ 4 มีค่าเท่ากับ 15.31 ปี ในขณะที่อายุเฉลี่ยของนักเรียนชั้นปีที่ 5 มีค่าเท่ากับ 12.82 ปี เป็นต้น⁵⁵ แสดงให้เห็นว่า มาตรฐานการกำหนดอายุในแต่ละระดับชั้นการศึกษาในสมัยนั้นยังไม่มีค่านิยมแน่นอน

⁵⁴ ข้อมูลจาก ภาคผนวก จ.

⁵⁵ หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. 000074 แฟ้มที่ 2 เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มารีเยเซฟ แปร์รอส เรื่อง โรงเรียนบวญกุ่ย วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์ (ค.ศ. 1926 – 1929)

4.2.7 การปิดตัวของโรงเรียน

สาเหตุการปิดโรงเรียนที่น่าสนใจกรณีหนึ่งคือกรณีของโรงเรียนป้วยมั้น⁵⁶ ที่ยื่นเรื่องขอปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2471 โดยมีสาเหตุดังนี้

1. สถานที่ตั้งโรงเรียนใกล้กับทางเดินและไม่มีที่ทางให้เด็กเล่นเพื่อออกกำลังกาย จึงต้องการจะย้ายสถานที่ปลูกสร้างขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะแก่การศึกษา
2. เวลาที่ใกล้กับเทศกาลตรุษจีน นักเรียนเป็นบุตรพ่อค้าจีน ผู้ปกครองเด็กได้ลาเด็กของตนไปช่วยทำการบ้าน กระทำให้เด็กน้อยราว 80%⁵⁷

ในช่วงนี้ยังพบว่า สาเหตุที่ปิดโรงเรียน เป็นเพราะผู้จัดการบางคนมีคติติดตัว ถูกยึดทรัพย์หนีหายไป เช่น ผู้จัดการโรงเรียนเฉ่เคี้ยว⁵⁸ ถูกจับยามเฝ้าเรือนและถูกยึดทรัพย์ แล้วหายตัวไป⁵⁹ บางโรงเรียนถูกจับได้ว่ามีครูเถื่อน และรับนักเรียนที่เกินเขตอายุที่ทางการกำหนดไว้ เมื่อผู้จัดการถูกกล่าวโทษขอเลิกล้ม⁶⁰ เช่น โรงเรียนเต่าน้ำ⁶¹ หรือโรงเรียนไอฮั่ว⁶² ที่เป็นโรงเรียนอนุบาล แต่กลับมีเด็กอายุถึง 17 ปีมาเรียนหนังสือ เมื่อถูกเรียกให้ไปพบ ก็ขอปิดโรงเรียนเสีย⁶³ หรือผู้จัดการจะไปเป็นครูที่โรงเรียนอื่น หรือโรงเรียนหนึ่งปิดตัวไปรวมตัวกับอีกโรงเรียนหนึ่ง หรือกรณีโรงเรียนศาลเจ้ากวนอู⁶⁴ ที่ปิดโรงเรียนเพราะต้องการเปลี่ยนจากโรงเรียนราษฎร์เป็นโรงเรียนประชาบาล

⁵⁶ ป้วยมั้น (培民) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เปยหมิน

⁵⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1389 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิก ร.ร. ต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มิถุนายน 2472 – 1 มิถุนายน 2472)

⁵⁸ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁵⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1483 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนแขวงพระนครใต้ (8 กันยายน 2473 – 4 กุมภาพันธ์ 2475)

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน

⁶¹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁶² ไอฮั่ว (爱华) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ไฮ่ฮวา

⁶³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1483 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนแขวงพระนครใต้ (8 กันยายน 2473 – 4 กุมภาพันธ์ 2475)

⁶⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1538 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิกโรงเรียนในแขวงธนบุรีใต้ (13 กุมภาพันธ์ 2475 – 30 มีนาคม 2475)

นอกจากนี้ ยังมีกรณีปิดโรงเรียนชั่วคราว เช่น ในกรณีของโรงเรียนพวยไช้⁶⁵ ซึ่งยื่นจดหมายลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2471 โดยขอปิดโรงเรียนชั่วคราวเป็นเวลาเป็นเวลา 15 วัน เพื่อหาครูใหญ่คนใหม่มาแทนที่คนเก่าที่ลาออกไป ซึ่งทางการนั้นยอมผ่อนผันให้⁶⁶

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลสยาม พ.ศ. 2470 – 2475

4.3.1 ปัญหาของโรงเรียนจีนที่ต่อเนื่องมาจากช่วง พ.ศ. 2461 – 2469

ปัญหาของโรงเรียนจีนที่สืบเนื่องมาจากช่วง พ.ศ. 2461 -2469 ก็ยังมีอยู่เสมอ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามปรับวิธีรับมือกับปัญหาเหล่านี้ รวมถึงมีการตรวจตราโรงเรียนกันอย่างเต็มที่ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ ด้วยขาดผู้มีความรู้ด้านภาษาจีน ดังที่พระองค์เจ้าธานีนิวัต เขียนจดหมายถึงมหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ลงวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2470 มีความตอนหนึ่งว่า

อนึ่งการตรวจตราโรงเรียนราษฎร์เท่าที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว นับว่ายังไม่พอเพียง ด้วยขาดผู้รู้ภาษาจีน และขาดเจ้าหน้าที่ผู้สามารถทำการตรวจตราอยู่⁶⁷

ปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องของคุณสมบัติของครูใหญ่ การสอบภาษาไทยของครู การเปิด-ปิดโรงเรียน และย้ายโรงเรียนโดยไม่แจ้งให้ทราบ รวมถึงการเรียนการสอนที่ขัดแย้งกับพระราชบัญญัติภายในโรงเรียนจีน ซึ่งมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2461 ในช่วงปี พ.ศ. 2470 – 2475 ก็ยังคงมีอยู่ ดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

ก. คุณสมบัติของครูใหญ่

สำหรับการสอบความรู้ของครูใหญ่ชาวจีน เป็นที่น่าสังเกตว่า ครูใหญ่ชาวจีนในปี พ.ศ. 2471 ที่ไม่มีประกาศนียบัตร หรือมีความรู้ไม่ถึงชั้นมัธยม 6 หรือไม่ได้จบจากโรงเรียนที่สอนหลักสูตรเดียวกับโรงเรียนรัฐบาล ก็จะต้องเข้าสมัครสอบวิชาตามหลักสูตร เพื่อทดสอบว่ามีความรู้พอที่จะเป็นครูใหญ่ตามพระราชบัญญัติหรือไม่เช่นกัน เห็นได้จาก ครูใหญ่โรงเรียนพวยไช้⁶⁸ ซึ่งก่อตั้งในปี พ.ศ. 2471 ชื่อ นายฟุกหุย แซ่เห่ว⁶⁹ สัญชาติจีนแคะบังคับสยาม มีความรู้ภาษาไทย

⁶⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁶⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1420 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้ (21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)

⁶⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7.ศ.4/7 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนจีน (4 กันยายน 2470 – 29 เมษายน 2474)

⁶⁸ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁶⁹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

เทียบชั้น ป. 3 ไม่มีความรู้ภาษาไทยพอที่จะเป็นครูใหญ่ ต้องสอบอ่าน จรรยา คัด เขียน เรียงความ จดหมาย ไวยากรณ์ การรักษาตัว อ่านเอาเรื่อง เรื่องเมืองไทย คະแนนของนายฟุกหียีที่ออกมาไม่เท่ากับระดับชั้น ม.6 จึงให้เป็นที่แค่ครูใหญ่โรงเรียนอนุบาล⁷⁰

จากวิชาที่นายฟุกหียีสอบ จะเห็นได้ว่า วิชาที่สอบต่างจากช่วงปี พ.ศ. 2466 ที่ครูใหญ่โรงเรียนมีนนั้นก็ต้องสอบความรู้เช่นกัน แต่วิชาที่นายฟุกหียีสอบนั้นดูคล้ายความเข้มงวดลงไปมาก แสดงให้เห็นว่า ในสมัยนี้ รัฐบาลสยามคล้ายความเข้มงวดเรื่องคุณสมบัติของครูลงไป

นอกจากนี้ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา โรงเรียนจีนนิยมใช้ครูใหญ่ที่คนไทยมากขึ้น โดยในบางกรณี ครูไทยคือผู้ที่สมรู้ร่วมคิดและรู้เห็นเป็นใจกับทางโรงเรียนจีน เช่น กรณีสับเปลี่ยนครูใหญ่ของโรงเรียนฮกทิม ซึ่งครูใหญ่คนไทยไม่ได้มาสอนเองทุกวัน หากวันใดไม่ได้สอน จะให้ผู้อื่นมาสอนแทน ซึ่งมีอายุ 18 ปีเท่านั้น เป็นการผิดพระราชบัญญัติฐานไม่แจ้งต่อทางการ และอายุไม่ถึง 20 ปี แต่ทางการยังไม่สามารถสั่งปิดโรงเรียนได้เพราะ “และที่ว่า ครูใหญ่ไม่มาทำการสอนได้ให้ผู้อื่นสอนแทนนั้น ก็ยังไม่ชัดว่าได้เปลี่ยนตัวครูใหญ่กันทีเดียว จะสั่งปิดโรงเรียนในการสับเปลี่ยนครูใหญ่ไม่ถนัด เห็นควรให้เจ้าหน้าที่สอดส่องให้ถ่องแท้อก่อนว่า ได้สับเปลี่ยนตัวครูใหญ่กันจริงหรือไม่ และการสั่งปิดในข้อนี้ ควรให้มีพะยานเป็นหลักฐานด้วย”⁷¹ จึงได้แต่ให้พนักงานตรวจการศึกษาแนะนำไป

กรณีที่น่าสนใจ ของครูใหญ่ที่อายุไม่ถึง 20 ปีกรณีหนึ่ง ครูใหญ่ของโรงเรียนกงดิบกวางฮัว⁷² เกิดวันที่ 15 มกราคม 2452 เมื่อแรกยื่นขอตั้งโรงเรียนในตรงกับวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2472 ซึ่งครูใหญ่อายุไม่ถึง 20 ปี ทางกระทรวงธรรมการจึงอนุญาตให้โรงเรียนนี้จัดตั้งขึ้นได้ตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2472 เป็นต้นไป ซึ่งเป็นวันที่ครูใหญ่อายุครบ 20 ปีบริบูรณ์พอดี เป็นครูใหญ่ได้ถูกต้องตามกฎหมาย⁷³

⁷⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1395 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจ้างโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 กุมภาพันธ์ 2476)

⁷¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1389 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิก ร.ร. ต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มิถุนายน 2470 – 1 มิถุนายน 2472)

⁷² ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁷³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1436 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนในจังหวัดสมุทรปราการ (29 มิถุนายน 2472 – 16 เมษายน 2473)

ข. การสอบภาษาไทยของครู

ในปี พ.ศ. 2472 ได้เกิดกรณีที่ทางการผ่อนผันให้ครูหาความรู้ภาษาไทยได้มากกว่า 6 เดือน นั่นคือ กรณีโรงเรียนชุมชนซึ่งได้แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2472 ทางกระทรวงธรรมการกลับผ่อนผันให้นางสาว แอลลิส เอช เซฟเฟอร์ ผู้เป็นครูใหญ่ ให้มีเวลาหาความรู้ภาษาไทยได้ถึง 9 เดือนเป็นกรณีพิเศษ⁷⁴

ในช่วงนี้ยังเกิดกรณีที่ บางโรงเรียนครูสอบภาษาไทยตก แต่ก็ยังต้องสอนหนังสือต่อไป เช่น โรงเรียนหล้ากุ้ยเหลียง⁷⁵ ดังจดหมายที่รองอำมาตย์เอกหลวงสิทธิวุฒิ ผู้ช่วยพนักงานตรวจการศึกษา แขวงจังหวัดพระนครได้ เขียนรายงานถึงเจ้ากรมสามัญศึกษา ลงวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2471

ด้วยโรงเรียนหล้ากุ้ยเหลียง เป็นโรงเรียนอนุบาล มีนายหล้ากุ้ยเหลียง เป็นทั้งผู้จัดการและครูใหญ่ ได้รับผ่อนผันเรียนความรู้ภาษาไทยรอบ 1 ปี ครบกำหนดได้เรียกเข้าสอบความรู้เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2470 สอบตก ได้มีหนังสือเสนอบติให้ออกจากหน้าที่ครูใหญ่ชั่วคราว แต่นายหล้ากุ้ยเหลียง ก็มีได้ออกจากหน้าที่ คงประจำทำการสอนอยู่เรื่อยมา ข้าพเจ้าและนายเชื้อ ไชยภักดิ์ ได้ไปชี้แจงและตักเตือนแล้วหลายครั้งหลายหน ให้ผู้จัดการเปลี่ยนแปลงหาครูใหญ่เสีย ผู้จัดการจึงได้รายงานเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2471 ขอจำหน่ายนายหล้ากุ้ยเหลียงออกจากหน้าที่ครูใหญ่ ขอรับนายสถิตเสมานิล เข้าเป็นครูใหญ่แทน กับขอรับนายห่อวงโฮลย์ เข้าเป็นครูน้อยด้วยอีกคนหนึ่ง กระทรวงธรรมการจึงได้แจ้งความไปยังผู้จัดการตามหนังสือเลขที่ 275/3266 ลงวันที่ 23 มิถุนายน ศกนี้ คัดค้านว่านายสถิต เสมานิล เคยต้องโทษทางคดีอาญา ให้เป็นครูใหญ่ไม่ได้ ความแจ้งอยู่แล้วนั้น ผู้จัดการก็มีได้จัดหาผู้ใดเข้าเป็นครูใหญ่แทน ข้าพเจ้าได้เข้าไปตรวจที่โรงเรียนพร้อมด้วยนายเชื้อ ไชยภักดิ์ เมื่อวานนี้ปรากฏว่านายหล้ากุ้ยเหลียง คงประจำทำการสอนอยู่เช่นเคย ไม่มีใครคนใดช่วยสอน ทั้งนี้เห็นว่าผู้จัดการฝ่าฝืนคำสั่งเสนอบติ ไม่ออกจากหน้าที่ตามคำสั่ง เห็นว่าเท่าที่แจ้งความให้ถอนนายหล้ากุ้ยเหลียงออกจากครูใหญ่นั้น เป็นกรณีที่ได้ปฏิบัติไปแล้วตามมาตรา 17 ตอน (2) และนับแต่เวลาที่ผู้จัดการได้รับคำสั่งแจ้งความนั้นจนบัดนี้เป็นเวลานานเกินกว่า 1 เดือนแล้ว ผู้จัดการไม่ถอนครูนั้นออกเสีย (เพียงแต่รายงานขอถอน แต่ก็ยังคงทำการสอนอยู่ไม่ออกจริงทั้งไม่มีครูใหญ่ด้วย) จึงเห็นควรที่จะต้องจัดการขอให้ศาลชี้ขาดตัดสินบังคับให้ถอนนายหล้ากุ้ยเหลียงออกเสียตามมาตรา 17 ตอนท้าย หรือจะควรประการใด ขอประทานเรียนปฏิบัติ และเพื่อเป็นบรรทัดฐานสำหรับการต่อไปด้วย⁷⁶

⁷⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1415 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียน แขวงพระนครได้ (11 มกราคม 2471 – 14 มีนาคม 2472)

⁷⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁷⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1389 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิก ร.ร. ต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มิถุนายน 2470 – 1 มิถุนายน 2472)

สุดท้ายจึงได้มีหนังสือจากเสนาบดีกระทรวงธรรมการไปยังผู้จัดการโรงเรียนสั่งให้ปิดโรงเรียนเสีย ตั้งแต่นั้นมา ก็ไม่มีการเรียนการสอนในโรงเรียนอีก⁷⁷

แม้ว่าในช่วงก่อน ปี พ.ศ. 2469 จะมีการกำหนดให้ครูเป็นครูอย่างน้อยสองปี และตั้งใจเล่าเรียนภาษาไทย แต่จากเหตุการณ์ในภายหลัง ได้แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนจีนแท้จริงไม่ได้ใส่ใจสัญญาจ้างนั้น เห็นได้จากกรณีโรงเรียนฮกฮิม

ในปี พ.ศ. 2471 โรงเรียนฮกฮิมได้จ้างครูและได้ทำสัญญากับทางการว่าจะต้องเป็นครูนาน 2 ปี และเรียนภาษาไทยอีก 6 เดือน เมื่อครบกำหนด ทางการให้เรียกครูให้ไปสอบภาษาไทย แต่ครูกลับไม่มาตามนัด สอบถามได้ความว่ากลับเมืองจีนไปแล้วประมาณเดือนเศษ หลังจากสอนจริงไปได้ 8 เดือน และผู้จัดการก็ไม่ได้ใส่ใจจะจัดการให้เป็นไปตามสัญญา ด้วยเหตุผลที่ว่า “เมื่อเขาไปประเทศจีนแล้ว ข้าพเจ้าไม่ได้จัดการอย่างไรตามสัญญา เพราะทางโรงเรียนสัญญาจ้าง 6 เดือน เมื่อสอบแล้วจะสัญญากันต่อไป แต่ครูทั้ง 2 ไม่ได้มาสอบตามกำหนด จึงไม่ได้พูดที่จะจ้างกันต่อไป”⁷⁸ จึงเท่ากับว่าการทำสัญญาจ้างครูที่ทำกับทางการนั้น เป็นเพียงสัญญาที่ทำพอเป็นพิธีเท่านั้น⁷⁹ นอกจากนี้ โรงเรียนยังรับครูน้อยคนใหม่มาสอนแทนได้สองเดือน โดยไม่มีการบอกทางการตามพระราชบัญญัติอีกด้วย ทางการจึงได้ตักเตือนไป ห้ามไม่ให้รับครูที่ไม่รู้ภาษาไทยเพียงพอตามพระราชบัญญัติ ในที่สุด สองเดือนต่อมา ผู้จัดการได้ขอปิดโรงเรียน เพราะหาครูมาสอนไม่ได้

อีกกรณีที่แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนจีนไม่สนใจหนังสือสัญญา คือกรณีของโรงเรียนจิงฮั่ว⁸⁰ ซึ่งผู้จัดการได้เขียนจดหมายรายงานต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2472 ความว่า ครูน้อย 2 คนของโรงเรียนไม่เอาใจใส่ฝึกฝนวิชาภาษาไทย ผู้จัดการได้เรียกมาชี้แจงก็ไม่เกิดผล จึงสั่งให้ลาออกเสีย ทั้งๆ ที่ ยังไม่ถึงกำหนดสอบความรู้ภาษาไทยรอบ 6 เดือน

เจ้าหน้าที่ของทางการของสยามคนหนึ่ง มีความเห็นว่า “เหตุผลของผู้จัดการที่ขอจำหน่ายครูคนนี้ดูไม่สมกันเลย ก็ถ้าผู้จัดการจะรอให้เขาเข้าสอบความรู้ก่อนจะมิดีหรือ เพราะเวลาก็ออยู่อีกเพียงเล็กน้อยก็จะครบกำหนดสอบความรู้แล้ว การที่ผู้จัดการเห็นว่าเขาไม่พยายามเล่าเรียนภาษาไทย สั่งให้เขาลาออก นั้นดีเป็นการผิดสัญญาโดยแท้ ฉะนั้นที่ผู้จัดการขอจำหน่ายครู 2 คนนี้

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน

⁸⁰ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

นับว่าผู้จัดการยอมให้ครูลาออกผิดสัญญา สมควรตั้งความรังเกียจได้ ต่อไปจะได้ไม่สั่งโดยพลการเช่นนี้อีก”⁸¹

หลวงสิทธิภูมิมีความเห็นที่คล้ายคลึงกันว่า “ตามสัญญา เมื่อกระทรวงธรรมการเรียกสอบความรู้ ถ้าเขาสอบตก ผู้จัดการจึงจะให้เขาออกจากหน้าที่ได้ แต่ผู้จัดการให้ออกเสียเองโดยพลการ นับว่าผู้จัดการทำผิดสัญญา ควรโปรดให้จำหน่ายทะเบียนได้”⁸² และตั้งความรังเกียจไม่ยอมให้ผู้จัดการรับผู้ที่ไม่มีความรู้ภาษาไทยพตามพระราชบัญญัติเข้าเป็นครูน้อยใน ร.ร. นี้”⁸³

ต่อมาโรงเรียนนี้ปิดโดยไม่แจ้งทางการให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ

นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนที่ครูจีนไม่มาสอบภาษาไทยตามพระราชบัญญัติ แล้วทางโรงเรียนให้ครูจีนคนอื่นมาสอนแทนโดยไม่แจ้งต่อทางการให้ถูกต้อง ดังกรณีของโรงเรียนยกเด็ก⁸⁴ ที่รับครูจีนคนหนึ่ง แต่ไม่ไปสอบภาษาไทยรอบที่สองตามกำหนด ผู้จัดการได้รายงานว่า ครูน้อยลาไปต่างจังหวัด 15 วัน ถ้ากลับมาเมื่อใด จะรายงานให้ทราบ ทางการได้ตั้งเตือนหลายหน จนเมื่อมีการไต่สวนผู้จัดการอย่างจริงจัง จึงทราบว่าแท้จริงครูน้อยผู้นั้นได้กลับเมืองจีนไปแล้ว จึงให้ครูจีนอีกคนสอนแทน โดยไม่ได้แจ้งให้ทางการทราบ ผู้จัดการได้อ้างว่า ได้บอกครูใหญ่ให้มาแจ้งทางการแล้ว แต่ทางครูใหญ่กลับบอกว่า ไม่เคยเห็นครูน้อยคนที่ผู้จัดการกล่าวอ้างถึงเลย เห็นแต่ผู้จัดการสอนเอง ซึ่งหลวงสิทธิภูมิ ผู้ช่วยพนักงานตรวจการศึกษาแขวงพระนครใต้ ได้ให้ความเห็นไว้เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2472 ความว่า “คำให้การของผู้จัดการและครูใหญ่จึงเป็นปฏิบัติได้แย้งกัน อยู่ในตัวเอง แต่อย่างไร ก็นับได้ว่าผู้จัดการบกพร่องต่อบทมาตรา 16 ฐานที่ตั้งผู้ใดเป็นครู ไม่แจ้งความต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการ”⁸⁵

โรงเรียนยกเด็กจึงถูกสั่งปิดด้วยเหตุผลดังกล่าว จนกว่าจะหาครูน้อยมาสอนใหม่ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ เมื่อทางโรงเรียนไม่สามารถหาได้ โรงเรียนจึงได้เลิกไปโดยปริยาย⁸⁶

⁸¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1420 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้ (21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)

⁸² หมายถึงให้จำหน่ายครูน้อยออกจากทะเบียนได้

⁸³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1420 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้ (21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)

⁸⁴ ยกเด็ก (育德) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฮวีเต้อ

⁸⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1420 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้ (21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน

ความรู้สึที่ครูจีนไม่ยอมเรียนภาษาไทยและพยายามหลบเลี่ยงนั้น เห็นได้ชัดเจนจากกรณีโรงเรียนมิ่งก ⁸⁷ ที่พยายามหลบเลี่ยงโดยการแอบย้ายสถานที่สอนและเปลี่ยนชื่อโรงเรียน จากนั้นก็ตกลงกับครูไทยให้เป็นผู้จัดการแต่เพียงชื่อโดยไม่ต้องสอนภาษาไทย และไม่ให้ครูจีนเรียนภาษาไทย ดังที่ปรากฏในจดหมายของครูน้อยภาษาไทยโรงเรียนมิ่งกถึงหลวงสิทธิวุฒิ ลงวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2470

ด้วยโรงเรียนมิ่งกที่หนีการสอนและกับย้ายสถานที่ไปตั้งทำการสอนตั้งแต่วันที่ 1 เดือนนี้ที่ตั้งอยู่ที่ข้ามคลองเชิงสะพานเหลืองและมอบหมายครูให้แก่อื่นหลายคนแลเปลี่ยนชื่อโรงเรียนว่าจีนฮั่ว ⁸⁸ เมื่อแรกได้ตกลงกับข้าพเจ้ามาครั้งหนึ่งแล้ว จะให้ครูไทยเป็นผู้จัดการรับแต่ชื่อไม่ต้องทำการสอนภาษาไทย แลครูจีนจะไม่ต้องเรียนภาษาไทยด้วย ถ้าครบกำหนดสอบแล้วถ้าสอบตกคนไหนมาเปลี่ยนแปลงได้ และเมื่อก่อนผู้จัดการโรงเรียนมิ่งกก็ไม่ได้เรียนสักนิดเลย แต่พวกนี้จะทำการดื้อเหมือนอย่างเขาด้วย แต่เวลานี้กำลังจัดแจงมาขออนุญาตแล้ว ข้าพเจ้าจะขอคัดค้าน และครูผู้จัดการคนนี้ก็มัวงานการทำอยู่แล้วไม่ควรจะมารับเป็นผู้จัดการของโรงเรียนได้ ทั้งครูจีนที่จะมารับเป็นครูน้อยพวกนี้ก็เหลวไหลมาก ความคิดทุจริตมากโกหกต่อกระทรวงธรรมการคิดทำมาหากินทางนี้ได้เท่านั้น การที่จะถือตามพระราชบัญญัติก็ไม่มี การมุ่งหมายจะสอนแต่ภาษาจีนได้เป็นแล้วไป ทั้งพวกนี้ที่มาขอตั้งโรงเรียนทำเป็นกริยา ถือพรรคพวกสมเอนที่ประชุมกันสำหรับปกปักรักษาเกี่ยวหาชักชวนพวก แต่โรงเรียนมิ่งกยังจะมีเกี่ยวข้องกับข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าจึงได้ชี้แจงมาให้ท่านทราบ ⁸⁹

ในช่วง พ.ศ. 2470 – 2475 ได้ปรากฏหลักฐานที่แสดงให้เห็นได้ว่า สาเหตุที่โรงเรียนนั้นแอบเปิด ส่วนหนึ่งเพราะไม่ต้องการสอนภาษาไทย ดังเช่นกรณีของโรงเรียนบัวแ้ว ⁹⁰ ที่ปรากฏในจดหมายที่ผู้จัดการโรงเรียนฮวยน้ำม ⁹¹ ร้องเรียนไปยังพระนิติพันธ์นิติสิทธิ์ พนักงานตรวจการศึกษาแขวงพระนครใต้ ลงวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2471 ว่า โรงเรียนบัวแ้วอ้างว่าไม่มีการสอนภาษาไทย ทำให้นักเรียนโรงเรียนของตน ย้ายไปเรียนที่โรงเรียนบัวแ้วด้วยกันเกือบหมด

ด้วยที่ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวาย ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นมีนามเป็นภาษาจีนว่า “โรงเรียนบัวแ้ว” ครูจีนของโรงเรียนนี้ได้เกลี้ยกล่อมนักเรียนของกระผมให้ไปเรียนยังโรงเรียนของเขาเกือบหมด แลได้ชี้แจงแก่ผู้ปกครองของเด็กว่า ไม่ต้องเรียนหนังสือไทยเหมือนกับโรงเรียนจีนทั้งหลาย ซึ่ง

⁸⁷ มิ่งก (民国) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หมินกั๋ว

⁸⁸ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁸⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1388 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (24 มีนาคม 2469 – 29 มีนาคม 2470)

⁹⁰ บัวแ้ว (培侨) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เปยเฉียว

⁹¹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

นักเรียนจีนโดยมากไม่ชอบเรียนภาษาไทย ดังนั้นกระผมเห็นว่า ผิดตามระเบียบที่กระผมได้ขออนุญาตตั้งโรงเรียนขึ้น และมีความน้อยใจที่เขามาเกลี้ยกล่อมเอานักเรียนไป⁹²

หรือในกรณีของโรงเรียนพวยหว่า⁹³ ซึ่งปรากฏในรายงานของข้าหลวงตรวจการ ลงวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ในเวียงท่านเลื่อนฤทธิ เป็นโรงเรียนจีนกว้างตั้ง ข้าหลวงตรวจการรายงานว่าเป็นโรงเรียนที่แอบสอนโดยไม่แจ้งต่อทางการในดงโสเภณี

โรงเรียนนี้ไม่มีป้ายบอกชื่อ และเพราะซ่อนสอน ปิดบ้านเข้าไว้จนมืด ผิดอนามัย

พบครูเถื่อนชื่อ นายใจใจ⁹⁴ กำลังสอน พุศไทยไม่ได้เลย สอนอยู่ห้องชั้นล่างห้องเดียวมีนักเรียน 25 คน ซ่อนข้างอัดแอ แต่โรงเรียนชนิดนี้ถ้ากวาดในทางนั้นนักคงตั้งในท่าเลเช่นนี้ไม่ติด เพราะค่าเช่าห้องแพง ถ้ามีจำนวนน้อยก็ขาดทุน เพราะครูเถื่อนผู้นี้พูดไทยไม่ได้ จึงได้แต่ถามเด็ก ๆ บางคนว่าไม่ได้เรียนภาษาไทยเลย ครูเถื่อนส่งภาษากันภายหลังว่าเรียน, น้องชายครูใจใจสอน ชื่อ นายไลไว⁹⁵ คนนี้เป็นครูโรงเรียนจีลัน⁹⁶ ซ้ำงวัดสุทัศน์ ไม่น่าจะมาสอนได้ ร.ร.นี้เป็นโรงเรียนอนุบาล แต่มีเด็กอายุ 11/12 อยู่บ้าง ตั้งอยู่ในดงหญิงเสเพลเหมือนกัน⁹⁷

เป็นที่น่าสังเกตว่า โรงเรียนจีนหลายโรงเรียนมักตั้งโรงเรียนในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะโรงเรียนพวยหว่าซึ่งได้ยกตัวอย่างไปแล้วในข้างต้น หรือโรงเรียนแต่จีวหนึ่งจื้อ ซึ่งตั้งอยู่ในดงโสเภณี⁹⁸ เช่นกัน และบางโรงเรียนก็ถูกทางการสั่งให้แก้ไขสถานที่ให้เหมาะสมกับการใช้เป็นห้องเรียน เนื่องจากไม่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนจีนบางโรงเรียนไม่คำนึงถึงความสำคัญของทำเลที่เหมาะสมสำหรับเด็กจีนได้เรียนหนังสือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/1395](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 กุมภาพันธ์ 2476)

⁹³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁹⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁹⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁹⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

⁹⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/1395](#) เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 กุมภาพันธ์ 2476)

⁹⁸ ดูรายละเอียดในหน้าที่ 101

ค. การเปิด – ปิดโรงเรียน และย้ายโรงเรียน โดยไม่แจ้งให้ทราบ

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นไป ยังมีการพบหลักฐานอีกว่า ถ้าโรงเรียนใดที่แอบเปิดโรงเรียน แล้วถูกทางการจับได้ หากจะเปิดโรงเรียนใหม่ให้ถูกต้อง ผู้จัดการจะต้องลงนามใน “คำรับรองปิดโรงเรียนเลิกทำการสอน” โดยมีข้อตกลงคือ

- ผู้จัดการจะต้องรับรองว่า จะไม่ให้มีการรวบรวมเด็กให้มาเรียนในโรงเรียน จนกว่าจะได้รับหนังสืออนุญาตก่อน แล้วจึงจะเปิดโรงเรียนทำการสอนต่อไป

- ถ้าปรากฏว่าผู้จัดการเปิดทำการสอน หรือมีการประชุมรวบรวมนักเรียนให้มาอยู่ในสถานที่ของโรงเรียน ในระหว่างเวลาที่ยังไม่ได้รับอนุญาตนี้ ผู้จัดการจะยอมให้จัดการฟ้องร้องในฐานะแจ้งความเท็จต่อเจ้าหน้าที่เป็นคดีอาญา

สำหรับโรงเรียนจีนที่ปิดโดยไม่แจ้งให้ทางการทราบ เมื่อขอตั้งใหม่ ก็ต้องทำสัญญากับทางการเป็นลายลักษณ์อักษรว่า จะปฏิบัติตามกิจการของโรงเรียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติเช่นกัน⁹⁹

นอกจากนี้ ยังเกิดกรณีสวมรอยแทนโรงเรียนที่ปิดไปแล้ว เช่น กรณีของโรงเรียนยกเคี้ยว¹⁰⁰ ดังรายงานของครูน้อยโรงเรียนยกเคี้ยวถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ เรื่องขอปิดโรงเรียน ลงวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2475

บัดนี้นางสาวชกลั้ง¹⁰¹ ได้เลิกการตั้งโรงเรียนเพื่อไปศึกษาวิชาเพิ่มเติมในประเทศจีนเมื่อเดือนเมษายน พุทธศักราช 2475 นี้ เวลาที่นางสาวชกลั้ง อิงชาญเวชจะเดินทางไปประเทศจีนนั้นเป็นการกะทันหัน จึงได้มอบหน้าที่ให้ข้าพเจ้ารายงานขอเลิกโรงเรียนตามระเบียบ ข้าพเจ้าได้รายงานต่อเจ้าพนักงานด้วยปากและได้เขียนในรายงานขอเลิกโรงเรียนส่งทางไปรษณีย์ไปให้นางสาวชกลั้งเช่นนาม ณ ประเทศจีนแล้ว ซึ่งจะได้ส่งกลับมาในไม่ช้านี้ แต่บัดนี้ปรากฏว่ามีผู้มาตั้งโรงเรียนขึ้นที่สถานที่โรงเรียนยกเคี้ยวเก่า และคงใช้ป้ายชื่อโรงเรียนยกเคี้ยวซึ่งข้าพเจ้ายังไม่ได้รื้อถอนเสียโดยยังมิได้รับอนุญาตจากกระทรวงธรรมการ กระทำให้ผู้ตรวจการโรงเรียนเข้าใจว่าอยู่ในความรู้เห็นของข้าพเจ้า ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงขอรายงานเพื่อทราบ ว่า โรงเรียนยกเคี้ยวซึ่งผู้อื่นกำลังทำการสอนอยู่นี้ มิได้อยู่ในความครอบงำหรือรู้เห็นของข้าพเจ้าเลย¹⁰²

⁹⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1510 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง จ้างตั้งโรงเรียนแขวงพระนครใต้ (2 มีนาคม 2474 – 2 มีนาคม 2476)

¹⁰⁰ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁰¹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁰² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1483 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิกตั้งโรงเรียนแขวงพระนครใต้ (8 กันยายน 2473 – 4 กุมภาพันธ์ 2475)

หรือกรณีของโรงเรียนหวีเต็ก¹⁰³ ซึ่งมีรายงานจากพนักงานตรวจการศึกษาตั้งแต่วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2472 ว่าผู้จัดการได้ละทิ้งโรงเรียนไปเสีย โดยไม่ขออนุญาตปิดโรงเรียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ต่อมาเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 เจ้าหน้าที่ได้ออกเดินตรวจ ก็พบโรงเรียนที่ชื่อหวีเต็ก ซึ่งผู้จัดการเป็นคนละคนกับโรงเรียนหวีเต็กเดิม โดยผู้จัดการได้อ้างว่าเป็นโรงเรียนที่ได้รับอนุญาตแล้ว แต่เมื่อสอบถามว่าใครเป็นผู้ได้รับอนุญาตจากทางการให้ตั้งโรงเรียน ก็ไม่สามารถตอบได้ แต่ก็ยังโต้เถียงว่าได้ทำเรื่องขอย้ายอย่างถูกต้องตามพระราชบัญญัติ แต่เมื่อขอดูหนังสืออนุญาตต่างๆ ก็ไม่สามารถนำมาแสดงได้ จึงสรุปได้ว่าได้ตั้งโรงเรียนทำการสอนและอ้างชื่อโรงเรียนที่เคยได้รับอนุญาตไว้แล้วเท่านั้น จึงถูกสั่งปิด ทางการได้มอบหมายให้คนมาติดต่อเพื่อทำเรื่องขออนุญาต แต่เมื่อไปตรวจสอบสถานที่อีกครั้ง กลับไม่มีการสอน

ต่อมาในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 เมื่อพนักงานตรวจการศึกษาไปตรวจ ก็พบว่ามีการเปิดทำการสอนอยู่ ณ สถานที่เดิม จึงได้นำเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปพร้อมกันด้วย เพื่อว่าถ้าคนที่มาเปิดทำการสอน เป็นผู้จัดการคนเดียวกันจะจับกุมเสีย ปรากฏว่าเป็นคนละคน จึงบอกให้ปิดเสีย

เจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า ควรสั่งปิดโรงเรียนเสีย เพื่อไม่ให้ใครมาสวมรอยสอนแทนอีก

การลักลอบตั้งการสอนขึ้นเช่นนี้ อาจมีการเปลี่ยนผู้สอนกันอีกก็ได้ การสั่งปิดให้เลิกโรงเรียน เช่นนี้ ต้องระบุชื่อผู้สอน จึงจะดำเนินการได้ตามพระราชบัญญัติ ฉะนั้นที่นายหล่อเล่าตง¹⁰⁴ มาตั้งทำการสอนขึ้นแทนนี้ ควรสั่งปิดตามมาตรา 25 (1) อีก¹⁰⁵

สำหรับปัญหาเรื่องการย้ายสถานที่โดยที่ไม่แจ้งให้ทราบก็ยังมีอยู่ เห็นได้จากกรณีโรงเรียนกวงยกที่มีปัญหาสืบเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2468 ในปี พ.ศ. 2471 โรงเรียนนี้ได้ย้ายสถานที่โดยไม่แจ้งทางการให้ทราบ จึงแนะนำให้ปิดโรงเรียนและแจ้งย้ายเสียให้ถูกต้อง ตอนแรกทางโรงเรียนก็ยอมทำตามแต่โดยดี แต่ภายหลังก็ย้ายสถานที่โดยฝ่าฝืนอีกอีก จึงมีคำสั่งให้ปิดโรงเรียน แต่ทางโรงเรียนก็ไม่ยอมปิดตามคำสั่ง พนักงานตรวจการศึกษาจึงได้แจ้งความไปยังสถานีตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงจับผู้จัดการโรงเรียนไปไต่สวน และส่งสำนวนให้กรมอัยการฟ้อง ศาล

¹⁰³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁰⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁰⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1472 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ขววงพระนครใต้ ขอให้นายหล่อ เล่าตง ปิดโรงเรียนเล็กทำการสอนนักเรียน (19 มิถุนายน 2472 – 16 สิงหาคม 2473)

ตัดสินให้ปรับเงินผู้จัดการโรงเรียนเป็นเงิน 80 บาท แต่เนื่องจากให้การสารภาพ จึงลดเหลือเพียง 40 บาท ถ้าไม่มีเงินจำค่าปรับ ก็ถูกขังแทน¹⁰⁶

การฝ่าฝืนพระราชบัญญัติในเรื่องการตั้งโรงเรียนและการย้ายสถานที่ของโรงเรียนนั้นเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง แต่เมื่อคดีไปถึงศาลเมื่อใด ก็มักได้รับการลดโทษเพราะจำเลยให้การสารภาพ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงมีพระราชปรารภเสมอว่าเป็นการลงโทษที่เบาไป ดังจดหมายจากพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ที่มีไปถึงมหาอำมาตย์โท พระยาจินดาภิรมย์ อธิบดีศาลฎีกา เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2471 ความว่า

เนื่องจากมีผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มีการตั้งย้ายสถานที่โรงเรียน โดยมีได้แจ้งการตั้งย้ายตามพระราชบัญญัติเป็นต้น เมื่อคดีตกถึงศาลฯ พิพากษาให้ปรับจำเลยรายละ 80 บาท 60 บาท แต่ลดโทษที่ให้การรับสารภาพลงครึ่งหนึ่งบ้าง และ 1 ใน 3 บ้าง

สังเกตว่าในเวลานี้มีผู้ฝ่าฝืนดกตื้นมากรายขึ้นทุกที รู้สึกว่าฝ่าฝืนโดยเจตนาอันเป็นแน่ คดีเรื่องโรงเรียนราษฎร์เหล่านี้ได้ถือเป็นระเบียบที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ครั้นเมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ก็ทรงทักมาหลายครั้งแล้วว่า ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยน้อยนัก¹⁰⁷

ตามจดหมายยังได้กล่าวไว้ว่า ทางกระทรวงธรรมการได้นำเรื่องนี้ไปหารือกับอธิบดีกรมอัยการ ซึ่งอธิบดีกรมอัยการกล่าวว่า ตามพระราชบัญญัติวางเกณฑ์กำหนดโทษให้ปรับไม่เกิน 100 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ การที่ปรับความผิดครั้งแรก 60 – 80 บาทถือว่าลงโทษหนักแล้ว หากจะแก้ไขให้มีโทษหนักกว่านี้ ต้องไปแก้ไขที่พระราชบัญญัติ

ในจดหมายยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ชาวจีนเหล่านี้ตั้งใจที่จะหลบเลี่ยงพระราชบัญญัติจริง เพราะต้องการปกปิดเรื่องที่โรงเรียนจีนแอบสอนลัทธิการเมือง จึงพากันกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติกันเป็นจำนวนมาก

¹⁰⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.4/7 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนจีน (4 กันยายน 2470 – 29 เมษายน 2474)

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน

ผู้ฝ่าฝืนเวลานี้ที่จับได้เป็นเงินทั้งนั้น เป็นที่เชื่อแน่ว่าตั้งใจจะขัดขึ้นโดยแท้จริง เพื่อหลีกเลี่ยง การตรวจตราของเจ้าหน้าที่ที่จักได้จัดการปกปิดกระทำการอันมิพึงปรารถนาได้สะดวก โรงเรียนจีน ะชนิดนี้มักจะสอนลัทธิระคนไปด้วยการเมือง¹⁰⁸

ทางกระทรวงธรรมการเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติ และขอร้องให้ศาล ลงโทษให้รุนแรงขึ้น เช่น “จำเสียบ้าง น่าจะซาหลงไปมาก”¹⁰⁹ แต่ทางอธิบดีศาลฎีกากลับมีความเห็น ว่า เรื่องที่มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรนั้น เป็นเรื่องไม่สู้ร้ายแรง การลงโทษนั้น อาจจะไม่ลงโทษด้วยการปรับ จำคุก หรือทั้งจับทั้งปรับก็ได้ ที่ผ่านมา ศาลก็ได้พิจารณาลงโทษไป ตามความหนักเบาของคดี ไม่ได้ลงโทษแต่ปรับอย่างเดียว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า หากเป็น การทำผิดโดยไม่ได้ตั้งใจ ก็สามารถลงโทษสถานเบาได้ แต่หากตั้งใจกระทำผิด ก็ควรจะลงโทษ จำคุกเสียบ้าง มิฉะนั้น การฝ่าฝืนพระราชบัญญัติก็จะมีมากขึ้น และจะเป็นอันตราย เพราะการทำ ผิดนี้เกี่ยวข้องกับลัทธิการเมือง

เรื่องการขัดขึ้นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรนี้ ฉันไม่ชอบเพราะเห็นว่าเปนแสดงน้ำใจไม่ดี พระราชบัญญัตินั้นไม่ดูร้ายอะไรเลย ถ้าใครที่คิดตั้งโรงเรียนขึ้นโดยสุจริตก็ไม่น่าจะเป็นเดียดรื้อนและควร ทำตามได้ ที่ไม่ทำตามฉันต้องเหมาว่ามีทุจริตในใจอยู่บ้าง เรื่องที่จะลงโทษนั้น ถ้าทำผิดโดยเลินเล่อ จะ ลงโทษให้เบาก็ตามใจ แต่ถ้าเรื่องสื่อให้เห็นความตั้งใจที่ไม่สุจริตนัก หรือขัดขึ้นโดยตั้งใจแท้ๆ ก็ควร ลงโทษจำคุกเสียบ้าง ถ้ามีฉนั้นการขัดขึ้นก็จะมีมากขึ้น ซึ่งฉันเห็นว่าเปนทางที่จะทำให้เกิดอันตรายได้มาก เรื่องนี้เกี่ยวไปในทาง politic ด้วย บางทีจะยังไม่ถึงเวลาที่จะแก้พระราชบัญญัติ แต่ถ้ามีการขัดขึ้นมาก ขึ้นทุกทีก็ต้องแก้ มิฉนั้นก็แปลว่ายอมแพ้ และต้องปล่อยให้เงินทำตามอำเภอใจ¹¹⁰

แม้ว่า ในปี พ.ศ. 2475 จะได้มีการประชุมอภิรัฐมนตรี¹¹¹ เพื่อร่างพระราชบัญญัติโรงเรียน ราษฎรฉบับใหม่ขึ้น แต่ยังไม่ทันสำเร็จ ก็เกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นเสียก่อน (ซึ่งจะกล่าวอย่างละเอียดใน บทที่ 5)

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน

¹¹¹ อภิรัฐมนตรีสภา ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2468 เพื่อเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ประกอบด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่และเคย ทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการสำคัญๆ จำนวน 5 พระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุ พันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้า จิตรเจษฎ์ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

ง. การไม่ยอมสอนภาษาไทยภายในโรงเรียนจีน

การไม่ยอมสอนภาษาไทยในโรงเรียน นอกจากจะเห็นได้จากหลาย ๆ กรณีดังปรากฏในตัวอย่างต่างๆ ที่ผู้เขียนได้เคยยกไปก่อนหน้านี้แล้ว ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างกรณีของโรงเรียนฮั่วเคี้ยว¹¹² อีกโรงเรียนหนึ่ง ซึ่งไม่ยอมสอนภาษาไทยภายในโรงเรียน และใช้โรงเรียนเป็นที่ประชุมกิจการบางอย่าง ดังจะเห็นได้จากจดหมายของผู้ว่าราชการจังหวัดมีนบุรี ถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2472 ความว่า

ด้วยได้รับรายงานจากอำเภอหนองจอกที่ 363/513 ลงวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. นี้ว่า ผู้จัดการโรงเรียนฮั่วเคี้ยวมิได้ปฏิบัติตามคำแนะนำตักเตือนของอำเภอผู้ปกครองท้องที่ กล่าวคือมิได้สอนภาษาไทยแก่นักเรียนตามกำหนดที่ได้กำหนดไว้ และทั้งจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยแห่งประชาชนเป็นต้นว่า ใช้สถานที่โรงเรียนเป็นที่ประชุมเพื่อชี้แจงกิจการอย่างอื่น ๆ ในเวลาค่ำคืนจนตีกดตีทางอำเภอได้แนะนำและตักเตือนแล้วก็มีได้เชื่อฟัง ความแจ้งอยู่แล้ว¹¹³

ทางผู้ว่าราชการจังหวัดได้เสนอให้ปิดโรงเรียนเสียชั่วคราว ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มาตรา 25 (5) จนกว่าผู้จัดการจะจัดการให้ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ทางเสนาบดีกระทรวงธรรมการเพียงแต่ส่งหนังสือให้ทางโรงเรียนจัดการสอนภาษาไทยภายในโรงเรียนภายใน 1 เดือนเท่านั้น เพราะระเบียบปฏิบัติแต่เดิม จะสั่งปิดโรงเรียนในข้อหาไม่ยอมสอนภาษาไทยทันทีเลยไม่ได้ ส่วนการใช้โรงเรียนเป็นที่ประชุมนั้น ไม่มีหลักฐานว่าเป็นการประชุมอะไร จึงต้องให้ทางจังหวัดคอยจับตาเท่านั้น

จากปัญหาต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงไปทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหของกระทรวงธรรมการจะผ่อนปรนลงอย่างมากในเรื่องความรู้ของครูจีน และพยายามเข้มงวดมากขึ้นในเรื่องการเปิด - ปิด และการย้ายสถานที่โรงเรียน เพื่อรัฐบาลสยามจะสามารถจับตาความเคลื่อนไหวของโรงเรียนจีนได้ง่ายขึ้น สาเหตุสำคัญที่โรงเรียนฝืนพระราชบัญญัติยังคงเป็นสาเหตุเดิม คือ ไม่ต้องการสอนภาษาไทยภายในโรงเรียนจีน และต้องการสอนลัทธิการเมืองซึ่งปัญหาเรื่องการสอนลัทธิการเมืองนี้เอง เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดที่กระทรวงธรรมการต้องเผชิญและรับมือในช่วง พ.ศ. 2470 - 2475 ซึ่งจะขอกล่าวเป็นหัวข้อเฉพาะต่อไป

¹¹² ฮั่วเคี้ยว (华侨) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวาเคี้ยว แปลว่า ชาวจีนโพ้นทะเล

¹¹³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1435 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง สั่งปิดโรงเรียนฮั่วเคี้ยว จังหวัดมีนบุรี (19 มิถุนายน 2472 - 14 สิงหาคม 2472)

4.3.2 โรงเรียนจีนกับการสอนลัทธิการเมือง

ชาวจีนพยายามให้การอบรมศึกษาแบบประเทศจีนภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นการก่อปัญหาให้สำหรับรัฐบาลสยาม ดังที่พระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ได้บันทึกไว้ในปี พ.ศ. 2470 ความว่า

แม้การติดต่อกันระหว่างประเทศจีนกับสยาม จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องก็ตาม トラบจนปัจจุบันนี้ เรายังไม่ถึงกับต้องรับเคราะห์หนักจากปัญหายุ่งยากทั้งหลายที่เกิดขึ้นในประเทศจีน จริงอยู่เราต้องลงโทษกันในบางโรงเรียน ที่พวกชาวจีนต้องการแสดงแนวความคิดใหม่ ๆ ในการอบรมให้การศึกษา เหมือนอย่างที่มีการแสดงแนวความคิดกันในประเทศของเขา แต่ก็ทำแบบนี้ไม่กี่แห่ง รัฐบาลวางมาตรการเด็ดขาด ห้ามมิให้ใคร ๆ นำเอาความคิดขัดแย้งเข้ามาในสยาม และเมื่อพบคนเช่นนั้น ก็จะขับไล่เนรเทศไปอย่างไม่ปราณีปราศรัย มาตรการเหล่านี้ ยังผลให้มีความสงบสุข¹¹⁴

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา หากต้องการขอตั้งโรงเรียน นอกจากทางการจะให้แสดงตารางสอนแล้ว ยังขอให้แสดงหนังสือจีนที่ใช้สอนนักเรียนด้วย และหากจะใช้หนังสือใดเพิ่มเติม ก็ต้องแจ้งให้ทราบด้วย เพื่อดูว่าไม่มีการสอนลัทธิไตรราชฎีในโรงเรียน¹¹⁵ โรงเรียนวิสามานุกก็ต้องการเช่นเดียวกัน

สำหรับการสอนลัทธิการเมืองในโรงเรียนจีน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา ก็ได้ปรากฏหลักฐานเป็นจำนวนมากว่าโรงเรียนจีนเป็นสถานที่แฝงตัวของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับลัทธิทางการเมืองจีน รวมถึงเผยแพร่ลัทธิการเมือง ดังต่อไปนี้

- เออิจิ มูราชิม่า ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การเมืองจีนสยาม” ถึงโรงเรียนจีนของฝ่ายคอมมิวนิสต์ว่า สามารถดึงเอาชนจีนเข้ามาร่วมขบวนการได้ด้วยไม่น้อย วิธีการสร้างสมาชิกปรากฏอยู่ในรูปของชมรมศึกษา เปิดโอกาสให้บุคคลต่างๆ เข้ามาอ่านหนังสือของชมรมได้ บางวิธีก็ปรากฏในรูปการจัดตั้งชมรมวิทยาศาสตร์สังคม ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ์โดยตรง¹¹⁶

- โรงเรียนฮั่วเม้งฮักเสี่ย¹¹⁷ เป็นโรงเรียนจีนวิสามานุกศึกษา สอนภาษาจีนและภาษาอังกฤษ เป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่ใจ ได้แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2470 ซึ่งเมื่อ

¹¹⁴ เรอเน แปร์รอส, รายงานประจำปีของมิสซังกรุงเทพฯและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส ตั้งแต่ ค.ศ. 1873 ถึง ค.ศ. 1982, แปลโดย วิคเตอร์ ลารเก (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 225.

¹¹⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1395 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 กุมภาพันธ์ 2476)

¹¹⁶ เออิจิ มูราชิม่า, อ้างแล้ว, 96 – 97.

¹¹⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ทางกระทรวงธรรมการได้สอบถามความประพฤติของ นายบุนเจียก แซ่ตั้ง¹¹⁸ ผู้จัดการโรงเรียน ไปยังกรมบัญชาการตำรวจภูธร พบว่า ผู้จัดการโรงเรียนเป็นพวกคณะก๊กมินตั๋ง (ชาว) และขอตั้งโรงเรียนขึ้นบังหน้าเพื่อใช้เป็นสถานที่นัดประชุม

แต่อย่างไรก็ดี ทางกระทรวงธรรมการก็ยังอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้น เพราะไม่มีหลักฐานแน่ชัด ดังที่เจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้ลงความเห็นไว้ว่า

เมื่อทางสืบสวนของเจ้าหน้าที่ได้ความเพียงว่า นายบุนเจียก แซ่ตั้ง เป็นพวกคณะก๊กมินตั๋ง (ชาว) ขอตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักบังการประชุม ยังไม่มีเหตุเกิดขึ้น เป็นแต่การคาดคะเน ไม่มีพระราชบัญญัติมาตราใด (ร.ร. ราษฎร) บังให้คัดค้านได้ ควรให้ตั้งเป็นโรงเรียนราษฎร¹¹⁹

- โรงเรียนจีนเด็ก ได้เปิดตลาดฟ้าของโรงเรียนเป็นที่ตั้งศาลเจ้า และทางโรงเรียนได้จ้างจีนขายน้ำชาเพื่อหากำไร เก็บเงินเป็นรายได้ของโรงเรียน เปิดขายน้ำชาตั้งแต่เวลา 8.00 น. ถึง 23.00 น. เป็นประจำทุกวัน ได้มีกลุ่มชาวจีนไหหลำไปร่วมชุมนุมรับประทานน้ำชากันเสมอๆ ตำรวจได้สืบทราบแน่ชัดว่าเป็นการพบปะของกลุ่มชาวจีนที่นิยมคอมมิวนิสต์ ที่ใช้ชื่อคณะว่า “คณะคอมมิวนิสต์ทะเลใต้ สมาชิกพิเศษแห่งสยาม”¹²⁰ โดยใช้การดื่มน้ำชาเป็นฉากบังหน้าในการประชุมเพื่อวางแผนงานกัน จึงได้เข้าจับกุมเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2472¹²¹ ตำรวจจับกุมไว้ได้ทั้งหมดซึ่งมีอยู่ 22 คน เป็นชาวจีนไหหลำ 18 คน ชาวจีนกวางตุ้ง 2 คน ชาวจีนแต้จิ๋ว 2 คน ทั้งนี้ เป็นตัวแทนจากคณะใหญ่ที่ตั้งอยู่ในสิงคโปร์ 2 คน คนหนึ่งชื่อ นายตันคกคิว¹²²

- จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพ เดลิเมล์ ฉบับวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 พาดหัวข่าวว่า “จับคอมมิวนิสต์ 5 คน จากโรงเรียนจีนอีกรายหนึ่งแล้ว” และคำให้การของนายร้อยตรีอิม แต่กุลครูใหญ่โรงเรียนเอียงไซ¹²³ ถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472 ระบุว่า มีผู้ที่อาศัยอยู่ในโรงเรียน ถูกตำรวจจับพร้อมกับสมุดเอกสารทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาไทย และภาษาจีนกล่าวถึงการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และเอกสารอีกหลายฉบับเป็นจดหมายโต้ตอบ

¹¹⁸ บุนเจียก แซ่ตั้ง (陈文捷) ภาษาจีนกลางคือ นายเหวินเจีย แซ่เจิน

¹¹⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1385 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนราษฎรต่างๆ กรุงเทพฯ (10 กุมภาพันธ์ 2469 – 8 พฤษภาคม 2471)

¹²⁰ หจช. ร.7 ม.18/1 [อ้างจาก เออิจิ มูราชิม่า, อ้างแล้ว, 80.]

¹²¹ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, เอกสารเลขที่ 15 แผนกการประเภทโรงเรียนราษฎร พ.ศ.2472, บันทึกเรื่องการตรวจโรงเรียนจีนเด็ก ของพนักงานตรวจการศึกษาแขวงพระนครใต้ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2472 [อ้างจาก ณรงค์ พ่วงพิศ, อ้างแล้ว, 58 – 59.]

¹²² หจช. ร.7 ม.18/1 [อ้างจาก เออิจิ มูราชิม่า, อ้างแล้ว, 80.]

¹²³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

กล่าวถึงการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้ว่าตามคำบอกเล่าของครูใหญ่ โรงเรียนจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในโรงเรียน¹²⁴ แต่ผู้จัดการก็ขอเลิกโรงเรียนเพราะเหตุดังกล่าว¹²⁵ โดยอ้างว่าเพราะโรงเรียนได้เสียชื่อเสียงไปแล้ว ดังที่ผู้จัดการโรงเรียนเขียนรายงานเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2471 ความว่า

ด้วยโรงเรียนเอียงใช้ซึ่งได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นโรงเรียนราษฎร์ ทำการสอนขึ้นที่บ้านชั้นเลขที่ 1515 ตำบลบ้านบาตร อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร นั้น บัดนี้มีเหตุความยุ่งยากเกิดขึ้นที่โรงเรียน โดยมีผู้ที่มาอาศัยกระทำตนเป็นพวกคอมมิวนิสต์ขึ้น เป็นเหตุทำให้เสียชื่อเสียงถึงโรงเรียน จึงขอประทานล้มโรงเรียนเอียงใช้ ไม่ทำการสอนแต่บัดนี้เป็นต้นไป ถ้าข้าพเจ้ามีความประสงค์จะตั้งโรงเรียนขึ้นที่ใดเมื่อไรอีก จะได้ยื่นแจ้งความขอจ้างตั้งให้ต้องด้วยพระราชบัญญัติ¹²⁶

- โรงเรียนเอียงยุค 2¹²⁷ เป็นโรงเรียนจีนวิสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนของชาวจีนแคะ สอนภาษาจีนแคะและภาษาไทย มีคนที่อาศัยอยู่ในโรงเรียนถูกจับฐานเป็นคอมมิวนิสต์ โรงเรียนได้รายงานขอเลิกล้ม เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2472¹²⁸

- วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 ได้มีการชักธงชาติจีนขึ้นที่หน้าโรงเรียนป้วยฮั่ว เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าตรวจค้น พบว่าครูผู้จัดการ มีเอกสารเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ซุกซ่อนอยู่ในห้องของครูผู้จัดการ และมีเอกสารกล่าวถึงการเสด็จประพาสอินโดจีนของรัชกาลที่ 7 และข้อความหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างรุนแรงที่ห้องพักของครูสอนศาสนาคริสเตียน ทั้งคู่ถูกตำรวจจับไปสอบสวน¹²⁹

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า ยังมีสมาชิกกลุ่มเผยแพร่ลัทธิการเมืองที่เป็นครูสอนศาสนาคริสต์ด้วย และเป็นไปได้ว่าอาจมีครูจีนในโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์อาจแอบสอนลัทธิชาตินิยม

¹²⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1450 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนเอียงใช้ถูกจับฐานคอมมิวนิสต์ (8 กุมภาพันธ์ 2472 – 28 กุมภาพันธ์ 2472)

¹²⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1420 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้ (21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)

¹²⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1420 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้ (21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)

¹²⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹²⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1453 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงพระนครใต้ (17 กุมภาพันธ์ 2472 – 27 มีนาคม 2473)

¹²⁹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133 ปีก 2, หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 119/3055 ลงวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2473 [อ้างจาก ณรงค์ พวงพิศ, อ้างแล้ว, 62]

ให้กับนักเรียนจีน เช่น กรณีนักเรียนโรงเรียนบวญญ์นุดหยุดเรียน ที่ได้กล่าวถึงไปแล้วในบทที่ 3 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของลัทธิชาตินิยมที่มีต่อนักเรียนจีน

- หนังสือพิมพ์บางกอกการเมืองลงวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2473 รายงานว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับครูจีนในโรงเรียนเม่งเคี้ยง¹³⁰ “พร้อมด้วยอะบัตันร่างใบปลิวเผยแพร่ลัทธิเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย”¹³¹ ผู้จัดการโรงเรียนจึงขอเลิกลี้มโรงเรียนเสียในอีก 2 วันต่อมาด้วยเหตุดังกล่าว

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า มีชาวจีนบางกลุ่มที่คิดจะเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของสยาม แต่ไม่มีหลักฐานที่ชี้ชัดว่า ชาวจีนเหล่านี้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวนี้เป็นฝ่ายก๊กมินตั๋งหรือฝ่ายคอมมิวนิสต์ และมีแผนการอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในสยาม

ในเรื่องการเรียนการสอนลัทธิชาตินิยมและการเมืองในโรงเรียนจีน ณรงค์ พวงพิศ ได้กล่าวไว้ในปริญญาณิพนธ์ เรื่อง “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” ตอนหนึ่งว่า

ในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อเนื่องไปจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนจีนเหล่านี้ได้ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนจีนเหมือนกับเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในโรงเรียนจีนเอง ทั้งนี้เพราะความรู้สึกในเรื่องชาตินิยมจีนของ ดร. ชุนยัตเซน ได้ถูกนำมาเผยแพร่และโฆษณาในโรงเรียนจีนมากขึ้น อาจจะทำให้กล่าวได้ว่า การดำเนินงานของโรงเรียนจีนในระบอบนั้นเป็นไปเพื่อชาตินิยม เพื่อผลประโยชน์ของคนจีนโดยเฉพาะ¹³²

ซึ่งต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็แพร่หลายเข้ามาภายในโรงเรียนจีนอีกลัทธิหนึ่ง ทำให้โรงเรียนจีนสมัยนั้น มีทั้งโรงเรียนที่มุ่งจะสอนวิชาความรู้แก่นักเรียนจริงๆ โรงเรียนที่สนับสนุนลัทธิไตรราชฎีของพรรคก๊กมินตั๋ง และโรงเรียนที่สนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์¹³³

¹³⁰ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹³¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1448 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิกลี้มโรงเรียนต่างๆ ในกรุงเทพฯ แขวงพระนครเหนือ (10 ธันวาคม 2472 – 12 มีนาคม 2473)

¹³² ณรงค์ พวงพิศ, อ้างแล้ว, 44.

¹³³ เรื่องเดียวกัน

โรงเรียนจีนที่พบว่ามีการเรียนการสอนลัทธิการเมืองภายในโรงเรียนนั้นมีเป็นจำนวนมาก ขอยกตัวอย่างที่น่าสนใจ มีดังนี้

ก. โรงเรียนฝายก๊กมินตั๋ง

- โรงเรียนป้วยฮั่ว

โรงเรียนป้วยฮั่ว เป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จิ๋ว ได้แจ้งความจำนงขอตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2470 เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ก็เตรียมจะเปิดรับนักเรียน และได้นำไปปลิวรวม 3000 ฉบับ ไปขอรับอนุญาตประทับตราจากตำรวจ เพื่อแจกแก่ประชาชนทั่วไป (ดู ภาคผนวก ข.) เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตรวจดูใบปลิวดังกล่าว พบว่า ทางโรงเรียนต้องการจะสอนลัทธิไตรราชฎร์ ซึ่งทางตำรวจเห็นว่าไม่ควรนำมาใช้สั่งสอนนักเรียน จึงไม่ประทับตราอนุญาตให้ และแจ้งให้ทางกระทรวงธรรมการทราบ แต่เจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการกลับไม่เข้าใจว่าลัทธิไตรราชฎร์คืออะไร ดังที่หลวงสิทธิวุฒิได้ลงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2470 ความว่า

มีข้อแสดงอยู่ในตอนที่สอนลัทธิซำมันจูหงี้¹³⁴ (กรมตำรวจเคยแปลเป็นภาษาไทยว่าลัทธิไตรราชฎร์) อันซุนยัดเซ็นเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทขึ้น แต่ข้อความในลัทธินี้ จะตั้งลึกลงบางเพียงไรหาทราบไม่ เข้าใจว่าจะเกี่ยวแก่การหาอิสรภาพเป็นใหญ่ เห็นว่าเป็นการเตรียมจะสอนลัทธิการเมือง เป็นการที่จะก่อให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระวางคนต่างชั้น เข้าในอนุมาตรา 5 ก. ในบทมาตรา 25 ซึ่งเสนาบดมีอำนาจสั่งปิด ร.ร. ได้ จึงควรสั่งปิดทันที¹³⁵

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า พนักงานตรวจการศึกษาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของกระทรวงธรรมการบางคน ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องลัทธิการเมืองจีน เห็นได้จากที่เจ้าหน้าที่คนดังกล่าวไม่เข้าใจว่า “ลัทธิซำมันจูหงี้” มีความหมายว่าอย่างไร ส่งผลให้พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราชฎร์ พ.ศ. 2470 มีประสิทธิภาพในการควบคุมโรงเรียนจีนลดลง

สำหรับเรื่องนี้ ทางกระทรวงธรรมการนั้น ได้ดำเนินการเป็น 2 ทาง ทางหนึ่งได้เรียกผู้จัดการมาชี้แจงให้ทราบว่า การสอนลัทธิซำมันจูหงี้ในโรงเรียนราชฎร์นั้น เป็นการขัดต่อกฎหมาย และได้มีการนัดประชุมกรรมการโรงเรียนและครูทั้งหมดในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2470 ซึ่งผู้จัดการ โรงเรียนก็ได้เขียนจดหมายรับรองเป็นลายลักษณ์อักษร ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2470

¹³⁴ ซำมันจูหงี้ (三民主義) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซานหมินจูฮี้

¹³⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1186 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนราชฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (28 พฤษภาคม 2468 - 28 มีนาคม 2469)

ว่า ไม่ได้มีเจตนาที่จะทำให้เกิดความเสียหายหรือเดือดร้อน แต่ไม่ทราบว่าเป็นการผิดพระราชบัญญัติ และจะไม่ทำอีก

ในอีกทางหนึ่ง กระทรวงธรรมการได้ส่งจดหมายไปยังกรมอัยการ เมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2470 เพื่อถามว่า หากกระทรวงธรรมการสั่งปิดโรงเรียนตามพระราชบัญญัติ แต่ทางโรงเรียน ไม่ยอมปิด ถ้าทางกระทรวงธรรมการฟ้องร้องจะมีทางชนะคดีหรือไม่ หากใช้เหตุผลดังกล่าว ต่อไปนี้

กระทรวงธรรมการได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าคำแปลในใบแจ้งความมีคำที่จะหยิบยกขึ้นได้ คือ คำ “ประชาธิปไตย” ซึ่งจะทำให้คนต่างชั้นเกิดความไม่พอใจในลัทธิชาตินิยมของหมอบุณ นับว่าไม่ต้อง ด้วยพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ อนุมาตราที่ 5 ซึ่งกระทรวงธรรมการจะสั่งให้ปิดโรงเรียนได้ตาม มาตรา 25 แต่ลัทธินี้เข้าใจว่ามีสอนอยู่ในทุกโรงเรียนจีนในเวลานี้ แม้แต่แบบเรียนก็คงหันเข้าลัทธิ¹³⁶

พระยาเทพวิทูรพหุลศรุตบาทดี อธิบดีกรมอัยการ ได้ตอบจดหมายกลับมาในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2470 ว่าไม่สามารถเอาผิดกับโรงเรียนได้ เพราะไม่มีข้อเท็จจริงแสดงให้อัยการเห็น ว่า ลัทธิ “ชาตินิยม” คืออะไร

กรมอัยการได้พิจารณาแล้ว คำว่า “ประชาธิปไตย” ในคำแปลใบปลิวนั้นคงมีอยู่คำเดียวใน ความที่ว่า “หลักของโรงเรียนจะสอนตามเกณฑ์ของกรมศึกษาธิการรัฐบาลประชาธิปไตยจีนฝ่ายใต้” ซึ่ง ตามข้อความนั้นไม่มีอะไรที่จะหยิบยกขึ้นเป็นเหตุปิดโรงเรียนตามความแห่งพระราชบัญญัติโรงเรียน ราษฎร์ได้ เพราะข้อความที่ว่ามานั้นไม่ได้แสดงให้เห็นไปทางใดนอกจากว่า การสอนของโรงเรียนจะ สอนตามเกณฑ์ที่ใช้อยู่ในกรมศึกษาธิการจีนฝ่ายใต้ซึ่งมีการปกครองชนิดประชาธิปไตยเท่านั้น ส่วน ลัทธิ “ชาตินิยม” ตามที่ปรากฏในคำแปลใบปลิวว่าจะเปนบทสอนในโรงเรียนนี้ด้วยนั้น ก็ไม่มี ข้อเท็จจริงแสดงให้อัยการเข้าใจได้ว่า ลัทธินี้เป็นอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร จึงเป็นการ ขัดข้องที่กรมอัยการจะพิจารณาได้ ดังนี้ จึงเรียนมาเพื่อทราบ¹³⁷

พระนิพนธ์นิติสิทธิ์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2470 โดย แสดงความเห็น ว่า หากกฎหมายไม่สามารถเอาผิดกับโรงเรียนประเภทนี้ได้ จะนำความยุ่งยาก

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน

ลำบากมาให้ในภายหลัง เพราะการสอนรูปแบบการปกครองเพียงแบบเดียว อาจนำมาสู่ความขัดแย้ง

เมื่อกรมอัยการไม่เห็นทางที่จะสั่งปิด ร.ร. ได้ ก็ควรระงับ แต่ข้าพเจ้ายังฉงนสนเท่ห์ที่ทางบ้านเมืองห้ามได้ ทางเราห้ามไม่ได้

หลักการสอนของ ร.ร. ทางที่ถูกไม่ได้มุ่งสอนการปกครองชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ประเทศเราก็ไม่ได้สอนให้นักเรียนมีความรู้วิธีการปกครองชนิดมีพระเจ้าแผ่นดินโดยเฉพาะเท่านั้น ย่อมมีการสอนวิธีการปกครองให้นักเรียนรู้กว้างขวางที่มีอยู่ทั่วโลก แต่ข้อสำคัญการสอนของครู อย่าไปเปรียบเทียบว่าไหนดีไหนชั่ว เท่านั้น เพราะประเทศหนึ่งก็เหมาะแก่การปกครองไปอย่างหนึ่ง

ที่ ร.ร. นี้ประกาศมุ่งสอนการปกครองชนิดประชาธิปไตยของจีนภาคใต้เท่านั้น ก็หมายความว่ามุ่งให้นักเรียนมีความรู้วิธีการปกครองแต่อย่างเดียว นักเรียนต้องมีความรู้และฝังแน่นนิยมแต่อย่างเดียว นักเรียนเหล่านี้ในเมืองไทยในความปกครองของไทยซึ่งมีการปกครองผิดกับภาคใต้ของจีน จะเคารพการปกครองของไทยหรืออย่างน้อยก็เกลียดการปกครองของพวกเขาตัวเองคือการปกครองจีนภาคเหนือ ภายหน้าพวกจีนภาคเหนือมาอยู่ในเมืองไทย อาจเกลียดกัน ก็ทำความยุ่งยากแก่บ้านเมืองเราได้

เมื่อการสอนแคบๆ ผิดหลัก ร.ร.ทั่วไป แต่กฎหมายเอาผิดเขาไม่ได้ก็จกใจ¹³⁸

จากข้อความตอนนี้ การที่เจ้าหน้าที่เน้นย้ำว่า “อย่าไปเปรียบเทียบว่าไหนดีไหนชั่ว เท่านั้น เพราะประเทศหนึ่งก็เหมาะแก่การปกครองไปอย่างหนึ่ง” นั้น ก็แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้ใจของรัฐบาลสยามว่า หากภายในโรงเรียนจีนสั่งสอนให้นักเรียนนิยมชมชอบการปกครองแบบในประเทศจีน และเกลียดชังการปกครองด้วยระบอบกษัตริย์แบบในสยาม อาจจะนำความวุ่นวายมาสู่รัฐบาลของสยามในอนาคตได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน

ภาพถ่ายหมู่ที่ระลึกในการตั้งสโมสรนักเรียนโรงเรียนป้วยฮั่ว

ถ่ายเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2472 (แปลโดยผู้เขียน)

(ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภ.002 ทวญ.5-3 ภาพถ่ายโรงเรียนสตรีผยหัว (ป้วยฮั่ว) พ.ศ. 2472)

- โรงเรียนตงฮั่วกงฮัก¹³⁹

โรงเรียนตงฮั่วกงฮัก เป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จิ๋ว ได้ขอตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2472 โดยในบัญชีรายชื่อหนังสือที่สอนนั้น มีหนังสือชามั้น หรือก็คือมีการสอนชามั้นจูหึ่งในโรงเรียนด้วยนั่นเอง หลวงอำนาจเงินพากย์¹⁴⁰ ผู้มีความรู้ภาษาจีนได้ตรวจดูหนังสือดังกล่าว และลงความเห็นไว้ว่า “หนังสือชามั้นจูหึ่งเรื่องนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับปลูกใจพลเมือง การที่จะนำมาสอนในสยามเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะนักเรียน”¹⁴¹

¹³⁹ โรงเรียนตงฮั่วกงฮัก (中华公学) ภาษาจีนกลางอ่านว่า จงหวากงเสวีย หมายถึง โรงเรียนจงหวา

¹⁴⁰ หลวงอำนาจเงินพากย์ เข้าใจว่าเป็นคนคนเดียวกับ รองอำมาตย์ตรี ชุนอำนาจเงินพากย์ (ได้เียบ – ไม่ทราบภาษาจีนกลาง) ครูภาษาจีนโรงเรียนพณิชยการวัดราชบูรณะ ผู้ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า “กาญจนสิงห์” ในปี พ.ศ. 2459 (อ้างจาก “ประกาศพระราชทานนามสกุล ครั้งที่ 55,” ราชกิจจานุเบกษา 33 (6 สิงหาคม 2459) : 1112.)

¹⁴¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1421 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียน แขวงพระนครกลาง (21 กุมภาพันธ์ 2471 – 29 มีนาคม 2472)

เจ้าหน้าที่คนหนึ่งได้ลงความเห็นเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2472 ว่าควรสั่งห้ามไม่ให้ใช้หนังสือ “ชามิน” เป็นแบบเรียน เพราะหลวงอำนวยจีนพากย์ได้ตรวจสอบแล้วว่าเป็นหนังสือ “ปลุกใจเด็ก”

ส่วนหนังสือชามินจูหิงที่ผู้จัดการจะใช้สอนนักเรียน ได้ให้คุณหลวงอำนวยตรวจสอบแล้ว ว่าเป็นหนังสือปลุกใจพวกเด็ก เมื่อเช่นนี้ก็เห็นว่าไม่เหมาะที่จะให้ใช้เป็นหนังสือเรียน เห็นควรให้เจ้าหน้าที่แนะนำผู้จัดการไม่ให้ใช้หนังสือชามินเป็นหนังสือเรียน¹⁴²

เจ้าหน้าที่อีกคนได้ลงความเห็นไว้ในวันเดียวกันและในทำนองเดียวกันว่า เป็นหนังสือที่ไม่เหมาะจะสอนนักเรียนในสยาม แม้จะเคยปรากฏว่าเคยใช้เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียนจีนอื่นๆ มาก่อนแล้วก็ตาม

หนังสือชามินจูหิงที่ใช้เป็นหนังสือเรียนซึ่งปรากฏมาแล้ว ยังไม่มีการสั่งห้ามอย่างไร แต่หนังสือเล่มนี้เมื่อหลวงอำนวยฯ ว่าเป็นหนังสือสอนนักเรียนในประเทศสยามไม่เหมาะเช่นนี้ เห็นควรห้าม ให้เจ้าหน้าที่ไปแนะนำไม่ให้ใช้เป็นหนังสือเรียน และให้ถอนออกเสียจากบัญชี ส่วนการขอตั้งโรงเรียนขึ้นตามพระราชบัญญัติไม่ขัดข้อง¹⁴³

เป็นที่น่าสังเกตว่า เจ้าหน้าที่ที่ได้กล่าวถึงมาทั้งหมด ที่ลงความเห็นที่ไม่ควรอนุญาตให้ใช้หนังสือเรียนเล่มนี้ในโรงเรียนตงฮั้วกงฮักนี้ ล้วนเป็นเพราะ หลวงอำนวยจีนพากย์ ซึ่งเป็นชาวจีน ได้ตรวจสอบและลงความเห็นที่ไม่ควรนำมาใช้สอนนักเรียน เป็นการตอกย้ำว่า เจ้าหน้าที่ไทยไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องลัทธิการเมืองจีนเลย

นอกจากนี้ จากตัวอย่างความเห็นของเจ้าหน้าที่ในข้างต้น ยังแสดงให้เห็นว่า หนังสือชามินจูหิง ถูกใช้สอนในโรงเรียนอื่นมาก่อนแล้ว และไม่มีการห้ามปรามไม่ให้ใช้แต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่อีกผู้หนึ่ง ที่ได้ลงความเห็นไว้ในวันเดียวกัน ว่าการสอนลัทธิไตรราชภูรนี มีสอนอยู่ในโรงเรียนจีนทุกโรงเรียนในสยาม

เมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมโรงเรียนจีนที่มณฑลนครราชสีมา ได้รับคำบอกเล่าจากครูใหญ่โรงเรียนจีนโรงเรียนหนึ่งว่า หนังสือชามินจูหิงเป็นหนังสือในหลักสูตรของเขา และใช้กับทุกโรงเรียนตลอดพระ

¹⁴² เรื่องเดียวกัน

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน

ราชอาณาจักรสยาม ฉะนั้นถ้าเราห้าม และถ้าโรงเรียนขึ้นดื้อใช้ เราก็เสียเหลี่ยม เพราะเราลงโทษอะไร
เขาไม่ได้ เห็นควรเอาไว้ดำริเมื่อเวลาจะแก้ไขพระราชบัญญัติดีกว่า¹⁴⁴

สุดท้ายนั้น โรงเรียนจึงได้จัดตั้งขึ้นตามปกติ และไม่มีกรห้ามปราบการใช้หนังสือชาวมินแต่
อย่างใด

หนังสือเล่มที่กล่าวถึงนี้ เป็นหนังสือสอนเรื่องชาวมินจูหฺงีระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เล่มที่
1 แต่ละหน้าจะประกอบด้วยประโยคสั้นๆ 1 ประโยค และมีภาพวาดประกอบ เนื้อหาโดยรวมจะ
กล่าวถึงลัทธิไตรราชาภฺร ความรักชาติ การต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม การเข้ามาครอบงำรายได้
ของชาวต่างชาติในประเทศจีน เช่น

四	三民主义	三色国旗表扬三民主义。
(4.	ชาวมินจูหฺงี	ธงชาติสามสียกย่องลัทธิไตรราชาภฺร)
五	民生	人人都要作工，大家都有饭吃。
(5.	หลักประชาธิปไตย	ทุกคนล้วนต้องทำงาน ทุกคนล้วนมีข้าวกิน)
六	民权	人人享受公权，个个担负责任。
(6.	หลักประชาธิปไตย	ทุกคนมีสิทธิอำนาจทางการเมือง ทุกคนต้องรับผิดชอบ)
七	民族	不侵略别国，也不受别国侵略。
(7.	หลักประชาชาติ	ไม่รุกรานประเทศอื่น และไม่ยอมให้ประเทศอื่นรุกราน)
八	大欺小	大人不可欺侮小人，大国不可欺侮小国。
(8.	ใหญ่รังแกเล็ก	ผู้ใหญ่รังแกเด็กไม่ได้ ประเทศใหญ่รังแกประเทศเล็กไม่ได้)
九	齐心	小孩子合起来，打败大孩子。
(9.	น้ำหนึ่งใจเดียว	เด็กเล็กร่วมมือกันลุกขึ้นมาเอาชนะเด็กโต
		ประเทศเล็กร่วมมือกันลุกขึ้นมาเอาชนะประเทศใหญ่)

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน

- 十 抵制 抵制强国的欺侮，不必用兵；
只要不买他们的货物。¹⁴⁵
- (10. สักดักัน สักดักันการรุกรานของประเทศมหาอำนาจ ไม่จำเป็นต้องใช้
ทหารเพียงแต่ไม่ซื้อสินค้าของพวกเขา)¹⁴⁶

ข. โรงเรียนฝ่ายคอมมิวนิสต์

- โรงเรียนมีกัง¹⁴⁷

เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2473 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมครูประจำโรงเรียนมีกัง ซึ่งเป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จีว จำนวน 4 คน ข้อหาเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในโรงเรียน พร้อมกับหนังสือที่เกี่ยวข้อง เป็นเอกสารภาษาจีนซึ่งอธิบายถึงลัทธิคอมมิวนิสต์ เปรียบให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนยากจนและคนมั่งมี และควรจะทำประการใดเพื่อจะปรับปรุงให้คนทั้งสองชนชั้นอยู่ในระดับเดียวกัน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้คนจนต่อสู้กับการกดขี่ของคนมั่งมีอีกด้วย¹⁴⁸

ในจำนวนผู้ที่ถูกจับกุม 1 ใน 4 คนนี้เป็นครูโรงเรียนนำเคี้ยว¹⁴⁹ มาก่อน ซึ่งผู้จัดการโรงเรียนนำเคี้ยวเคยรายงานมาว่าเป็นผู้ชักชวนนักเรียนโรงเรียนนำเคี้ยวให้ไปเข้าโรงเรียนอื่น ผู้จัดการจึงคัดชื่อออก ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการทราบว่าครูคนนี้ได้มาอยู่ที่โรงเรียนมีกัง จึงได้แจ้งให้ครูใหญ่ทราบแล้วด้วยว่าคนๆ นี้จะเป็นครูน้อยในโรงเรียนมีกังไม่ได้ ส่วนที่อีก 3 คนที่เหลือไม่เคยเป็นครูที่โรงเรียนอื่นมาก่อน และทั้งหมดเป็นครูที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากทางการให้เข้าทำการสอน นอกจากนี้ผู้จัดการยังรับนักเรียนเกินกว่าจำนวนที่ทางการอนุญาตและยังได้เปิดทำการสอนนักเรียนที่บ้านหลังหนึ่งหลังโรงเรียน ถือเป็นกรขยายสถานที่เล่าเรียนโดยไม่แจ้งต่อทางการด้วย

หลังจากที่ทางกระทรวงธรรมการได้รับจดหมายจากกองบัญชาการตำรวจนครบาล กรุงเทพฯ กระทรวงก็ได้ให้ผู้จัดการเขียนรายงานมา โดยผู้จัดการกล่าวว่า ทั้ง 4 คน ผู้จัดการได้มอบหมายให้ช่วยดูแลกิจการบางอย่างของโรงเรียน และช่วยสอนนักเรียนด้วยในบางโอกาสที่ครูน้อยเจ็บป่วยหรือลาสิกขา เคยแจ้งกับพนักงานตรวจการศึกษาแล้วว่าจะรับเข้าเป็นครูน้อย แต่ยังไม่สามารถทำสัญญาจ้างครู ส่วนครูที่ทางกระทรวงบอกว่าไม่ให้รับเป็นครูน้อยนั้น ผู้จัดการบอกว่าตั้งใจจะให้สอนครบเดือนเสียก่อน นอกจากนี้ผู้จัดการยังปฏิเสธว่าไม่เคยอ่านหนังสือเล่มที่ตำรวจยึดไปจากโรงเรียนมาก่อน สำหรับเรื่องขยายสถานที่และรับจำนวนนักเรียนเพิ่มโดยไม่แจ้งนั้น ผู้จัดการ

¹⁴⁵ เรื่องเดียวกัน

¹⁴⁶ แปลโดยผู้เขียน

¹⁴⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁴⁸ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 133 หมายเลข 1/133 ปี 2, หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงมหาดไทย (ลับ) ที่ 286/7167 ลงวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2473 [อ้างจาก ณรงค์ พวงพิศ, อ้างแล้ว, 63.]

¹⁴⁹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

อ้างว่าได้บอกล่วงหน้าให้เจ้าหน้าที่ตรวจการศึกษาทราบแล้วเช่นกัน แต่ยังไม่ได้ยื่นขออนุญาต ตั้งใจว่าจะยื่นพร้อมๆ กับสัญญาจ้างครู และที่สอนในสถานที่ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตเพราะความจำเป็น แม้ว่าจะยื่นขออนุญาต ก็ยังเสียเวลากว่าที่จะได้รับอนุญาต ไม่รู้ว่าจะให้นักเรียนไปเรียนที่ไหน ในตอนสุดท้ายของรายงาน ผู้จัดการได้ขอเลิกล้มโรงเรียนเสีย เพราะการที่คนในโรงเรียนถูกจับด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์ไม่ว่าจะจริงหรือไม่ก็ตามล้วนทำให้โรงเรียนเสียชื่อเสียง

คดีนี้ นายร้อยตรีอิม แต่กุล ผู้เป็นครูใหญ่โรงเรียนมีแก้ง ซึ่งเคยเป็นครูใหญ่โรงเรียนอึ้งย้งใช้มาก่อนด้วยนั้น มีส่วนพัวพันอยู่ด้วย เนื่องจากว่า ขณะที่คนทั้งสี่ถูกจับกุม นายร้อยตรีอิมอยู่ที่นั่นด้วย น่าจะรู้เห็นการกระทำของครูจีน ครั้งเมื่อเจ้าหน้าที่เรียกตัวมาสอบถามถึงการสอนและความเป็นอยู่ของครูจีน นายร้อยตรีอิมกลับบอกว่า ไม่รู้ภาษาจีน ทั้งที่ตนเองรู้ภาษาจีนเป็นอย่างดี

ผลสุดท้าย ทั้งผู้จัดการและครูใหญ่ถูกระงับการตั้งความรังเกียจ ไม่ให้เป็นผู้จัดการหรือครูใหญ่ที่ไหนต่อไป ส่วนครูน้อยทั้งสี่ถูกเนรเทศ “มีเหตุผลประกอบกับหลักฐานพอเชื่อได้ว่าจำเลยนำเอกสารของกลางมาใช้เป็นเครื่องมืออบรมสั่งสอนเพาะนิสัยนักเรียนให้นิยมไปในลัทธิอันชั่วร้าย”¹⁵⁰

เป็นที่น่าสังเกตว่า หากโรงเรียนใดถูกจับได้ว่า มีครูหรือผู้ที่พักอาศัยอยู่ในโรงเรียน เป็นคอมมิวนิสต์ ผู้จัดการโรงเรียนนอกจากจะกล่าวหาตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องแล้ว ยังเลิกล้มโรงเรียนเสียเองอีกด้วย โดยอ้างว่า โรงเรียนได้เสียชื่อเสียงเพราะบุคคลที่เป็นคอมมิวนิสต์เหล่านั้น เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะการปฏิบัติของกระทรวงธรรมการที่มีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้มงวดกว่าโรงเรียนฝ่ายก๊กมินตั๋งมาก หากถูกจับได้ว่ามีการสอนลัทธิคอมมิวนิสต์ในโรงเรียน จะถูกลงโทษถึงขั้นเนรเทศ

การที่สยามมีบทลงโทษขั้นรุนแรงกับบุคคลที่เป็นคอมมิวนิสต์นั้น สันนิษฐานว่าส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเหตุการณ์การปฏิวัติในประเทศรัสเซียในปี พ.ศ. 2460 รวมถึงการปลงพระชนม์พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 และพระราชวงศ์อีกหลายพระองค์ในปี พ.ศ. 2461 รวมถึงคำสอนที่ต้องการทำลายชนชั้นนายทุน คงจะทำให้ในผู้ปกครองในสยามเกิดความกลัวและความไม่ไว้วางใจเป็นอันมาก ว่าชาวจีนที่ฝึกฝฝฝ่ายคอมมิวนิสต์ หรือชาวไทยที่ได้รับอิทธิพลจากการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในสยาม จะกระทำการโค่นล้มราชบัลลังก์ เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในรัสเซีย

¹⁵⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1478 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง จับครูโรงเรียนมีแก้ง หาว่ากระทำการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ (29 กรกฎาคม 2473 – 26 กันยายน 2473)

4.3.3 การเขียนบทความที่ระลึกในวันซังจับเจ้ายะ (หรือวันที่ 10 ตุลาคม)

การเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมจีนต่างๆ ในขณะนั้น ได้ส่งผลให้นักเรียนรักและผูกพันกับประเทศจีนรวมถึงสำนึกในความเป็นจีนอย่างรุนแรง เห็นได้จากกรณีบทความในหนังสือพิมพ์จีนฉบับพิเศษที่ระลึก เนื่องในวันซังจับเจ้ายะ หรือวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2470 (ซึ่งเป็นวันคล้ายวันครบรอบการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศจีนของซุนยัตเซ็น) ของโรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮัก¹⁵¹ และโรงเรียนป้วยเอง ซึ่งเป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จิวทั้งสองโรงเรียน

ในกรณีของโรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮัก ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลกรุงเทพฯ ได้เขียนจดหมายรายงานถึง พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2470 สรุปความว่า ผู้จัดการโรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮัก ได้นำหนังสือพิมพ์จีนฉบับพิเศษมาขอรับอนุญาตประทับตราตำรวจ เพื่อแจกจ่ายประชาชนทั่วไปในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2470 แต่ทางตำรวจเห็นว่าหนังสือพิมพ์นี้ “มีข้อความเผยแพร่ลัทธิไตรราชฎร ปลุกใจคนจีนให้มีมานะทำการก่อกำเนิด ทำลายพวกที่ถือลัทธิราชาธิราช แลยกเลิกข้อสัญญาอันไม่เสมอภาค เพื่อให้คนจีนได้รับความอิสรภาพทั่วกัน”¹⁵² ทางตำรวจเห็นว่าไม่ควรแจก จึงยึดหนังสือพิมพ์ไว้ได้ 1,000 ฉบับ และให้เจ้าหน้าที่คอยตรวจตราไม่ให้มีการแจกหนังสือพิมพ์ฉบับนี้อีกต่อไป แต่ทางผู้จัดการโรงเรียนบอกว่า ได้มีการแจกให้แก่นักเรียนในโรงเรียนบ้างแล้ว โดยแท้จริงผู้จัดการได้ทำมาทั้งหมด 1,500 ฉบับ เอามาให้ตำรวจประทับตรา 1,000 ฉบับ แจกนักเรียนไป 20 – 30 ฉบับ อีก 400 กว่าฉบับ ยังเก็บไว้ที่โรงเรียน

สำหรับกรณีโรงเรียนป้วยเอง จดหมายที่พระนิติพันธ์นิติสิทธิ พนักงานตรวจการศึกษาแขวงพระนครใต้ ได้เขียนรายงานถึงเจ้ากรมสามัญศึกษา ในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2470 ถึงการตรวจตราโรงเรียนในวันที่ 10 ตุลาคม ความว่า

เนื่องด้วยวันที่ 10 ตุลาคมศกนี้ เป็นวันที่ระลึกวันสำคัญของประเทศจีน คือเป็นวันเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศจีนตามคำสั่งให้ข้าพเจ้าไปตรวจโรงเรียนจีนว่าโรงเรียนไหนจะมีพิธีการอันเกี่ยวข้องกับการประชุมสั่งสอนนักเรียนอย่างไรบ้างนั้น ข้าพเจ้าได้ไปตรวจโรงเรียนจีนต่างๆ ตามคำสั่งแล้ว มีโรงเรียนที่ต้องรีบขอประทานรายงานให้ทราบก่อนคือโรงเรียนป้วยเอง ข้าพเจ้าได้ไปถึงโรงเรียนเวลาเช้า 9.15 ก.ท. ไม่พบนายตันเจ็กอิวผู้จัดการ เพราะยังไม่ถึงเวลากำหนดที่จะมาประชุม ได้พบนายก๊อโตแซ่ไหน¹⁵³ (หลงจู๊บัก¹⁵⁴) ซึ่งเดิมเป็นผู้จัดการโรงเรียนนี้ เวลานี้ได้รับตำแหน่งเป็นเหรัญญิกของโรงเรียน

¹⁵¹ โรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮัก (华侨公学) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวาเจียววงเสวีย หรือ โรงเรียนหวาเจียว

¹⁵² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานจีนในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม – 23 มีนาคม 2470)

¹⁵³ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

¹⁵⁴ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ข้าพเจ้าจึงได้ถามนายก๊อโตแซ่ไหน ว่าวันนี้โรงเรียนมีพิธีอย่างไรบ้าง เขาแจ้งว่ามีการประชุมนักเรียน แฉงเหตวันทีระลึกของประเทศจีน และแจกหนังสือพิมพ์อักษรจีนซึ่งเป็นเรื่องทีนักเรียนแต่งจากการเรียนในชั้นแก่นักเรียนทุกคน¹⁵⁵

พระนิติพันธินิติสิทธิจึงได้ขอหนังสือพิมพ์จีนจากนายก๊อโตแซ่ไหนมาสองฉบับ และส่งให้หลวงอำนวยเงินพากย์แปลฉบับหนึ่ง เนื่องจากพระนิติพันธินิติสิทธิจะต้องรีบไปตรวจดูโรงเรียนอื่นต่อไป จึงขอให้นายก๊อโตแซ่ไหนชี้แจงการกระทำพิธีของโรงเรียนด้วยลายลักษณ์อักษร และได้สั่งให้นายเชื้อ ไชยภักดิ์ อยู่ที่โรงเรียนก่อน คอยจับตาดูว่าเขาได้แจกหนังสือพิมพ์ให้แก่นักเรียนจริงหรือไม่ ซึ่งก็ได้แจกจริง แต่ภายหลังถูกตำรวจกำลังเก็บรวบรวมหนังสือพิมพ์จีนจากที่แจกนักเรียนไป

จากที่ได้อ่านบทความทั้ง 2 โรงเรียน พบว่า แนวความคิดหลักที่นำมาใช้ในการเขียนบทความมาจากคำสั่งเสียของขุนยัตเซนคำสั่งเสียนี้ นายขุนยัตเซนได้สั่งเสียไว้ก่อนทีจะเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2468 ว่า การปฏิวัติทีดำเนินการมาถึง 40 ปี จะสำเร็จลงได้เมื่อประชาชนร่วมมือร่วมใจต่อสู้เพื่อความเสมอภาค และหลุดพ้นจากการกดขี่ของต่างชาติ โดยอาศัยแนวทางทีนายขุนยัตเซนได้วางเอาไว้ให้ ดังทีหลวงอำนวยเงินพากย์ได้แปลเอาไว้ว่า

ข้าพเจ้าได้ตั้งใจดีคิดพยายามในการแก้แค้นของพลเมืองประเทศจีนประมาณ 40 ปีมาแล้ว ความมุ่งหมายนั้นประสงค์ให้พลเมืองประเทศจีนมีความเสมอภาคกันโดยอิสระและได้สันนิษฐานดูมาถึง 40 ปีแล้ว จึงได้ทราบว่าจะสมประสงค์ดังความมุ่งหมายดังทีได้กล่าวมานี้แล้ว ย่อมจะต้องบอกให้ราษฎรทั้งหลายรู้สึกตื่นขึ้น กับให้มีความสามัคคีกันทั่วโลก เพื่อจะได้ใช้ความเสมอภาคแก่พวกราษฎรเรา และจะได้ร่วมกันคิดต่อสู้

บัดนี้การแก้แค้นยังไม่สำเร็จประโยชน์ พวกเราทั้งหลายทีได้ร่วมจิตต์กันยอมจะต้องปฏิบัติตามหนังสือทีข้าพเจ้าได้แต่งขึ้นไว้ คือ 1. เรื่องเกียนก้อกฮวงเฉียง¹⁵⁶ (คือหนังสือรัฐประศาสนบาย ทีจัดตั้งประเทศโดยสังเขป)

2. เรื่องเกียนก้อกไต้กั้ง¹⁵⁷ (คือหนังสือรัฐวินัยของการทีจัดตั้งประเทศจีน) 3. เรื่องซัมมั้งจูหงี (คือหนังสือหลักของราษฎรสามข้อ) กับคำประกาศในการประชุมผู้แทนราษฎรทีประเทศจีนครั้งทีหนึ่ง ว่าต่อไปต้องพยายามเพื่อประสงค์ในการแก้แค้นให้ตลอดโดยเต็มความสามารถ และเมื่อครั้งทีสุดได้

¹⁵⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานจีนในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม - 23 มีนาคม 2470)

¹⁵⁶ เกียนก้อกฮวงเฉียง (建国方略) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เจี้ยนกั้วฟางเล่่ว

¹⁵⁷ เกียนก้อกไต้กั้ง (建国大纲) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เจี้ยนกั้วต้ากั้ง

จัดการเปิดประชุมคณะราษฎรของประเทศจีนได้หรือถึงการที่จะทำลายสัญญาอันไม่เสมอภาคกันนั้น เสีย ยี่งจะต้องหาเวลาให้สั้นที่สุด เร่งให้การนั้นปรากฏขึ้นโดยแท้จริง นี่เป็นคำสั่งอย่างที่สุด¹⁵⁸

(余致力国民革命凡四十年其目的在求中国之自由平等积四十年之经验，深知欲达到此目的必须唤起民众及联合世界上以平等待我之民族共同奋斗 现在革命尚未成功凡我同志务须依照余所着建国方略建国大纲三民主义及第一次全国代表大会宣言继续努力以求贯彻最近主张开国民会议及废除不平等条约尤须于最短期间促其实现是所至嘱)¹⁵⁹

คำสั่งเสียของซุนยัตเซนนี้ ยังได้ถูกวางเป็นบทแรกในหนังสือพิมพ์จีนฉบับพิเศษของทั้งสองโรงเรียนอีกด้วย

บทความของโรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮักนั้นไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้เขียน (อาจจะเป็นครูหรือนักเรียนก็ได้) มีจำนวนทั้งสิ้น 23 บทความ ส่วนบทความของโรงเรียนป่วยเองถูกเขียนโดยนักเรียนในระดับชั้นประถมปีที่ 2 ถึงระดับชั้นประถมปีที่ 4 และในระดับชั้นมัธยมปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมปีที่ 2 รวม 18 บทความ

แม้ว่าแนวคิดในการเขียนบทความของทั้งสองโรงเรียนจะเหมือนกัน แต่ผู้เขียนขอยกตัวอย่างจากโรงเรียนป่วยเองเป็นหลัก เนื่องจากเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอิทธิพลของการสอนลัทธิชาตินิยมและการเมืองที่มีต่อความคิดของนักเรียนจีน นักเรียนแต่ละคนได้ให้ความสำคัญกับวันที่ 10 ตุลาคม เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดแบบชาตินิยมจีนที่อยู่ในตัวของนักเรียนแต่ละคน

บทความของนักเรียนจีนที่ปรากฏ มีลักษณะเคารพเทิดทูนซุนยัตเซนเป็นอย่างยิ่ง และหลายบทความก็จะกล่าวเชิญชวนให้ทุกคนทำตามคำสั่งเสียของซุนยัตเซนให้เป็นจริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสั่งสอนลัทธิชาตินิยมจีนภายในโรงเรียน มีอิทธิพลกับนักเรียนจีนในโรงเรียนเป็นอย่างมาก จนทำให้นักเรียนเกิดความศรัทธาในตัวซุนยัตเซน รวมถึงลัทธิไตรราษฎร์ด้วย และทำให้เกิดสำนึกในความเป็นชาวจีนของตนอย่างลึกซึ้ง และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีน ดังที่นายพั่วหยุนจื่อ¹⁶⁰ นักเรียนชั้นประถม 2 ข. ได้เขียนไว้ ซึ่งหลงอ่านวยจีนพากย์ได้แปลไว้ว่า

¹⁵⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. [ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานจีนในวันสำคัญของจีน \(10 สิงหาคม - 23 มีนาคม 2470\)](#)

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน

¹⁶⁰ พั่วหยุนจื่อ (潘润芝) ภาษาจีนกลางอ่านว่า ฟานรุ้นจื่อ

พวกประเทศจีนเราถูกพวกไม่สุจริตคนละหนึ่ง ประสมกับพวกที่เป็นหนอนสำหรับไชราษฎร ทำให้แตกซ่านเซ่นกันถึงเช่นนี้ น่าสงสารอนาถใจถึงเช่นนี้ พวกเราย่อมจะต้องรู้สึกขึ้นโดยเร็วกับจะต้องปฏิบัติตามคำของท่านอาจารย์ซุนยัตเซนที่ได้อธิบายไว้ จึงจะได้ดำเนินการ มีสิทธิอันเสมอภาคเป็นจริงไปได้¹⁶¹

(我们中国被一班不良的分子。和那些吃民虫。弄到这样破碎。这样凄怜。我们应该赶快觉悟。并要照着孙先生所说的话做去。才能够实行自由平等。)¹⁶²

นอกจากบทความจะเชิดชูเกียรติคุณของซุนยัตเซนแล้ว ยังชี้ชมยกย่องบรรดาวีรบุรุษผู้สละชีพเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง และตำหนิราชวงศ์ชิงด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ซึ่งเป็นผู้ปกครองเก่าอีกด้วย ดังที่นายโง่วฮ่วยทัง¹⁶³ นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 2 ได้เขียนเอาไว้ ซึ่งหลวงอำมวณจิ้นพากย์ได้แปลไว้ว่า

ประเทศของข้าพเจ้าเมื่อแมนจูเลียเข้าเมืองมาแล้ว กิจการของประเทศได้เปลี่ยนแปลงเสียมาก ได้เอาพวกเราซึ่งเป็นชาวชาติหนึ่ง¹⁶⁴ ก็นับได้ว่าเป็นชาติประเสริฐ ลักเสียเช่นเดียวกับวัวควายช้างม้า กิจการทั้งหลายไม่ยอมให้ตามอำเภอใจ ยิ่งเป็นที่กดขี่และได้เอาเมืองสิ้นใจ¹⁶⁵ อันรุ่งเรืองของเรา กับแผ่นดินอันสระสวย ตัดเป็นชิ้นๆ ให้เขาเสีย เป็นราชาธิปไตย¹⁶⁶ ซึ่งไม่มีมนุษยธรรม เป็นที่ลำบากอย่างน่าสงสาร แล้วเขายังได้ทำสัญญาอันไม่เสมอภาคเป็นอันมากกับพวกอื่นด้วย ให้บีบบังคับพวกเราต่อมา และกดขี่พวกเราให้เป็นข้าของพวกเขา พวกเราเป็นที่เจ็บใจถึงอย่างไรนั้นเดชะบุญก็ได้ทำทั้งหลายที่สละชีพให้แก่ประเทศโดยความองอาจ ได้สละโลหิตอันร้อนกับศิรัษะของท่านโดยนับไม่ถ้วนเสีย ได้เอา

¹⁶¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานจีนในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม - 23 มีนาคม 2470)

¹⁶² เรื่องเดียวกัน

¹⁶³ โง่วฮ่วยทัง (吴会桐) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หูฮ่วยถง

¹⁶⁴ หมายถึงชนชาติอื่น (汉族) ชนชาติที่เป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศจีน

¹⁶⁵ สิ้นใจ (神州) ภาษาจีนกลางอ่านว่า เซินโจว แปลตรงตัวว่า เมืองสวรรค์ เป็นศัพท์ที่ใช้ในกวีนิพนธ์เพื่ออุปมาถึงประเทศจีนหรือเมืองหลวง

¹⁶⁶ ในฉบับภาษาจีนนักเรียนผู้เขียนได้ใช้คำว่า “帝国主义” ซึ่งแท้จริงหมายถึง ลัทธิจักรวรรดินิยม แต่หลวงอำมวณจิ้นพากย์ กลับแปลออกมาว่า “หลักการปกครองของราชาธิปไตย” หรือ “ราชาธิปไตย” ซึ่ง หมายถึงระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนเป็นอย่างมาก ซึ่งการแปลผิดปรากฏให้เห็นชัดในการแปลบทความของโรงเรียนทั้งสองโรงเรียน

แมนจูเลียที่แอปสะรุذنันลัมเสีย สร้างเปนประเทศรับบัลิกจีนขึ้น จึงได้มีวันนี้เปนวันที่ระฤกไชยมงคล
ของประเทศโดยครึ่ครั้น¹⁶⁷

(我国自满虏入关以后。形势大变。把我们可贵的汉人。如牛马一般的看待。事
事不许自由。加压迫的手段。把我灿烂的神州。锦绣的土地。一片一片的割给那惨无
人道的帝国主义者。还和他们缚成许多不平等的条约。遗来束缚我们。压迫我们。做
他们的奴隶。我们是何等通心呢。幸而有诸伟人烈士。捐无数的热血。无数的头顶。
把那专制满虏推倒。建立共和国。方有今日这个轰轰烈烈的国庆纪念日子。)¹⁶⁸

จากข้อความข้างต้นนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในความเป็นชาวจีน (ฮั่น) ของตน
และปฏิเสธการปกครองของต่างชาติ (แมนจู) อีกด้วย แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการเรียนการ
สอนในโรงเรียนจีน ที่ทำให้เยาวชนจีนมีสำนึกในความเป็นจีนของตนเองอย่างเข้มข้น

นักเรียนจีนยังแสดงความรู้สึกเสียใจที่ประเทศยังอยู่ภายใต้การปกครองของทหาร และยังไม่
พ้นอำนาจของจักรวรรดินิยม จึงมีความคิดเห็นว่า ชาวจีนทุกคนควรจะต้องต่อสู้เพื่อให้ระบบ
ทหารและลัทธิจักรวรรดินิยมที่เกิดขึ้นในขณะนั้นให้หมดสิ้นไป เพื่อให้อุดมการณ์ของซุนยัตเซนได้
เป็นความจริง บ้านเมือง (ประเทศจีน) ก็จะได้สงบสุข ดังที่นายลี่ซ่งจื่อ¹⁶⁹ นักเรียนชั้นมัธยม 1 ได้
เขียนเอาไว้ ซึ่งหลวงอำนาวยจีนพากย์ได้แปลไว้ว่า

พุทไร้ วันชัยมงคลของประเทศเปนการครวที่อวยพรนั้น แผ่นดินซึ่งเดียว¹⁷⁰ เบนที่ได้ลัมเสีย
แล้ว แต่ที่ราชาธิปไตยได้กดขี่นั้นยังไม่หมดไป อำนาจของพวกทหารอันมีสัญญา¹⁷¹ นั้นยังไม่ได้กำจัดเสีย
อย่างไรจึงมีความหวังได้ว่า การแกกเหม็งจะได้สำเร็จประโยชน์ขึ้น ข้าพเจ้ายังเป็นที่พอใจขอให้พวก
แกกเหม็งทั้งหลายไม่ลืมวันสำคัญวันนี้ ท่านทั้งหลายลุกขึ้นมาต่อสู้โดยมานะอันองอาจเอาชีวิตเป็น
เครื่องเส้น คิดให้เป็นที่ตกลงถึงที่สุด รวบรวมความองอาจอันสง่าของแกกเหม็งทำลายหลักปกครองอัน
จำเปน และได้ลุกลามทะลุเล้ากับได้ทำสงครามกันกับพวกเรานั้นเสียให้หมดทั้งสิ้น จึงจะได้มีสักเวลา
หนึ่ง เบนวันที่ได้รับความสุขสบายนั้น¹⁷²

¹⁶⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานเงินในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม - 23 มีนาคม 2470)

¹⁶⁸ เรื่องเดียวกัน

¹⁶⁹ ลีซ่งจื่อ (李松芝) ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลี่ซ่งจื่อ

¹⁷⁰ หมายถึงราชวงศ์ชิง

¹⁷¹ ในภาษาจีนใช้คำว่า “封建” หมายถึง ศักดินา

¹⁷² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานเงินในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม - 23 มีนาคม 2470)

(唉! 国庆是堪祝的, 满清是推倒了。但是帝国主义的压迫未去, 封建军阀的势力未除。怎样有革命成功的希望呢? 我什愿革命的群众们, 不旺这个日子, 起来奋门! 牺牲! 谋撤底的解决, 集革命的精神, 消灭一切自然主义的侵略和屠杀, 才有一天安乐的日子可亨啊!)¹⁷³

บทความเหล่านี้ ยังมีการรณรงค์ให้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ความสำคัญกับวันซังจับเจ้ยะด้วย เช่น การจัดการประชุม การแสดงสุนทรพจน์หรือปาฐกถา ตีธงชาติและประดับดอกไม้ที่บ้านให้สวยงาม หยุดงาน 1 วัน เป็นต้น

บทความทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนจีนที่ปลูกฝังแนวความคิดแบบชาตินิยมจีนมีอิทธิพลต่อนักเรียนจีนเป็นอย่างมาก และยังแสดงให้เห็นอีกว่า การเรียนการสอนเหล่านี้ ทำให้นักเรียนจีนที่แม้ว่าจะเกิดและเติบโตในสยาม แต่ก็ยังมีความผูกพันกับประเทศจีนเป็นอย่างมาก มีจิตสำนึกในความเป็นจีน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของประเทศจีน

ด้วยเหตุนี้ เสนาบดีกระทรวงธรรมการจึงได้เรียกประชุมผู้จัดการและครูใหญ่ของโรงเรียนจีนใหญ่ๆ ที่สำคัญในแขวงต่างๆ ที่สามัคยาจารย์สมาคม เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2470 มีใจความสำคัญคือ รัฐบาลยินดีให้จัดตั้งโรงเรียนเสมอ ยิ่งมากยิ่งดี เพราะทำให้การศึกษาแพร่ขยายเร็วขึ้น เป็นการช่วยเหลือกระทรวงธรรมการในทางหนึ่ง แต่ก็ไม่แน่ว่าจะใช้เป็นสถานที่อบรมสั่งสอนลัทธิการเมือง

ความจริงเมื่อมีใครมาขออนุญาตตั้งโรงเรียนขึ้น คนโดยมากย่อมเห็นว่าทำเพื่อเจตนาข้างบุคคล โดยแท้ ใครจะไปนึกว่าเขาสร้างโรงเรียนขึ้นเพื่ออบรมสั่งสอนการเมือง ข้าพเจ้าเองก็ไม่อยากจะนึกเช่นนั้น¹⁷⁴

เสนาบดีกระทรวงธรรมการยังได้กล่าวต่ออีกว่า จริงอยู่ที่โรงเรียนจีนมีการสอนบางอย่างที่สอนนอกตำราสอน เช่น ความรักชาติ ซึ่งรัฐบาลไม่มีความรังเกียจที่จะไม่ให้สอน แต่ขอให้สอนให้ถูกทางเท่านั้น อย่าช่วยยุให้เด็กเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของบ้านเมือง เช่นการสอนลัทธิที่ส่งเสริมให้ชนฆ่าทำลายล้างซึ่งกันและกัน แม้ว่าการสอนจะไม่ได้มีเจตนาให้ฆ่าฟันกันจริงๆ แต่ต้องการจะให้เห็นถึงความกล้าหาญ แต่เด็กที่อยู่ในวัยคึกคะนองอาจจะไม่เข้าใจความหมายของ

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน

ครู กลายเป็นการเพาะความเกลียดชังได้ และจะนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง เช่น สยาม หรือ ชาวจีนอื่นๆ ที่ทำมาหากินในสยาม

การต่อสู้กันระหว่างจีนต่อจีนหรือจีนต่อชาวต่างประเทศนั้น ถึงว่าจะไม่เกี่ยวข้องอะไรกับ เมืองไทยก็ตาม แต่ย่อมนำความลำบากให้แก่ไทยเป็นอันมากในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน ถ้าจีนในนี้คิดมุ่ง ร้ายผลร้ายกันแล้ว ไทยผู้เป็นเจ้าของบ้านก็มีหน้าที่ต้องระงับดับเหตุ และเมื่อไม่มีความสงบสุขอยู่ใน เมืองไทยตราบดี จีนผู้เข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยก็คงไม่เป็นอันได้ประกอบกิจการของตนตราบดี นั้นเหมือนกัน¹⁷⁵

จากข้อความนี้ แสดงให้เห็นว่า เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พยายามชี้ให้ชาวจีนเหล่านั้น เข้าใจว่า ชาวจีนเหล่านั้นอาศัยอยู่ในสยาม จะทำอะไรตามใจชอบเหมือนกับว่าตนเองอาศัยอยู่ใน ประเทศจีนนั้นไม่ได้

เสนาบดีกระทรวงธรรมการยังกล่าวต่ออีกว่า ที่ผ่านมามคนไทยชอบคนจีนเพราะความขยัน ช้นแข็งและมีความอุตสาหะในการทำมาหากิน แต่การสอนลัทธิต่างๆ ย่อมขัดกับคุณสมบัติที่กล่าว มา จึงอยากให้ผู้ที่มาช่วยประชุมช่วยแนะนำและตักเตือนครูในโรงเรียน โดยเฉพาะครูหนุ่มๆ ที่จะ สอนอะไรให้ระวัง อย่าให้ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ถึงจะได้ชื่อว่าช่วยกันทำให้ การศึกษาเจริญก้าวหน้า พระราชบัญญัติที่ออกมาทีละลุ่มลุ่มกว่าประเทศใกล้เคียง จึงอยาก ขอให้โรงเรียนจีนทั้งหลายให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ

ความจริงรัฐบาลไม่ยอมรับกวนโรงเรียนจีนให้ลำบากเลย เพราะฉะนั้นจึงได้ออกพระราชบัญญัติ อ่อนโยนเพื่อให้สะดวกแก่ชาวจีนเองที่จะไปจัดการศึกษาของเขา หากได้ทำอย่างนานาประเทศใกล้เคียงบาง แห่งซึ่งเขาได้ออกบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ตามความสะดวกต่อกฎหมายเขาเป็นที่ตั้งนั้นไม่ ฝ่ายเราที่ออก พระราชบัญญัติอย่างอนุโลมผ่อนผันให้เช่นนั้นเพราะต้องการจะบำรุงโรงเรียนจีนมากกว่าคดี เมื่อท่าน ทั้งหลายเห็นใจรัฐบาลเช่นนี้แล้ว ต่อไปขอให้คิดช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ เพียงอย่าเสนอให้ครูหนุ่มและ นักเรียนสำคัญว่าการรักชาตินั้น จำต้องรบราฆ่าฟัน จะเป็นระหว่างจีนกับจีนด้วยกันก็ดี หรือกับพวกชาว ต่างประเทศก็ดี ไม่ต้องการทั้งนั้น เมื่อมีความติดขัดประการใดเนื่องในเรื่องปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติ แล้ว ข้าพเจ้ามีความยินดีช่วยท่านทุกเมื่อไป¹⁷⁶

¹⁷⁵ เรื่องเดียวกัน

¹⁷⁶ เรื่องเดียวกัน

จากข้อความตอนนี้ รัฐบาลพยายามแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลพยายามใช้มาตรการต่างๆ ที่ประนีประนอมกับคนจีน เพื่อให้ชาวจีนรู้สึกที่รัฐบาลสยามไม่ได้กีดกันชาวจีนไม่ให้เปิดโรงเรียนจีนแต่อย่างใด นอกจากนี้ จากคำกล่าวในข้างต้นยังแสดงให้เห็นถึงความหวาดกลัวของรัฐบาลสยามที่กลัวว่าชาวจีนอาจก่อความไม่สงบขึ้นในสยาม อันเนื่องมาจากลัทธิชาตินิยม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของบ้านเมือง และอาจรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้พระราชทานพระราชกระแสเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2470 ว่า คำชี้แจงของเสนาบดีกระทรวงธรรมการนั้นดีมาก แต่เกรงว่าจะไม่ได้ผล เพราะครูเหล่านั้นมุ่งเน้นแต่จะสอนเด็กทางการเมืองมากกว่าสอนหนังสือจริงๆ การตัดเตือนเช่นนี้คงส่งผลให้ครูสอนกันอย่างลับๆ มากขึ้น แต่ไม่มีทางให้ครูเปลี่ยนความคิดหรือวิธีการอบรมสั่งสอนนักเรียนได้

ส่วนเรื่องบทความของเด็กนักเรียนนั้น พระองค์เชื่อว่าเป็นเพราะครูอบรมสั่งสอน เด็กนักเรียนจีนถึงได้คิดเช่นนั้น

หนังสือต่างๆ ที่ว่าเด็กแตงนั้น ฉันเชื่อว่าเด็กเห็นจะแต่งเองจริง ที่แต่งได้เองเช่นนั้นไม่ว่าคิดขึ้นเองโดยตลอด เปนแต่จำคำที่ครูได้พยายามตรอกเข้าไปในสมองนั้นได้อย่างชัดเจน จึงทำให้เห็นได้ว่าโรงเรียนเหล่านี้ทุกโรงเรียน พยายามปั้นหัวเด็กในเรื่องการเมืองมากที่สุด เปนการสั่งสอนอย่างสำคัญ ของโรงเรียน แต่ไม่ลงในหลักสูตร การปั้นหัวเด็กดังนี้ก็เอาอย่างมาจากโรงเรียนของพวกบอลเชวิกนั่นเอง

เรื่องนี้ ฉันว่าสำคัญมาก มีอันตรายมาก แต่ก็เปนสิ่งที่ป้องกันแก้ไขได้ยากที่สุด แต่ก็ควรพยายามตรวจตราให้มากที่สุดที่จะทำได้ จนกว่าจะคิดหาวิธีแก้ไขได้ดีกว่านี้¹⁷⁷

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตัดสินใจที่จะเสด็จพระราชดำเนินเยือนโรงเรียนจีน

4.3.4 การเสด็จเยือนโรงเรียนจีนของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

สืบเนื่องมาจากกรณีนักเรียนโรงเรียนปวยเองและโรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮักได้เขียนบทความเนื่องในวันที่ระลึกเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีน ในปี พ.ศ. 2470 ซึ่งมีเนื้อหาออกไปทางลัทธิ

¹⁷⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.4/7 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง โรงเรียนจีน (4 กันยายน 2470 – 29 เมษายน 2474)

ชาตินิยมจีน ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะเสด็จพระราชดำเนินเยือนโรงเรียนจีน พระองค์เจ้าธานีวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ จึงได้ไปหารือกับผู้จัดการโรงเรียนจีน 4 โรงเรียน ของชาวจีน 4 กลุ่มภาษา และเป็นโรงเรียนจีนใหญ่ ได้แก่ โรงเรียนยอกหมื่นของชาวจีนไหหลำ โรงเรียนจีนเต็กของชาวจีนแคะ โรงเรียนเหม่งตึกของชาวจีนกวางตุ้ง และโรงเรียนป่วยเองของชาวจีนแต้จิ๋ว ซึ่งทั้ง 4 โรงเรียนก็มีความยินดีที่จะรับเสด็จในครั้งนี้ โดยเฉพาะโรงเรียนป่วยเองนั้น มีความยินดีถึงขนาดจะรื้อกำแพงศาลเจ้า เพื่อจัดทำเป็นทางรับเสด็จเลยทีเดียว

เสนาบดีกระทรวงธรรมการยังได้แสดงความเห็นว่า โรงเรียนป่วยเองเป็นโรงเรียน “ซึ่งพากเพียรที่จะทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ปราศจากอุปายหลีกเลี่ยงใดๆ”¹⁷⁸ ในขณะที่โรงเรียนจีนเต็กนั้น “นายล่าช้า”¹⁷⁹ ผู้จัดการเป็นคนฉลาดอย่างยิ่ง และท่วงทีทางหน้าที่โล่ของโรงเรียนแยบคาย ควรทออดพระเนตร”¹⁸⁰

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปเยือนโรงเรียนเหม่งตึกและโรงเรียนยอกหมื่น ในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2470 และเสด็จเยือนโรงเรียนป่วยเองและโรงเรียนจีนเต็ก ในวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2470 โดยมีกำหนดการรับเสด็จดังนี้¹⁸¹

1. โรงเรียนจะจัดรับเสด็จตามปกติ คือไม่มีการตกแต่งประดับประดาโรงเรียนเพียงแต่ทำความสะอาดโรงเรียนทั่วไปให้เรียบร้อย
2. จัดให้นักเรียนเข้าแถวสลับฟันปลาตามระยะทางสู่โรงเรียน
3. กรรมการยื่นใ้รับเสด็จที่หน้าโรงเรียน และนายกกรรมการนำเสด็จเข้าโรงเรียนสู่ที่ประทับที่จัดไว้
4. นายกกรรมการหรือผู้แทนอ่านรายงานกราบบังคมทูล
5. เสร็จจากอ่านรายงานกราบบังคมทูลแล้ว กรรมการจะอัญเชิญเสด็จทออดพระเนตรการสอนตามห้องเรียน ครูตามชั้นจะได้สอนวิชาภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ ถวายให้ทออดพระเนตร

¹⁷⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๖.7 ศ.4/8 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จโรงเรียนจีน และนักเรียนร้องเพลงสรรเสริญภาษาจีน (23 เมษายน 2471 – 10 พฤษภาคม 2471)

¹⁷⁹ ผู้จัดการโรงเรียนในขณะนั้น คือนายอึ้งยุกหลง ล่าช้า ต้นตระกูลล่าช้า เป็นคหบดีจีนและเจ้าของห้างล่าช้าที่มีชื่อเสียง และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งสโมสรจีนแคะกรุงเทพฯ

¹⁸⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๖.7 ศ.4/8 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จโรงเรียนจีน และนักเรียนร้องเพลงสรรเสริญภาษาจีน (23 เมษายน 2471 – 10 พฤษภาคม 2471)

¹⁸¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1390 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง รายงานจีนในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม – 23 มีนาคม 2470)

6. ทอดพระเนตรการสอนแล้ว เมื่อเสด็จกลับ กรรมการและนักเรียนที่เข้าแถวรับเสด็จ ตามเสด็จพระราชดำเนินส่งถึงรถพระที่นั่ง เมื่อรถพระที่นั่งเคลื่อน นักเรียนเปล่งเสียงไชโยพร้อมกัน เป็นอันเสร็จสิ้นการรับเสด็จ

แต่ละโรงเรียน เช่น โรงเรียนปวยเอง โรงเรียนจีนเด็ก ได้ถวายของที่ระลึก และทรงลงพระปรมาภิไธยในสมุดเยี่ยมของโรงเรียนด้วย สำหรับโรงเรียนยอกหมื่น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานคำชมเชยแก่ผู้บริหารโรงเรียนด้วย ดังที่ปรากฏในวารสารสมาคมไต้หวัน แห่งประเทศไทย ได้กล่าวถึงการเสด็จพระราชดำเนินเยือนโรงเรียนยอกหมื่นในครั้งนั้นไว้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชมโรงเรียนยอกหมื่น พระราชทานคำชมเชยโรงเรียนและอุปกรณ์เครื่องไม้เครื่องมือของโรงเรียน และได้ทรงพระราชทานคำชมเชยคุณโกศล ชุนตระกูล นายกสมาคม ทั้งยังทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานไว้เป็นที่ระลึกและเป็นกำลังใจ เป็นพระมหากษัตริย์คุณยิ่ง และเป็นเกียรติประวัติของโรงเรียนสูงสุด¹⁸²

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่คณะกรรมการ ครู นักเรียนจีนจากทั้ง 4 โรงเรียน และพ่อค้าคหบดีจีน¹⁸³ ณ ห้องประชุมโรงเรียนจีนเด็ก¹⁸⁴ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2470 โดยใจความสำคัญของพระราชดำรัสชุดนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้¹⁸⁵

1. การเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนจีน เพื่อแสดงความปรารถนาดีต่อชาวจีนที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในสยาม และเพื่อแสดงน้ำพระทัยหวังดีต่อโรงเรียนจีน เห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ว่า

การที่ข้าพเจ้าได้มาเยี่ยมโรงเรียนจีนต่างๆ ในคราวนี้ ก็เพื่อจะแสดงไมตรีจิตต์ของข้าพเจ้าต่อพวกจีนที่ได้มาอาศัยอยู่ในประเทศสยาม และเพื่อแสดงน้ำใจหวังดีต่อโรงเรียนของท่านทั้งปวง¹⁸⁶

¹⁸² “โรงเรียนยอกหมื่น,” วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 16.

¹⁸³ ร.ว.เผยอิง : 1920 – 1980 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

¹⁸⁴ สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย, งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเดอะ (อนุสรณ์สมาคมฮากกา สมัยที่ 37-38) (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 5.

¹⁸⁵ ณรงค์ พ่วงพิศ, อ้างแล้ว, 124 – 125.

¹⁸⁶ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, รวมใจความพระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีน เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีน และภาษาอังกฤษ (ม.ป.ท. : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471), 1.

2. ทรงเน้นให้ชาวจีนทราบว่า ทรงเห็นความสำคัญของโรงเรียนจีนว่ามีประโยชน์ เพราะนอกจากจะสอนภาษาจีนแล้ว ยังสอนภาษาไทย และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเมืองไทยด้วย ทำให้คนไทยและคนจีนรักใคร่กลมเกลียวกันมากขึ้น เห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ว่า

นอกจากการสอนภาษาจีน ท่านยังได้จัดการสอนภาษาไทยและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเมืองไทยด้วย เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าโรงเรียนจีนนั้นมีประโยชน์มาก เพราะนอกจากที่จะให้วิชาแก่เด็กจีนให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพให้สะดวกยิ่งขึ้น ยังจะทำให้เด็กจีนรู้จักเมืองไทยดี และเมื่ออ่านหนังสือไทยออกแลเขียนได้ ย่อมจะทำให้ไทยและจีนสนิทสนมกลมเกลียวกันยิ่งขึ้นอีก¹⁸⁷

3. ทรงเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ระหว่างคนไทยกับคนจีน และขอให้ความสัมพันธ์เช่นนี้ยั่งยืนต่อไป เห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ว่า

พวกจีนที่ได้มามีเคหสถานตั้งครอบครัวอยู่ในเมืองไทยจนกลายเป็นไทยไปก็มีอยู่เป็นอันมาก แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็มีเลือดจีนปนอยู่ด้วย โดยเหตุเหล่านี้ไทยและจีนจึงได้อยู่ด้วยกันได้อย่างสนิทสนมกลมเกลียวมาช้านาน ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์อะไรยิ่งไปกว่าที่จะขอให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนให้เปนไปโดยสนิทสนมเหมือนอย่างที่แล้วมานี้ ให้คงอยู่เช่นนี้ตลอดไป¹⁸⁸

4. ทรงสนับสนุนให้โรงเรียนจีนสอนให้นักเรียนรักประเทศจีน เพราะว่าเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน แต่ทรงขอร้องให้สอนนักเรียนจีนให้รักสยามด้วย เห็นได้จากความตอนหนึ่งที่ว่า

แต่นอกจากที่จะสอนให้รักประเทศจีน ข้าพเจ้ายังหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย เพราะท่านทั้งหลายได้มาตั้งเคหสถานอาศัยอยู่ในประเทศสยาม ได้รับความคุ้มครองร่มเย็นเป็นอย่างดีจากรัฐบาลสยาม มีสิทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย ได้รับความสุขสบายมั่งคั่งสมบูรณ์ในประเทศสยาม¹⁸⁹

ผลจากการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้ คาดว่าประสบความสำเร็จพอสมควรแต่อาจจะไม่เป็นที่น่าพอใจนัก ดังที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2471 ความว่า

¹⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, 1.

¹⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, 2.

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, 2.

ถ้อยคำในหนังสือนี้ดีมาก เหมาะกับความประสงค์ของเรา ต้องนับว่าเป็นผลดีของการไปเยี่ยมโรงเรียนจีน แต่หนังสือพิมพ์จีนที่พูดเป็นทำนองนี้มีเฉพาะฉบับนี้เท่านั้น ฉบับอื่นๆ ที่ลงข่าวเรื่องไปเยี่ยมโรงเรียนจีนพูดจาไม่เข้าทีเลย¹⁹⁰

“หนังสือนี้ดีมาก” ที่พระองค์ทรงกล่าวถึงนั้น หมายถึงหนังสือพิมพ์ฮั่วเซียมซินโป¹⁹¹ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์จีนที่มีทำที่เขตซุสั่มพันธ์ไมตรีระหว่างสยามและประเทศจีน รวมถึงพลเมืองของทั้งสองชาติ¹⁹² หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้ลงบทความในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2471 โดยเป็นบทความที่กล่าวถึงวันจักรีที่กำลังจะถึง บทความหนึ่งในหนังสือพิมพ์ ซึ่งเขียนโดยนายนี้เล็ก ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยและคนจีน และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนความว่า

ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวไว้นานแล้วว่า จีนกับสยาม 2 ชาตินี้ ถ้าจะพูดกันตามพงศาวดารก็ดี หรือปรากฏในการค้นคว้าสืบสวนจากความจริงก็ดี คงปรากฏว่ามีเลือดสายโลหิตผสมปนกันอยู่ เหมือนดังเช่นพี่น้องแท้ๆ ก็ว่าได้ ที่ถูกไม่ควรเห็นว่าเขาเป็นเขาเราเป็นเราเลย และต่างก็ไม่ควรที่จะมาทำกำแพงอันสูงก็ดกกันความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติทั้งสองนี้เสีย และนำมาซึ่งการเข้าใจผิดต่างๆ นานา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เคยได้มีพระกระแสรับสั่งว่าพระองค์ท่านเองแท้จริงก็มีเลือดจีนปนด้วยเหมือนกัน นี่แสดงให้เห็นว่าพระองค์ท่านกับชาติจีนก็ทรงมีการเกี่ยวข้องอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน และทั้งแสดงให้เห็นว่าชาติกำเนิดของจีนกับสยามก็มีเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันไม่น้อยด้วย¹⁹³

เป็นที่น่าสังเกตว่า บทความนี้ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ฮั่วเซียมซินโป ซึ่งน่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ “ฮั่วเซียมซินโป” ของเซียวฮุดเสง¹⁹⁴ ซึ่งเขาเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เรียกว่า “จีนสยาม” ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนเชื้อสายจีนในสยาม ที่มีสำนึกทางสังคมที่เป็นทั้งชาวจีนและชาวสยาม มีความรู้สึกผูกพันกับประเทศจีนพร้อมกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและวัฒนธรรมไทย¹⁹⁵ ดังเช่น

¹⁹⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๖.7 ม.18/5 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย เรื่อง หนังสือพิมพ์จีนลงข่าวเรื่องวันจักรี (9 เมษายน 2471 – 12 เมษายน 2471)

¹⁹¹ ฉบับเดียวกับหนังสือพิมพ์ฮั่วเซียมซินโปของเซียวฮุดเสง

¹⁹² เสลา เชระจุ, 1 ศตวรรษหนังสือพิมพ์ไทย (กรุงเทพฯ : รวมสาสน์, 2510), หน้า 252. [อ้างจาก เพ็ญพิสุทธิ อินทรภิรมย์, เซียวฮุดเสง สืบเนื่อง : ทศนะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชียภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 13.]

¹⁹³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๖.7 ม.18/5 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย เรื่อง หนังสือพิมพ์จีนลงข่าวเรื่องวันจักรี (9 เมษายน 2471 – 12 เมษายน 2471)

¹⁹⁴ ดูรายละเอียดในหมายเหตุที่ 153 บทที่ 2

¹⁹⁵ เพ็ญพิสุทธิ อินทรภิรมย์, อ้างแล้ว, ข.

เซียวฮุดเสง ที่แม้จะมีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเทศจีน โดยเป็นฝ่ายสนับสนุนพรรคก๊กมินตั๋ง แต่ในอีกด้านหนึ่ง แม้ว่าเขาจะยังใช้แซ่ “เซียว” แบบจีน แต่ก็ใช้นามสกุลแบบไทยว่า “สีบุญเรือง” ด้วย¹⁹⁶

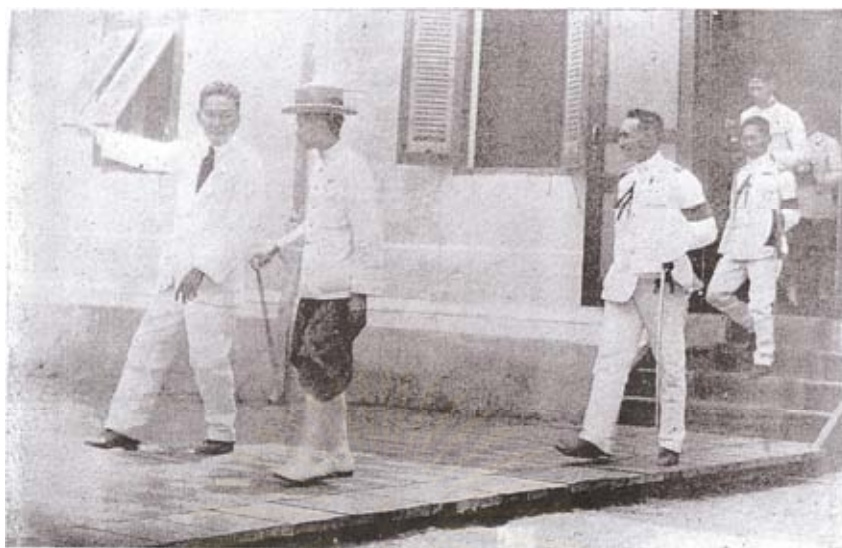
ด้วยเหตุนี้ บทความที่ได้ยกตัวอย่างไปนี้ จึงมีลักษณะเน้นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดและส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างชาวจีนและชาวสยาม

ภาพถ่ายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนเด็ก

(ที่มา: งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเตอะ (อนุสรณ์สมาคมฮากกา สมัยที่ 37 – 38). ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, ฎ.

照合長事並與皇世七運

ภาพถ่ายนายโกศล ฮุนตระกูล ในฐานะประธานกรรมการโรงเรียน
นำเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเยี่ยมชมโรงเรียนยวมหิน
(ที่มา: วิเทศน์ปริทัศน์. "การศึกษาของคนจีนในประเทศไทย." คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2526.
และ หนังสือไม่ปรากฏนาม (หนังสือที่ระลึกครบรอบ 30 ปี โรงเรียนยวมหินกงสวย?)

4.3.5 ความไม่ไว้วางใจที่รัฐบาลสยามมีต่อโรงเรียนจีน

เนื่องจากโรงเรียนจีนถือเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมจีนและลัทธิทางการเมืองอันไม่พึงประสงค์ของรัฐบาลสยาม ทำให้ทางการสยามเกิดความไม่ไว้วางใจในพฤติกรรมต่างๆ ของโรงเรียนจีน แม้ว่าพฤติกรรมนั้นจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ลัทธิการเมือง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

- โรงเรียนฮั่วเคี้ยววงฮัก

จากการรายงานของหลวงสิทธิวุฒิมื่อวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2471 ได้กล่าวไว้ว่า ได้ทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งว่ามีพวกบอลเชวิคของฮกเกี้ยนอยู่ในโรงเรียนนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนหนึ่งจึงได้เข้าไปทำการจับกุมเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2471 จำนวน 9 คน ในจำนวนนี้ได้ปล่อยตัว 4 คน และอีก 5 คนถูกกักกันไว้เพื่อทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำรายงานเสนอขอคำสั่งเนรเทศ โดยใน 5 คนนี้ มี 2 คนเคยเป็นครู แต่สอบภาษาไทยตก ทางผู้จัดการโรงเรียนได้ชี้แจงกับทางการว่า ไม่ทราบว่าที่ทางการเข้ามาจับกุมคนนั้นเพราะทำความผิดอะไร เจ้าหน้าที่ยังสามารถรวบรวมหนังสือต่างๆ จากตู้หนังสือในห้องสมุด ซึ่งผู้จัดการอ้างว่าเป็นหนังสือของนักเรียนที่นำมาแสดงโชว์ในงานรื่นเริงประจำปี ในวันที่ 12 - 13 ธันวาคม พ.ศ. 2471 ซึ่งมีหนังสือที่เกี่ยวข้องกับ

การเมืองด้วย โดยภายหลังเจ้าหน้าที่ได้มอบหนังสือให้ผู้จัดการนำไปคืนนักเรียน และทางหลวงสิทธิวิมลก็กำชับผู้จัดการว่า ถ้านักเรียนนำหนังสือประเภทนี้มาอีก ห้ามให้เพื่อนนักเรียนด้วยกันดู นอกจากนี้ ผู้จัดการยังได้ให้การกับหลวงสิทธิวิมลอีกว่า คนที่ถูกจับเหล่านี้ ไม่ใช่พวกบอลเชวิคหากเป็นพวกบอลเชวิคจริงจะพกพาอาวุธติดตัวเสมอ เพื่อเตรียมต่อสู้ และจะไม่ยอมให้ถูกจับกุมอย่างแน่นอน “เพราะเขาทราบอยู่ดีแล้วว่าถ้าถูกจับในฐานะบอลเชวิคจะต้องตาย แม้เจ้าหน้าที่ทางเมืองไทยจะเพียงส่งเนรเทศไปเมืองจีนเท่านั้นก็ดี เมื่อถึงเมืองจีน เขาจะต้องถูกจับประหารชีวิตทันที เขามีโอกาสจะหนี ก็หนีได้ ที่เขาไม่หลบหนี ก็เพราะคิดว่าตนไม่มีความผิด”¹⁹⁷

ผู้จัดการยังกล่าวอีกว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีเงินผู้หนึ่งผิติดใจกับผู้ที่ถูกจับในเรื่องผู้สาว และชอบพอกันเคยกับตำรวจ แต่อย่างไรก็ดี ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ตัดสินใจรอฟังรายงานของตำรวจก่อน

จากคำให้การเป็นลายลักษณ์อักษรของผู้จัดการที่เขียนถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่า เจ้าหน้าที่หลายคนมาโรงเรียนพร้อมกับนักโทษใส่กุญแจมือหนึ่งคนตามหาครูใหญ่ ผู้จัดการกล่าวว่าครูใหญ่กลับไปแล้วเพราะไม่มีสอน เนื่องจากเป็นวันตกต่างโรงเรียน และมีการแสดงละครพูด เจ้าหน้าที่ยังได้ถามถึงนายชูหลี แซ่ก้ง คนของโรงเรียนนี้ ซึ่งเป็นคนรู้จักของนักโทษ เมื่อถามนักโทษว่าทำไมถึงถูกจับ นักโทษบอกว่าไม่รู้ จากนั้นเจ้าหน้าที่ก็เข้าไปค้นข้าวของในห้องพักของผู้จัดการ และยึดรูปเพื่อนๆ ของผู้จัดการไว้หมด จากนั้นก็ออกไปจับกุมคนที่กำลังทำงานอยู่ตามห้องเรียนและคนที่มาชมโรงเรียนได้จำนวน 10 คนมาไว้ที่ห้องทำงานของผู้จัดการ และให้ผู้จัดการจดชื่อไว้ให้ จากนั้นเจ้าพนักงานได้บอกกับผู้จัดการว่า ต้องการจะค้นห้องเก็บของของเจ้าของบ้านเช่า แต่ผู้จัดการไม่มีกุญแจ เมื่อเจ้าหน้าที่สั่งให้เอาเหล็กมาจัด ผู้จัดการก็ปฏิเสธเพราะตนไม่มีอำนาจที่จะกระทำดังนั้น เจ้าหน้าที่จึงจัดเสียดเอง และเมื่อตรวจดูก็ไม่พบอะไรน่าสงสัย หลังจากนั้นก็กลับมาที่ห้องทำงานของผู้จัดการ และหยุดพักราว 20 นาที ะหว่างนี้ หนึ่งในผู้ที่ถูกจับได้บอกให้นักเรียนไปนำกางเกงและเสื้อนอกมาให้เพื่อจะได้แต่งตัว เนื่องจากตอนที่ถูกจับไม่ได้ใส่เสื้อนอก แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ยิน จึงยกขาเตะผู้นั้น และเจ้าหน้าที่ก็หันมาจับตัวผู้จัดการไว้ เมื่อผู้จัดการถาม ก็ถูกตี จึงไม่มีใครกล้าพูดอะไรอีก แล้วเจ้าหน้าที่ก็จับกุมคนบางส่วน (6 คน) ไปยังโรงพัก และทำการสอบสวน และปล่อยตัวผู้จัดการมา ส่วนอีก 5 คน ยังถูกคุมตัวเอาไว้

¹⁹⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1389 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เลิก ร.ร. ต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มิถุนายน 2470 - 1 มิถุนายน 2472)

- โรงเรียนจีนเต็ก

จดหมายจากกองบัญชาการตำรวจนครบาลกรุงเทพฯ ที่ส่งมาถึงมหาเสวกโท พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2471 ได้รายงานว่า เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2471 ได้เกิดเหตุเพลิงไหม้ที่โรงเรียนจีนเต็กขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานเกิดจากความเลินเล่อของแขกยามที่เฝ้าโรงเรียน และยังได้รายงานเพิ่มเติมว่า ครูของโรงเรียนนี้ประพฤติตัวไม่เหมาะสม ด้วยการเข้าขัดขวางการดับเพลิงของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และไม่ช่วยดับไฟ

ในขณะที่เพลิงไหม้อยู่ นั้น มีพวกจีนและพวกนักเรียนยืนดูเพลิงไหม้อยู่บนโรงเรียนหลายคน เจ้าหน้าที่แลราษฎรจะเข้าไปในโรงเรียนเพื่อตัดเชื้อเพลิงมิให้ลุกลามต่อไป ก็ทำการขัดขวางปิดประตูไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่แลราษฎรเข้าไปข้างใน เจ้าหน้าที่จึงต้องช่วยกันดันประตูเข้าไปได้เพื่อทำการดับเชื้อเพลิงกลับถูกพวกจีนในหมู่นั้นผลักไล่ให้ออกไม่ยอมให้เข้าไป แล้วกล่าวจาอันปราศจากความสุภาพต่อผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือ ผู้ที่แสดงอาการแลกริยาเช่นนี้ เข้าใจว่าเป็นผู้จัดการหรือครูโรงเรียน เพราะในระหว่างที่เพลิงไหม้อยู่ นั้น ได้พากันไปยืนดูอยู่บนโรงเรียน ซึ่งห่างจากที่เพลิงไหม้ราว 6 - 7 วาหาได้ทำการช่วยดับเพลิงอย่างไรไม่

ตามที่ครูและนักเรียนโรงเรียนจีนเต็กแสดงอาการกริยาเช่นนี้ นับว่าไม่เป็นการสมควรที่จะพึงประพฤติให้มีในสถานที่สำหรับอบรมความรู้แลสามัคคีของกุลบุตร ฉะนั้นจึงเรียนมาเพื่อทราบ¹⁹⁸

ทางหลวงสิทธิภูมิจึงได้ไปที่โรงเรียนจีนเต็ก และได้สอบถามนายหุยนเซ็น¹⁹⁹ ซึ่งเป็นผู้ดูแลกิจการของโรงเรียนได้ความว่า เมื่อแขกยามเห็นไฟไหม้ ก็ได้รัวระฆังของโรงเรียนขึ้น นายหุยนเซ็นกับครู 2 คน และคนงาน 3 คน ได้ช่วยกันดับไฟกันเอง โดยไม่มีใครมาช่วยดับไฟ จนราว 30 นาที ไฟจึงดับสนิท โดยระหว่างที่ทำการดับไฟอยู่นี้ ได้มีตำรวจเรียกให้เปิดประตู แขกยามจึงไปเปิด มีนายตำรวจ 2 นายกับราษฎรหลายสิบคนได้กรูกันเข้าไป แต่ก็เข้าไปยืนดูเฉยๆ ไม่มีใครช่วย เมื่อคนกลุ่มนี้เข้าไปแล้ว แขกยามก็ปิดประตูเสีย เพราะเกรงคนจะเข้ามากันมากขึ้น ในจำนวนนี้มีอยู่ 2 คนจะขึ้นไปบนโรงเรียน ครูไม่ยอม จึงมีการโต้เถียงกันขึ้น ขณะเดียวกันก็มีตำรวจด้านนอกขอให้เปิดประตูรับ จึงเปิดให้ตำรวจเข้ามาแล้วก็ปิดประตูตามเดิม จนไฟดับหมดแล้ว ก็ยังมีราษฎรและตำรวจอยู่ในบริเวณโรงเรียนอีกหลายคน ซึ่งในกลุ่มนี้ มีหลายคนที่เพิ่งทราบภายหลังว่าเป็นตำรวจนอกเครื่องแบบ ครูและแขกยามได้เปิดประตูและขอร้องให้คนเหล่านั้นออกจากโรงเรียน ทาง

¹⁹⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศส.54.1/1414 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรมตำรวจนครบาลหาว่าครูและนักเรียนโรงเรียนจีนเต็กขัดขวางไม่ยอมให้เจ้าพนักงานเข้าไปทำการตัดเชื้อเพลิงที่เกิดไหม้ในเขตบริเวณโรงเรียน (25 ธันวาคม 2471 - 2 มกราคม 2471)

¹⁹⁹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

ตำรวจได้นำตัวแขกยามไปไต่สวน และปล่อยตัวมาแล้ว เพราะไม่ทราบสาเหตุที่เกิดเพลิงไหม้ ครูสันนิษฐานว่า มีผู้ลอบทิ้งเชื้อเพลิงเข้ามาในห้องนั้น

หลวงสิทธิวุฒิจำลองได้สรุปไว้ในรายงานการไต่สวนเรื่องเพลิงไหม้โรงเรียนจีนตั้งกว่า คำพูดของตำรวจนั้นไม่น่าเชื่อถือ เพราะสิ่งตำรวจพูดมานั้นมันเป็นไปไม่ได้

ตามเหตุการณ์ที่นายขุนเซ็นชี้แจงนี้ ข้าพเจ้าได้สันนิษฐานตามภูมิที่และเหตุการณ์ตลอดแล้ว เห็นว่าที่ทางตำรวจกล่าว ว่า ครูและนักเรียนทำการขัดขวางไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่และราษฎรเข้าไปช่วยทำการดับเพลิงครั้งนี้ และทั้งหาว่าครูและนักเรียนยืนดูอยู่บนโรงเรียน หาได้ทำการช่วยเหลืออย่างใดนั้น ไม่น่าจะมีมูลแห่งความจริงเลย จริงอยู่ ผู้ที่ยืนอยู่แค่ประตูโรงเรียน เมื่อมองเข้าไปในโรงเรียน จะแลเห็นนักเรียนยืนดูอยู่บนโรงเรียนชั้นบน ส่วนครูและผู้ทำการดับตัดเชื้อเพลิงนั้น จะมองดูหาเห็นได้ไม่ สถานที่ตั้งโรงเรียนเป็นของคณะพ่อค้าจีนสร้างขึ้นเป็นทั้งโรงเรียนและสโมสรจีนแคะ ไม่ใช่ของเช่า ผู้ที่อยู่ในโรงเรียนจะไม่มีแก่ใจดับเพลิง และปล่อยให้ไฟไหม้ เท่ากับไหม้บ้านของตนนั้นกระไรอยู่ และตามรายงานก็ดูเป็นที่ทางตำรวจจะรับสมอ้างเอาความชอบเสียเองว่าตนเป็นผู้ที่ได้กระทำการดับเพลิงเอง สำหรับการช่วยดับเพลิงเช่นนี้ ตามที่ข้าพเจ้าได้เคยพบเห็นมามากต่อมากแล้ว ถ้าปล่อยให้ตำรวจและราษฎรเข้าไปพลุกพล่านมากแล้ว แม้ไฟจะไหม้ไม่ถึง ข้าวของก็มักจะเสียหายเป็นจำนวนมาก เจ้าของสถานที่จึงไม่ใคร่ไว้วางใจในเกียรติยศของตำรวจ²⁰⁰

หลวงสิทธิวุฒิจำลองยังได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมไว้ว่า ถึงแม้ว่าเรื่องที่ตำรวจรายงานมาจะเป็นความจริง ก็ไม่สามารถลงโทษตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรได้อยู่ดี นอกจากแนะนำและตักเตือนฐานเป็นโรงเรียนที่อยู่ในความคุ้มครองเท่านั้น

4.3.6 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาเรื่องโรงเรียนจีน

ณรงค์ พ่วงพิศได้กล่าวถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหาเรื่องโรงเรียนจีนในสมัยรัชกาลที่ 7 ที่น่าสนใจดังนี้

²⁰⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1414 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรมตำรวจนครบาลหาว่าครูและนักเรียนโรงเรียนจีนเด็กขัดขวางไม่ยอมให้เจ้าพนักงานเข้าไปทำการตัดเชื้อเพลิงที่เกิดไหม้ในเขตบริเวณโรงเรียน (25 ธันวาคม 2471 – 2 มกราคม 2471)

ก. การจัดภาษาจีนไว้ในหลักสูตรของโรงเรียน

สืบเนื่องจาก ได้ปรากฏว่ามีคนไทยได้เข้าไปเรียนในโรงเรียนจีน โดยอ้างว่า อยากรเรียนภาษาจีนเอาไว้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพค้าขาย²⁰¹ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชดำริว่า น่าจะเปิดชั้นเรียนที่สอนภาษาจีนในโรงเรียนไทยเป็นพิเศษขึ้นดูบ้าง²⁰² เพื่อให้คนไทยได้เรียนรู้ภาษาจีนในโรงเรียนไทย โดยไม่ต้องไปเข้าโรงเรียนจีนซึ่งอาจจะถูกส่งสอนให้เลื่อมใสในลัทธิชาตินิยมจีนได้ นอกจากนี้ ทางกระทรวงธรรมการยังวางแผนที่จะให้ภาษาจีนเป็นวิชาชุดหนึ่งในหลักสูตรวิชาक्रमัธยมด้วย โดยหากใครสอบไล่ได้ ก็จะเทียบความรู้เท่ากับภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส²⁰³

หลักสูตรภาษาจีนที่สอนในโรงเรียนไทยซึ่งเป็นโรงเรียนพาณิชยการได้จัดเตรียมร่างขึ้นในปี พ.ศ. 2471 หลักสูตรภาษาจีนที่เตรียมใช้สอน ได้ร่างขึ้นไว้ มี 2 ชุด คือ

- ชุดที่ร่างโดยหลวงอำนาจเงินพากย์ และเตรียมให้นายเชียวสุดแสง²⁰⁴ ช่วยตรวจแก้ไขให้ โดยหลวงอำนาจเงินพากย์ได้นำเอาหลักสูตรภาษาอังกฤษชั้นสูงสุดของสโมสรมหาภาษาอังกฤษสามัคยาจารย์สมาคมมาเป็นหลักเทียบ วิชาเหล่านี้ยังเป็นวิชาเลือกสำหรับสอบเลื่อนวิทยฐานะครูด้วยประกอบด้วยวิชาดังต่อไปนี้

อ่าน	สามารถอ่านหนังสือ “จิวยชินก๊อกบุน” ²⁰⁵ 2 เล่ม คือ เล่ม 9 หรือเล่ม 10 ได้
เขียนและแปล	(ก) สามารถเขียนตามคำบอกจากหนังสือ “จิวยชินก๊อกบุน” ที่ได้เรียนแล้วให้คล่องแคล่วและถูกต้อง กับแปลเป็นภาษาไทยที่ใช้ได้ (ข) สามารถเขียนตามคำบอกจากหนังสือจีนที่ใช้ออยู่ในปรตบุดับนั้นซึ่งที่ได้เคยเรียนมาแล้ว กับแปลเป็นภาษาไทยที่ใช้ได้
แต่ง	สามารถแต่งจดหมายเรื่องต่างๆ ได้ ตามวิธีแบบชั้นประโยคมัธยมบริบูรณ์ของจีน พอสมควรแก่การ

²⁰¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 เลขที่ 18/84 สำเนารายงานเสนาบติสภา ที่ 10/2475 วันจันทร์ที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 [อ้างจาก ณรงค์ พ่วงพิศ, อ้างแล้ว, 109.]

²⁰² เรื่องเดียวกัน

²⁰³ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารเลขที่ 21 ประเภทโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2472 บันทึกของเจ้าหน้าที่กรมวิสามัญศึกษา ลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2471. [อ้างจาก ณรงค์ พ่วงพิศ, อ้างแล้ว, 110.]

²⁰⁴ ดูรายละเอียดในหมายเหตุที่ 153 ในบทที่ 2

²⁰⁵ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

<u>ไวยากรณ์</u>	(ก) สามารถแต่งได้ตามหลัก <u>ลู่่นส์วียะ</u> ²⁰⁶ (พรรณนาไวยากรณ์ของจีน) สำหรับชั้นประโยคมัธยมบริบูรณ์ของจีน (ข) สามารถใช้เครื่องหมายแบ่งวรรคตอนได้ถูกต้อง (ค) สามารถใช้วิธีแต่งตามแบบของจีน 4 อย่างคือ คือ <u>คี่</u> ²⁰⁷ , <u>เซ็ง</u> ²⁰⁸ , <u>ตั้ง</u> ²⁰⁹ , <u>ฮะ</u> ²¹⁰ ได้ถูกต้อง และให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์จีน
<u>คัด</u>	สามารถคัดตามแบบเรียนบทหนึ่งบทใดได้ ตามแบบหัดลายมือของจีน แบบหนึ่งแบบใดตามที่ได้ฝึกหัดมา ²¹¹

- ชุดที่ร่างโดยนายหลุย พนมยงค์ ครูสอนภาษาจีนโรงเรียนวัดสามพระยา โดยให้ ร.อ.ต. นวม ชัยรัตน์ และนายเม่งซำ พุนส์วี่ดี ครูสอนภาษาจีนโรงเรียนสวนกุหลาบ ช่วยตรวจแก้แล้ว และเห็นควรว่าควรสอนด้วยหลักสูตรนี้ เป็นหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่ไม่มีความรู้ภาษาจีนมาเลย ถ้าได้เข้าเรียนตามหลักสูตรภาษาจีนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 รวมเวลาเรียนทั้งสิ้น 5 ปี ก็สามารถสอบไล่ได้ มีความรู้สามารถอ่านและเข้าใจข้อความในหนังสือพิมพ์จีนได้ โดยหลักสูตรนี้เทียบความยากง่ายเท่ากับภาษาอังกฤษชั้น 5 ของสามัญศษมาศ ประกอบด้วยวิชาดังต่อไปนี้

อ่าน	สามารถอ่านหนังสือพิมพ์จีนที่พิมพ์ขึ้นในปัจจุบัน หรือหนังสือเรื่องต่างๆ ภาษาจีนที่พิมพ์ขึ้นในสมัยปัจจุบัน ได้คล่องแคล่ว และเข้าใจเรื่องด้วย
พูด	สามารถพูดจาได้ตอบในเรื่องกิจการสามัญได้
เขียน	สามารถเขียนตามคำบอกจากหนังสือแบบสอนอ่านภาษาจีนสำหรับชั้นประถมและมัธยมตอนต้น แบบสอนอ่านภาษาจีนสำหรับชั้นประถมและมัธยมตอนต้น มี “ซิงหักจี้กั๊กบึงถักบึง” (新学制国文读本 ²¹²) และ “ซิงหักจี้กั๊กก้อ” (新学制国语 ²¹³) เลือกเรียนชุดใดชุดหนึ่ง หรือหนังสืออื่นที่เทียบความยากง่ายเท่ากัน

²⁰⁶ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²⁰⁷ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²⁰⁸ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²⁰⁹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²¹⁰ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²¹¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศส.54/7 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักสูตรภาษาจีนของหลวงอำนาจเงินพากษ์ (21 กรกฎาคม 2471 – 4 ตุลาคม 2471)

²¹² ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซินเสวียจื้อกั้วเหวินตุ้เป็น แปลว่า แบบเรียนภาษาจีนระบบใหม่

²¹³ ภาษาจีนกลางอ่านว่า ซินเสวียจื้อกั้วอวี่ แปลว่า ภาษาจีนระบบใหม่

แปลจีนเป็นไทย	สามารถแปลหนังสือพิมพ์จีนที่พิมพ์ขึ้นในปัจจุบันเป็นภาษาไทยได้
แปลไทยเป็นจีน	สามารถแปลข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยเป็นภาษาจีนได้
แต่ง	สามารถแต่งจดหมายโต้ตอบ และเรียงความง่ายเท่ากับหนังสือแบบ สอนอ่านภาษาจีน สำหรับชั้นประถมและมัธยมตอนต้น
คัด	สามารถเขียนลายมือบรรจงด้วยพู่กันขนาดตัวเล็ก (卷字) ได้
หมายเหตุ	1. ภาษาจีนไม่จำเป็นต้องเรียนไวยากรณ์ เพราะสอน รวมอยู่ในอ่านและแต่งแล้ว ไม่จำเป็นต้องแยกออก จากกัน ในทางศึกษาของจีนไม่ปรากฏว่ามีข้อสอบ ไวยากรณ์เลย 2. ทางศึกษาของจีนได้ประกาศยกเลิก คู้ เซ็ง ตัง ฮะ มาตั้งแต่ปลายราชวงศ์เซ็งแล้ว เราไม่ควรจะนำเอาสิ่ง ที่ไม่ทันสมัยมาเรียน ²¹⁴

การวางนโยบายเช่นนี้ เป็นการเพิ่มบุคลากรคนไทยที่มีความรู้ภาษาจีนมากขึ้น เพื่อ
ช่วยเหลือทางราชการในการตรวจตราโรงเรียนจีน ซึ่งดีกว่าการใช้คนจีนไปตรวจตราโรงเรียนจีนเอง
และเป็นการเพิ่มจำนวนครูสอนภาษาจีนในโรงเรียนไทยด้วย

ข. การเปลี่ยนโรงเรียนจีนให้เป็นโรงเรียนประชาบาล

ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้ให้นิยามของคำว่า “โรงเรียนประชาบาล”
ว่าหมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่ประชาชนอำเภอหนึ่งหรือตำบลหนึ่งตั้งและดำรงด้วยทุนทรัพย์
ของตัวเอง หรือที่นายอำเภอตั้งขึ้น แล้วดำรงอยู่ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนที่ว่านั้น เป็นโรงเรียนที่
อยู่ในความดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ

นโยบายการเปลี่ยนโรงเรียนจีนซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ให้เป็นโรงเรียนประชาบาลนี้ เป็น
แนวพระดำริของพระองค์เจ้าธานีนิวัติ เสนาบดีกระทรวงธรรมการในขณะนั้น โดยทรงเห็นว่า หาก
โรงเรียนจีนโรงเรียนใดไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะสอนลัทธิการเมืองแก่ลูกหลานจีนแล้ว ก็ให้เปลี่ยนมา
เป็นโรงเรียนประชาบาลเสีย²¹⁵ ซึ่งผลประโยชน์ที่ทางโรงเรียนจีนจะได้รับคือครูจีนไม่มีความจำเป็นต้อง

²¹⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54/7 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักสูตรภาษาจีนของหลวงอ๋านวยเงินพากษ์ (21 กรกฎาคม
2471 – 4 ตุลาคม 2471)

²¹⁵ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 166 หมายเลข 11/166 หนังสือรายงานราชการของเสนาบดี
กระทรวงธรรมการ ที่ 33/977 ลงวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 (บันทึกรายงานตรวจราชการมณฑลภูเก็ต) [อ้างจาก ณรงค์พ่วงพิศ,
อ้างแล้ว, 111.]

รู้ภาษาไทยตามที่พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ได้บังคับไว้ ส่วนทางกระทรวงธรรมการก็จะสามารถดูแลควบคุมโรงเรียนเหล่านี้ได้อย่างใกล้ชิดขึ้น

โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ เท่าที่พบมีเพียงโรงเรียนศาลเจ้ากวนอู ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดธนบุรี เพียงโรงเรียนเดียวที่เปลี่ยนเป็นโรงเรียนประชาบาล และเป็นการเปลี่ยนในช่วงปลายปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง สาเหตุที่นโยบายนี้ไม่ได้รับการตอบรับจากโรงเรียนจีนส่วนใหญ่ คาดว่าเป็นเพราะการที่กระทรวงธรรมการดูแลอย่างใกล้ชิดนี้ จะทำให้ไม่สามารถสอนลัทธิชาตินิยมการเมืองได้ ซึ่งปกติจะมีการสอนกันในแทบทุกโรงเรียน

ค. การบังคับให้ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีภายในโรงเรียนจีน

สืบเนื่องมาจากโรงเรียนจีนโรงเรียนหนึ่งได้มีการแสดงละครเพื่อเก็บเงินบำรุง เมื่อการแสดงละครจบลงแล้ว ก็มีการขึ้นเพลงสรรเสริญพระบารมี หลังจากเปิดฉากอีกครั้งหนึ่ง มีการแสดงภาพซุนยัตเซนและขึ้นเพลงชาติจีน ซึ่งชาวจีน ณ ที่นั้นได้ลุกขึ้นยืนโดยพร้อมเพรียง ซึ่งขณะที่ขึ้นเพลงสรรเสริญพระบารมีกลับไม่มีใครลุกขึ้นยืนเลย²¹⁶ กระทรวงมหาดไทยจึงเห็นว่าควรที่จะบังคับให้โรงเรียนจีนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี อันเป็นการแสดงความเคารพต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ จึงได้เสนอแนวคิดนี้มายังกระทรวงธรรมการ

ด้วยเหตุนี้ เสนาบดีกระทรวงธรรมการจึงได้เรียกผู้จัดการและครูใหญ่โรงเรียนจีนพร้อมกับเจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2471 เพื่อซักชวนให้นักเรียนแสดงความจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ด้วยการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี²¹⁷

ที่เชิญให้มาประชุมกันก็เพื่อซักซ้อมความมุ่งหมายแห่งระเบียบการบางอย่าง อันเกี่ยวข้องกับโรงเรียนราษฎร์ให้เข้าใจกัน เป็นธรรมดาอยู่เองสำหรับโรงเรียนราษฎร์ที่ตั้งอยู่ในเมืองไทย ย่อมมีความอยู่บทรหนึ่งในพระราชบัญญัติว่า ต้องสอนให้นักเรียนจงรักภักดีต่อกรุงสยาม ซึ่งเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีนั้น เข้าใจว่าโรงเรียนของท่านได้จัดการอบรมกันอยู่แล้ว แต่หากยังไม่มีการระเบียบอันใดในเรื่องนี้ จึงอบรมกันไปคนละทางสองทาง เพื่อให้ลงรอยเดียวกัน กระทรวงธรรมการจึงให้วางระเบียบเรื่องนี้เป็นหลักฐาน ในเมืองต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เป็นต้น ถ้าใครตั้งโรงเรียนราษฎร์ เจ้าหน้าที่ต้องเกณฑ์ให้แสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ผู้ทรงเป็นเครื่องหมายแห่งชาติของเขา และในการ

²¹⁶ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารหมายเลข 1 แผนกศึกษาธิการ ประเภทบัญชาการ พ.ศ. 2471 หนังสือราชการของกระทรวงมหาดไทย ที่ 64/13014 ลงวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2471 แจ้งความมายังเสนาบดีกระทรวงธรรมการ [อ้างจาก ณรงค์พ่วงพิต, อ้างแล้ว, 114.]

²¹⁷ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารหมายเลข 1 แผนกศึกษาธิการ ประเภทบัญชาการ พ.ศ. 2471 สำเนาบันทึกการประชุมเรื่องให้นักเรียนโรงเรียนราษฎร์ ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและรู้จักทำความเคารพ [อ้างจาก ณรงค์พ่วงพิต, อ้างแล้ว, 115.]

แสดงภักดีนี้ ก็มีการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นอาทิ ในเมืองเราก็คงเช่นกัน ต้องชักชวนให้นักเรียนแสดงความจงรักภักดีต่อชาติและสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน จะมีงานการอันใดก็ต้องยกย่องสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินไว้ ในฐานะอันมีเกียรติยศสูงสุด ในที่ชุมนุมนั้น เช่น ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีถวาย และนับเอาราชการแผนกนี้เป็นสำคัญกว่าอื่น²¹⁸

คำว่า “นับเอาราชการแผนกนี้เป็นสำคัญกว่าอื่น” แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลสยามพยายามแก้ไขปัญหาดูด้วยการใช้นโยบายการสร้างความผสมกลมกลืนในโรงเรียนจีน โดยวิธีการที่รัฐบาลสยามใช้ คือการพยายามดึงเอาคนจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ด้วยการบังคับให้แสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์สยามด้วยการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี และเป็นการพยายามตอกย้ำให้ชาวจีนมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ไทย ไม่กระทำการใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อราชบัลลังก์หรือต่อระบอบกษัตริย์

เมื่อที่ประชุมไม่มีข้อขัดข้องใดแล้ว ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2471 ทางกระทรวงธรรมการจึงได้ออกประกาศระเบียบการเรื่องให้นักเรียนโรงเรียนราษฎรร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและรู้จักทำความเคารพ โดยมีสาระสำคัญคือ

- ให้อำนาจนับถือชาติสยามและพระมหากษัตริย์เป็นใหญ่เหนือสิ่งใด เช่น จัดให้นักเรียนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นรายการที่สำคัญที่สุด ทุกๆ โอกาสที่มีงานรื่นเริงหรือชุมนุมเพื่อกระทำพิธีในโรงเรียน

- ให้สอนให้นักเรียนลูกขึ้นยืนแสดงความเคารพเวลาขึ้นเพลงสรรเสริญพระบารมี เวลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จพระราชดำเนินผ่าน และเวลาเห็นธงมหाराชทุกครั้ง²¹⁹

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะมีการบังคับให้โรงเรียนจีนร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี แต่ก็ไม่ได้มีการบังคับให้โรงเรียนจีนเลิกร้องเพลงชาติจีนแต่อย่างใด ซึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงให้ความสำคัญกับแนวคิดชาตินิยม

²¹⁸ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารหมายเลข 1 แผนกศึกษาธิการ ประเภทบัญชาการ พ.ศ. 2471 สำนานบันทึกการประชุมเรื่องให้นักเรียนโรงเรียนราษฎร ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและรู้จักทำความเคารพ [อ้างจาก ณรงค์พ่วงพิศ, อ้างแล้ว, 115 – 116.]

²¹⁹ แผนกเก็บ กองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เอกสารหมายเลข 1 แผนกศึกษาธิการ ประเภทบัญชาการ พ.ศ. 2471 สำนานบันทึกการประชุมเรื่องให้นักเรียนโรงเรียนราษฎร ร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและรู้จักทำความเคารพ [อ้างจาก ณรงค์พ่วงพิศ, อ้างแล้ว, 116.]

ไทยมากดังเช่นในสมัยรัชกาลที่ 6 รวมถึงทรงมีความประนีประนอมกับชาวจีนมากกว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่ปฏิเสธความเป็นจีนโดยสิ้นเชิงอีกด้วย

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคม

4.4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจีนกับรัฐบาลจีน

จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนจีนบางโรงเรียนได้มีการร่วมมือกับกรมการศึกษาหลวงในด้านต่างๆ เช่น โรงเรียนป่วยเองขอความช่วยเหลือจากอธิบดีกรมการศึกษาหลวง เรื่องการหาผู้มาดำรงตำแหน่งอธิการโรงเรียน²²⁰

ปี ค.ศ. 1929 ครูใหญ่เสี้ยนยุ่ยลาออก และได้เชิญนายหวังอิวเซิน²²¹ มาแทน แต่ท่านอยู่ได้แค่ 2 เดือนก็อำลาไปอีก ต่อมาได้เชิญนายหลินจื่อกั้น²²² มาแทนตำแหน่งนี้ และก็เช่นเดียวกัน เมื่อสิ้นปีก็อำลาไปอีก เพื่อแก้ปัญหาเปลี่ยนครูใหญ่จีนกันบ่อยๆ คณะกรรมการได้ส่งสาส์นขอความช่วยเหลือจากอธิบดีกรมการศึกษามณฑลหลวงตั้ง ช่วยหาผู้มาดำรงตำแหน่งอธิการโรงเรียน ทางกรมได้แนะนำนายสวีจิว้อพัน²²³ มาดำรงตำแหน่งเดือนมีนาคม ค.ศ. 1931 และก็อยู่ได้แค่ปีกว่าก็อำลาอีก และไม่สามารถหาใครมาแทนได้ จึงให้นายสวีจู่เต้า²²⁴ ผู้จัดการคณะกรรมการโรงเรียนรักษากรณัณฑ์แทน และมอบหมายให้นายหล้อ²²⁵ ครูหัวหน้าภาควิชาการ ดำรงตำแหน่งรักษากรณัณฑ์ตำแหน่งอธิการโรงเรียน²²⁶

หรือในกรณีของโรงเรียนยอกหมิ่น ที่ได้ร่วมมือกับกรมการศึกษาหลวงตั้ง ในการส่งนักเรียนจีนในโรงเรียน ไปศึกษาต่อต่างประเทศจีน

เนื่องจากมีผู้ปกครองนักเรียนไม่น้อยหวังว่าลูกหลานจะได้รับการศึกษาภาษาจีนที่ประเทศบรรพบุรุษ (จีน) อีกก้าวหนึ่ง ฉะนั้น “ยอกหมิ่น” เคยขออนุญาตต่อกรมการศึกษา มณฑลหลวงตั้ง และได้รับอนุญาตเมื่อปี ค.ศ. 1928 (พ.ศ. 2471) ซึ่งได้เปิดประตูแห่งความสะดวกให้แก่นักเรียนที่จะไปเรียนต่อที่ประเทศจีน²²⁷

²²⁰ ในที่นี้ หมายถึง ครูใหญ่จีน

²²¹ หวังอิวเซิน (王又申) ความจริงแล้ว ภาษาจีนกลางอ่านว่า หวางโย่วเซิน

²²² หลินจื่อกั้น (林之干) ความจริงแล้ว ภาษาจีนกลางอ่านว่า หลินจื่อกาน

²²³ สวีจิว้อพัน (徐卓潘) ความจริงแล้ว ภาษาจีนกลางอ่านว่า สวีจิว้อพาน

²²⁴ 徐祖道

²²⁵ หล้อ (罗) ทับศัพท์ภาษาจีนกลางที่ถูกต้อง คือ หลัว เป็นแซ่ ชื่อเต็มๆ คือ หลัวอินหลง (罗吟龙)

²²⁶ วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์, อ้างแล้ว, 3 - 4.

²²⁷ “โรงเรียนยอกหมิ่น,” วารสารสมาคมไชน่าแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม - มีนาคม 2547) : 17.

นอกจากกรมการศึกษากวางตุ้งแล้ว โรงเรียนจีนบางโรงเรียน ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การการเมืองในประเทศจีนในด้านการบริหารโรงเรียนโดยตรงด้วย เช่น ในกรณีของโรงเรียนหัวหน่า ที่เคยให้ศูนย์บัญชาการก๊กหมิงตั้ง กองพลที่ 9 เป็นผู้ดูแลโรงเรียน

ค.ศ.1929 ด้วยเหตุที่ผู้ก่อตั้งโรงเรียนหลายคน ได้ทยอยกันลาออกจากโรงเรียน จึงได้มอบหมายให้ศูนย์บัญชาการก๊กหมิงตั้ง กองพลที่ 9 เป็นผู้ดูแลแทน

ค.ศ.1930 ศูนย์บัญชาการกองพลที่ 9 ไม่สามารถรับผิดชอบต่อไปอีก จึงมอบคืนให้กับฝ่ายบริหารการศึกษารับผิดชอบดูแลต่อ²²⁸

จากตัวอย่างทั้งหมดนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลจีนมีส่วนให้การสนับสนุนโรงเรียนจีนในสยามอยู่นั่นเอง

4.4.2 การก่อการประท้วงของโรงเรียนยอกหมิ่น

จากจดหมายของผู้จัดการโรงเรียนยอกหมิ่นถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการลงวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2471 และหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ ฉบับที่ 5165 ประจำวันอังคารที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471 ได้อธิบายถึงเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ว่า การประท้วง (หรือที่ตามหลักฐานใช้คำว่า “สไตรก์”²²⁹) ได้เริ่มมีขึ้นในวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471 สาเหตุเนื่องจากว่า นักเรียนชายคนหนึ่งกระทำพฤติกรรมที่ไม่สมควรต่อนักเรียนหญิงในโรงเรียนเดียวกัน ครูจึงทำโทษโดยใช้ไม้เรียวเขี่ยกันนักเรียน 5 ที่ ทำให้นักเรียนหลายคนไม่พอใจ หาวว่าทำเกินกว่าเหตุ จึงไปฟ้องครูใหญ่ขอให้ครูใหญ่ไล่ครูคนนี้ออกเสีย ซึ่งครูใหญ่ให้คำตอบว่า ไม่สามารถไล่ครูออกได้ทันที ต้องแจ้งกระทรวงธรรมการล่วงหน้าอย่างน้อย 2 เดือน และครูลงโทษนักเรียนนั้นก็เป็นสิ่งสมควรแล้ว เพราะนักเรียนประพฤติตนไม่สมควรมาหลายครั้งแล้ว

คำตอบที่ได้รับนี้ ทำให้นักเรียนไม่พอใจ จึงมีการรวมตัวหยุดเรียนกันราว 70 – 80 คนเศษ และนักเรียนโตๆ ก็ไปดักตามเส้นทางที่มาโรงเรียน บอกว่าโรงเรียนหยุดบ้าง ไม่มีการเรียนการสอนบ้าง บ้างก็ข่มขู่ถ้าไปจะทำร้ายร่างกาย นักเรียนชั้นเล็กๆ จึงกลัว ไม่กล้าไปเรียน ทำให้มีนักเรียนหยุดเรียนถึง 100 คนเศษ จากนั้นก็มีการรวมตัวกันไปชุมนุมที่สวนลุมพินี และร่วมกันลงชื่อใน

²²⁸ สยามคดีขัยเกากว๋องสิว, อ้างแล้ว, 10.

²²⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1410 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นักเรียนโรงเรียนยอกหมิ่นทำการสไตรก์ (10 พฤศจิกายน 2471 – 11 มกราคม 2471)

หนังสือเพื่อเอาไปประกาศข่าวในหนังสือพิมพ์จีน 4 ฉบับ คือ จีนโน²³⁰ ก็กหมิ่น ตงฮั่ว งั่วเกี้ยว²³¹ กล่าวหาความผิดของครู ก่อความเสื่อมเสียให้แก่โรงเรียน

ต่อมา ผู้จัดการได้ทำการไต่สวน มีนักเรียน 31 คนยอมรับว่าเป็นผู้ลงชื่อในหนังสือ จึงถูกไล่ออก ส่วนครูผู้ถูกกล่าวหา ก็ขอลาออกจากหน้าที่ หลังจากนั้น ก็มีผู้ปกครองของนักเรียนบางคนมีจดหมายมาขออนุญาตให้นักเรียนได้กลับเข้ามาเรียนใหม่ ซึ่งทางโรงเรียนก็พร้อมที่จะอนุญาตเสมอ มีนักเรียนเข้ามาเรียนใหม่ 2 คน บางคนก็ไปเรียนยังประเทศจีน

ผู้จัดการโรงเรียนได้กล่าวต่อเสนาบดีกระทรวงธรรมการว่า เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเพราะกลุ่มคนที่เข้ามาเผยแพร่ลัทธิทางการเมืองเป็นผู้มายุยงนักเรียน ซึ่งเป็นข้ออ้างที่ไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากเมื่อพิจารณาดูแล้ว เหตุผลที่ผู้จัดการยกมา ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด

เนื่องจากการเดินทางไปตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบทูลมานี้ บรรดาผู้จัดการและกรรมการของโรงเรียนได้ทำการสืบสวนเหตุผลในเรื่องนี้ได้ความสรุปรวมว่า การที่เกิดขึ้นนี้ ก็โดยมีพรรคพวกที่ชอบก่อการไม่สงบได้เข้ามาจากประเทศจีน และมีเจตนาเผยแพร่ลัทธิของพวกนี้ในที่นี้โดยทางลับ เปนกรณีเหตุทำการุญเหยให้นักเรียนชั้นใหญ่ของโรงเรียนนี้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จะทำลายความปรกติสุขของบรรดาคณะค่งจิว ซึ่งเป็นผู้อุปการะแก่โรงเรียนนี้ อย่างไรก็ดีข้าพระพุทธเจ้าบรรดาผู้จัดการพร้อมทั้งกรรมการโรงเรียนจะพยายามดำเนินการงานของโรงเรียนไปตามความสามารถให้สู่ความเจริญ²³²

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การประท้วงของนักเรียนโรงเรียนยอกหมิ่น เป็นไปได้อย่างยิ่งว่า ได้รับอิทธิพลมาจากการประท้วงในประเทศจีน ซึ่งมีการประท้วงของคนงานหลายครั้งในยุคขุนศึก ซึ่งการประท้วงในประเทศจีน ก็มีจุดเริ่มต้นมาจากนักศึกษา นั่นคือเหตุการณ์ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2462 หรือ “ขบวนการ 4 พฤษภาคม” นั้นเอง แต่นักเรียนจีนนั้นกลับนำวิธีการประท้วงนั้นมาใช้แสดงออกในทางที่ผิด จนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และกลายเป็นเรื่องที่โด่งดังในสังคมยุคนั้น

²³⁰ น่าจะหมายถึงหนังสือพิมพ์ “จีนโนสยามวารสารศัพท์” ของเซียวฮุดเสง

²³¹ ไม่ทราบภาษาจีนกลาง

²³² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1410 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง นักเรียนโรงเรียนยอกหมิ่นทำการสไตรก์ (10 พฤศจิกายน 2471 – 11 มกราคม 2471)

4.4.3 บทบาทของโรงเรียนจีนที่มีต่อสังคม

จากตัวอย่างต่อไปนี้เป็นตัวอย่างในกรณีของโรงเรียนยอกหมิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาททางสังคมของโรงเรียนจีนซึ่งเป็นโรงเรียนใหญ่ และเป็นโรงเรียนของสมาคม ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

องค์กรสังคมทั้งจีนโพ้นทะเลและสยาม และโรงเรียนสอนภาษาจีนต่างๆ ได้เชิญ 'ยอกหมิ่น' ไปให้บริการช่วยเหลือจำนวนไม่น้อย เช่น สมาคมจงหวา²³³ ได้จัดงานไว้อาลัยแก่ท่านขุนจงซาน (พระบิดาแห่งประเทศจีน) ให้คนจีนโพ้นทะเลทั้งหมดได้ทำการเซ่นไหว้ ทำความเคารพแก้วิญญาณของท่าน ได้จัดงานแสดงนาฏศิลป์การละคร 2 ครั้ง เพื่อหาเงินบริจาคช่วยเหลือบรรเทาภัยแล้ง ที่มณฑลกุวางตุ้ง 1 ครั้ง และช่วยเหลือบรรเทาอุทกภัยที่อุ้ยอัน มณฑลหูเป่ย์อีก 1 ครั้ง งานพบผู้ปกครองของคริสต์ศาสนิกชน พิธีเปิดสมาคมหอการค้าไทยจีน พิธีเปิดสมาคมโรงสี การหาเงินบริจาคของโรงเรียนจีนต่อ โรงเรียนสตรีแต่จิ๋ว โรงเรียนเทพศิรินทร์ (ดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการรัฐบาลสยาม) โรงเรียนกุหลาบ โรงเรียนกรุงเทพฯ (คริสเตียน) (ดำเนินการโดยคริสต์จักรประเทศอเมริกา) และโรงเรียนอื่นๆ รวมทั้งงานที่เข้าร่วมคนจีนโพ้นทะเลในประเทศสยาม และงานอื่นๆ อีกล้วนได้รับเชิญ²³⁴

จากตัวอย่างนี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของโรงเรียนจีนกับชาวจีนที่ประเทศจีนแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของโรงเรียนจีนกับโรงเรียนอื่นๆ ทั้งโรงเรียนจีน โรงเรียนไทย และโรงเรียนฝรั่ง และยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนในสยามด้วยกันในแง่บวกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างของโรงเรียนยอกหมิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาททางสังคมหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลสยาม หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง เห็นได้จากที่โรงเรียนยอกหมิ่นได้ถือโคมไฟเดินขบวนในงานฉลองวันชาติสยาม และประธานกรรมการโรงเรียนได้เป็นตัวแทนชาวจีนโพ้นทะเลกล่าวอวยพรนายกรัฐมนตรี

เดือนธันวาคม ค.ศ. 1932 งานถือโคมไฟเดินขบวนฉลองวันชาติสยามนั้น ทุกโรงเรียนเลือกโรงเรียนยอกหมิ่นเป็นผู้นำขบวนแรก นักเรียนถือโคมไฟรูปแบบใหม่ๆ ต่างๆ ที่ตนเองผลิต ด้วยความปลื้มปิติยินดีลึกลงใจอย่างยิ่ง เดินอยู่แถวหน้าขบวน คุณโกศล สุนทรระกูล ประธานกรรมการโรงเรียนก็ได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนชาวจีนโพ้นทะเล กล่าวอวยพรนายกรัฐมนตรีประเทศสยามที่สวนอัมพร²³⁵

²³³ หมายถึง สมาคมจงหวา หรือสโมสรจีนกรุงเทพฯ ดูรายละเอียดในหมายเหตุที่ 59 บทที่ 2

²³⁴ "โรงเรียนยอกหมิ่น," วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม - มีนาคม 2547) : 16.

²³⁵ เรื่องเดียวกัน, 17.

จากเนื้อหาบทนี้ จึงสรุปได้ว่า ความกลัวของรัฐบาลสยามในเรื่องการเผยแพร่ลัทธิการเมืองจีนในหมู่ชาวจีน ซึ่งขัดแย้งกับระบอบการปกครองในสยามในขณะนั้น และเป็นอันตรายต่อสถาบันกษัตริย์ ได้นำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470 ซึ่งทำให้กระทรวงธรรมการแก้ไขมีอำนาจที่จะควบคุมการเผยแพร่ลัทธิการเมืองในโรงเรียนจีนได้ง่ายขึ้น แต่ด้วยการขาดความรู้ของเจ้าหน้าที่ การตีความทางกฎหมาย รวมถึงการลงโทษที่ไม่รุนแรง ทำให้ความพยายามในการควบคุมโรงเรียนจีนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เห็นได้จากนับตั้งแต่ที่รัฐบาลประกาศพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร ในปี พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา จนถึงการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2470 จนกระทั่งถึงในปี พ.ศ. 2475 ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โรงเรียนจีนก็ยังคงกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติอยู่เสมอ และไม่เคยมีที่ท่าว่าจะลดลงเลย

พฤติกรรมของโรงเรียนจีนทางการเมืองยังสร้างความไม่ไว้วางใจให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงกลุ่มชนชั้นนำของสยาม เป็นอย่างมากอีกด้วย จนทำให้รัฐบาลสยามต้องหาวิธีการอื่นๆ มาแก้ไขปัญหาโรงเรียนจีน เช่น ความพยายามในการเพิ่มบุคลากรชาวไทยที่รู้ภาษาจีน ความพยายามนำเอาโรงเรียนจีนมาอยู่ในการควบคุมของกระทรวงธรรมการอย่างใกล้ชิด หรือความพยายามในการผสมกลมกลืนชาวจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองสยามด้วยการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นต้น

นอกจากความสัมพันธ์กับรัฐบาลสยามแล้ว โรงเรียนจีนก็ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์ไปในทางที่ดีกับภาคส่วนอื่นของสังคม โดยเฉพาะกับประเทศจีนซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการเมืองและลัทธิชาตินิยมนั่นเอง

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5 บทสรุป

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้ทรงวินิจฉัยถึงปัญหาของโรงเรียนจีนที่เกิดขึ้นไว้ว่าดังนี้¹

1. เมื่อครั้งที่ตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรเมื่อปี พ.ศ. 2461 นั้น ปัญหาของโรงเรียนจีนยังไม่ปรากฏเด่นชัดดังเช่นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะจีนในสมัยนี้ไม่คิดจะปล่อยให้ลูกหลานถูกกลืนไปเป็นคนไทยเหมือนเมื่อก่อน สืบเนื่องมาจากในสมัยรัชกาลที่ 7 การปฏิวัติของจีนกำลังประสบกับความรุ่งโรจน์² เลือดชาตินิยมในหมู่คนจีนจึงรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

2. พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ออกมาบังคับใช้โรงเรียนราษฎรโดยทั่วไปไม่ได้แยกประเภทสำหรับโรงเรียนจีนไว้ต่างหาก จึงทำให้การควบคุมโรงเรียนจีนนั้นยากจะได้ผล พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โรงเรียนอบรมสั่งสอนให้นักเรียนเป็นพลเมืองสยามหรือผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อสยาม แต่โรงเรียนจีนไม่ต้องการเช่นนั้น และมีการร้องทุกข์เรื่องการเรียนภาษาไทยอยู่เนืองๆ ทั้งต่อรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีน พฤติกรรมต่างๆ ของโรงเรียนจีนแสดงให้เห็นชัดว่า การเรียนการสอนในโรงเรียนจีนเป็นปฏิบัติที่ขัดต่อจุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติ

จากปัญหาของโรงเรียนจีนที่กล่าวมาทั้งหมด พระองค์เจ้าธานีนิวัต จึงเสนอว่า ควรแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร โดยเฉพาะข้อที่กวัดขั้นครุเนื้อ³ ซึ่งเป็นต้นเหตุให้มีการสอนเรื่องลัทธิการเมืองในโรงเรียน และอบรมให้ชิงชังลัทธิจักรวรรดินิยมที่คนจีนเชื่อว่ามีอำนาจครอบงำคนไทย นอกจากนี้ ยังจะต้องเพิ่มการตรวจตราให้เข้มงวดและรัดกุมยิ่งขึ้น โดยจะต้องหาผู้ที่มีความรู้ภาษาจีนดีๆ มาประจำในกองตรวจแบบเรียน และตรวจโรงเรียน โดยพระองค์กล่าวว่า บุคคลเช่นที่ว่่านี้หาคนที่ไว้ใจได้ยาก ถ้ามิใช่คนไทยที่รู้ภาษาจีนและเป็นคนจีนเหมือนที่เป็นอยู่ก็จะไว้ใจได้ยาก⁴

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/4, หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 [อ้างจาก ณรงค์ พวงพิศ, “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514), 77 – 78.]

² น่าจะหมายถึงการปราบขุนศึกทางภาคเหนือ รวมแผ่นดินจีนให้เป็นหนึ่ง ของเจียงไคเช็ค

³ ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 มาตรา 17 (2) ได้ระบุไว้ว่า ถ้าครูไม่มีความรู้ภาษาไทยเพียงพอที่จะนำไปใช้สอน เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีสิทธิถอนครุคนนั้นออกจากโรงเรียนได้

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ 7 แฟ้ม 84 หมายเลข 18/4, หนังสือรายงานข้อราชการของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 [อ้างจาก ณรงค์ พวงพิศ, อ้างแล้ว, 77 – 78.]

ด้วยเหตุนี้ พระองค์เจ้าธานีนิวัตจึงเห็นว่าควรจะออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับใหม่ขึ้น เพราะเห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับเดิมนั้นใช้มานานแล้วและมีจุดบกพร่องหลายอย่าง⁵ โดยส่วนที่เสนาบดีกระทรวงการต้องการแก้ไขจากพระราชบัญญัติเดิม ได้แก่⁶

1. หากต้องการตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ หรือรับตำแหน่งผู้จัดการหรือครู จะต้องได้รับอนุญาตจากทางการเสียก่อน (ตามกฎหมายเดิม หากส่งใบแจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนแล้ว และไม่มีการคัดค้านจากทางการไทยภายใน 2 เดือน ก็สามารถตั้งโรงเรียนได้เลย)

2. ให้อำนาจผู้ปกครองท้องที่มีอำนาจอนุญาตตั้งหรือสั่งปิดโรงเรียนตลอดจนการอนุญาตบุคคลที่จะทำหน้าที่เกี่ยวกับโรงเรียน เสนาบดีเป็นผู้รับปรึกษาหรืออุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง (ตามกฎหมายเดิม ผู้ปกครองท้องที่จะต้องส่งเรื่องให้เสนาบดีเป็นผู้พิจารณา โดยผู้ปกครองท้องที่จะแสดงความเห็นตามสมควร)

3. กำหนดคุณสมบัติครูน้อยในพระราชบัญญัติ โดยให้มีคุณสมบัติเดียวกับครูใหญ่ แต่ผ่อนผันเรื่องวุฒิการศึกษาและอายุ (ตามกฎหมายเดิม ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติครูน้อยในพระราชบัญญัติ)

4. สถานศึกษา คือโรงเรียนจะต้องให้เป็นสถานสำหรับทำการศึกษาโดยตรง มิให้เป็นที่อาศัยช่องสุ่มเพื่อทำการมิชอบใดๆ (ตามกฎหมายเดิม ไม่มีระบุเกี่ยวกับเรื่องนี้)

5. เพิ่มโทษทั่วไป

6. พระราชบัญญัตินี้ไม่มีผู้รักษา เห็นควรเติมว่า ให้เสนาบดีกระทรวงการ เป็นผู้รักษา และมีอำนาจที่จะออกกฎเสนาบดีได้

ในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 ได้มีการประชุมอภิรัฐมนตรีเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับใหม่ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงมีความเห็นว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนของต่างประเทศนั้นเข้มงวดมากกว่าสยามและมีบทบังคับสำหรับโรงเรียนจีนโดยเฉพาะ พระราชบัญญัติของสยามไม่ได้มีบทบังคับสำหรับโรงเรียนจีนเฉพาะ จึงกลายเป็นปัญหาที่ทำให้ทางการสยามออกพระราชบัญญัติที่เข้มงวดเกินไปไม่ได้ ดังที่รายงานการประชุมอภิรัฐมนตรีกล่าวสรุปความเห็นของพระองค์ไว้ว่า

ร่างพระราชบัญญัติในภาษาไทยยังผิดอยู่มาก เรื่องโรงเรียนจีนทรงทราบว่างบปึงและสิงคโปร์ เป็นไปในทาง politic ยิ่งกว่าเรา แต่เขาก็มีกฎหมายควบคุมยิ่งกว่าเรา ความยากลำบากด้วยการที่จะใช้

⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.2/2 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (13 ตุลาคม 2460 – 8 มิถุนายน 2475)

⁶ เรื่องเดียวกัน

คำพูดในพระราชบัญญัติ ส่วนของเขามีบทบังคับโรงเรียนจีนโดยเฉพาะ ของเราไม่ได้แบ่งตั้งนั้น พอดีแก่โรงเรียนจีน พวกฝรั่งก็หาว่า control มากไป พอดีแก่โรงเรียนฝรั่ง เจ้าหน้าที่ก็ว่าอำนาจไม่พอบังคับโรงเรียนจีน⁷

นอกจากนี้ ในที่ประชุม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชดำริว่า ทรงทราบจากพระองค์เจ้าธานีนิวัตว่า หนังสือเรียนของโรงเรียนจีนทุกเล่มมีเรื่องการเมืองสอดแทรกอยู่ ซึ่งจีนได้เอาแบบอย่างมาจากรัสเซีย จึงต้องคอยตรวจตราให้ดี แม้ว่าการสอดแทรกเรื่องการเมืองในหนังสือเรียนทำให้การตรวจตราเป็นไปด้วยความลำบากก็ตาม⁸

อย่างไรก็ดี การประชุมอภิรัฐมนตรีในครั้งนี้ ก็ยังไม่สามารถหาข้อสรุปเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติใหม่ได้ จึงยกเรื่องนี้ไปประชุมในเสนาบดีสภา⁹อีกครั้ง เพราะยังมีปัญหาว่าควรควบคุมโรงเรียนจีนมากน้อยเพียงใด สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเห็นว่า “ไม่ควรใช้อำนาจกฎหมายอย่างเดียว ต้องเอาใจด้วย”¹⁰ ส่วนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า พระองค์ยังไม่แลเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหลักการในพระราชบัญญัติ แต่จะต้องแก้ไขวิธีการดำเนินการ ทรงไม่คัดค้านหากมีการแก้ไขพระราชบัญญัติ แต่ทรงเห็นว่า นโยบายการดำเนินการก็มีความสำคัญเท่ากับการออกพระราชบัญญัติบังคับเช่นกัน และทรงคัดค้านการให้อำนาจแก่เสนาบดีและกระทรวงธรรมการมากเกินไป¹¹

จากรายงานการประชุมเสนาบดีสภา เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2475 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ ได้เสนอความเห็นที่น่าสนใจไว้ว่า ชาวตะวันตกเห็นว่า พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรของสยามให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่มากเกินไป

การที่จะให้รัฐบาล control นั้นถูกต้องแล้ว แต่อย่าให้ arbitrary นัก มิฉะนั้นชาวต่างประเทศจะติเตียนและยกเหตุขัดข้องต่างๆ จริงอยู่ที่ควร control โรงเรียนจีน แต่ต้องคำนึงว่านอกจากจีนยังมี

⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.2/2 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร (13 ตุลาคม 2460 – 8 มิถุนายน 2475)

⁸ เรื่องเดียวกัน

⁹ เสนาบดีสภา ประกอบด้วยเสนาบดีจากกระทรวงต่างๆ โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประธานในที่ประชุม

¹⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.2/2 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร (13 ตุลาคม 2460 – 8 มิถุนายน 2475)

¹¹ เรื่องเดียวกัน

ฝรั่งและแขกเป็นต้น ขอพระราชทานอ่านบันทึกความเห็นของนายสติเวินส์¹² ให้ที่ประชุมฟัง ซึ่งสรุปใจความว่า ในร่างพระราชบัญญัติบางตอน vague และบางตอน drastic นัก ทั้งให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่เกินไป¹³

สำหรับ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พระองค์มีความเห็นว่า การให้อำนาจในการควบคุมโรงเรียนแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการ มีจุดประสงค์ที่จะควบคุมโรงเรียนจีนมากกว่าโรงเรียนอื่น เพราะโรงเรียนจีนมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก อาจเป็นสาเหตุที่นำอันตรายมาสู่บ้านเมือง เหล่าเด็กนักเรียนอาจจะมีเพียงความรู้ แต่อาจไม่สามารถตัดสินใจเองว่าการปกครองชนิดนั้นดีกว่าชนิดนี้ จึงต้องป้องกันไม่ให้โรงเรียนจีนอบรมเด็กให้เป็นปรปักษ์กับสยาม

ถ้าเราจะป้องกันไม่ให้จีนฝึกหัดเด็กเป็นปรปักษ์ต่อเมืองไทย ก็จำเป็นเปลี่ยนนโยบายในพระราชบัญญัติ จะเรียกว่า fascism หรืออะไรก็ตาม เราต้องยอมเสียการศึกษาของเราให้เป็นไปตามสีของเรา จริงอยู่ที่อาจแรงสำหรับโรงเรียนที่ไม่ใช่โรงเรียนจีน แต่ก็เตรียมพร้อมที่จะฟังความเห็นต่างๆ ถ้าไม่เสียหลัก policy นี้¹⁴

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า การดำเนินนโยบายใหม่นี้ รัฐบาลจะเป็นผู้ควบคุมหลักสูตรเอง และอาจจะต้องจัดการเรื่องหนังสือเรียนด้วย เวลานั้นโรงเรียนจีนจะอ้างเสมอว่าทางโรงเรียนใช้หนังสือที่นำเข้ามาจากประเทศจีน เพราะไม่สามารถจัดทำขึ้นเองได้ พระองค์เจ้าธานีนิวัตจึงได้กราบบังคมทูลว่า หนังสือเรียนของโรงเรียนจีนจะมีการเมืองสอดแทรกอยู่เสมอ การจะห้ามหมดทุกเล่มคงจะเป็นการไม่สะดวก ทางเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งบัญชีรายชื่อหนังสือจีนที่ทางเขาได้ตรวจสอบและอนุญาตให้เข้ามาให้ ซึ่งของสยามก็อาจจะอนุโลมตามบัญชีรายชื่อหนังสือนั้น

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมีพระราชดำริอีกว่า ในเวลานี้ ได้เกิดมีคนไทยไปสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนจีน โดยอ้างว่าอยากเรียนภาษาจีนสำหรับค้าขาย แม้ไม่รู้ว่าเหตุผลนั้นจริงเท็จแค่ไหน แต่ก็ทำให้พระองค์ทรงเกิดมีพระราชดำริว่า โรงเรียนไทยควรมีชั้นเรียนเป็นพิเศษบ้างหรือไม่ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้กราบบังคมทูลว่า

¹² นายสติเวินส์เป็นชาวอเมริกัน เป็นที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศ การที่นายสติเวินส์เห็นว่า พระราชบัญญัติบางตอนรุนแรงและให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่มากเกินไป อาจเป็นเพราะว่านายสติเวินส์เกรงว่าโรงเรียนฝรั่งจะถูกควบคุมจากพระราชบัญญัติมากเกินไปนั่นเอง (ถนงศักดิ์ พงษ์พิศ, อ้างแล้ว, 82.)

¹³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ๑.7 ศ.2/2 เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร (13 ตุลาคม 2460 – 8 มิถุนายน 2475)

¹⁴ เรื่องเดียวกัน

นักเรียนไทยต้องเสียเงิน แต่นักเรียนจีนไม่ต้องเสียเงิน เพราะโรงเรียนจีนเขามีวิธีเรียไร่นั้นคือการเกณฑ์เอาเงินคล้ายเก็บภาษี และจะให้ผู้ที่ถูกเกณฑ์นั้นเป็นกรรมการของโรงเรียน เพราะฉะนั้นโรงเรียนจีนจึงร่ำรวย และโรงเรียนไทยเสียเปรียบในเรื่องนี้

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งพระองค์ถือว่าเป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไขไว้ว่า

การสอน politics แก่นักเรียนนั้นเป็นวิธี peaceful penetration ของก๊กมินตั๋ง โดยหวัง control พวกจีนที่อยู่ในต่างประเทศ การที่โรงเรียนจีนบังคับให้คนออกเงินได้ก็เพราะเขามี sanctions คือใครไม่ออกเงินก็ถูกทำโทษและอาจถึงกับเสียชีวิตได้¹⁵

ในที่สุด พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนกระทรวงธรรมการ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรม เป็นกรรมการพิจารณาแก้ร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ โดยให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการเป็นประธาน แต่เนื่องจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ทำให้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวไม่อาจเกิดขึ้นได้

จากทั้งหมดที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า บริบททางการศึกษาในประเทศจีน นับตั้งแต่ที่รูปแบบการศึกษาอย่างตะวันตกได้เข้ามาในประเทศจีน ทำให้คนรุ่นใหม่ที่ได้เรียนในโรงเรียนของมิชชันนารีเหล่านี้ได้รับความรู้อย่างตะวันตก ไม่ได้ติดอยู่กับลัทธิขงจื้ออย่างการศึกษาแบบเก่า บางคนที่มีโอกาสได้ไปเรียนยังต่างประเทศ ก็ได้นำแนวคิดแบบตะวันตกกลับมายังประเทศจีน พร้อมกับความหวังว่าจะฟื้นฟูและพัฒนาประเทศจีนให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ยิ่งขึ้น เห็นได้จากขบวนการวัฒนธรรมใหม่ ที่ได้มีความพยายามในการนำความรู้และวัฒนธรรมแบบตะวันตกมาประยุกต์ใช้กับประเทศจีน รวมถึงสนับสนุนให้ผลิตงานวรรณกรรมโดยใช้ภาษาพูดในชีวิตประจำวัน เพื่อให้คนระดับล่างเข้าถึงความรู้ สิ่งเหล่านี้ได้ส่งอิทธิพลต่อการศึกษาต่อชาวจีนในสยามเช่นกัน ความรู้สึกที่ต้องการปฏิรูปประเทศจีน รูปแบบการศึกษาแบบตะวันตก และการศึกษาโดยเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกระดับชนชั้น ทั้งหมดนี้ได้ปรากฏให้เห็นในรูปของโรงเรียนจีนนั่นเอง ซึ่งการให้การศึกษาย่างสมัยใหม่นี้เอง ยังเป็นการตอบสนองของความต้องการของชาวจีนที่อยู่ในโลกเศรษฐกิจแบบใหม่ที่วงการธุรกิจการค้ามีความซับซ้อนกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก จนการศึกษาของคนจีนในแบบเดิมๆ

¹⁵ เรื่องเดียวกัน

ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวจีนได้อีกต่อไป โรงเรียนจีนอย่างสมัยใหม่ จึงได้รับการตอบรับจากชาวจีนในสยามเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ บริบททางการเมืองในประเทศจีน ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มีอิทธิพลมากต่อชุมชนชาวจีนในสยาม การเข้ามาปลูกกระแสเรื่องชาตินิยมและการเมืองในดินแดนโพ้นทะเลดังเช่นในสยามของชาวจีนแผ่นดินใหญ่ฝ่ายปฏิวัติ เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงิน ทำให้ชาวจีนเหล่านั้นเริ่มมีความสำนึกในความเป็นจีนของตนเอง รวมถึงมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการก่อตั้งโรงเรียนจีนและการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งสอนแต่ภาษาจีนเพียงอย่างเดียว โดยไม่สอนภาษาไทย รวมถึงการสอนลัทธิชาตินิยมการเมืองจีน เพื่อให้ลูกหลานรักษาความเป็นจีนเอาไว้ได้ และไม่ถูกกลืนเป็นไทย ชาวจีนจึงได้มีการก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย แม้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2472 เป็นต้นมาอาจจะลดจำนวนไปบ้างด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ก็กลับมาเพิ่มจำนวนสูงขึ้นอีกครั้งในช่วงปี พ.ศ. 2475 หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ถึงแม้ว่า บริบทในประเทศจีนโดยเฉพาะเรื่องกระแสชาตินิยมจีนและลัทธิการเมือง จะมีอิทธิพลต่อการศึกษาของชาวจีน โดยเฉพาะโรงเรียนจีนเป็นอย่างมาก แต่จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า โรงเรียนจีนของชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษา ก็จะเน้นสอนภาษาจีนท้องถิ่นของกลุ่มภาษาตนเอง แม้ว่าจะมีโรงเรียนสอนภาษาจีนกลางเกิดขึ้นมาบ้าง แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนในสยามแม้จะมีการรวมตัวกันตามกลุ่มอาชีพหรือแนวคิดทางการเมืองบ้าง แต่การรวมตัวกันที่เหนียวแน่นและสำคัญที่สุดก็ยังคงเป็นการรวมตัวกันทางกลุ่มภาษานั้นเอง แม้ว่าในประเทศจีนนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะรณรงค์ให้ใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาประจำชาติก็ตาม อาจเป็นเพราะในสมัยนั้น ความจำเป็นในการสื่อสารด้วยภาษาจีนกลางในสยามนั้นยังไม่มี เนื่องจากชาวจีนในสยามในสมัยนั้นมีสังคมเป็นของตนเองตามกลุ่มภาษา ทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ไม่มีการติดต่อกันข้ามกลุ่ม ดังนั้น ความเป็น “จีน” หนึ่งเดียวกันตามหลักของชาตินิยมจีนที่แท้จริงจึงยังไม่เกิดขึ้น จะมีก็แต่ชาตินิยมตามกลุ่มภาษาเท่านั้น

จากพฤติกรรมต่างๆ ของโรงเรียนจีน ทำให้ฝ่ายสยามเกิดความกลัวและความหวาดระแวง จึงได้วางนโยบายการควบคุมโรงเรียนจีน โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อบังคับให้ภายในโรงเรียนจีนมีการสอนภาษาไทยภายในโรงเรียน ไม่ให้มีการสอนลัทธิทางการเมืองซึ่งเป็นอันตรายต่อประเทศ และต้องการให้ชาวจีนเป็นพลเมืองของสยามดังเดิม ผ่านพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งเน้นเรื่องการเรียนการสอนภาษาไทยภายในโรงเรียนจีน รวมถึงความรู้ภาษาไทยของครู

จีน และพระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470 ซึ่งเน้นแก้ไขปัญหาเรื่อง
ลัทธิการเมือง

สำหรับพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 แม้ว่าจะส่งผลกระทบต่อโรงเรียนจีนที่ตั้งอยู่ในภาคส่วนอื่นๆ ของสยาม แต่กลับแทบไม่ส่งผลกระทบต่อมณฑลกรุงเทพฯ เลย เพราะพื้นที่ที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้นั้น โรงเรียนจีนตั้งอยู่น้อย กว่าที่โรงเรียนจีนในมณฑลกรุงเทพฯ จะได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติฉบับนี้อย่างแท้จริง ก็หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ไปแล้ว ซึ่งรัฐบาลไทย ได้รับแรงทอยอดประกาศพื้นที่ที่บังคับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในมณฑลกรุงเทพฯ จนหมดภายในปี พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะในจังหวัดพระนคร ซึ่งมีโรงเรียนจีนตั้งอยู่มากที่สุด ในช่วงเวลานั้น โรงเรียนจีนได้ปิดตัวลงไปเป็นจำนวนมาก

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ที่รัฐบาลสยามได้ออกมาเป็นกฎหมายนั้น โรงเรียนจีนได้กระทำการต่างๆ ที่ฝ่าฝืนกฎพระราชบัญญัตินี้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็น การเปิด - ปิดโรงเรียนหรือย้ายสถานที่โรงเรียนโดยไม่แจ้งให้ทางการทราบ การที่ครูในโรงเรียนจีน หลีกเลียงไม่ยอมเรียนภาษาไทย หรือการที่ครูใหญ่ในโรงเรียนจีนขาดคุณสมบัติตามที่รัฐบาลกำหนด มีสาเหตุเพียงสาเหตุเดียวคือ ต้องการสอนลัทธิชาตินิยมการเมืองของจีนและไม่ต้องการให้ลูกหลานจีนได้เรียนภาษาไทยนั่นเอง

สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการรักษาความเป็นจีนไว้ให้กับลูกหลานของชาวจีน และความพยายามในการทำให้ชาวจีน กลายเป็นพลเมืองสยามของรัฐบาลสยาม ซึ่งพฤติกรรมทั้งของชาวจีนและรัฐบาลสยาม อาจเรียกสั้นๆ ได้ว่าเป็น “การช่วงชิงความเป็นจีนและความเป็นสยาม” กันนั่นเอง โดยผ่านตัวแปรสำคัญคือ “ภาษา” ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของลัทธิชาตินิยมทั้งสองฝ่าย เพราะการเรียน “ภาษา” จะนำสู่การเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรม รวมถึงความเป็นตัวตน ของประเทศเจ้าของภาษาด้วย

ความพยายามทำให้ชาวจีนกลายเป็นพลเมืองสยามของรัฐบาลสยามนั้น เห็นได้ชัดนับตั้งแต่การออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา รวมถึงการกระทำของเจ้าหน้าที่กระทรวงธรรมการ ที่เข้มงวดกับคุณสมบัติของครูจีน โดยเฉพาะเรื่องความรู้ภาษาไทย และการบังคับให้โรงเรียนจีนทั้งประเภทสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา มีการสอนภาษาไทยและวิชาบังคับตามมาตรา 14 ที่ต้องปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่ดีและมีความจงรักภักดีต่อสยามให้กับนักเรียนจีนด้วย แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการใช้ลัทธิชาตินิยมไทยในโรงเรียนจีนของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2467 หรือในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 6 จึงได้มีการผ่อนปรนลงด้วยการยอมให้มีโรงเรียนจีนแบบวิสามัญศึกษาสอนภาษาจีนในโรงเรียน

ได้เพียงอย่างเดียว จนถึงในสมัยรัชกาลที่ 7 ความเข้มข้นในเรื่องลัทธิชาตินิยมไทยลดลง เพราะพระองค์เห็นว่าการใช้ลัทธิชาตินิยมไทยมาแก้ปัญหาเรื่องชาวจีนนั้น ไม่เกิดผลดีแต่ประการใด ทำให้ความเข้มงวดเรื่องคุณสมบัติของครูจีนไม่มากเท่ากับรัชกาลก่อน มีการผ่อนปรนมากขึ้น และหันไปมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเรื่องการสอนลัทธิการเมืองในโรงเรียนแทน

แนวทางการแก้ปัญหาเรื่องการดึงชาวจีนเข้ามาเป็นพลเมืองสยามของกษัตริย์ทั้ง 2 รัชกาลมีจุดร่วมที่เหมือนกัน คือความพยายามในการดึงชาวจีนให้หันมาจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์สยาม ซึ่งถือเป็นสิ่งสูงสุดและเป็นตัวแทนของสยามทั้งประเทศ เห็นได้จากพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ในมาตรา 14 และการบังคับให้มีการร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีในโรงเรียนจีนในสมัยรัชกาลที่ 7

การควบคุมโรงเรียนจีนของรัฐบาลสยามนั้น ถือได้ยังไม่ประสบความสำเร็จ เห็นได้จากการที่โรงเรียนจีนนั้นกระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติอยู่อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากขาดผู้มีความรู้ โดยเฉพาะด้านภาษาจีน รวมถึงการลงโทษที่ไม่เข้มงวดเด็ดขาด เพราะกลัวจะไปกระทบกระเทือนความไม่พอใจของชาวจีนผู้กุมเศรษฐกิจในสยาม

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะบุคคลผู้ดำเนินการปฏิวัติที่เรียกตัวเองว่าคณะราษฎร ได้พยายามหาวิธีการสร้างความจงรักภักดีต่อประชาชน ซึ่งเดิมมีอยู่ต่อองค์พระมหากษัตริย์เพียงแห่งเดียว ให้เกิดความจงรักภักดีต่อชาติขึ้นใหม่ การที่โรงเรียนจีนเน้นการสอนภาษาจีนมากกว่าภาษาไทย จึงขัดแย้งกับนโยบายของรัฐบาล รัฐบาลจึงเข้มงวดกวดขันกับโรงเรียนจีนมากขึ้น และขึ้นถึงจุดสูงสุดในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ใช้นโยบายชาตินิยมที่รุนแรงในการบริหารประเทศ จนทำให้โรงเรียนจีนต้องถูกปิดไปจนหมดสิ้น¹⁶

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ แต่ตามหลักฐานจากกระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏว่าขณะนั้นยังมีโรงเรียนจีนเหลืออยู่อีกโรงเรียนหนึ่ง เป็นโรงเรียนเล็ก ๆ ชื่อว่าโรงเรียนขึ้นวิทยากร ผู้จัดการและครูใหญ่เป็นคนไทย ต่อมาโรงเรียนได้ขยายกิจการใหญ่โต และได้โอนสมาคมแต่ใจแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดูแล และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนโกศลวิทยา” (พิชัย รัตนพล, “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน” (วิทยานพนธ์ปริญา มหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512), 92.)

รายการอ้างอิง

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ)

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54/2 เรื่อง ประกาศศรราชกิจจานุเบกษา เรื่อง โรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ และหัวเมืองที่ได้บอกความจำนงดำรง, ตั้งขึ้น, ย้ายสถานที่, เลิก, และเปลี่ยนชื่อใหม่ (10 ตุลาคม 2463 – 11 ธันวาคม 2463)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54/5 เรื่อง ระเบียบกำหนดความรู้ผู้ที่จะเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ (23 สิงหาคม 2469 – 7 กันยายน 2469)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54/7 เรื่อง หลักสูตรภาษาจีนของหลวงอำนาจเงินพากษ์ (21 กรกฎาคม 2471 – 4 ตุลาคม 2471)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/31 เรื่อง อนุญาตให้โรงเรียนจีนตั้ง ตั้งอยู่ที่ถนนพาดสาย ตำบลถนนพาดสาย อยู่ต่อไป (2 กันยายน 2461 – 19 พฤษภาคม 2463)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/33 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนห่องเข้าเถียน (3 กันยายน 2461 – 22 ตุลาคม 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/35 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนตงฮั่ว ตั้งอยู่ที่ตรอกสะพานญวน ตำบลสำเพ็ง อยู่ต่อไป (3 กันยายน 2461 - 4 เมษายน 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/38 เรื่อง ขอเรียนปฏิบัติการยื่นใบจำนงจะดำรงโรงเรียนต่อไป (5 กันยายน 2461 – 26 มกราคม 2463)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/40 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนหมื่นฟ้า (6 กันยายน 2461 – 10 พฤศจิกายน 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/41 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนลินฮะ (6 กันยายน 2461 – 16 ธันวาคม 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/45 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนชินหมิน ตั้งอยู่ที่ตรอกเลื้อนฤทธิ์ (8 กันยายน 2461 – 7 มกราคม 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/50 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียน บ้านตลาดพลู ตำบลตลาดพลู อยู่ต่อไป (9 กันยายน 2461 – 11 ธันวาคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/57 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนบำรุงเยาวสตรี ตั้งอยู่ที่ตรอกบ้านพระยาสุนทร ทาบลดสถานีรถไฟสายเหนือ ต่อไป (11 กันยายน 2461 – 13 ธันวาคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/63 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนไหว่ตัก (22 กันยายน 2461 – 7 พฤศจิกายน 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/71 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนป่วยหงวน (19 กันยายน 2461 – 27 ตุลาคม 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/75 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนเหล็องแสง (16 กันยายน 2461 – 29 พฤษภาคม 2462)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/82 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนลึกอกเทียนซุซุก (19 กันยายน 2461 – 13 มกราคม 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/83 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนโถ่งฝ่า (24 กันยายน 2461 – 12 กันยายน 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/84 เรื่อง แจ้งความจำนงดำรงโรงเรียนอึ้งเหม้งสามแยก (24 กันยายน 2461 – 9 พฤศจิกายน 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/100 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนแต่จัวหนึ่งจ้อ ตั้งอยู่ที่ ตึกในตรอกเลื่อนฤทธิ์ ตำบลจักรวรรดิ อำเภอจักรวรรดิ อยู่ต่อไป (23 กันยายน 2461 – 2 พฤษภาคม 2464)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/101 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนบ้วยกู่ ตั้งอยู่ที่วัดกาลา หว่า ตำบลตลาดน้อย อยู่ต่อไป (20 กุมภาพันธ์ 2461 – 24 มีนาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/163 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนซุนชิน ขึ้นที่โรงพิมพ์คู อเมริกกัน ตำบลถนนสาทร (13 กุมภาพันธ์ 2461 – 11 มิถุนายน 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/164 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนซินหมิน ขึ้นที่ตึกของพระ คลังข้างที่ ตำบลสะพานแม่น้ำศรี (25 กุมภาพันธ์ 2461 – 27 กุมภาพันธ์ 2461)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/173 เรื่อง โรงเรียนซินหมิน ขอครูไทย ส่งนายแฉล้ม จิต ตะทัตไปเป็นครู (28 เมษายน 2462 – 30 เมษายน 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/174 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนบ้วยหงวน แล้วส่ง นายเชื้อไปเป็นครู (30 เมษายน 2462 – 2 มิถุนายน 2465)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/212 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนศาลเจ้ากวนอู ขึ้นที่ตำบล ศาลเจ้าอาเนี้ยว ริมคลองบางไส้ไก่ (8 ตุลาคม 2462 – 31 ตุลาคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/224 เรื่อง โรงเรียนซินหมินขอส่งรองอำมาตย์ตรีทิม สุขวัจน์ และราชบุรุษแสงคืน เพราะโรงเรียนต้องล้ม (19 ธันวาคม 2462 – 13 มกราคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/229 เรื่อง ให้จำหน่ายโรงเรียนซินหมิน ตั้งอยู่ที่ตึกเชิง สะพานแม่น้ำศรี อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่ายออกจากทะเบียน (29 ธันวาคม 2462 – 14 มกราคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/233 เรื่อง ให้จำหน่ายโรงเรียนไคเม้ง ตั้งอยู่ที่ตลาดพลูออก จากเทียบ (24 มกราคม 2462 – 31 มกราคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/239 เรื่อง อนุญาตให้จำหน่ายโรงเรียนตงฮั่วออกจาก ทะเบียน (1 มีนาคม 2462 – 12 มีนาคม 2462)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/241 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนบ้วยเอง ขึ้นที่บริเวณศาล เจ้าเก่า ตำบลถนนทรงวาด อำเภอจักรวรรดิ (17 มีนาคม 2462 – 30 เมษายน 2463)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/262 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่ตลาด ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดพระประแดง (26 กรกฎาคม 2463 – 28 กรกฎาคม 2463)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/274 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนเซ่งเกี้ยว ขึ้นที่ถนนน้ำจืด

- ตำบลพาทูร์ตัน อำเภอพาทูร์ตัน (16 สิงหาคม 2463 – 7 กันยายน 2463)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/319 เรื่อง ส่งแจ้งความจำนงค์โรงเรียนในจังหวัดพระประแดง (15 พฤศจิกายน 2463 – 23 พฤศจิกายน 2463)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/330 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนยกหมื่นขึ้นที่บ้านเลขที่ 922 ตำบลถนนสุรวงศ์ อำเภอบางรัก (17 มกราคม 2463 – 11 กุมภาพันธ์ 2463)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/336 เรื่อง อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนเอียะทิฮักเฮา ขึ้นที่ตึกแถวเลขที่ 471 ตำบลแก้วฟ้าล่าง อำเภอบางรัก (12 กุมภาพันธ์ 2463 – 17 กุมภาพันธ์ 2463)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/343 เรื่อง โรงเรียนแต่จิวหนึ่งจือ จังหวัดพระนครศรีไต้ ขอเปลี่ยนผู้จัดการและครูน้อย (18 มีนาคม 2463 – 1 กันยายน 2464)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/376 เรื่อง โรงเรียนเอียะทิฮักเฮา ซึ่งตั้งสอนอยู่ริมวัดแก้วฟ้าล่าง อำเภอบางรัก ขอเลิกโรงเรียนไม่ทำการสอนต่อไป (21 มิถุนายน 2464 – 29 มิถุนายน 2464)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/381 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนขุนหมองฮอกกี ขอจำนงค์ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นที่หลังวังบูรพา อำเภอพาทูร์ตัน แขวงพระนครกลาง (28 มิถุนายน 2464 – 15 กันยายน 2464)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/439 เรื่อง สอบไล่ความรู้ภาษาไทยครูน้อย โรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (27 ธันวาคม 2464 – 15 กุมภาพันธ์ 2465)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/476 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนเม่งชิน ขอยกเลิกโรงเรียนเม่งชิน จังหวัดพระประแดง (29 มีนาคม 2464 – 3 พฤษภาคม 2465)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/483 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนมีนังขอจำนงค์ตั้งโรงเรียนขึ้น (1 พฤษภาคม 2465 – 7 มิถุนายน 2466)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/491 เรื่อง จังหวัดพระประแดงส่งแจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียนเม่งชิน (24 พฤษภาคม 2465 – 23 กันยายน 2465)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/545 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนก๊กมันเออะเฮา ขอถอนใบแจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียน เพราะหาครูใหญ่ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติไม่ได้ (22 กันยายน 2465 – 27 เมษายน 2466)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/550 เรื่อง นายโลโปะไว ชี้แจงเรื่องที่บ้านเลขที่ 2839 ตำบลตรอกโรงภาษี ไม่ได้จัดทำเป็นโรงเรียน (28 กันยายน 2465 – 25 ธันวาคม 2465)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/601 เรื่อง นายฟิ่ง แฝ่วสวัสดิ์ ขอถอนรายงานที่ขอเพิ่มสาขาของโรงเรียนฟิ่งวิชา ตำบลศิริราชพยาบาล (19 ธันวาคม 2465 – 21 มีนาคม 2466)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/647 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนยกหมื่น บอกรายสถานที่เล่าเรียน (2 พฤษภาคม 2466 – 7 พฤษภาคม 2466)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/659 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนฮัวเม้งฮักเฮาขอจำนงค์ตั้งโรงเรียนขึ้น (23 พฤษภาคม 2466 – 31 พฤษภาคม 2466)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/665 เรื่อง แจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียนตักบู๊น กับขอผ่อนผัน

ให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทยและขอรับครุภัณฑ์ (30 พฤษภาคม 2466 – 12 พฤษภาคม 2467)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/678 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนกึ่งหีบเหี้ยหอกขอจ้างตั้งโรงเรียนขึ้น (13 มิถุนายน 2466 – 18 มิถุนายน 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/766 เรื่อง โรงเรียนกึ่งหีบเหี้ยหอก ขอเปลี่ยนแปลงโรงเรียนเป็นสามัญศึกษา และขอเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน เฝ่งหมั้นเหี้ยหอก (23 กันยายน 2466 – 4 มีนาคม 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/770 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนบำรุงเยาวสตรีขอเลิกล้มโรงเรียน (28 กันยายน 2466 – 10 ตุลาคม 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/771 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนสือโว้ขอตั้งโรงเรียนขึ้นกับรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทย (1 ตุลาคม 2466 – 2 พฤศจิกายน 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/811 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนแก้งไธ้ ขอตั้งโรงเรียนขึ้นกับผู้จัดการคนหนึ่ง ขอรับตัวเองเป็นครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทย (11 ธันวาคม 2466 – 3 มีนาคม 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/816 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนโคตี้ ขอเลิกล้มโรงเรียน (19 ธันวาคม 2466 – 10 มกราคม 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/817 เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนอี้ยตี้ กับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย และขอรับครุภัณฑ์ (19 ธันวาคม 2466 – 12 พฤษภาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/822 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนเม่งเม้งขอตั้งโรงเรียนขึ้นกับขอรับครุภัณฑ์ ขอผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทยด้วย (28 ธันวาคม 2466 – 7 กุมภาพันธ์ 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/837 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนยะตี้ขอจ้างตั้งโรงเรียนขึ้น (30 มกราคม 2466 – 31 มกราคม 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/845 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนฮกเกา ขอตั้งโรงเรียนขึ้นกับขอรับครุภัณฑ์ ครูใหญ่ ขอผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทย (13 กุมภาพันธ์ 2466 – 17 มีนาคม 2466)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/866 เรื่อง แจ้งความจ้างโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มีนาคม 2466 – 16 กุมภาพันธ์ 2471)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/867 เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนคุ่นอั้ง กับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทยและขอรับครุภัณฑ์ (27 มีนาคม 2466 – 17 กันยายน 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/877 เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนผุ่นกัน กับขอรับครุภัณฑ์และขอผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทย ครูใหญ่ ครุภัณฑ์ (24 เมษายน 2467 – 14 มิถุนายน 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/881 เรื่อง สั่งปิดโรงเรียนยกขิวซึ่งได้ตั้งเปิดก่อนได้รับอนุญาต (29 เมษายน 2467 – 1 กันยายน 2467)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/889](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนของสุขกับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่ หาความรู้ภาษาไทยและขอรับครุภัณฑ์ (6 พฤษภาคม 2467 – 19 พฤษภาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/897](#) เรื่อง โรงเรียนยะตี ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (18 พฤษภาคม 2467 – 14 สิงหาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/898](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนยกเดี่ยว กับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทยและขอรับครุภัณฑ์ (19 พฤษภาคม 2467 – 22 มกราคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/903](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนพงเซง กับขอรับครุภัณฑ์และผ่อนผันความรู้ภาษาไทย (26 พฤษภาคม 2467 – 7 กรกฎาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/906](#) เรื่อง ประกาศราชกิจจานุเบกษา เรื่องโรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ เรื่อง โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่ได้บอกความจ้างตั้งขึ้นตามมาตรา 6 (31 พฤษภาคม 2467 – 26 มีนาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/910](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนพวยหว่า กับขอรับครุภัณฑ์และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (3 มิถุนายน 2467 – 30 มิถุนายน 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/915](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนฟ้าห่ม กับขอรับครุภัณฑ์และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (12 มิถุนายน 2467 – 24 มิถุนายน 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/922](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนเคียวเอง
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/925](#) เรื่องแจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนชู้ตัก กับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย และขอรับครุภัณฑ์ (24 มิถุนายน 2467 – 20 กันยายน 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/931](#) เรื่อง โรงเรียนผู้คุ้มกันขอย้ายสถานที่โรงเรียน (1 กรกฎาคม 2467 – 10 กรกฎาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/949](#) เรื่อง โรงเรียนเม่งเม้ง แผนกกลางคืน ขอเปลี่ยนแปลงครูใหญ่ ครุภัณฑ์และเปลี่ยนสภาพโรงเรียนเป็นโรงเรียนอนุบาลสอนเวลากลางวัน (19 กรกฎาคม 2467 – 27 กรกฎาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/954](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนขุนสวง กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่มีเวลาหาความรู้ภาษาไทย (21 กรกฎาคม 2467 – 31 กรกฎาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/959](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนเม่งชิน แผนกกลางคืน จังหวัดพระประแดง (24 กรกฎาคม 2467 – 14 สิงหาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/968](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนเด็กเหม็งหอกเหา กับขอผ่อนผันความรู้ภาษาไทย ครูใหญ่และขอรับครุภัณฑ์ (28 กรกฎาคม 2467 – 19 มีนาคม 2467)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/984](#) เรื่อง แจ้งความจ้างตั้งโรงเรียนฟี่ฉุน กับขอผ่อนผันให้

- ครุภัณฑ์หาความรู้ภาษาไทยและขอรับครุภัณฑ์ (9 สิงหาคม 2467 – 27 สิงหาคม 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/990 เรื่อง โรงเรียนสื่อไว้ ขอย่านสถานที่โรงเรียน (15 สิงหาคม 2467 – 12 กันยายน 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/999 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนเลียนสะ (21 สิงหาคม 2467 – 2 กันยายน 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1003 เรื่อง โรงเรียนยกเคี้ยว บกย้ายสถานที่โรงเรียน (21 สิงหาคม 2467 – 19 มีนาคม 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1019 เรื่อง โรงเรียนทองสุข ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (6 กันยายน 2467 – 19 กันยายน 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1023 เรื่อง โรงเรียนตักบูน บกย้ายสถานที่โรงเรียน (8 กันยายน 2467 – 15 กันยายน 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1030 เรื่อง โรงเรียนฮัวเม้งฮักเหา ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (16 กันยายน – 20 กันยายน 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1052 เรื่อง นายนิศย์ และนายเต็งได้ ผู้จัดการขอถอนใบแจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนฮัวเม้งฮักเหา (21 ตุลาคม 2467 – 2 กุมภาพันธ์ 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1081 เรื่อง พนักงานตรวจการแขวงพระนครใต้ ขอให้ถอนทะเบียนและประกาศเลิกล้มโรงเรียนผุ่นกัน โรงเรียนฝางแสง (9 ธันวาคม 2467 – 16 เมษายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1082 เรื่อง หลวงสิทธิวุฒิ ขอให้จำหน่ายโรงเรียนตักบูนออกจากทะเบียน (11 ธันวาคม 2467 – 15 ธันวาคม 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1086 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนสูงตึก กับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่มีเวลาหาความรู้ภาษาไทย และขอรับครุภัณฑ์ (15 ธันวาคม 2467 – 15 มกราคม 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1131 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนตงเคี้ยวฮักเหา (31 มกราคม 2467 – 12 กุมภาพันธ์ 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1132 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนเต้านัม กับขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทยและขอรับครุภัณฑ์ (2 กุมภาพันธ์ 2467 – 14 กุมภาพันธ์ 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1137 เรื่อง โรงเรียนเผ่งหมั่นหยี่หอก ขอย่านสถานที่โรงเรียนและขอเปลี่ยนเวลาสอนกลางคืนเป็นเวลาสอนกลางวัน (7 กุมภาพันธ์ 2467 – 13 กุมภาพันธ์ 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1144 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนอนหมั่นหอกเห่า กับขอผ่อนผันความรู้ภาษาไทย ครูใหญ่ และขอรับครุภัณฑ์ (17 กุมภาพันธ์ 2467 – 19 มีนาคม 2467)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1155 เรื่อง โรงเรียนพู้ฉุน ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (17

มีนาคม 2467 – 18 มีนาคม 2467)

- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1169 เรื่อง หลวงสิทธิวุฒิชอให้จำหน่ายโรงเรียนชู้ตัก ออกจากทะเบียน (28 เมษายน 2468 – 29 เมษายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1175 เรื่อง โรงเรียนชั้นห่อแสง ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (9 พฤษภาคม 2468 – 16 พฤษภาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1186 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (28 พฤษภาคม 2468 – 28 มีนาคม 2469)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1190 เรื่อง โรงเรียนเม่งเม้ง ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (4 มิถุนายน 2468 – 5 มิถุนายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1200 เรื่อง โรงเรียนพงเซง ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (24 มิถุนายน 2468 – 15 กรกฎาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1217 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนเขวจี แผนกกลางวัน (30 กรกฎาคม 2468 – 6 สิงหาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1218 เรื่อง โรงเรียนไซจี แผนกกลางวัน บกย้ายสถานที่โรงเรียน (31 กรกฎาคม 2468 – 6 สิงหาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1222 เรื่อง นายไซเซียว ขอถอนใบแจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนซิวจิน ที่ยื่นไว้คืน (8 สิงหาคม 2468 – 15 กันยายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1243 เรื่อง โรงเรียนตงเฉียะฮักหาขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (31 สิงหาคม 2468 – 8 กันยายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1260 เรื่อง โรงเรียนเอี้ยตี่บกย้ายสถานที่โรงเรียน (21 กันยายน 2468 – 26 กันยายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1261 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนกวงยก (21 กันยายน 2468 – 15 เมษายน 2469)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1268 เรื่อง โรงเรียนเป้ากวนบกย้ายสถานที่โรงเรียน (26 กันยายน 2468 – 5 ตุลาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1270 เรื่อง โรงเรียนซุ่นหมองฮอกก็บกย้ายสถานที่โรงเรียน (30 กันยายน 2468 – 5 ตุลาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1284 เรื่อง โรงเรียนเซ่งเกี้ยวบกย้ายสถานที่โรงเรียน (15 ตุลาคม 2468 – 18 ตุลาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1287 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนหว่าหน้า (17 ตุลาคม 2468 – 30 ตุลาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1292 เรื่อง โรงเรียนฟ้าหน่มขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (31 ตุลาคม 2468 – 2 พฤศจิกายน 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1302 เรื่อง จำหน่ายโรงเรียนซายก ซึ่งผู้จัดการเลิกการสอนออกจากทะเบียน (18 พฤศจิกายน 2468 – 2 ธันวาคม 2468)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1303 เรื่อง โรงเรียนนุโง้งบอภัยสถานี่โรงเรียน (19 พฤศจิกายน 2468 – 1 ธันวาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1310 เรื่อง โรงเรียนบัวหวนบอภัยสถานี่โรงเรียน (28 พฤศจิกายน 2468 – 5 ธันวาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1322 เรื่อง โรงเรียนเหยียงหมงบอภัยสถานี่โรงเรียน (12 มกราคม 2468 – 18 มกราคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1325 เรื่อง โรงเรียนชุงจินบอภัยสถานี่โรงเรียน (15 มกราคม 2468 – 20 กุมภาพันธ์ 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1330 เรื่อง โรงเรียนยกเคี้ยวบอภัยสถานี่โรงเรียน (19 มกราคม 2468 – 29 มกราคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1337 เรื่อง ให้กรรมการจังหวัดพระประแดงสอบสวน เรื่อง นายสั่งยื่นเรื่องรว่านายั้งตั้งโรงเรียนขึ้นที่ตำบลบางกะปิโดยไม่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ (27 มกราคม 2468 – 19 กุมภาพันธ์ 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1340 เรื่อง แจ้งความจ้งตั้งโรงเรียนตงชัว (3 กุมภาพันธ์ 2468 – 15 กุมภาพันธ์ 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1341 เรื่อง หลวงสิทธิวุฒิขอจ้งนายโรงเรียนเขวจ้ออกจากทะเบียน (3 กุมภาพันธ์ 2468 – 22 มีนาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1345 เรื่อง โรงเรียนขามินบอภัยสถานี่โรงเรียน (9 กุมภาพันธ์ 2468 – 20 กุมภาพันธ์ 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1350 เรื่อง โรงเรียนอัยตั้งขออนุญาตปิดโรงเรียนชัวครว (17 กุมภาพันธ์ 2468 – 22 มีนาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1367 เรื่อง โรงเรียนสือโว้ขอล้มโรงเรียนเลิกการสอน (23 มีนาคม 2468 – 26 มีนาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1368 เรื่อง แจ้งความจ้งตั้งโรงเรียนต่างๆกรุงเทพฯ (25 มีนาคม 2468 – 22 มีนาคม 2469)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1371 เรื่อง ขอย้ายสถานี่ (5 เมษายน 2469 – 29 มีนาคม 2469)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1372 เรื่อง ประกาศราชกิจจานุเบกษา เรื่อง โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกความจ้งตั้งขึ้นและบอกเลิก ไม่ดำรงต่อไป (25 มีนาคม 2468 – 22 มีนาคม 2469)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1377 เรื่อง โรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ ขอมอบฉันทะให้ผู้จัดการคนหนึ่งลงชื่อในหนังสือโต้ตอบ กับกระทรวงแต่ผู้เดียว (26 สิงหาคม 2469 – 5 กุมภาพันธ์ 2469)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1378 เรื่อง โรงเรียนบัวยกุ่ย ขอย้ายสถานี่เพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง (17 กันยายน 2469 – 21 กันยายน 2469)

- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1381 เรื่อง ตั้งและเลิกกับย้ายสถานที่โรงเรียนในจังหวัดนนทบุรี (10 มกราคม 2469 – 30 มีนาคม 2472)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1382 เรื่อง จำนวนตั้งโรงเรียนต่างๆ แขวงธนบุรี (21 มกราคม 2469 – 16 มีนาคม 2475)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1384 เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (10 กุมภาพันธ์ 2469 – 3 มีนาคม 2470)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1385 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (10 กุมภาพันธ์ 2469 – 8 พฤษภาคม 2471)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1387 เรื่อง นายตงเจียวขอนายไต้ครูโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์และบอกส่งคืน (24 มีนาคม 2469 – 14 ตุลาคม 2470)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1388 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (24 มีนาคม 2469 – 29 มีนาคม 2470)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1389 เรื่อง เลิกโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มิถุนายน 2470 – 1 มิถุนายน 2472)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1390 เรื่อง รายงานเงินในวันสำคัญของจีน (10 สิงหาคม 2470 – 23 มีนาคม 2470)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1394 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ (4 มกราคม 2470 – 16 กุมภาพันธ์ 2471)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1395 เรื่อง แจ้งความจำนงโรงเรียนจีนต่างๆ กรุงเทพฯ (14 กุมภาพันธ์ 2470 – 25 พฤษภาคม 2476)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1396 เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ (9 มีนาคม 2470 – 6 พฤษภาคม 2472)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1397 เรื่อง โรงเรียนหวงหวอนขอหนังสือสำคัญของกระทรวงเพื่อตั้งให้นายตั้งเซียงกรรมการโรงเรียนเป็นผู้เรียไ้เงินบำรุงโรงเรียน (11 เมษายน 2471 – 13 เมษายน 2471)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1398 เรื่อง กรมตำรวจภูธรหาว่าโรงเรียนซุนหวุนให้จีน 3 คน ทำหนังสือจีนพร้อมด้วยรูปหมอลงขันยัดเซนไปเที่ยวแจกตามห้างร้านเพื่อเรียไ้บำรุงโรงเรียนในทางลัทธิเก๊กเหม็ง (14 เมษายน 2471 – 21 เมษายน 2471)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1399 เรื่อง เพลงสรรเสริญภาษาจีนที่นักเรียนโรงเรียนจีนเต็กร้องถวายเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียน (19 เมษายน 2471 – 11 พฤษภาคม 2471)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1402 เรื่อง สอบความรู้ภาษาไทยครูจีนโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ (25 พฤษภาคม 2471 – 25 มีนาคม 2471)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1405 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนคุณตัก ตั้งอยู่ที่ตรอกสะพานยาว ตรงกับสถานทูตอังกฤษ อยู่ต่อไป (7 กันยายน 2471 – 16 เมษายน 2472)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1406](#) เรื่อง นายอำเภอยิวเส็งขออนุญาตประชุมที่โรงเรียน
สุนลิต (20 กันยายน 2471)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1409](#) เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนยกหมื่น ขอรับนักเรียนหญิง
เข้าโรงเรียน (10 พฤศจิกายน 2471 – 17 พฤศจิกายน 2471)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1410](#) เรื่อง นักเรียนโรงเรียนยกหมื่นทำการสไตรก์ (10
พฤศจิกายน 2471 – 11 มกราคม 2471)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1414](#) เรื่อง กรมตำรวจนครบาลหาว่าครูและนักเรียน
โรงเรียนจีนเด็กชดชวงไม่ยอมให้เจ้าพนักงานเข้าไปทำการตัดเชื้อเพลิงที่เกิดไหม้ในเขต
บริเวณโรงเรียน (25 ธันวาคม 2471 – 2 มกราคม 2471)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1415](#) เรื่อง ตั้งและเลิกย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระ
นครใต้ (11 มกราคม 2471 – 14 มีนาคม 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1417](#) เรื่อง ตั้งและเลิกย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงธนบุรี
เหนือ (19 กุมภาพันธ์ 2471 – 15 เมษายน 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1420](#) เรื่อง ตั้งและเลิกย้ายสถานที่โรงเรียนพระนครใต้
(21 มกราคม 2471 – 13 มีนาคม 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1421](#) เรื่อง ตั้งและเลิกย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระ
นครกลาง (21 กุมภาพันธ์ 2471 – 29 มีนาคม 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1423](#) เรื่อง ย้ายสถานที่ (4 มีนาคม 2471 – 28 มีนาคม
2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1425](#) เรื่อง ประกาศตั้งและเลิกโรงเรียนแขวงต่างๆ (13
เมษายน 2472 – 30 เมษายน 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1426](#) เรื่อง ตั้งและเลิกย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระ
นครเหนือ (20 เมษายน 2472 – 25 มีนาคม 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1430](#) เรื่อง สอบความรู้ภาษาไทยครูจีน แขวงพระนคร
เหนือ (15 พฤษภาคม 2472 – 15 มีนาคม 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1431](#) เรื่อง ตั้งและเลิกย้ายสถานที่โรงเรียนในจังหวัด
พระประแดง (17 พฤษภาคม 2472 – 16 เมษายน 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1432](#) เรื่อง เปลี่ยนแปลงผู้จัดการและครูในโรงเรียนจังหวัด
มีนบุรี (17 พฤษภาคม 2472 – 26 มิถุนายน 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1435](#) เรื่อง สั่งปิดโรงเรียนฮัวเกี้ยว จังหวัดมีนบุรี (19
มิถุนายน 2472 – 14 สิงหาคม 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1436](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนจังหวัดสมุทรปราการ (29
มิถุนายน 2472 – 16 เมษายน 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1445](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนต่างๆ แขวงพระนครเหนือ
(11 พฤศจิกายน 2472 – 14 มีนาคม 2473)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1448](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนต่างๆ ในกรุงเทพฯ แขวงพระนครเหนือ (10 ธันวาคม 2472 – 12 มีนาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1449](#) เรื่อง หนังสือพิมพ์ลงข่าวเรื่องโรงเรียนจ้สายเป็นคอมมิวนิสต์ (14 ธันวาคม 2472 – 7 กุมภาพันธ์ 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1450](#) เรื่อง โรงเรียนเอียงใช้ถูกจับฐานคอมมิวนิสต์ (8 กุมภาพันธ์ 2472 – 28 กุมภาพันธ์ 2472)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1453](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงพระนครใต้ (17 กุมภาพันธ์ 2472 – 27 มีนาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1455](#) เรื่อง ตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ แขวงธนบุรี กรุงเทพฯ (3 มีนาคม 2472 – 5 กุมภาพันธ์ 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1456](#) เรื่อง ตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ แขวงพระนครใต้ (7 มีนาคม 2472 – 27 มีนาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1459](#) เรื่อง ตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงพระนครเหนือ (29 มีนาคม 2472 – 10 เมษายน 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1460](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงธนบุรี (11 เมษายน 2473 – 16 กุมภาพันธ์ 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1461](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงพระนครใต้ (22 เมษายน 2473 – 25 มีนาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1463](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ แขวงพระนครใต้ (23 เมษายน 2473 – 2 กุมภาพันธ์ 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1465](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงพระนครกลาง (2 พฤษภาคม 2473 – 19 กุมภาพันธ์ 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1467](#) เรื่อง ตั้งโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงพระนครกลาง (14 พฤษภาคม 2473 – 14 พฤษภาคม 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1469](#) เรื่อง ตั้งโรงเรียนราษฎร์ต่างๆ แขวงพระนครใต้ (28 พฤษภาคม 2473 – 5 มีนาคม 2477)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1472](#) เรื่อง แขวงพระนครใต้ขอให้นายล่อเล่าตงปิดโรงเรียนเล็กทำการสอนนักเรียน (19 มิถุนายน 2472 – 16 สิงหาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1475](#) เรื่อง โรงเรียนจิงลอกเกอเอ็งเกียงเอชี่ขอเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็นโรงเรียนมินเต็ก (4 กรกฎาคม 2473 – 16 กรกฎาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1478](#) เรื่อง จับครูโรงเรียนมีกั๋ง หาว่ากระทำการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ (29 กรกฎาคม 2473 – 26 กันยายน 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1479](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ แขวงธนบุรี (21 สิงหาคม 2473 – 23 ธันวาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1484](#) เรื่อง โรงเรียนจุงฝ่าแผนกกลางวันขอเปลี่ยนชื่อเป็น

โรงเรียนซ็องเด็ก (9 กันยายน 2473 – 19 กันยายน 2473)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1492](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ แขวงพระนครใต้ (9 มีนาคม 2473 – 26 กันยายน 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1493](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ 4 จังหวัด (10 มีนาคม 2473 – 30 มีนาคม 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1494](#) เรื่อง ตั้งและย้ายสถานที่โรงเรียน (10 มีนาคม 2473 – 27 เมษายน 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1495](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ แขวงธนบุรี (16 มีนาคม 2473 – 14 เมษายน 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1496](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่าง แขวงพระนครกลาง (27 มีนาคม 2473 – 28 มีนาคม 2473)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1497](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ แขวงพระนครเหนือ (27 มีนาคม 2473 – 30 เมษายน 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1499](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียนต่างๆ แขวงพระนครใต้ (3 เมษายน 2474 – 30 มีนาคม 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1500](#) เรื่อง ประกาศตั้งและเลิกโรงเรียน แขวงต่างๆ (8 เมษายน 2474 – 23 กุมภาพันธ์ 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1501](#) เรื่อง ตั้งและเลิกโรงเรียน แขวงพระนครเหนือ (9 เมษายน 2474 – 23 กุมภาพันธ์ 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1503](#) เรื่อง ตั้งเลิกและย้ายสถานที่โรงเรียน แขวงพระนครใต้ (28 เมษายน 2474 – 9 เมษายน 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1505](#) เรื่อง ตั้งและย้ายสถานที่โรงเรียน (30 มิถุนายน 2474 – 15 มีนาคม 2474)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1506](#) เรื่อง ขอย้ายสถานที่โรงเรียน ต่าง (24 กรกฎาคม 2474 – 20 เมษายน 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1510](#) เรื่อง จำนงตั้งโรงเรียน แขวงพระนครใต้ (2 มีนาคม 2474 – 2 มีนาคม 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1512](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียน ต่าง แขวงพระนครกลาง (25 มีนาคม 2474 – 23 มกราคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1513](#) เรื่อง จำนงตั้งโรงเรียน แขวงพระนครเหนือ (25 มีนาคม 2474 – 28 มกราคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1514](#) เรื่อง ขอตั้งโรงเรียน ขึ้นที่ตำบลวัดสุทัศน์ (30 มีนาคม 2474 – 24 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1515](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียน แขวงพระนครเหนือ (8 เมษายน 2475 – 31 มกราคม 2475)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1516](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระนครเหนือ (8 เมษายน 2475 – 20 เมษายน 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1517](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระนครกลาง (16 เมษายน 2475 – 28 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1518](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงธนบุรี (21 เมษายน 2475 – 9 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1519](#) เรื่อง เลิกล้มโรงเรียนแขวงธนบุรีเหนือได้ (25 เมษายน 2475 – 9 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1522](#) เรื่อง มโรงเรียนแขวงพระนครกลางขอเปลี่ยนแปลงโรงเรียน (31 พฤษภาคม 2475 – 23 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1526](#) เรื่อง จำนงตั้งโรงเรียนแขวงพระนครใต้ (1 กรกฎาคม 2475 – 23 มกราคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1527](#) เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนในแขวงพระนครเหนือ (6 กรกฎาคม 2475 – 2 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1528](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนแขวงพระนครใต้ (15 กรกฎาคม 2475 – 20 เมษายน 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1537](#) เรื่อง จำนงตั้งโรงเรียนแขวงพระนครใต้ (23 มกราคม 2475 – 17 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1538](#) เรื่อง เลิกโรงเรียนในแขวงธนบุรีใต้ (13 กุมภาพันธ์ 2475 – 30 มีนาคม 2475)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1541](#) เรื่อง เลิกโรงเรียนในแขวงพระนครกลาง (19 เมษายน 2475 – 16 เมษายน 2477)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1544](#) เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนในแขวงพระนครใต้ (14 กุมภาพันธ์ 2475 – 21 พฤษภาคม 2477)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1545](#) เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนในแขวงพระนครใต้ (17 กุมภาพันธ์ 2475 – 5 มีนาคม 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1546](#) เรื่อง เลิกโรงเรียนในแขวงพระนครเหนือ (20 กุมภาพันธ์ 2475 – 19 มีนาคม 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1553](#) เรื่อง เลิกโรงเรียนในแขวงพระนครใต้ (3 มีนาคม 2475 – 27 กุมภาพันธ์ 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1554](#) เรื่อง เปลี่ยนแปลงผู้จัดการและครูใหญ่โรงเรียนในแขวงพระนครกลาง (6 มีนาคม 2475 – 16 มีนาคม 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1556](#) เรื่อง ย้ายสถานที่โรงเรียนในแขวงธนบุรีใต้ (27 มีนาคม 2475 – 24 เมษายน 2477)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ [ศธ.54.1/1559](#) เรื่อง รับและจำหน่ยครูน้อยในแขวงพระนครใต้

(27 มีนาคม 2475 – 13 เมษายน 2477)

- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1566 เรื่อง รับและจำหน่ายครุภัณฑ์ในแขวงธนบุรีใต้ (19 เมษายน 2476 – 19 เมษายน 2477)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/1570 เรื่อง ย้ายและขยายสถานโรงเรียนในแขวงพระนครใต้ (29 เมษายน 2476 – 4 ตุลาคม 2476)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/1 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนเซงชิว กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (26 พฤษภาคม 2467 – 24 สิงหาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/2 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนสกลเคี้ยง กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (6 กุมภาพันธ์ 2467 – 17 มิถุนายน 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/11 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนเซ็กเยี้ยน (21 พฤษภาคม 2468 – 20 มิถุนายน 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/16 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนเอียงไซ้ กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่ ครุภัณฑ์ หาความรู้ภาษาไทย (26 พฤษภาคม 2468 – 21 กรกฎาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/25 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนยกลิว กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่มีเวลาหาความรู้ภาษาไทย (8 มิถุนายน 2468 – 13 มีนาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/37 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนเป้ากวน กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (24 มิถุนายน 2468 – 15 กรกฎาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/46 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนจิ้นซิน กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (13 กรกฎาคม 2468 – 25 กรกฎาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/47 เรื่อง โรงเรียนฟ้าหน่มบอกย้ายสถานที่โรงเรียน (14 กรกฎาคม 2468 – 20 กรกฎาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/50 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนกันเซ้ง กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (16 กรกฎาคม 2468 – 14 กันยายน 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/55 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนไซจี แผนกกลางวัน กับขอรับและจำหน่ายครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (27 กรกฎาคม 2468 – 20 มีนาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/61 เรื่อง แจ้างความจำนงตั้งโรงเรียนซ่งจิ้น กับขอรับครุภัณฑ์ และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (27 กรกฎาคม 2468 – 6 สิงหาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร มณฑลกรุงเทพฯ (2)ศธ.9.1/65 เรื่อง แจ้างความ

- น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (10 ตุลาคม 2468 – 29 ตุลาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/101 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนจันดี กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (12 ตุลาคม 2468 – 27 กุมภาพันธ์
2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/102 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนภูทุง กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (15 ตุลาคม 2468 – 20 ตุลาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/107 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนหังฮั่ว กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (2 พฤศจิกายน 2468 – 14 พฤศจิกายน
2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/109 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนชามีน กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (20 พฤศจิกายน 2468 – 5 ธันวาคม
2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/110 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนจ้อยเอ็ง กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (21 พฤศจิกายน 2468 – 5 ธันวาคม
2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/111 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนจ้อยใช้ กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (21 พฤศจิกายน 2468 – 5 ธันวาคม
2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/112 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนยกหิน กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (23 พฤศจิกายน 2468 – 5 ธันวาคม
2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/118 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนคีมัง กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (4 ธันวาคม 2468 – 13 มกราคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/121 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนลิกั้ง กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (13 ธันวาคม 2468 – 16 ธันวาคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/125 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนยี่พ้อม กับขอรับและ
จำหน่ายครูน้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (24 ธันวาคม 2468 – 12
เมษายน 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/129 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนเชียงเหนียน กับ
ขอรับครูน้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (1 มกราคม 2468 – 13
มกราคม 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/132 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนเม่งเฮง จังหวัดพระ
ประแดง (12 มกราคม 2468 – 16 กุมภาพันธ์ 2468)
- ____. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/136 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนชิวเจี๊ยะ กับขอรับครู
น้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (18 มกราคม 2468 – 16 กุมภาพันธ์

2468)

- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/139 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนหวงหวน (4 กุมภาพันธ์ 2468 – 13 มีนาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/141 เรื่อง โรงเรียนจีนขึ้นบอขายสถานที่โรงเรียน (11 กุมภาพันธ์ 2468 – 27 กุมภาพันธ์ 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/144 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนเซียงเงียบ กับขอรับครูน้อย และขอผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย (16 กุมภาพันธ์ 2468 – 12 มีนาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/146 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนยอกิม กับขอรับครูน้อย (16 กุมภาพันธ์ 2468 – 12 มีนาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/147 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนกวงหว่า แผนกกลางวัน กับขอรับครูน้อย (18 กุมภาพันธ์ 2468 – 13 มีนาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/149 เรื่อง โรงเรียนซุนฮวงบอขายสถานที่โรงเรียน (26 กุมภาพันธ์ 2468 – 5 มีนาคม 2468)
- เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2)ศธ.9.1/152 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนยักเอ็ง (23 มีนาคม 2468 – 16 กรกฎาคม 2468)

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (เอกสารส่วนบุคคล)

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณนาภ สบ.2.47/32 เรื่อง บันทึกการปกครอง (23 กรกฎาคม 2469 – 10 ตุลาคม 2469)

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ (ไมโครฟิล์ม)

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทย ร.7 ม.18/5 เรื่อง หนังสือพิมพ์จีนลงข่าวเรื่องวันจักรี (9 เมษายน 2471 – 12 เมษายน 2471)
- เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.2/2 เรื่อง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (13 ตุลาคม 2460 – 8 มิถุนายน 2475)
- เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.4/7 เรื่อง โรงเรียนจีน (4 กันยายน 2470 – 29 เมษายน 2474)
- เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.4/8 เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโรงเรียนจีน และนักเรียนร้องเพลงสรรเสริญภาษาจีน (23 เมษายน 2471 – 10 พฤษภาคม 2471)

ราชกิจจานุเบกษา ประเภท ก. ฉบับกฤษฎีกา¹

- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ในท้องที่กรุงเทพมหานคร.”
ราชกิจจานุเบกษา 40 (1 เมษายน 2466) : 5 – 7.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 43 (27 มีนาคม 2469) : 752 – 753.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (1 เมษายน 2471) : 11 – 12.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (31 มีนาคม 2471) : 411 – 413.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (17 กรกฎาคม 2475) : 207 – 208.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (27 พฤศจิกายน 2475) : 516 – 518.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (25 ธันวาคม 2475) : 587 – 588.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (1 มกราคม 2475) : 589 – 590.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (15 มกราคม 2475) : 600 – 603.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (22 มกราคม 2475) : 605 – 606.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (12 กุมภาพันธ์ 2475) : 618 – 620.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (12 มีนาคม 2475) : 700 – 703.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (26 มีนาคม 2475) : 766 – 769.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (26 มีนาคม 2475) : 770 – 778.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่

¹ ราชกิจจานุเบกษา ประเภท ก. ฉบับกฤษฎีกา หมายถึง ประกาศเกี่ยวกับกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎต่าง ข้อกำหนด ระเบียบ และประกาศของหน่วยงาน หรือองค์การตามรัฐธรรมนูญที่เป็นอนุบัญญัติ รวมถึงกระทู้ถามของสมาชิกวุฒิสภา พร้อมคำตอบของรัฐมนตรี คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับการอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนด

- กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (16 เมษายน 2476) : 55 – 56.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่ กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (23 กรกฎาคม 2476) : 402.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ ใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพิ่มเติมในท้องที่ กรุงเทพมหานคร.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (3 กันยายน 2476) : 525 – 528.
- “ประกาศตั้งโครงสร้าง พระพุทธศักราช 2456.” ราชกิจจานุเบกษา 30 (16 พฤศจิกายน 2456) : 357 – 363.
- “พระราชบัญญัติว่าด้วยการเนรเทศ ร.ศ. 131.” ราชกิจจานุเบกษา 29 (1 กันยายน 131) : 139 – 141.
- “พระราชบัญญัติสัญชาติ พระพุทธศักราช 2456.” ราชกิจจานุเบกษา 29 (30 มีนาคม 2455) : 279 – 282.
- “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) : 110 – 125.
- “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464.” ราชกิจจานุเบกษา 38 (23 กันยายน 2464) : 246 – 269.
- “พระราชบัญญัติแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2470,” ราชกิจจานุเบกษา 44 (5 กันยายน 2470) : 176 – 177.

ราชกิจจานุเบกษา ประเภท ง. ฉบับประกาศทั่วไป²

- “ประกาศพระราชทานนามสกุล ครั้งที่ 55.” ราชกิจจานุเบกษา 33 (6 สิงหาคม 2459) : 1110 – 1112.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ พแนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ซึ่งได้บอกความจำนงที่จะดำรงต่อไป ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (8 ธันวาคม 2461) : 2222.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ พแนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ซึ่งได้บอกความจำนงที่จะดำรงต่อไป ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (26 มกราคม 2461) : 2976.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ พแนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ซึ่งได้บอกความจำนงที่จะดำรงต่อไป ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (2 มีนาคม 2461) : 3353.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ พแนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่ไม่ดำรงต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (16 มีนาคม 2461) : 3543 – 3545.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ พแนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ซึ่งได้บอกความจำนงที่จะดำรงต่อไป ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (30

² ราชกิจจานุเบกษา ประเภท ง. ฉบับประกาศทั่วไป หมายถึง ประกาศเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ระบุในประเภท ก ฉบับฤกษ์ฎีกา ประเภท ข ฉบับฐานันดร และประเภท ค ฉบับทะเบียนการค้า

1277 – 1279.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (9 กันยายน 2466) : 1774 – 1775.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (25 พฤศจิกายน 2466) : 2643.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (2 ธันวาคม 2466) : 2708 – 2710.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (20 มกราคม 2466) : 3675.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (24 กุมภาพันธ์ 2466) : 4128.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (9 มีนาคม 2466) : 4319 – 4320.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่ได้บอกตั้งขึ้น แล้วบอกเปลี่ยนแปลงชื่อ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (9 มีนาคม 2466) : 4321.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 40 (9 มีนาคม 2466) : 4319 – 4320.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 41 (6 เมษายน 2467) : 5 – 6.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 41 (8 มิถุนายน 2467) : 602 – 603.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 41 (29 มิถุนายน 2467) : 1002 – 1003.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกดำรงแล้วบอกย้ายสถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 41 (13 กรกฎาคม 2467) : 1161.

“ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่ง

- สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (30 กันยายน 2471) : 1902.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (14 ตุลาคม 2471) : 1903 – 1904.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกตั้งขึ้นแล้วบอกย้าย สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (4 พฤศจิกายน 2471) : 2271.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกตั้งขึ้นแล้วบอกย้าย สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (23 ธันวาคม 2471) : 2981.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกตั้งขึ้นแล้วบอกย้าย สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (6 มกราคม 2471) : 3141.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งได้บอกความจำนงตั้งขึ้น ตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (13 มกราคม 2471) : 3214 – 3217.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (13 มกราคม 2471) : 3217 – 3218.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกตั้งขึ้นแล้วบอกย้าย สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (27 มกราคม 2471) : 3383.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกตั้งขึ้นแล้วบอกย้าย สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (24 กุมภาพันธ์ 2471) : 3675.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ซึ่งกระทรวงธรรมการสั่งปิด เพราะดำรงอยู่โดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (24 กุมภาพันธ์ 2471) : 3677.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกตั้งขึ้นแล้วบอกย้าย สถานที่ ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (10 มีนาคม 2471) : 3833.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์กรุงเทพฯ ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไป ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 45 (17 มีนาคม 2471) : 3897 – 3900.

- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (13 กรกฎาคม 2473) : 1400.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่ได้ตั้งขึ้นแล้วบอกเปลี่ยนชื่อใหม่.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (20 กรกฎาคม 2473) : 1470.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (27 กรกฎาคม 2473) : 1533 – 1537.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (27 กรกฎาคม 2473) : 1539 – 1543.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรซึ่งกระทรวงธรรมการสั่งปิดเพราะย้ายสถานที่โรงเรียนและตั้งครูโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (3 สิงหาคม 2473) : 1635.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (17 สิงหาคม 2473) : 1823 – 1824.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (24 สิงหาคม 2473) : 1890 – 1894.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (27 กรกฎาคม 2473) : 1894 – 1896.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (31 สิงหาคม 2473) : 2033 – 2034.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (21 กันยายน 2473) : 2252 – 2253.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (21 กันยายน 2473) : 2254 – 2256.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่ได้ตั้งขึ้นแล้วบอกเปลี่ยนชื่อใหม่.” ราชกิจจานุเบกษา 47 (28 กันยายน 2473) : 2363.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6

- พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (8 พฤษภาคม 2475) : 453 – 454.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (8 พฤษภาคม 2475) : 455 – 457.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์บอกเปลี่ยนชื่อ.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (8 พฤษภาคม 2475) : 458 – 459.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์บกรบพร่องไม่ต้องด้วยพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้สั่งปิดชั่วคราวแต่บัดนี้.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (12 มิถุนายน 2475) : 906.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (12 มิถุนายน 2475) : 906 – 908.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (12 มิถุนายน 2475) : 908 – 909.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (19 มิถุนายน 2475) : 1004.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (19 มิถุนายน 2475) : 1005.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์บกรบพร่องไม่ต้องด้วยพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้สั่งปิดแต่บัดนี้.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (26 มิถุนายน 2475) : 1112.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (3 กรกฎาคม 2475) : 1216.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์สั่งปิดชั่วคราว โดยบกรบพร่องไม่ต้องด้วยพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 บัดนี้โรงเรียนปฏิบัติถูกต้องตามพระราชบัญญัติ ได้เปิดทำการสอนนักเรียนและคงสภาพเดิมต่อไปแล้ว.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (3 กรกฎาคม 2475) : 1217.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (3 กรกฎาคม 2475) : 1217 – 1220.

- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตาม พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (3 กรกฎาคม 2475) : 1221 – 1222.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่ง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (10 กรกฎาคม 2475) : 1294.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกพร้อมไม่ต้องด้วยพระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 ได้สั่งปิดแต่บัดนี้.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (17 กรกฎาคม 2475) : 1348.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่ง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 และเปลี่ยนชื่อใหม่.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (10 กรกฎาคม 2475) : 1294.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่ง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (24 กรกฎาคม 2475) : 1416.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (31 กรกฎาคม 2475) : 1476 – 1479.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตาม พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (31 กรกฎาคม 2475) : 1482.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่ง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (31 กรกฎาคม 2475) : 1485.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตาม พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (21 สิงหาคม 2475) : 1700 – 1702.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (21 สิงหาคม 2475) : 1702 – 1706.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่ง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (28 สิงหาคม 2475) : 1789.
- “ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎรที่บอกย้ายสถานที่ตามมาตรา 15 แห่ง พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (4 กันยายน 2475) :

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (19 มีนาคม 2475) : 4362.

“ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (2 เมษายน 2476) : 15 – 17.

“ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (2 เมษายน 2476) : 23 – 25.

“ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกเลิกไม่ดำรงต่อไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (28 พฤษภาคม 2476) : 600 – 603.

“ประกาศกระทรวงธรรมการ แผนกกรมศึกษาธิการ โรงเรียนราษฎร์ที่บอกความจำนงตั้งขึ้นตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 50 (18 มิถุนายน 2476) : 789.

หลักฐานชั้นต้นอื่นๆ

หอจดหมายเหตุ อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. เอกสารสมัยพระสังฆราช เรอเน มารีเยเซฟ แบร์รอส 000074 เรื่อง โรงเรียนบวญญ์ วัดแม่พระลูกประคำ กาลหวัร์

เอกสารชั้นรอง

กมล จันทรร. อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล และ บทบาทของคนจีนในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน. พระนคร : โอเดียนสโตร์, 2506.

งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเตอะ (อนุสรณ์สมาคมฮากกา สมัยที่ 37 – 38). ม.ป.ท., ม.ป.ป.

จี. วิลเลียม สกินเนอร์. สังคมจีนในไทย. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.

โจวจยาทรง. ประวัติศาสตร์จีน. แปลโดย วิไล ลิ้มถาวรานันต์, ศรีวิภาญจน์ กุลยานนท์ และ เอกสันห์ชินอัครพงศ์. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

เชี่ยกวง. กิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย (ค.ศ. 1906 – 1939). แปลโดย เซาว์นพงษ์พิชิต. กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ณรงค์ พ่วงพิศ. “นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.” ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514.

दनัย ไชยโยธา. ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2546.

ทวีป วรดิลก. ประวัติศาสตร์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2547.

- ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. รวมใจความพระราชดำรัสในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีน เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 กับคำแปลเป็นภาษาจีน และภาษาอังกฤษ. ม.ป.ท. : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2471.
- ปรารธนา โกเมน. “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ปานหทัย ศรีสุวา. “นโยบายการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์ในประเทศไทย.” ปริญญาโทศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.
- พิชัย รัตนพล. “วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2512.
- เพ็ญพิสุทธิ อินทกริมย์. เชียวสุดแสง สืบบุญเรือง : ทศนะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : แบรินด์เอจ, 2547.
- _____. “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2500.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- ร.ว.เผยอิง : 1920 – 1980. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- เรอเน แปร็รอส. รายงานประจำปีของมิสซังกรุงเทพฯและมิสซังกรุงเทพฯ ถึงศูนย์มิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีสปารีส ตั้งแต่ ค.ศ.1873 ถึง ค.ศ.1982 (เล่ม 2). แปลโดย วิกเตอร์ ลารเก. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- “โรงเรียนยอกหมิน.” วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 14 – 19
- วัลภา บุรุษพัฒน์. “ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย.” ชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2517.
- วิเทศน์ปรีทัศน์. “การศึกษาของคนจีนในประเทศไทย.” คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2526.
- วิวัฒน์ รุ่งวรรณวงศ์. “ประวัติโรงเรียนเผยอิง.” โรงเรียนเผยอิง : ที่ระลึกครบรอบ 70 ปี 2463 – 2533. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- วีรวัดย์ งามสันติกุล. “ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย พ.ศ.2420 – 2513.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- สมาคมศิษย์เก่ากว๋องสิ่ว. รำลึกโรงเรียนแม่. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย. งานสังสรรค์ครบรอบ 90 ปี โรงเรียนจีนเตอะ (อนุสรณ์สมาคมฮากกาสมัยที่ 37-38). ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- สวัสดิ์ สุนทรระกุล. “ชาวจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภารและการศึกษาของคนจีนในประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2475 และหลัง พ.ศ.2475.” วารสารสมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย 1 (มกราคม – มีนาคม 2547) : 34-38

สุดสวาท วัชรเกียรติ. “ประวัติย่อของโรงเรียนยุพินกวงสวย.” ม.ป.ท., 2499?.

เสี้อ้น ศุภโสภณ. “ความเป็นมาของโรงเรียนจีน.” คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ภาค 2.

กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ, 2531.

อัมพร เอี่ยมสุรีย์. เหยือกวงเอี่ยม : วีรชนจีนโพ้นทะเล. แปลโดย เสาวคนธ์ รัตนวิจิตราศิลป์. กรุงเทพฯ :

บ้านพระอาทิตย์, 2548.

เออิจิ มูราชิม่า. การเมืองจีนสยาม. แปลโดย วรศักดิ์ มหัทธโนบล. กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบัน

เอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เอี่ยมพร ศรสวรรณ. “การรับรู้เรื่องชาวจีนของชนชั้นนำทางการเมืองไทย พ.ศ. 2438 – 2475.”

วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะ

อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

Wasana Wongsurawat. “Contending for a Claim on Civilization : The Sino-Siamese Struggle to

Control Overseas Chinese Education in Siam.” Journal of Chinese Overseas 4

(November 2008) : 161 – 182.

韩礼元, 育民学校与海南会馆 《泰京育民校友会成立五十周年纪念特刊 1947 – 1997》

(อนุสรณ์ครบรอบ 50 ปี สมาคมนักเรียนเก่ากหมื่นแห่งประเทศไทย)。

小务处, 中心公学史略 《中心校友会庆祝母校办校卅五周年纪念刊》(อนุสรณ์ครบรอบ 35 ปี

โรงเรียนประสาธน์)。

谢光 《泰国华侨的政治运动 (公元 1906 – 1939)》, 曼谷 : 泰国朱拉隆功大学 亚洲研究所

中国研究中心出版社, 2003。

สื่อออนไลน์

กระทรวงศึกษาธิการ. แนะนำกระทรวง : ดำเนินงาน [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 2 ตุลาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://www.moe.go.th/moe/th/profile/index.php?Key=profile>

เกรียงศักดิ์ ศรีทองไท. ประวัติคริสตจักรไมตรีจิตร์ [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 19 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้

จาก <http://www.maitrichit.or.th/test/>

คริสตจักรสะพานเหลือง. ประวัติคริสตจักรสะพานเหลือง : สมัยคริสตจักรที่ 3 [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 9

กันยายน 2550. เข้าถึงได้จาก http://www.geocities.com/janejira_jc/SPLnew.html

ฐานข้อมูลราชกิจจานุเบกษาและการพัฒนากฎหมายอิเล็กทรอนิกส์. ค้นหาราชกิจจานุเบกษา

[ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 19 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/announce/search.jsp>

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. ย้อนรอยอดีต 175 ปี (14) [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 9 กันยายน 2550. เข้าถึงได้จาก

http://www.peterdreamland.com/content/index.php?option=com_content&task=view&id=58&Itemid=47

รักบ้านเกิด. ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย : การเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทย

[ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 9 กันยายน 2550. เข้าถึงได้จาก

[http://www.rakbankerd.com/02_spiritual/arthritis_1.html?menu_id=1&topic_self_id=2
&topic_parent_id=215&linkfile=chris_thai.htm](http://www.rakbankerd.com/02_spiritual/arthritis_1.html?menu_id=1&topic_self_id=2&topic_parent_id=215&linkfile=chris_thai.htm)

วุดมิซัย อ่องนาวา. ศาสนาคริสต์บทที่ 6 [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 19 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://saengtham.wordpress.com/2009/04/22/ศาสนาคริสต์บทที่-6>

โรงเรียนกว่างเจ้า. สมาคมกัวงสีวแห่งประเทศไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 1 มกราคม 2553. เข้าถึงได้

จาก <http://www.kwongsiew.com/thai/commerce/commerce.html>

สุรชัย ชุ่มศรีพันธุ์. คาทอลิกกับสังคมไทยในประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัชกาลที่ 5 [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 16

ตุลาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://haab.catholic.or.th/churchbkk/thereignat5.html>

หอจดหมายเหตุอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. ประวัติศาสตร์พระศาสนจักรคาทอลิก สมัยยุครัตนโกสินทร์

ยุคต้น [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 16 ตุลาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://haab.catholic.or.th/churchbkk/ratanakosin.html>

หอมรดกไทย. ศาสนาคริสต์ [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 9 กันยายน 2550. เข้าถึงได้จาก

<http://www.heritage.thaigov.net/religion/others/christ4.htm>

หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ฐานข้อมูลราชกิจจานุเบกษา

[ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 19 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://tanee.oas.psu.ac.th/images/tutorial/new51/PDF/raja.pdf>

อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. คริสตศาสนาในประเทศไทย [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 9 กันยายน 2550. เข้าถึง

ได้จาก <http://www.catholic.or.th/amc/religious006.doc>

_____. พระสังฆราช ประมุขของมิสซัง [ออนไลน์]. เข้าถึงวันที่ 15 กันยายน 2550. เข้าถึงได้จาก

<http://www.catholic.or.th/archive/archbkk/archbkk8.html>

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ตัวอย่างหนังสือสัญญาจ้างครู (โรงเรียนอรัญญิน)

หนังสือสัญญาทำขึ้นเมื่อวันที่ 25 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2468 ระหว่างนายกิมกี แทนในนามของผู้จัดการโรงเรียนอรัญญิน ทั้งหมดฝ่ายหนึ่ง กับนายล่อลู่ อีกฝ่ายหนึ่ง

นายกิมกี แทนในนามผู้จัดการโรงเรียนอรัญญิน สัญญาจ้างนายล่อลู่ เข้าเป็นครูใหญ่ และนายล่อลู่ รับจ้างทำหน้าที่ครูใหญ่มีกำหนด 2 ปี นับตั้งแต่วันเซ็นสัญญาเป็นต้นไป มีข้อสัญญาตกลงกันทั้งสองฝ่ายดังต่อไปนี้.

1. นายล่อลู่ยอมรับหน้าที่เป็นครูใหญ่โรงเรียนอรัญญินและทำการตามเวลาเปิดปิดของโรงเรียนซึ่งผู้จัดการจะกำหนดให้.
2. ผู้จัดการโรงเรียนอรัญญิน สัญญาจะจ่ายเงินเดือนให้นายล่อลู่เป็นรายเดือนๆ ละ 20 บาท.
3. นายล่อลู่ตายระหว่างยังไม่หมดอายุสัญญาผู้จัดการโรงเรียนอรัญญิน ยอมจ่ายเงินเดือนให้แก่ผู้รับมรดกถึงวันตาย.
4. นายล่อลู่ รับผิดชอบหาความรู้ภาษาไทยตั้งแต่วันเข้าเป็นครูใหญ่เป็นต้นไป จนมีความรู้ภาษาไทยตามระยะซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจะกำหนดให้สอบ กับจะหยุดการเรียนภาษาไทยได้ต่อเมื่อกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้หยุด กับจะหยุดการเรียนภาษาไทยได้ต่อเมื่อกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้หยุด ถ้าหยุดการเรียนเสียก่อนกระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้หยุดหรือลาออกจากโรงเรียนก่อนกำหนดสัญญาและไม่สอบความรู้ภาษาไทยตามระยะที่ผ่อนผันให้หาความรู้ภาษาไทย แล้วยอมให้ผู้จัดการโรงเรียนปรับเป็นเงิน 50 บาท และตัดชื่อออกจากหน้าที่ทันที หรือฟ้องเป็นคดีความแพ่งยังโรงศาลฐานผิดสัญญาได้ทุกเมื่อ.
5. นายล่อลู่ รับผิดชอบรักษาแก่นักเรียนตามที่ผู้จัดการจะมอบหมายให้สอน ถ้าสอนวิชาผิดแปลกไปจากผู้จัดการมอบหมายหรือทำการเสียมสอนให้นักเรียนประพฤติผิดนอกทางไม่ชอบด้วยลักษณะเป็นพลเมืองดีโดยเจตนา ยอมให้ผู้จัดการไล่ออกจากหน้าที่ครูทันที.
6. วันหยุดเทอม. หยุดเทศกาลต่างๆ หรือหยุดด้วยเหตุอื่นๆ ที่ผู้จัดการกำหนดให้หยุดนับเป็นวันกำหนดการทั้งสิ้นและได้เงินเดือนเต็ม.
7. การลาด้วยกิจธุระหรือลาป่วยระหว่างโรงเรียนเปิดการสอน ตกลงกันถือตามกฎระเบียบการลาของกระทรวงศึกษาธิการ แต่การลาไปต่างประเทศหรือต่างจังหวัดต่างมณฑล ระหว่างยังไม่ได้ไปสอบความรู้ภาษาไทยตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้สอบครั้งที่ 2 ถือเป็นลาชั่วคราวอย่างมากไม่เกินกว่า 3 เดือน แล้วกลับเข้ารับหน้าที่ต่อไปตามเดิม ถ้าลาเกินกำหนด 3 เดือนไม่กลับเข้ารับหน้าที่หรือออกจากโรงเรียนไม่บอกกล่าวผู้จัดการหรือบอกกล่าวผู้จัดการโรงเรียนโดยไม่มีหลักฐานเป็นที่เชื่อถือ หรือลาไปเกินกำหนดแล้วไม่ส่งหลักฐานมาแสดงให้เป็นที่พอใจของผู้จัดการเหล่านี้ไซ้ ยอมให้ผู้จัดการประกาศตัดชื่อออกจากหน้าที่ และบอกกระทรวงศึกษาธิการบันทึกชื่อไว้เพื่อไม่ให้รับเป็นครูโรงเรียนราษฎรต่อไปตามความประสงค์ของผู้จัดการทุกอย่าง.
8. การหมดสัญญาถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาต้องบอกให้ทราบล่วงหน้าก่อนวันสิ้นสัญญาอย่างน้อย 2 เดือน นับตั้งแต่วันที่บอกกล่าวกันต่อหน้าพยานและเจ้านาที่ตรวจการศึกษาในท้องที่ที่โรงเรียนตั้งอยู่.

9. ตามหนังสือสัญญานี้ ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันว่า ถ้าเกิดมีความได้เถียงกันหรือมีปัญหาด้วยเรื่องต่างๆ ที่ไม่ปรากฏในข้อสัญญานี้ ถือเอาคำตัดสินของกระทรวงศึกษาธิการเป็นคำตัดสินเด็ดขาด.

หนังสือสัญญานี้ได้ทำไว้ 2 ฉบับยึดถือไว้ฝ่ายละฉบับมีข้อความตรงกันและได้ทราบข้อความในหนังสือสัญญานี้ตลอดทั้งสอง ฝ่ายแล้ว.

ทั้งสองฝ่ายรับปฏิบัติตามข้อสัญญานี้แต่วันเดือนปีที่ปรากฏข้างต้น และได้เซ็นชื่อไว้เป็นสำคัญทั้งสองฝ่ายพร้อมด้วยพยานดังต่อไปนี้.

ผู้สัญญาฝ่ายที่ 1	นายกิมกี
ผู้สัญญาฝ่ายที่ 2	นายหล่อลั้ง
พยานฝ่ายที่ 1	นายสิงโต บางสมุท
พยานฝ่ายที่ 2	ขุนครุกิจพิจารณ์

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนราชบุรี มณฑลกรุงเทพฯ ศส.54.1/1368 เรื่อง แจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนต่างๆ กรุงเทพฯ (25 มีนาคม 2468 – 22 มีนาคม 2469)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

แจ้งความรับนักเรียนของ โรงเรียนสตรีป้วยฮั่ว (บำรุงสตรีจีน) จังหวัดพระนคร

ชาวเราด้วยกัน ย่อมจะต้องหา หน้าที่ตามที่ฟ้าบันดาลให้จนสิ้นสุดที่เป็นพลเมืองให้สมกับสมัย จึงได้จัดตั้งโรงเรียนสตรีป้วยฮั่วขึ้น ได้ตระเตรียมมาถึงบัดนี้พอเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และสถานที่โรงเรียนเป็นที่อันกว้างขวาง การสอนก็ได้ตั้งด้วยแบบอย่าง ควรเป็นที่ความเจริญก้าวหน้าของท่านทั้งหลาย กำหนดจะเปิดโรงเรียนนั้นไม่ไกลนัก พวกจีนร่วมชาติด้วยกัน พอใจจะเล่าเรียนนั้น เชิญรีบไปลงชื่อโดยเร็ว เป็นที่เดชะบุญ

- (1) นามโรงเรียน โรงเรียนข้าพเจ้าตั้งนามว่า โรงเรียนสตรีป้วยฮั่ว – ต้องการบำรุงสตรีจีนเป็นเกณฑ์
- (2) หลักของโรงเรียน จะสอนตามเกณฑ์ของกรมศึกษาธิการรัฐบาลประชาธิปไตยจีนฝ่ายใต้ จะสอนการศึกษาของคณะก๊กมินตั๋งโดยตรง เพื่อจะให้สตรีเจริญก้าวหน้า และจะได้เป็นที่เข้าใจลัทธิชาตินิยมจีน (ลัทธิหลักของราษฎร 3 ข้อของหม่อซุน) หวังจะให้รู้การไปของการศึกษาซึ่งจะได้เป็นที่เสมอภาคกัน และปรากฏสิทธิของสตรีขึ้น
- (3) แบบเรียน จะสอนแบบเรียนชินฮักจี (a) ชั้นประถม 4 ปีจบชั้น (b) ชั้นมัธยม 2 ปีจบชั้น
- (4) แผนกวิชา นอกจากสอนตามตารางสอนของโรงเรียนแล้วจะสอนเรื่องชาตินิยมจีนให้
- (5) สถานที่โรงเรียน ตั้งอยู่เลขที่ 3482 ในบริเวณวงเวียนถนน 22 กรกฎาคม (คือบริษัททำนมเดิม)
- (6) ค่าเล่าเรียน จะเก็บเดือนละ 4 บาท ถ้าเป็นคณะก๊กมินตั๋งเก็บเดือนละ 3 บาท ต้องเสียให้เสร็จภายในต้นเทอมทั้งสิ้น เป็นผู้อนาถาจะยอมผ่อนผันให้น้อยหน่อย หรือไม่ต้องเสียเลย
- (7) การใช้จ่าย (ก) รับประทานอาหารกลางวันนั้นค่าอาหารเดือนละ 2 บาท ค่ารถนักเรียนเสียเอง
- (8) จำนวนนักเรียน กำหนด 200 คนไปก่อน
- (9) ความรู้เดิม (1) สอบได้มัธยมต้นหรือความรู้เทียบได้นั้น
(2) เป็นคณะก๊กมินตั๋งไม่ซีดชั้น
- (10) อายุนักเรียน (1) สตรีกับพวกพิเศษ ไม่ซีด
(2) มัธยมตอนต้นแต่ 12 ปีถึง 18 ปี
(3) คณะก๊กมินตั๋ง ไม่ซีด
- (11) ที่รับลงชื่อเข้าเรียน ที่โรงเรียนตำบลในวงเวียนถนน 22 กรกฎาคม ร้านขายหนังสือยี่ห้อฮั่ว ถนนลำเพ็ง ยี่ห้อเสียบเซ็ง ถนนเจริญกรุง ยี่ห้อเต็กยู่ล้งสามแยก เจริญกรุง บ้านนายโชวเม่งฮู ถนนพลับพลาไชย นายตันไต้ยัง ร้านขายเครื่องยาจีน ยี่ห้อสู่นอันตั้ง ตลาดน้อย เจริญกรุง
- (12) เวลาเปิดโรงเรียน แล้วจะแจ้งให้ทราบต่อไป

ป.ล. โรงเรียนข้าพเจ้าจะรับนักเรียนทั้งชายและหญิง แต่นักเรียนชายอายุ 15 ปีเต็มนั้นไม่รับ และโรงเรียนข้าพเจ้าได้ตระเตรียมมีรถยนต์รับส่งนักเรียนไปมา แต่ค่ารถนั้นโดยนักเรียนต้องเสียเอง

วันที่ 8 เดือนที่ 1 ปีที่ 17 ของรัฐบาลจีน

แจ้งความของโรงเรียนสตรีป้วยฮั่ว จังหวัดพระนคร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โรงพิมพ์ทุ่งอิน ตำบลอามาแก้งเค้า ถนนเจริญกรุง โทรศัพท์ 2112

หลวงอำนวยการเงินพากย์
ผู้แปล

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.54.1/1186 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แจ้งความจำนงตั้ง
โรงเรียนราษฎร์ต่างๆ กรุงเทพฯ (28 พฤษภาคม 2468 – 28 มีนาคม 2469)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.
พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์
พระพุทธศักราช 2461

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่า บัดนี้เป็นกาลสมควรจะจัดวางการปกครองโรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร แลชำระร้อยกรองบทกฎหมายข้อบังคับสำหรับโรงเรียนราษฎร์นั้นไว้ให้เปนระเบียบ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้สืบไปดังนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ได้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์” แลให้ใช้เป็นกฎหมายจำเดิมแต่ วันที่ 1 เดือนกรกฎาคม พระพุทธศักราช 2461ฯ

มาตรา 2 บทวิเคราะห์ศัพท์ในพระราชบัญญัตินี้ คำว่า “โรงเรียน” ย่อมหมายความว่าเฉพาะโรงเรียนราษฎร์ นอกจากโรงเรียนรัฐบาลกล่าวคือ สถานที่อันเอกชนคนใดคนหนึ่งให้การศึกษาแก่หม่อนักเรียน

คำว่า “นักเรียน” ย่อมหมายความว่า บุคคลใดบุคคลหนึ่งผู้มายังโรงเรียนนั้นเพื่อประสงค์จะรับการศึกษา

คำว่า “ผู้จัดการโรงเรียน” ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้เดียวหรือร่วมกับบุคคลอื่น เป็นผู้รับผิดชอบแลชอบสำนองในการเปิดและการดำรงอยู่แห่งโรงเรียนราษฎร์

คำว่า “ครูใหญ่” ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้รับผิดชอบสำนองจัดการพแนกสั่งสอนวิชาของโรงเรียน แลเปนหัวหน้าครอบงำครูทั้งหลายในโรงเรียนนั้น ถ้าแม้ว่าในโรงเรียนใดมีครูแต่ผู้เดียว ครูนั้นให้ถือว่าเป็นครูใหญ่

คำว่า “ครู” ย่อมหมายความว่า บุคคลผู้ให้การศึกษาในโรงเรียนราษฎร์

คำว่า “ศาล” ย่อมหมายความว่า ศาลยุติธรรมพแนกแพ่ง ซึ่งเป็นกระทรวงศาลได้พิจารณาคดีในอาณาเขตที่โรงเรียนมีอยู่ฤาจะได้อตั้งขึ้นฯ

ลักษณะที่ 1 การตั้งแลเปิดโรงเรียนราษฎร์

มาตรา 3 บุคคลจะพึงตั้งโรงเรียนได้ เมื่อมาประกอบพร้อมด้วยลักษณะดังนี้ คือ

(1) เปนผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์

(2) เปนผู้ยังไม่เคยต้องโทษตามประมวลอาญา เพราะความผิดฐานขบถประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลแผ่นดิน ผิดฐานอำพรางในสัตยาธิฐานฟ้องเท็จทำพยานเท็จ ผิดฐานเปนโจรสล่องสุ่มคุมเข้าเปนอั้งฉี่ ผิดฐานปลอมเงินปลอมบัตรตราสาร ผิดฐานล่องสติลสมาจารข่มขืนทำชำเราทำอนาจาร ผิดฐานทำกุมารในครมภ์ให้ตก ผิดฐานเปนโจรลักขกตีชิงปล้นสดมภ์สลัด ผิดฐานกรวชกขื้อฉวยยกยอกทรัพย์ ฤารับของโจรแต่มาตราใด มาตราหนึ่ง

(3) เปนผู้ปราศจากข้อรังเกียจคัดค้านเพราะมีชื่อเสียชื่อฉาวเปนมลทินล่องสติลสมาจาร เหนปานว่าไม่เป็นที่สมควรจะวางใจมอบกุลบุตรให้เพื่อนอบรมศึกษาได้ฯ

มาตรา 4 บุคคลอันจะพึงตั้งเปนครูใหญ่ได้ ถ้าว่า (1) ผู้ประกอบพร้อมด้วยลักษณะที่ได้วางไว้ ในบรรพ มาตราสำหรับผู้จัดการโรงเรียน กับทั้ง (2) เปนผู้ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมูล ฤาใบสำคัญชั้นมัธยมปีที่

6 แห่งโรงเรียนรัฐบาล ถ้าเป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตรอย่างอื่น ถ้าประกอบด้วยคุณวุฒิเหมือนกัน อันเสนาบดี
 ธรรมการจะได้สำแดงรับรองว่าเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรแห่งโรงเรียนรัฐบาลได้ แต่ว่าในผู้ที่ได้รับเทียบ
 ประกาศนียบัตรเทียบคุณวุฒินี้จะต้องมีความรู้ภาษาไทยพูดได้พอประมาณด้วย ฯ

มาตรา 5 ให้เสนาบดีกระทรวงธรรมการแจ้งความด้วยจดหมายแก่ผู้จัดการโรงเรียนทั้งหลายบรรดาซึ่งมี
 อยู่ในขณะเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ว่า ถ้ามีความจำเป็นจะคงดำรงโรงเรียนสืบไป จะต้องปฏิบัติตามบท
 พระราชบัญญัตินี้ให้บริบูรณ์ แลให้บอกความจำเป็นแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการภายในกำหนด 2 เดือน นับแต่
 วันที่ได้ทราบจดหมายแจ้งความนั้น ฯ

มาตรา 6 ผู้ใดงานจะตั้งโรงเรียนขึ้น จะต้องแจ้งความจำเป็นแก่นั้นแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการก่อนที่
 จะเปิดโรงเรียนให้ศึกษาอย่างน้อย 2 เดือน ฯ

มาตรา 7 ถ้าโรงเรียนตั้งอยู่แล้ว ถ้าจะตั้งขึ้นใหม่ขณะที่ภายนอกพระนคร ภายนอกจังหวัดธนบุรี ให้ส่งคำ
 แจ้งความแก่พนักงานธรรมการประจำจังหวัดแลแก่ผู้ว่าราชการ ภายนอกจังหวัดนั้นๆ เพื่อจะได้ส่งต่อไปยัง
 เสนาบดีกระทรวงธรรมการตามระเบียบ ราชการพร้อมกับความเห็นของเจ้านาที่นั้น คำแจ้งความให้ทำตามแบบ
 อันเสนาบดีกระทรวงธรรมการได้วางไว้ แลให้ส่งลงสู่เบิรจดหมายโดยทางไปรษณีย์

มาตรา 8 คำแจ้งความนั้นให้มีข้อความดังนี้ คือ

ชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศัย แลสัญชาติของผู้จัดการโรงเรียน

ชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศัย แลสัญชาติของครูใหญ่ และมีประกาศนียบัตรอย่างไร

บอกบรรยายซึ่งพื้นที่ถิ่นฐานบ้านเรือนโรงเรียนแลบริเวณที่ตั้งโรงเรียนอยู่แล้วถ้าที่จะได้ตั้งขึ้น

บอกบรรยายประเภทแห่งการศึกษาซึ่งให้อยู่ก็ดี ซึ่งตั้งใจว่าจะให้ก็เป็นความประสงค์ของผู้จัดการ

โรงเรียนนั้น คือว่า

(1) จะให้ศึกษาแก่นักเรียนชายอาหญิง อาทิทั้งชายแลหญิง

(2) จะจำกัดให้ศึกษาเฉพาะแต่ผู้มีอายุอ่อนแก่ที่กำหนดไว้เพียงไร

(3) จะให้สามัญศึกษาเป็นวิชาสารธรรมทั่วไป อาทิสามัญศึกษาเฉพาะวิชาชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่นว่า
 สอนภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ถ้าสอนศิลปศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง

จำนวนครูซึ่งผู้จัดการโรงเรียนใช้อยู่ ถ้าตั้งใจจะใช้สำหรับการศึกษาในโรงเรียนของตน นั้น ฯ

มาตรา 9 เสนาบดีกระทรวงธรรมการอาจจะคัดค้านในการจะดำรงโรงเรียนอยู่ ถ้าในการจะเปิดโรงเรียน
 ใหม่ได้ โดยมีจดหมายตอบส่งไปตามระเบียบราชการ เพื่อบอกแก่ผู้ส่งคำแจ้งความนั้นให้ทราบเหตุที่หยาบยกขึ้น
 คัดค้านนั้น

ฝ่ายโรงเรียนซึ่งมีอยู่แล้ว ตราบใดเสนาบดีกระทรวงธรรมการยังมีได้บอกคัดค้านให้แจ้ง โรงเรียนก็ดำรง
 อยู่ได้ตราบนั้น

ฝ่ายโรงเรียนที่จะเปิดใหม่ ถ้าเสนาบดีกระทรวงธรรมการมิได้บอกคัดค้านให้แจ้งภายใน 2 เดือน นับแต่
 วันที่ได้ส่งคำแจ้งความลงสู่เบิรไปรษณีย์ส่งไปแล้ว จะเปิดโรงเรียนนั้นก็ได้เทียว ฯ

มาตรา 10 การคัดค้านไม่ให้คงดำรงโรงเรียนอยู่ก็ดี คัดค้านไม่ให้เปิดโรงเรียนใหม่ก็ดี จะพึงกระทำได้
 เฉพาะอาศัยเหตุสมควรดังนี้ คือ

ถ้าว่าคำแจ้งความของผู้งานจะคงดำรงโรงเรียนอยู่ ถ้าจะเปิดโรงเรียนใหม่บ่งพร่องไม่บริบูรณ์ตาม

พระราชบัญญัตินี้ ถ้าเป็นที่เคลือบแคลงว่าจะแกมเท็จ

ถ้าว่าผู้จัดการก็ดี ครูใหญ่ก็ดี ไม่ประกอบด้วยคุณลักษณะสมบัติอันบังคับไว้ โดยพระราชบัญญัตินี้ใน มาตรา 3 แลมาตรา 4 เพื่อเป็นผู้สมควรจะตั้งโรงเรียนได้

ถ้าว่าสถานที่ตั้งโรงเรียนมีอยู่แล้ว ถ้าที่จะตั้งขึ้นใหม่ไม่สมควรโดยสภาพเป็นปฏิบัติแก่การศุขาภิบาล ฯ มาตรา 11 เมื่อผู้จำนองจะดำรงโรงเรียน ถ้าจะเปิดโรงเรียนใหม่ได้ทราบคำคัดค้านแล้ว ผู้นั้นจะพึงดำรง โรงเรียนอยู่ได้ ถ้าจะเปิดโรงเรียนได้ ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามคำเสนาบดีกระทรวงธรรมการให้เพียงพอสมกับที่ได้ ชี้แจงให้จัดแปลงแก้ไข จนได้ถอนคำคัดค้านนั้นแล้ว ถ้ามิฉะนั้นต่อเมื่อศาลได้ชี้ขาดตัดสินว่าคำคัดค้านนั้นไม่มี มูลที่ชอบแล้ว ฯ

มาตรา 12 ผู้จำนองจะดำรงโรงเรียน ถ้าจะเปิดโรงเรียนใหม่ ยังไม่นับว่าได้ปฏิบัติตามคำชี้แจงของ เสนาบดีกระทรวงธรรมการให้เพียงพอสมกับความแห่งบูรพามาตรา จนกว่าจะได้รับการแจ้งความเป็นลายลักษณ์ อักษรถอนคำคัดค้านแต่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการนั้นแล้ว ฯ

มาตรา 13 ถ้าผู้จำนองจะดำรงโรงเรียน ถ้าจะเปิดโรงเรียนใหม่ ยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าคำคัดค้าน นั้นไม่มีมูลสมควรตั้งนี้ ให้ส่งสำเนาคำร้องแก่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการฉบับหนึ่ง

โรงเรียนนั้นจะดำรงคงอยู่ถ้าจะเปิดใหม่ไม่ได้ จนกว่าศาลจะได้ตัดสินคดีเป็นที่สุดว่าให้คงดำรงเอาไว้ ให้เปิดตั้งนั้นได้ แต่ศาลมีอำนาจในระหว่างพิจารณาชั้นใดชั้นหนึ่ง เพื่อออกคำสั่งผ่อนให้โรงเรียนคงดำรงอยู่ชั่วคราว ถ้าให้เปิดโรงเรียนได้ชั่วคราว ฯ

ลักษณะที่ 2 การครอบงำโรงเรียนราษฎร์

มาตรา 14 ในโรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร ผู้จัดการโรงเรียนจำจะต้องจัดสอนนักเรียน

(1) ให้อ่านเขียนแลเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร

(2) ให้ได้ศึกษาน่าที่ของพลเมืองที่ดี ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเป็นอย่างน้อย

แต่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ จะยกเว้นการบังคับให้สอนวิชาเช่นนี้ได้แก่โรงเรียนใดโรงเรียน หนึ่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนมิได้สอนวิชาสามัญทั่วไป หากเปนโรงเรียนตั้งขึ้นด้วยมุ่งหมายเฉพาะจะสอนแต่ ภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ถ้ามุ่งเฉพาะศิลปะศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง ฯ

มาตรา 15 เมื่อในโรงเรียนใดจะเปลี่ยนตัวผู้จัดการ ถ้าครูใหญ่ที่ตั้งใครแทนที่ ถ้าจะย้ายสถานที่โรงเรียน ให้บอกแจ้งการเปลี่ยนสับถ้าย้ายที่เช่นนั้นโดยพิสดาร ตรงแก่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการด้วยจดหมายส่ง ลงสู่ เบียรไปรษณีย์ ถ้าเมื่อเปนโรงเรียนอยู่นอกเขตพระนครนอกจังหวัดธนบุรี ก็ให้ส่งทางเจ้าพนักงานตามระเบียบ ราชการ

ถ้าเสนาบดีกระทรวงพระธรรมการพิจารณาเห็นว่า เพราะเหตุเปลี่ยนสับตัวบุคคลก็ดี เหตุย้ายที่ก็ดี จะ ทำให้สภาพโรงเรียนนั้นผิดแผกไปไม่บริบูรณ์อยู่ตามลักษณะบัญญัติ เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการจะบอกชี้แจง ด้วยลายลักษณ์อักษรแก่ผู้จัดการโรงเรียนตามระเบียบ ว่าขอคัดค้านไว้โดยชัดเจนมิให้เปลี่ยนสับตัวถ้าย้ายที่นั้น ได้

ถ้าภายในเดือนหนึ่งแต่เวลาที่บอกคัดค้านแล้วนั้น ผู้จัดการโรงเรียนถ้ามิได้ปฏิบัติตามคำชี้แจงให้

เพียงพอ จนได้ถอนคำคัดค้านแล้วใช้ เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการจะสั่งให้ปิดโรงเรียนเสียชั่วคราว ถ้าให้ปิดเสียตลอดกาลก็ได้ คำสั่งเช่นนี้ให้บังคับได้ทันที ในการนี้ผู้จัดการโรงเรียนฤๅญจะร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่า คำคัดค้านคำคำสั่งให้ปิดโรงเรียนนั้นไม่มีมูลสมควรก็ร้องได้ตามทำนอง ฯ

มาตรา 16 เมื่อผู้จัดการโรงเรียนตั้งผู้ใดเป็นครู ให้แจ้งความด้วยจดหมายส่งลงสู่เบียร์ไปรษณีย์ ตรงไปยังเสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ ถ้าเมื่อเป็นโรงเรียนอยู่นอกพระนคร นอกจังหวัดธนบุรีให้ส่งจดหมายแจ้งความนั้นแก่เจ้าพนักงานตามระเบียบราชการ ในคำแจ้งความนั้นให้บอก ชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศัย และสัญชาติของผู้ที่ตั้งเป็นครูนั้น ถ้าได้รับประกาศนียบัตร ถ้ามีคุณวุฒิฉันใดก็ให้บอกมาด้วย ฯ

มาตรา 17 เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการจะแจ้งความด้วยลายลักษณ์อักษรตามระเบียบราชการแก่ผู้จัดการโรงเรียน ว่าขอให้ออกครูคนใดคนหนึ่งออกเสียได้ แต่เฉพาะอาศัยเหตุดังนี้ คือ

(1) ถ้าครูคนนั้นเป็นพริฐมลทินตามบทมาตรา 3 ตอน (2) และ (3)

(2) ถ้าครูคนนั้นพิศุจนไม่ได้ว่ามีความรู้ภาษาไทยแก่ที่ต่องการใช้ในหน้าที่ตนจะสั่งสอน

ถ้าผู้จัดการโรงเรียนไม่ถอนครูนั้นออกเสีย ภายในเดือนหนึ่งนับแต่เวลาได้รับคำแจ้งความ เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการจะร้องขอให้ศาลชี้ขาดตัดสินบังคับให้ออกครูคนนั้นออกเสียได้ ฯ

มาตรา 18 ให้ผู้จัดการโรงเรียนราษฎรส่งรายงานปีละครั้ง แก่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ รวมใจความดังนี้ คือ

(1) จำนวนครูกับทั้งจำแนกชื่อตัว ชื่อสกุล อายุ สำนักอาศัย และสัญชาติเรียงตัวไป

(2) จำนวนนักเรียน

(3) จำนวนนักเรียนที่สอบไล่วิชาได้ ถ้าแลคนใดได้รับประกาศนียบัตรชั้นใด ก็ให้บอกรายงานให้แจ้งด้วย ฯ

มาตรา 19 เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการมีอำนาจจะห้ามไม่ให้ใช้สมุดหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นเครื่องศึกษาในโรงเรียน ซึ่งพิจารณาเห็นว่าเป็นทำนองฝ่าฝืนตลวงคิดสมาจารอันดีงาม ถาขัดต่อความสงบราบคาบแห่งประชา ถ้าเก็ลือกว่าจะจงใจกลุบุตรให้ฟุ้งสร้านเสียมรยาท เมื่อจะห้ามสมุดหนังสือเล่มใด จะได้ลงโฆษณาบรูชื่อสมุดหนังสือเล่มนั้น ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฯ

มาตรา 20 การตรวจโรงเรียนราษฎรตกเป็นหน้าที่แก่เจ้าพนักงานของรัฐบาล ผู้มีตำแหน่งดังว่าไว้นี้ คือ

(1) ผู้ตรวจธรรมดา ได้แก่อธิบดีกรมศึกษาธิการ เจ้ากรมสาขาแห่งกรมศึกษาธิการ ข้าหลวงตรวจการศึกษาประจำภาค ธรรมการมณฑล ธรรมการจังหวัด แลพนักงานตรวจการศึกษาประจำแขวงแห่งกระทรวงธรรมการ กับทั้งอุปราช สมุหเทศาภิบาล ผู้ว่าราชการกานนครบาลจังหวัด

(2) ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ จะได้แต่งตั้งเป็นพิเศษตามที่พิจารณาเห็นสมควร ฯ

มาตรา 21 ผู้ตรวจการศึกษาทั้งหลายนี้ มีหน้าที่จะสอดส่องไต่สวนว่าคำแจ้งความอันผู้จำนงจะเปิดโรงเรียน ถ้าผู้จัดการโรงเรียนได้ยื่นมานั้นถูกต้องสมจริงถาฉันใด แลว่าสถานที่โรงเรียนนั้นสมควรขอด้วยลักษณศุขาภิบาล ถาฉันใด ให้ทำรายงานบอกเหตุการณืทั้งนี้ แก่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ เพื่อว่าได้ทราบตระหนักแล้ว จักได้สามารถวินิจฉัยว่าจะควรหยิบยกเหตุขึ้นคัดค้านมิให้คงดำรงมิให้เปิด ถามีให้จัดการโรงเรียนนั้นสืบไปได้ ฯ

มาตรา 22 อำนาจและหน้าที่แห่งผู้ตรวจศึกษามีดังนี้ คือ

- (1) ตรวจสอบสอดส่องดูว่าโรงเรียนอันได้เปิดจัดตั้งโดยลักษณะซึ่งผู้จัดการโรงเรียนได้แจ้งความไว้ฉันใด มิได้แปรผันไปจากลักษณะนั้น
- (2) ตรวจสอบสอดส่องดูว่า สถานที่โรงเรียนยังคงรักษาอยู่ชอบด้วยลักษณะศุขาภิบาลเป็นอันดี
- (3) ตรวจสอบสอดส่องดูว่าครูใหญ่และครูทั้งหลาย มีความรู้ภาษาไทยเพียงพอสมแก่ความต้องการแห่งพระราชบัญญัตินี้ แลว่าได้สอนภาษาไทยแก่นักเรียน พวักสอนนักเรียนในความรักแลความรู้ภูมิประเทศสยามตามบทพระราชบัญญัติที่วางไว้
- (4) ตรวจสอบสอดส่องในวิธีจัดการโรงเรียน ถ้าในการฝึกสอนทั่วไป ไม่ให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งฝ่าฝืนคลองคิดสมาจารอันดีงาม ชัดต่อความสงบแห่งประชา ฝ่าฝืนกฎหมายพระราชอาณาจักร ฯ

มาตรา 23 ผู้ตรวจการศึกษาทั้งหลาย จะเข้าไปตรวจโรงเรียนราษฎร์ได้ทุกเมื่อ แลผู้จัดการโรงเรียนครูใหญ่ ครูน้อย จำจะต้อนรับแลยินยอมให้ความสะดวกโดยควรแก่การตรวจทุกประการ ฯ

มาตรา 24 ให้เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการทำฐะเบียงโรงเรียนราษฎร์ไว้ให้ถูกต้องเป็นหลักบัญญัติ ให้มีข้อความพิสดารว่าด้วยการเปิดโรงเรียน คงดำรงแลจัดการโรงเรียน แลทั้งเหตุให้ปิดเลิกโรงเรียนด้วย ฯ

ลักษณะที่ 3 การปิดเลิกโรงเรียน

มาตรา 25 เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการมีอำนาจจะสั่งให้ปิดเลิกโรงเรียนชั่วคราวฤาปิดตลอดกาลได้ เพราะอาศรัยกรณีเหตุใดเหตุหนึ่งมีประการดังนี้ คือ

- (1) ถ้าโรงเรียนคงดำรงอยู่ฤาเปิดขึ้นใหม่ โดยฝ่าฝืนต่อบทพระราชบัญญัตินี้
- (2) ถ้าได้เปลี่ยนตัวผู้จัดการโรงเรียนฤาครูใหญ่ ฤาย้ายสถานที่โรงเรียนโดยฝ่าฝืนต่อบทพระราชบัญญัตินี้
- (3) ถ้าผู้จัดการโรงเรียนก็ดี ครูใหญ่ก็ดี มาบกพร่องไม่บริบูรณ์ด้วยคุณลักษณะต้องตามพระราชบัญญัติ กิติ (มาตรา 3 แล 4)
- (4) ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการศึกษาว่า สถานที่โรงเรียนนั้นมิได้สมควร ถ้าเกลือกกว่าจะเป็นที่ก่อโรคภัยอันตรายแก่ความผาสุกของนักเรียนฤาครูทั้งหลาย แลเมื่อผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำแนะนำเป็นลายลักษณะอักษรให้จัดทำสถานที่นั้นให้กลับคืนดีดังเดิม ฤาให้ย้ายโรงเรียนไปตั้งณที่อื่นภายในเวลาอันสมควรแล้ว ก็ไม่ทำตามคำแนะนำนั้น
- (5) ถ้าปรากฏจากรายงานของผู้ตรวจการศึกษา ว่าผู้จัดการโรงเรียนก็ดี ครูใหญ่ก็ดี มิได้นำพาบทพระราชบัญญัตินี้ ในข้อที่บังคับให้สอนภาษาไทย ให้พวักสอนความรักแลความรู้ภูมิประเทศสยาม ฤาว่ายังขึ้นใช้สมุดหนังสือต้องห้าม แลผู้จัดการโรงเรียนได้รับคำท้วงทักตักเตือนเป็นลายลักษณะอักษรให้ปฏิบัติตามบทพระราชบัญญัติภายในกำหนด 1 เดือนแล้ว ก็ยังมีได้ทำตามนั้น
- (6) ถ้าผู้จัดการโรงเรียนมิได้แจ้งความในการตั้งครู ฤามีได้นำพาเชื้อฟังคำศาลพิพากษาคดีเป็นที่สุด ซึ่งสั่งบังคับให้ถอนครูคนใดคนหนึ่งออกเสีย

คำสั่งของเสนาบดีกระทรวงพระธรรมการให้ปิดโรงเรียนเสียดังนี้ ให้บังคับได้ทันที

ในการณีนี ผู้จัดการโรงเรียนอนุบาลใหญ่จะร้องขอให้ศาลวินิจฉัยว่าคำสั่งให้ปิดโรงเรียนนั้นไม่มีมูลสมควร แลขอให้เพิกถอนคำสั่งบังคับนั้นเสีย ก็ให้ร้องได้ตามทำนอง ฯ

มาตรา 26 ในเมื่อเกิดความใช้ระบาศซึ่งอาจเป็นภัยอันตรายแก่ความผาสุกแห่งนักเรียนอนุบาลทั้งหลาย เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการมีอำนาจสั่งให้ปิดโรงเรียนราษฎรชั่วคราวได้ทันที เพียงเวลากำหนดไม่เกิน 1 เดือน คำสั่งเช่นนี้ถ้ามีเหตุจะต้องขยายเวลาต่อออกไป ก็อาจสั่งซ้ำได้เพียงอีก 1 เดือนเท่านั้น ฯ

ลักษณะที่ 4 โรงเรียนอนุบาล

มาตรา 27 โรงเรียนอนุบาลเป็นโรงเรียนที่ประสงค์มุ่งเอาการเลี้ยงดูเด็กอายุอ่อนๆ เป็นใหญ่ แลสอนเด็กให้รู้อ่านรู้เขียนรู้นับไปพลางในระวางเวลานั้นด้วย

ในโรงเรียนเช่นนี้ ครูอนุบาลโรงเรียนไม่ต้องมีปรากฏชื่อยับตร้อย่างไรก็ควรเป็นได้ ฯ

มาตรา 28 แต่ในความข้ออื่นแห่งพระราชบัญญัตินี้ ที่ว่าด้วยการครอบงำ การเปิดแลการปิดโรงเรียนก็ดี แลการศุขาภิบาลก็ดี ให้ฟังอนุโลมใช้บังคับแก่โรงเรียนอนุบาลนี้โดยมากที่สุดแต่ที่จะควรเป็นไปได้ ฯ

ลักษณะที่ 5 วิธีพิจารณาแลลงโทษ

มาตรา 29 ในการพิจารณาคำร้องคดีพิพาทด้วยการปิด ฤาปิดโรงเรียนก็ดี ด้วยการให้ถอนครูออกก็ดี ศาลพึงให้โอกาสแก่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ แลแก่บิดาผู้มีประโยชน์ได้เสียกับคดีนั้น เพื่อได้นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ตามที่ศาลเห็นสมควร แลฟังความโต้แย้งทั้ง 2 ฝ่ายก่อนแล้วจึงพิพากษา ฯ ส่วนวนคดีเช่นนี้ให้ปิดตราแดง เร่งพิจารณาข้ามลำดับเลขาอย่างคดีด่วน ตามกระบวนการพิจารณาความแพ่งได้ ฯ

มาตรา 30 ผู้จัดการโรงเรียน ครูใหญ่ครูน้อยฤาครูอนุบาลคนใดไม่นำพาไม่ฟังคำสั่งบังคับฝ่ายตุลาการที่ขอบกัฏ ฤาขัดขึ้นคำพิพากษาเป็นที่สุดในการปิดโรงเรียนชั่วคราวฤาปิดตลอดกาล ฤาในการให้ถอนครูออกก็ดี ผู้นั้นมีความผิดต้องวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน ฤาปรับไม่เกิน 100 บาท ฤาทั้งจำแลปรับทั้ง 2 สถาน

บุทคลผู้ใดทราบคำสั่งบังคับฝ่ายตุลาการ ฤาคำพิพากษาของศาลแล้ว เป็นใจอุดหนุนผู้จัดการโรงเรียน ครูใหญ่ครูน้อย ฤาครูอนุบาล ให้ทำผิดประการใดประการหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ในเบื้องบนนี้ ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดต้องวางโทษดุจเดียวกัน ฯ

มาตรา 31 บุทคลผู้จ้านงจะเปิดโรงเรียนคนใด ฤาผู้จัดการโรงเรียนคนใดจงใจอำพรางให้การเท็จในคำแจ้งความ ซึ่งท่านบัญญัติบังคับไว้ว่าให้ส่งแก่เสนาบดีกระทรวงพระธรรมการ ผู้นั้นมีความผิดต้องโทษให้ปรับไม่เกิน 50 บาท ฯ

มาตรา 32 ผู้ใดจงใจขัดขวางต่อผู้ตรวจการศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ผู้นั้นมีความผิดต้องโทษให้ปรับไม่เกิน 50 บาท ฯ

มาตรา 33 การฟ้องเอาโทษผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการฝ่ายเดียว ฯ ประกาศณวันที่ 5 เดือนมิถุนายน พระพุทธศักราช 2461

ที่มา : “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461.” ราชกิจจานุเบกษา 35 (9 มิถุนายน 2461) :

ภาคผนวก ง.
ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา
พุทธศักราช 2464 ในท้องที่กรุงเทพมหานคร

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
27 มีนาคม 2466	นนทบุรี	นนทบุรี	ตลาดขวัญ บางต้นาวศรี
	มีนบุรี พระประแดง สมุทรปราการ	มีนบุรี พระประแดง สมุทรปราการ	ทรายกองดิน ตลาด บางเมือง
18 มีนาคม 2469	พระประแดง	พระประแดง	ทรงคนอง บ้านเชียงใหม่
	สมุทรปราการ	พระโขนง สมุทรปราการ บางเหี้ย (ต่อมาคืออำเภอบางบ่อ)	พระโขนง ท้ายบ้าน คลองสาขา บางเหี้ย บางบ่อ
26 มีนาคม 2470	นนทบุรี	บางบัวทอง	บางบัวทอง โสนลอย
	มีนบุรี	มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง	แสนแสบ บางชัน คู่งใต้ หนองจอก กระทุ่มราย ลาดกระบัง
25 มีนาคม 2471	นนทบุรี	นนทบุรี	บางท่า บางกระสอบ
		บางใหญ่ (ต่อมาคืออำเภอบางกรวย) ปากเกร็ด บางแม่นาง (ต่อมาคืออำเภอบางใหญ่)	บางไผ่ วัดชลอ มหาสวัสดิ์ ปากเกร็ด เกาะเกร็ด บางแม่นาง บางม่วง

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
	มีนบุรี	มีนบุรี หนองจอก	คลองสามวาฝั่งตะวันออก คลองสามวาฝั่งตะวันตก โคกแฝด คูฝั่งเหนือ คลองสิบ คลองสิบสอง ลำผักชี ลำต้อยติ่ง ป่าฝั่ง แจรงร้อนนอก แจรงร้อนใน บางปะกอกตะวันตก บางแก้ว คลองราชาเทวะ คลองบางลาว บางเสาธง บ้านระกาศ คลองเป็ง
	พระประแดง	พระประแดง ราษฎร์บูรณะ	
	สมุทรปราการ	บางพลี บางเหี้ย (ต่อมาคืออำเภอบางปะ)	
9 กรกฎาคม 2475	นนทบุรี	บางบัวทอง	บางรักใหญ่
15 พฤศจิกายน 2475	พระนคร	บางเขน บ้านทะวาย บางกะปิ	ตลาดบางเขน กุ่มแดง คลองถนน ท่าแร้ง ออกเงิน บ้านทะวาย วัดยานนาวา โรงพยาบาลฝรั่งเศส ห้างสี่ตา วัดสุทธิวาราม ป่าช้าจีน บางโพธิ์บาง ช่องนนทรี บางกะปิ

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
			วังทองกลาง คลองจั่น หัวหมาก คลองถุ่ม ลาดพร้าว สะพานสูง คันทนายาว จระเข้บัว
23 ธันวาคม 2475	ธนบุรี	บุคคลใด	บุคคลใด ดาวคะนองฝั่งเหนือ โรงเรียนสำหรับ สวนกาแฟ บางไส้ไก่ บ้านสำหรับ คลองสำหรับ คลองบางน้ำชน กันตยาราม คลองบางสะแก
28 ธันวาคม 2475	ธนบุรี	คลองสาน	วัดทองนพคุณ ตลาดสมเด็จ บางลำพูล่าง วัดสุทธาวาศ ศาลเจ้าอาเหนียว ตรอกสรวี
11 มกราคม 2475	พระนคร ธนบุรี	บางรัก บางพลัด	วัดหัวลำโพง บางพลัด บางอ้อ บางรัก บางพลู สวนพริก บางจาก วัดลิขบ ปลายคลองบางจาก

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
			บ้านปูน
			บางยี่ขัน
			วัดคูสิด
			สุเหร่าแขกบางกอกน้อย
			วัดน้อยนางหงส์
			วัดยี่ส่าย
			คลองคราม
			คลองบ้านน้ำตาล
			บางผักหนาม
			บางบำหรุ
		บางขุนเทียน	บางขุนเทียน
			คู้้งเผาถ่าน
			บางนางนอง
			บางค้อ
			บางประทุน
			บางมด
			ดาวคะนอง
			บางปะแก้ว
			บางบอนเหนือ
			บางบอนใต้
			แสมดำ
			ท่าข้าม
			ลูกวัว
		บางกอกใหญ่	วัดประดู่
			คลองวัดท่าพระ
		ตลิ่งชัน	ตลิ่งชัน
			บางบำหรุ
			บางระมาด
			บ้านไทร
			บางพรหม
			บางเขื่อนหงษ์
			ศาลาธรรมสพน์
			ทวีวัฒนา

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
18 มกราคม 2475	พระนครศรีอยุธยา	บางชื้อ	บางชื้อ บางชื้อน นครชัยศรี ลาดยาว
6 กุมภาพันธ์ 2475	พระนครศรีอยุธยา	ดุสิต	ตลาดสามเสน ถนนนครราชสีมาเหนือ วชิรพยาบาล ท่าवासูกกรี บ้านญวนสามเสน ถนนนครราชสีมาใต้ สะพานเทเวศ บ้านญวนคลองผดุง วัดเบญจมบพิตร ถนนสุโขทัย โรงเรียนวชิราวุธ ไฮเต็ลพญาไท โรงงานกรมรถไฟหลวง ถนนพญาไท มักกะสัน ประตูน้ำปทุมวัน ถนนเพชรบุรี บ้านแขกคร้ว ทุ่งส้มป่อย สี่แยกมหานาค ปากคลองภาษีเจริญ บางหว้า หลักหนึ่ง บางแค บางจาก สวนอ้อย บางด้วน บางแวก คลองขวาง

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
		กิ่งหนองแขม	บางไผ่ หนองแขม หลักสอง หนองค่างพญา
4 มีนาคม 2475	พระนครศรีอยุธยา	พระนครศรีอยุธยา	วัดชนะสงคราม ถนนบ้านแขก ตลาดยอด ถนนเข้าสาร สะพานผ่านพิภพลีลา ถนนดินสอ วัดบวรนิเวศ วัดราชนัดดา ตึกดิน วัดเทพธิดา จักรวรรดิ ตลาดสะพานหัน วัดบพิตรพิมุข ปากคลองโอง่าง ถนนอนุวงศ์ ตรอกพระยาไกร ตรอกโรงพิมพ์ สะพานหิน เวียงนครเขมม วัดตึก ตรอกอจาม ตรอกเต้าเหนือ ตรอกเต้าใต้ วัดสามจีน ตลาดหัวลำโพง บ้านเข้าหลาม ลำภูญไชย สามแยก ศาลเจ้าเลี้ยงเบ็ด

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
		<p>บ่อมปราบศัตรูพ่าย</p> <p>บางยี่เรือ</p>	<p>วัดคณิกาผล</p> <p>ตรอกเต้าหู้</p> <p>วัดจางวางพ่วง</p> <p>สะพานแม่น้ำศรี</p> <p>วัดสระเกศ</p> <p>สี่แยกแม่น้ำศรี</p> <p>วัดจางวางดิศ</p> <p>วัดพระพิเรนทร์</p> <p>สะพานดำรงสถิตย์</p> <p>สะพานบ้านเขมร</p> <p>ถนนวรจักร</p> <p>บ้านบาตร</p> <p>บางยี่เรือ</p> <p>วัดกัลยาณ์</p> <p>บ้านขุนนกวน</p> <p>บ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์</p> <p>ตลาดแขก</p> <p>ปากคลองบางสะแก</p> <p>บางสะแกใน</p> <p>กุฎีจีน</p> <p>วัดประยูรวงศ์</p>
21 มีนาคม 2475	พระนคร	นางเลิ้ง	<p>ตลาดนางเลิ้ง</p> <p>วัดโสมนัสวิหาร</p> <p>วัดสุนทรธรรมทาน</p> <p>สนามกระบี่</p> <p>ถนนพะเนียง</p> <p>สะพานผ่านฟ้าลีลาศ</p> <p>บ้านพานถม</p> <p>วัดตรีศกเทพ</p> <p>โรงเรียนนายร้อย</p> <p>บางขุนพรหมใต้</p> <p>วังกรมหลวงนครชัยศรี</p> <p>วัดคอกหมู</p>

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
	ธนบุรี	บางกอกน้อย	สะพานมหาตมาทิลค คลองจตุรนาถ ปทุมวัน วัดบรมนิวาส สะพานกษัตริย์ศึก มหาวิทยาลัย วัดแค ถนนรองเมือง วัดทองคลองบางกอกน้อย ตลาดบ้านบุ คลองวัดทอง บางขุนนนท์ วัดทองเพ็ญ หน้าวัดตลิ่งชัน สามแยกหน้าวัดสุวรรณคีรี วัดรวก วัดเชิงเลน บางขุนศรี วัดยาง วัดโพธิ์เรียง บ้านช่างหล่อ สวนอนันต์ ศิริราชพยาบาล กรมรถไฟหลวงสายใต้ โสมสีตาราม บ้านขมิ้น กระทรงทหารเรือ
25 มีนาคม 2475	พระนคร	พระนคร	ถนนตีทอง โบสถ์พราหมณ์ วัดสุทัศน์ ตลาดเสาชิงช้า เจริญทัศน์ ตลาดสำราญราษฎร์

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
			กองมหันตโทษ สะพานระพีพัฒนภาคย์ ถนนราชบพิธ สี่แยกพระยาศรี โรงหวย ตลาดบ้านหม้อ สะพานอุบลรัตน์ สะพานหัน ถนนทหารบกทหารเรือ วัดบูรพาภิรมย์ โรงเรียนสวนกุหลาบ วัดราชบูรณะ ปากคลองตลาด กรมไปรษณีย์โทรเลข วังหน้า พระบรมมหาราชวัง วัดมหาธาตุ ศาลยุติธรรม ท่าเตียน วัดพระเชตุพน สวนเจ้าเชตุ กระทรวงกลาโหม สัมพันธวงศ์ บ่อนเจ็สัวเนียม ตลาดเจ็สัวเนียม ถนนพาดสาย โรงพยาบาลจีน ศาลเจ้าใหม่ ศาลเจ้าเก่า ท่าราชวงศ์ ตรอกสะพานญวน ศาลเจ้าแม่ทับทิม ตรอกเชียงใหม่

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
			อภัยราชบำรุง ตลาดน้อย วัดกล่าหัว ปทุมคงคา โรงสูบน้ำ กรมเจ้าท่า ศาลเจ้าไหล่ ศาลโบรีสภา บ่อมปราบศัตรูพ่าย บ่อมปราบศัตรูพ่าย พลับพลาไชย สวนกวางตุ้ง ถนนพระรามที่ 4 ศาลเจ้ากวางตุ้ง โรงเรียนเบญจมราชูทิศ สุหรั่มหานาค วัดเทพศิรินทร์ สะพานบ้านเขมร สวนมะลิ ปทุมวัน สถานีรถไฟปากน้ำ สะพานเหลือง วัดช่างแสง วังนอก วังใหม่ วัดสามง่าม วิฑู ศาลาแดง สนามม้า ถนนเพลินจิตต์ ตลาดบางรัก โรงเรียนอัสสัมชัญ ศาลกากร สะพานพิทยเสถียร วัดแก้วแจ่มฟ้า
		บางรัก	

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
			เขิงสะพานสาทร สี่ลม ถนนประมวถ โรงพยาบาลบางรัก บ้านอู่ ถนนสว่าง ปากคลองหัวลำโพง สถานทูตญี่ปุ่น ถนนเดโช โรงพักบางรัก โรงเรียนนางสี สาทร ศาลเจ้าชิตะฮิยา ตรอกสะพานยาว สโมสรเยอรมัน ไฮเต็ลใหญ่ สะพานเจริญภาคย์ ซ่องกงแบงก์ บ้านอารสอน มาก้ว วัดราชสิงขรณ์ วัดพระยาไกร วัดลาดสิงโจน ถนนตก บางคอแหลม บางโคล่ บางมะนาว บางขวาง สวนหลวง วัดไผ่ล้อม ทุ่งมหาเมฆ พระราชวังดุสิต ถนนราชดำเนิรนอก
		บ้านทะวาย	
		ดุสิต	

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
		นางเลิ้ง	ทุ่งพญาไท ถนนพระรามที่ 5 สวนจิตรลดา ถนนศรีอยุธยา วัดมกุฏ บางขุนพรหมเหนือ วัดนราภ วัดสามพระยา บ้านบุ บางลำภูบน คลองเตย คลองตัน สวนหลวง ประเวศ หนองบอน ดอกไม้ บางจาก บางนา บางซื่อ สามเสนใน สามเสนนอก บางเขน ลาดกระบัง
	ธนบุรี	บางกอกใหญ่	ต้นนุ่น คลองสาม ประเวศ ลำปลาทิว ทับยาว วัดหงส์ สะพานเจริญพาศฯ วัดสังข์กระจาย บางลำเจียก วัดใหม่วิเชียร วัดอรุณ

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
		คลองสาน บางยี่เรือ ราษฎร์บูรณะ	วัดท่าพระ คลองเสาหิน บางเสาธง คลองวัดดีดวด วัดดีดวด วัดนาคกลาง วัดเครือวัลย์ ปากคลองสาน ปากคลองต้นไทร บ้านแขกตึกแดง บ้านแขกตึกขาว วัดใหญ่ วัดน้อย ตลาดพลู ราษฎร์บูรณะตะวันออก ราษฎร์บูรณะตะวันตก ทุ่งครุ
8 เมษายน 2476	พระนคร ธนบุรี	พระนคร ปทุมวัน ราษฎร์บูรณะ	วัดมหรธรมพ์ วัดบูรณศิริ ศาลเจ้าพ่อเสือ แพ่งภูธร สะพานช้างโรงสี สถานีรถไฟหลวง บางมด
12 กรกฎาคม 2476	สมุทรปราการ	กิ่งอำเภอเกาะสีชัง	ท่าเทววงศ์
29 สิงหาคม 2476	นนทบุรี	นนทบุรี บางกรวย	ลาดโตนด ท่าทราย บางศรีเมือง บางกว้าง บางรักน้อย บางเขน ไทรมา บางกรวย

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
			บางสีทอง บางขนุน บางขุนทอง บางคูเวียง ปลายบาง ศาลากลาง ปากเกร็ด บ้านแหลม บางพูด บ้านใหม่ตลาดเหนือ บางตะไน ท่าอิฐ บางพลับ คลองข่อย อ้อมเกร็ด บางตลาดฝั่งเหนือ สีกัน
		บางใหญ่	บางใหญ่ เสาชิงหิน บางเลน บ้านใหม่
		บางบัวทอง	หนองเพรางาย ไทรน้อย ไทรใหญ่ ลำโพ ละหาร บางคูวัด
	สมุทรปราการ	สมุทรปราการ	แหลมฟ้าผ่า บางด้วน ปากคลองบางปลากด คลองบางไผ่ สำโรงเหนือ คลองสำโรง แพรกษา

วันที่ประกาศ	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล
		บางพลี	ในคลองบางปลากด คลองห้า บางปู่ บางพลีใหญ่ บางโหลง ศิริชะจรเข้ ศิริชะจรเข้ใหญ่ คลองหนองปรือ บางพลีน้อย
		บางบ่อ	คลองนิยมยาตรา บางเพรียง คลองสวน
		พระประแดง	บางยอ บางกะเจ้า บางกะบัว บางน้ำผึ้ง บางกะสอบ บางจากแดง บางครุ บางหญ้าแพรก บางหัวเสือ สำโรงใต้ บางจาก

ภาคผนวก จ.

ตารางโรงเรียนจีนสามัญศึกษา มณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2461 - 2475

คำอธิบาย

1. วันที่ที่ใช้ตัวอักษรธรรมดา หมายถึงวันที่ผู้จัดการโรงเรียนยื่นแจ้งความจำนงขอ ดำรงโรงเรียน ตั้งโรงเรียน ย้ายสถานที่โรงเรียน ขอลอนใบแจ้งความจำนง หรือขอเลิกโรงเรียน
2. วันที่ที่ใช้ตัวอักษรเอน หมายถึง วันที่ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
3. สัญลักษณ์ † หมายถึงโรงเรียนจีนสอนศาสนาคริสต์
4. ในช่วงวันขอเลิกโรงเรียน หากมีวงเล็บว่า (ถูกสั่งปิด) หรือ (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด) วันที่ที่ปรากฏ เป็นวันที่พนักงานตรวจการศึกษาส่งจดหมายแจ้งไปยังกระทรวงศึกษาธิการ
5. ในช่วงวันขอเลิกโรงเรียน หากมีวงเล็บว่า (ไม่ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียน) วันที่ที่ปรากฏ เป็นวันที่ที่เสนาบดีกระทรวงธรรมการส่งแจ้งความไปยังผู้จัดการโรงเรียนว่าไม่อนุญาตให้ตั้งโรงเรียน
6. ในช่วงวันขอตั้งโรงเรียน หากมีวงเล็บว่า (ดำรง) หมายความว่า โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ก่อนการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ โรงเรียนเหล่านี้ ต้องส่งแจ้งความจำนงว่าจะดำรงโรงเรียนต่อไป ตามที่ระบุไว้ใน พระราชบัญญัติฯ มาตรา 5
7. โรงเรียนที่มีชื่อภาษาจีนที่ปรากฏเฉพาะในราชกิจจานุเบกษา ไม่ปรากฏในเอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จะอนุมานว่าเป็นโรงเรียนจีนสามัญศึกษา เนื่องจากข้อมูลของโรงเรียนจีน ในปี พ.ศ. 2469 ไม่มีปรากฏในเอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จึงจำเป็นต้องอนุมานชื่อโรงเรียนที่เป็นภาษาจีนที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษาเป็นโรงเรียนจีนสามัญศึกษา ทั้งหมด ความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นนี้ถือว่ามีน้อย เนื่องจากว่า จำนวนโรงเรียนจีนวิสามัญที่มีอยู่ถือว่ามีความน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนโรงเรียนจีนสามัญศึกษา

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันก่อตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
จีนเด็ก (ฮ็อกเก๊า)	แคะ	ถนนพาดสาย ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาไทย	(ดำรง) 2 กันยายน 2461 (ดำรง) 22 มีนาคม 2461	
ตงฮั่ว (ฮักเหา)	แต้จิ๋ว	ตรอกสะพานบุญ ตำบลลำเพ็ญ อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	6 - 18 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ 5.จรรยา 6.คำนวณ 7.ภูมิศาสตร์ 8.พงษาวดาร 9.วิชาค้าขาย 10.วิทยา 11.ศิลปะ 12.ลูกคิด 13.การทำฝีมือ 14.กายบริหาร	(ดำรง) 3 กันยายน 2461 (ดำรง) 24 กุมภาพันธ์ 2461	10 มีนาคม 2462 22 มิถุนายน 2463
หมื่นเฝ้า	กวางตุ้ง	ตึกแถวตรอกบ้านคู ตำบลหลังตลาดบางรัก อำเภอบางรัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา		6 - 13 ปี	1.หนังสือจีน 2.เลข	(ดำรง) 6 กันยายน 2461	20 พฤศจิกายน 2461 6 มีนาคม 2461

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ลินฮะ	แต่จิว	ถนนพาดสาย ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสามพันองษ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	6 – 18 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ 5.จรรยา 6.คำนวณ 7.ภูมิศาสตร์ 8.พงศาวดาร 9.วิชาค้าขาย 10.วิทยา 11.ศิลปะ 12.ลูกคิด 13.การทำฝีมือ 14.กายบริหาร	(ดำรง) 6 กันยายน 2461	16 ธันวาคม 2461 6 มีนาคม 2461
เหมงตัก (กว่องสิ่วที่ 1) (เปลี่ยนชื่อ 4 พ.ค. 75)	กวางตั้ง	ในศาลเจ้ากวางตั้ง ถนนเจริญกรุง ตำบลศาลเจ้ากวางตั้ง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชาย	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.เลข	(ดำรง) 7 กันยายน 2461 (ดำรง) 30 พฤศจิกายน 2461	
ซินหมิน	แคะ กวางตั้ง แต่จิว ฮกเกี้ยน	ตรอกเลื่อนฤทธิ์ ตำบลถนนเขาวราช อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชาย หญิง	7 – 16 ปี 7 – 12 ปี	1.หนังสือจีน 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	(ดำรง) 8 กันยายน 2461	17 ธันวาคม 2461 6 มีนาคม 2461

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ไคเหม็ง (ไคเม้ง)	แต่จิว ไทย	ตลาดพลู ตำบลตลาดพลู อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	7 – 19 ปี	1.หนังสือจีน 2.หนังสือไทย 3.สามัญศึกษา 4.ภาษาอังกฤษ 5.การค้าขาย	(ดำรง) 9 กันยายน 2461 (ดำรง) 22 กรกฎาคม 2462	24 มกราคม 2462 20 กุมภาพันธ์ 2462
บำรุงเยาวสตรี	แต่จิว	ตรอกบ้านพระยาสุนทรฯ ตำบลสถานีรถไฟสายเหนือ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	หญิง	6 – 18 ปี	1.หนังสือจีน 2.หนังสือไทย 3.ภูมิศาสตร์ 4.วาดเขียน 5.จรรยา 6.พงษาวดาร 7.บทเรียนด้วยซอง 8.กายบริหาร 9.เย็บปักถักร้อย 10.เลข 11.ลูกคิด 12.หัตถลายมือ 13.เพลง	(ดำรง) 11 กันยายน 2461 (ดำรง) 22 มกราคม 2461	23 กันยายน 2466 17 พฤศจิกายน 2466
เหลียงแยง	จีน	ถนนสระสงง ตำบลวัดสุทัศน์ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร		7 – 13 ปี	1.ภาษาจีน	(ดำรง) 16 กันยายน 2461	29 พฤษภาคม 2462 (ถูกสั่งปิด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
บัวหงวน	ฮกเกี้ยน	สโมสรจีนฮกเกี้ยน ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชาย	6 – 18 ปี	1.ภาษาหลวง (จีนกลาง) 2.ภาษาจีนฮกเกี้ยน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ 5.จรรยา 6.เลข 7.ภูมิศาสตร์ 8.พงษาวดาร 9.ลูกคิด 10.ศิลปะ 11.กายบริหาร 12.ร้องเพลง	(ดำรง) 19 กันยายน 2461	25 ธันวาคม 2461 6 มีนาคม 2461
ลือกเทียนชูชุก	กวางตุ้ง	ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีน	(ดำรง) 19 กันยายน 2461	1 กุมภาพันธ์ 2461 6 มีนาคม 2461
บัวกุย (ฮกเหา) +	ฝรั่งเศส	วัดกาลหาว่า ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	6 ปีขึ้นไป	1.ศาสนาพุทธตั้ง 2.สามัญศึกษา 3.ภาษาจีน 4.ภาษาไทย	(ดำรง) 20 กันยายน 2461 (ดำรง) 28 พฤษภาคม 2462	
โด่งฝ่า	กวางตุ้ง	ถนนเจริญกรุง ตำบลตลาดน้อย อำเภอสามแยก จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	7 – 12 ปี	1.อักษรจีน 2.เลข	(ดำรง) 22 กันยายน 2461	16 พฤศจิกายน 2461 6 มีนาคม 2461

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
แต่จิวหนึ่งจื่อ (แต่จิวหนึ่งจื่อเกาะเดียงฮักเกา) (แต่จิวหนึ่งจื่อ) (สตรีแต่จิว) (สตรีป่วยเอง) (เปลี่ยนชื่อ 28 พ.ค. 74)(6 มิ.ย. 74)	แต่จิว	ในบริเวณวังพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ตำบลตรอกกัปตันบุช อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 11 ม.ค. 61)(ดำรง 22 ก.ค. 62) ตรอกเลื่อนฤทธิ์ ตำบลถนนเยาวราช อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (โรงเรียนชินหมีนเก่า) (ย้าย ไม่ทราบเวลา) บ้านเลขที่ 1296 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 5 พ.ค. 70)(18 พ.ค.70) บ้านเลขที่ 203 ตำบลศาล เจ้าไหหล่า อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	หญิง	6 – 25 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ 5.คำนวณ 6.ภูมิศาสตร์ 7.พงษาวดาร 8.จรรยา 9.ศิลปการฝีมือ 10.ร้องเพลง 11.กายบริหาร	(ดำรง) 23 กันยายน 2461 (ดำรง) 22 กรกฎาคม 2462	27 กันยายน 2475 10 พฤศจิกายน 2475
ฮึงเหม็ง (สามแยก)	กวางตุ้ง	ถนนกลันตัน ตำบลสามแยก อำเภอสามแยก จังหวัดพระ นคร	ชาย หญิง	6 – 13 ปี 6 – 10 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.เลข 4.ลูกคิดจีน 5.จรรยา	(ดำรง) 24 กันยายน 2461	15 พฤศจิกายน 2461 6 มีนาคม 2461
คุนตัก	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 2133 ตรอกสะพานยาว ตรอกตรงข้ามสถานทูต อังกฤษ ตำบลตรอกสะพานยาว อำเภอบางรัก จังหวัดพระ นคร	หญิง	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.เลข 3.ภูมิศาสตร์ 4.การเย็บปักถักร้อย	(ดำรง) 27 กันยายน 2461 (ดำรง) 30 พฤศจิกายน 2461	22 ธันวาคม 2474 27 มกราคม 2474
ไหวตัก (เดิมชื่อไผ่ตัก)	กวางตุ้ง	ตึกแถวห้องเลขที่ 318 ซ้ำงสโมสรสามัคคีจีนสยาม ตำบลเชียงกง อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชาย	6 – 10 ปี	1.สามัญศึกษา	(ดำรง) 3 ตุลาคม 2461	16 พฤศจิกายน 2461 6 มีนาคม 2461

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ห้วงเช้าเถียน	แคะ ไทย	ถนนพารุรัตน์ ตำบลพารุรัตน์ อำเภอพารุรัตน์ จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	6 – 12 ปี	1.ภาษาจีน (แคะ) 2.ภาษาไทย	3 กันยายน 2461	22 ตุลาคม 2461 <small>(ไม่ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียน)</small>
ซุนชิน +	อเมริกัน	โรงพิมพ์ครุอเมริกัน ตำบลถนนสาร อำเภอสาร จังหวัด พระนคร	ชาย หญิง	4 – 12 ปี 4 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาจีน 5.เย็บปักถักร้อย	13 กุมภาพันธ์ 2461 21 กรกฎาคม 2462	10 ธันวาคม 2469
ชินหมิน (คนละโรงเรียนกับ โรงเรียนชินหมินเก่า)	ฮกเกี้ยน แต้จิ๋ว	ตึกของพระคลังข้างที่ ตำบลสวนมนต์ศรี อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง	8 – 18 ปี 8 – 12 ปี	1.หนังสือจีน 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	25 กุมภาพันธ์ 2461 27 มีนาคม 2461	29 ธันวาคม 2462 20 กุมภาพันธ์ 2462
ยิตชิน		ตึกแถวถนนแปลงนาม อำเภอสามแยก จังหวัดพระนคร					6 มีนาคม 2461
โหลหลิมกี		ตึกแถวถนนลำพูนไชย ตำบลสามแยก อำเภอสามแยก จังหวัดพระนคร					6 มีนาคม 2461
(ไม่มีชื่อ)		หน้าเจ็คว ตำบลตลาดพลู อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี					6 มีนาคม 2461
ศาลเจ้ากวนอู	ฮกเกี้ยน	ศาลเจ้ากวนอู ตำบลศาลเจ้าอาเนี้ยว อำเภอลาดกระบัง จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.อ่านและเขียนหนังสือได้ 2.รู้เลขบวกลบคูณหารได้	8 ตุลาคม 2462 8 ธันวาคม 2462	13 กุมภาพันธ์ 2475 24 พฤษภาคม 2476

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ป่วยเอง (ศาลเจ้าเก่า)	แต่จิ๋ว ไทย	บริเวณศาลเจ้าเก่า ตำบลถนนทรงวาด อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชาย	7 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ	17 มีนาคม 2462 22 มิถุนายน 2463	3 มิถุนายน - 24 มิถุนายน 2475 (ถูกสั่งปิดชั่วคราว)
ป่วยหงวน (ครั้งที่ 2)	ฮกเกี้ยน ไทย	สโมสรจีนฮกเกี้ยนเก่า ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 28 พ.ย. 68)(5 ธ.ค. 68) บ้านเลขที่ 2767 ตรอก กัปตันบุช ตำบลช่องกมแบงก์ อำเภอบางรัก จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน 4.ภาษาอังกฤษ 5.คำนวณ 6.วิทยาศาสตร์	17 พฤษภาคม 2463 22 มิถุนายน 2463	
เม่งซิน	จีน	ตลาดริมศาลเจ้ากวนอู ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดพระประแดง	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	3 กรกฎาคม 2463 4 ตุลาคม 2463	29 มีนาคม 2464 20 มิถุนายน 2465
เซ่งเกี้ยว (กลางคืน)	จีน	ถนนน้ำจืด ตำบลพาหุรัด อำเภอพาหุรัด จังหวัดพระนคร (ย้าย 15 ต.ค. 68)(28 ต.ค. 68) บ้านเลขที่ 5073 ตำบลวัด จางวางพ่วง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร (ย้าย 24 ก.ค. 69)(8 ก.ย. 69) บ้านเลขที่ 908 ก. ตำบล ถนนสีลม กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร (ย้าย 24 ต.ค. 75)(11 พ.ย. 75) ศาลเจ้าฟอมิตร (เฮียตี๋ เก็ง) เลขที่ 607 ตำบลตลาดบางรัก อำเภอบางรัก จังหวัด พระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	16 สิงหาคม 2463 4 ตุลาคม 2463	
(ไม่มีชื่อ) †	อเมริกัน	โรงสวดคฤศเตียน ตำบลคลองเตย อำเภอพระโขนง จังหวัดพระประแดง			1.ศาสนา (คฤศเตียน) 2.หนังสือจีน		23 พฤศจิกายน 2463 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ยกหมื่น	ไหหลำ	บ้านเลขที่ 922 ตำบลสุริวงศ์ อำเภอบางรักษ์ จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง (10 พ.ย. 70)	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาจีน	17 มกราคม 2463 25 มีนาคม 2463	
เยยะทิฮักเฮา (เพาะวิทยา) +	อเมริกัน	ตึกแถวเลขที่ 471 ตำบลวัดแก้วฟ้าล่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง	6 ปีขึ้นไป 6 - 12 ปี	1.ศาสนา 2.สามัญศึกษา 3.ภาษาจีน 4.ภาษาอังกฤษ 5.ภาษาไทย	5 กุมภาพันธ์ 2463 25 มีนาคม 2463	21 มิถุนายน 2464 5 สิงหาคม 2464
ชุมชนมองฮอกกี	แคะ ไทย	ห้องแถวเลขที่ 2161 ตำบลถนนหลังวังบูรพา อำเภอพาราหุรัต จังหวัดพระนคร (ย้าย 30 ก.ย. 68)/(5 ต.ค. 68) ห้องแถวเลขที่ 2130 ถนนบูรพา อำเภอพาราหุรัต จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 เม.ย. 69)/(17 เม.ย. 69) ตึกแถวเลขที่ 1331 ตำบลวัดตึก อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.หนังสือไทย 2.เลขไทย 3.หนังสือจีน 4.เลขจีน 5.ลูกคิด	28 มิถุนายน 2464 26 พฤศจิกายน 2464	31 พฤษภาคม 2470
เม่งชิน (ครั้งที่ 2)	จีน	ตลาดริมศาลเจ้ากวนอู ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดพระประแดง	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	24 พฤษภาคม 2465	17 เมษายน 2471
ก๊กมันเอาะหา		บ้านเลขที่ 489 ตำบลตลาดพลู อำเภอบุคโล จังหวัดธนบุรี			1.ภาษาจีน	21 ตุลาคม 2465	27 เมษายน 2466 (ขอถอนใบขอตั้งโรงเรียน)
(ไม่มีชื่อ)		เลขที่ 1134 ตรอกต้นหูกวาง ตำบลศิริราชพยาบาล อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี			1.ภาษาจีน		21 มีนาคม 2465 (ถูกสั่งปิด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
อ่าวเม็งฮักเหา	จีน	ศาลเจ้าดิน เลขที่ 489 ตำบลคลองบางสะแกฝั่งตะวันออก อำเภอบุกโล จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.อ่านออกเขียนได้	23 พฤษภาคม 2466 16 กรกฎาคม 2466	16 กันยายน 2467 29 กันยายน 2467
กิ่งหีบเหี้ยหอก (ฝั่งหมั่นหือหอก) (กลางคืน) (เดิมขอตั้งอย่างวิสามัญ) (7 ก.พ. 67) เปลี่ยนเป็น โรงเรียนกลางวัน	กวางตุ้ง	ถนนพลับพลาไชย บ้านเลขที่ 1233 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอพลับพลาไชย จังหวัดพระนคร (ย้าย 7 ก.พ. 67)(13 ก.พ. 67) บ้านเลขที่ 312 ตำบลวัด อุภัย (เดิมคือสโมสรรจีนสยาม) อำเภอสัมพันธวงษ์ จังหวัด พระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ (23 ก.พ. 66) ขอรับ เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษาอังกฤษ (เลิกสอนเมื่อไหร่ไม่แน่ชัด) 3.(23 ก.พ. 66)(4 มี.ค. 66) เปลี่ยนเป็นสอน สามัญศึกษา และเปลี่ยน ชื่อเป็นฝั่งหมั่นหือหอก 4.ภาษาจีน (เริ่มสอนเมื่อไหร่ไม่แน่ชัด)	25 พฤษภาคม 2466 16 กรกฎาคม 2466	30 กันยายน 2475 10 พฤศจิกายน 2475
โคตี	จีน	ห้องแถวเลขที่ 397 ตำบลประตูน้ำประทุมวัน อำเภอ ประแจจีน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา	17 กรกฎาคม 2466 31 สิงหาคม 2466	29 ธันวาคม 2466 9 มกราคม 2466
สือโว	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 472 ตำบลเชิงสะพานเหลือง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 ส.ค. 67) บ้านเลขที่ 3900 ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 ก.ย. 67) บ้านเลขที่ 472 ตำบลถนนสว่าง อำเภอ บางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 18 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ	1 ตุลาคม 2466 22 พฤศจิกายน 2466	23 มีนาคม 2468 21 เมษายน 2469

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
แก่งไcé	แต่จิว	บ้านเลขที่ 384 ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวย จังหวัด พระนครศรี (ย้าย 28 ธ.ค. 66)(ตั้ง 28 มี.ค. 66) บ้านเลขที่ 417 ซ. ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวย จังหวัดพระนครศรี	ชาย	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	20 ธันวาคม 2466 28 มีนาคม 2466	
เม่งเม้ง (เดิมชื่อเม่งเด็ก) (กลางคืน) (เดิมขอตั้งอย่างวิสามัญ) (23 ก.พ. 66) เปลี่ยนเป็นโรงเรียน กลางวัน	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 711 ผ. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุม วัน จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีน 2.หนังสือไทย 3.(23 ก.พ. 66) เปลี่ยนเป็นสอนสามัญ ศึกษา	21 มกราคม 2466 16 กุมภาพันธ์ 2466	4 มิถุนายน 2468 15 มิถุนายน 2468
ยะตี	จีน	ห้องแถวเลขที่ 397 ตำบลประตูน้ำประทุมวัน อำเภอ ประจักษ์ จังหวัดพระนครศรี		4 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	25 มกราคม 2466 3 มีนาคม 2466	18 พฤษภาคม 2467 14 สิงหาคม 2467
ฮกเกา	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 2490 ตำบลถนนพระรามที่ 4 อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 25 เม.ย. 73)(26 พ.ค. 73) บ้านเลขที่ 4089 ซ. ตำบลสะพานบ้านเขมร อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 2 พ.ค. 75)(15 มิ.ย. 75) ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 3258 ตำบลสวนกวางตุ้ง อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	13 กุมภาพันธ์ 2466 28 มีนาคม 2466	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ตักมูน	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1697 ว. ตำบลสหพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 8 ก.ย. 67)(14 ก.ย. 67) ห้องแถวเลขที่ 1697 ล. ตำบลสหพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.หนังสือจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	6 พฤษภาคม 2467 30 พฤษภาคม 2467	11 ธันวาคม 2467 24 ธันวาคม 2467 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ทองสุข	แคะ	ห้องแถวเลขที่ 3649 ก. ตำบลสหพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.หนังสือจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	6 พฤษภาคม 2467 30 พฤษภาคม 2467	30 กันยายน 2467 29 กันยายน 2467
เอี้ยตี	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1182 ข. 1183 ค. ตำบลสหพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 ก.ย. 68)(26 ก.ย. 68) ห้องแถวเลขที่ 1176 ตำบลสหพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	5 พฤษภาคม 2467 30 พฤษภาคม 2467	14 มีนาคม 2468 16 สิงหาคม 2469
ผูนั่น	กวางตั้ง แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1688 ค. (สอนกวางตั้ง) และเลขที่ 1690 ก. (สอนแต่จิว) ตรอกเรือเมลิจีน ตำบลวัดยานนาวา อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร (ย้าย 1 ก.ค. 67 เฉพาะแผนกแต่จิว) ห้องแถวเลขที่ 1686 ข. ตรอกเรือเมลิจีน ตำบลวัดยานนาวา อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.หนังสือกวางตั้ง 2.หนังสือแต่จิว (เลิกสอน 18 ก.พ. 67) 3.สามัญศึกษา	1 มิถุนายน 2467 24 มิถุนายน 2467	11 มีนาคม 2467 21 เมษายน 2468 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ฟ้าหน่ม	กวางตั้ง	ซิดเซียม้า ตึกแถวเลขที่ 2132 ตำบลซิดเซียม้า อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 14 ก.ค. 68)(20 ก.ค. 68) บ้านเลขที่ 1871 ตำบลศาลเจ้าซิดเซียม้า อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	16 มิถุนายน 2467 10 กรกฎาคม 2467	31 ตุลาคม 2468 20 พฤศจิกายน 2468

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันก่อตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ยกชิว	กวางตุ้ง	ตรอกโรงสีฟกหว่อซ่านเกี๋ ห้องตึกแถวเลขที่ 313 ตำบล บ้านอู่ อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	16 มิถุนายน 2467	
พวยหว่า	จีน	ตึกแถวเลขที่ 3560 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	23 มิถุนายน 2467 10 กรกฎาคม 2467	21 มิถุนายน 2475 (ถูกสั่งปิด)
เคียวเอง	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 2778 ตำบลตลาดเสาชิงช้า อำเภอสำราญ ราษฎร์ จังหวัดพระนคร	ชาย	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	23 มิถุนายน 2467 5 สิงหาคม 2467	9 ตุลาคม 2469
ซีตึก	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 1147, 1149 ตำบลสัมพันธวงศ์ อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร			1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	24 มิถุนายน 2467	8 กรกฎาคม 2467 (ขอถอนใบขอตั้งโรงเรียน)
ฟงเซง	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 2236 ตำบลโรงพยาบาลบางรัก อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	26 มิถุนายน 2467 5 สิงหาคม 2467	24 มิถุนายน 2468 25 กรกฎาคม 2468
ซุนฮวง	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1256 ตำบลบุคคโล อำเภอบุคคโล จังหวัด ธนบุรี (ย้าย 26 ก.พ. 68)(5 ส.ค. 68) ห้องแถวเลขที่ 1308 ตำบลบุคคโล อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.อ่านเขียนเบื้องต้น	1 กรกฎาคม 2467 18 สิงหาคม 2467	
เม่งซิน (กลางคืน)	จีน	โรงเรียนเม่งซินแผนกกลางวัน ตำบลตลาด อำเภอพระ ประแดง จังหวัดพระประแดง		ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	24 กรกฎาคม 2467 18 สิงหาคม 2467	15 กรกฎาคม 2469
ฟู้จูน	คะ	ตึกแถวเลขที่ 1010 ตำบลโรงพยาบาลบางรัก อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	9 สิงหาคม 2467 30 สิงหาคม 2467	17 มีนาคม 2467 26 มีนาคม 2467

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เลียนฮะ	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 423 – 425 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสาม พันรวงษ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	28 สิงหาคม 2467 15 กันยายน 2467	
ฝางเสง		ตึกแถวเลขที่ 694 และ 1393 ตำบลโรงพยาบาลบางรัก อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่เกิน 9 ปี	1.สามัญศึกษา	5 สิงหาคม 2467	11 มีนาคม 2467 21 เมษายน 2468 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
คุนเอ็ง	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 2550 ตำบลถนนพระราม 4 อำเภอป้อม ปราบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	9 กันยายน 2467 29 กันยายน 2467	15 มิถุนายน 2469
ซู่ตัก	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 1147, 1149 ตำบลลัมพันรวงษ์ อำเภอสาม พันรวงษ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	15 กันยายน 2467 29 กันยายน 2467	28 เมษายน 2467 16 พฤษภาคม 2468 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ซุ่นห่วยเสง		บ้านเลขที่ 3048 ตำบลสถานีรถไฟหลวงสายเหนือ อำเภอ ประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง		1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	29 กันยายน 2467	9 พฤษภาคม 2468 15 มิถุนายน 2468
ยกเคี้ยว	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1803 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสาม พันรวงษ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 9 มี.ค. 67)(19 มี.ค. 67) ห้องแถวเลขที่ 437 ตำบล ถนนพาดสาย อำเภอสามพันรวงษ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 19 ม.ค. 68)(27 ม.ค. 68) ตึกแถวเลขที่ 1807 ก. ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสามพันรวงษ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 6 ธ.ค. 69)(22 ธ.ค. 69) ตึกแถวเลขที่ 1903 ตำบล ถนนพาดสาย อำเภอสามพันรวงษ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	7 มกราคม 2467 30 มกราคม 2467	25 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 18 มี.ค. 69)(26 มี.ค. 69) ตึกแถวเลขที่ 1994 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสามพันธง จังหวัดพระ นคร (ย้าย 31 พ.ค. 70)(8 มิ.ย. 70) ตึกเลขที่ 5678 บ. ตำบล ตลาดเจ้าสำเภา อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร					
อ้วนเม้งฮักเหา (ครั้งที่ 2)	ไทย จีน	ศาลเจ้าดิน เลขที่ 489 ตำบลคลองบางสะแกฝั่งตะวันออก อำเภอบุคโล จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.อ่านเขียนเบื้องต้น	21 ตุลาคม 2467	29 มกราคม 2467 (ขอถอนไปขอตั้งโรงเรียน)
สูงตึก	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 870 ตำบลศาลาโบราณ อำเภอสามแยก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.หนังสือจีน 2.สามัญศึกษา	25 ธันวาคม 2467 30 มกราคม 2467	10 กันยายน 2470
ตงเฮียฮักเหา	แต้จิ๋ว	ศาลเจ้าดิน เลขที่ 489 ตำบลคลองบางสะแกฝั่งตะวันออก อำเภอบุคโล จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	31 มกราคม 2467 21 กุมภาพันธ์ 2467	31 สิงหาคม 2468 18 กันยายน 2468
เต้านัม	แต้จิ๋ว	ห้องแถวเลขที่ 5678 ตำบลตลาดเจ้าสำเภา อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	2 กุมภาพันธ์ 2467 21 กุมภาพันธ์ 2467	5 กรกฎาคม 2470
เด็กเหม้งหอกเหา	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 861 ตำบลเชิงสะพานสาร อำเภอสาร จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	8 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	7 มีนาคม 2467 26 มีนาคม 2467	10 มิถุนายน 2471 20 สิงหาคม 2471
ออนหมิ่นหอกเหา	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 863 ตำบลสะพานสาร กิ่งอำเภอสาร จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	8 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	7 มีนาคม 2467 26 มีนาคม 2467	12 มกราคม 2469
ฮกเฮียง	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 2806 ตำบลประทุมคงคา อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	6 มิถุนายน 2468 30 มิถุนายน 2468	21 เมษายน 2469
เช็กเฮียง	มาเก๊า	ห้องแถวเลขที่ 40 ซ. ตำบลสวนมะลิ กิ่งอำเภอบ่อผอบ คีตรูฟาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	12 มิถุนายน 2468 30 มิถุนายน 2468	10 ธันวาคม 2469

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ย่งเอ็ง	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 1348 ตำบลวัดพิเรนทร์ อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีนกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	23 มิถุนายน 2468 7 สิงหาคม 2468	28 มิถุนายน 2471 20 สิงหาคม 2471 <small>(ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)</small>
เป้ากวน	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 1476 ตำบลเชิงสะพานดำรงสถิตย์ อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 26 ก.ย. 68)(5 ต.ค. 68) ตึกแถวเลขที่ 1474 ตำบล เชิงสะพานดำรงสถิตย์ อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 ก.ย. 2470)(24 ก.ย. 70) ตึกแถวเลขที่ 1667 ซ. ตำบลเชิงสะพานดำรงสถิตย์ อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	24 มิถุนายน 2468 25 กรกฎาคม 2468	
เอียงไห้	จีน	ตึกแถวเลขที่ 842 ตำบลสะพานดำรงสถิตย์ อำเภอสาม ยอด จังหวัดพระนคร (ย้าย 6 ต.ค. 69)(15 ต.ค. 69) ตึกแถวเลขที่ 1113 ตำบล สะพานดำรงสถิตย์ อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร (ย้าย 20 เม.ย. 70)(27 เม.ย. 70) บ้านเลขที่ 786 ตำบลวัด พระพิเรนทร์ อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 ส.ค. 70)(20 ส.ค. 70) บ้านเลขที่ 1515 ตำบล บ้านนาตรี อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	3 กรกฎาคม 2468 7 สิงหาคม 2468	2 ธันวาคม 2470 (ถูกสั่งปิด)
จิ้นซิน (เดิมชื่อเม่งซิน)	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 386 ตำบลบ้านนาตรี อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร (ย้าย 11 ก.พ. 68)(27 ก.พ. 68) ตึกแถวเลขที่ 158 ตำบล ถนนวรจักร อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	13 กรกฎาคม 2468 7 สิงหาคม 2468	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ไชฉี (เดิมชื่อยกเย้ง?)	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 2907 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 31 ก.ค. 68)(ตั้ง 7 ก.ค. 68) ห้องแถวเลขที่ 1290 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 20 เม.ย. 69)(29 เม.ย. 2469) ตึกแถวเลขที่ 2891 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	21 กรกฎาคม 2468 7 สิงหาคม 2468	19 กุมภาพันธ์ 2469
เขวฉี	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 1374 ตำบลวัดพิเรนทร์ อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.ภาษาจีนกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	27 กรกฎาคม 2468 22 สิงหาคม 2468	18 มีนาคม 2468 21 เมษายน 2469 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ซุงจิน	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 1331 ตำบลวัดตึก อำเภอจักรวรรดิ จังหวัด พระนคร (ย้าย 15 ก.พ. 68)(20 ก.พ. 68) ตึกแถวเลขที่ 810 ตำบล สะพานดำรงสถิตย์ อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร (ย้าย 20 ก.ย. 69)(2 ต.ค. 69) ตึกแถวเลขที่ 2819-2821- 2823 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 5 ก.ค. 70)(12 ก.ค. 70) ห้องแถวเลขที่ 3748 ซ. ตำบลตรอกอาจาม อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแคะ 2.สามัญศึกษา	27 กรกฎาคม 2468 22 สิงหาคม 2468	3 มกราคม 2472 22 มีนาคม 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ชาแล้	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 631 ในตรอกบ้านเข้าหาลาม ตำบลบ้านเข้า หาลาม อำเภอสามแยก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	29 กรกฎาคม 2468 22 สิงหาคม 2468	9 ตุลาคม 2469

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
สามยุค +	อเมริกัน	บ้านเลขที่ 1876 ซ. ถนนพระรามที่ 6 ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 31 ม.ค. 69)(14 ก.พ. 69) บ้านเลขที่ 2317 ตำบล วัดหัวลำโพง อำเภอบางรักฯ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.คำนวณ 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาจีน 5.ศิลปศาสตร์	4 สิงหาคม 2468 22 สิงหาคม 2468	
เซงชีว	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 327 ตำบลบ้านอู่ อำเภอสาทร จังหวัดพระ นคร (ย้าย 3 มิ.ย. 69)(12 มิ.ย. 69) ห้องแถวเลขที่ 311 ตำบล บ้านอู่ กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือไทย 3.หนังสือจีน 4.ภูมิศาสตร์	13 สิงหาคม 2468 31 สิงหาคม 2468	
ซิวจิ้น	แต้จิ๋ว	ตึกเลขที่ 5321 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	18 สิงหาคม 2468	14 กันยายน 2468 (ขอถอนใบขอตั้งโรงเรียน)
หูโจ้ (อนุกุลสอน) (เดิมชื่อหู่จ้อ)	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 1447 ตำบลตรอกเต้าหู้ อำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 19 พ.ย. 68)(1 ธ.ค. 68) ตึกแถวเลขที่ 1430 ตำบล ตรอกเต้าหู้ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.สามัญศึกษา	18 สิงหาคม 2468 31 สิงหาคม 2468	15 กรกฎาคม 2469
ยักจี (เดิมชื่อยักเอ็ง)	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 566 ตำบลวัดพระยาไกร อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.ภาษาจีนกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	15 สิงหาคม 2468 31 สิงหาคม 2468	16 สิงหาคม 2469
เคี้ยวมัน	แต้จิ๋ว	ห้องแถวเลขที่ 5242 ง. ตำบลป้อมปราบศัตรูพ่าย อำเภอ ป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	21 สิงหาคม 2468 18 กันยายน 2468	21 เมษายน 2469
ภูหยิด (ฮ็อกแก้ว)	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 1917 ตำบลตลาดสะพานหัน อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนแคะ 2.สามัญศึกษา	24 สิงหาคม 2468 18 กันยายน 2468	19 พฤษภาคม 2469

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เคี้ยวมัน	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 5242 ง. ตำบลป้อมปราบศัตรูพ่าย อำเภอ ป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	21 สิงหาคม 2468 18 กันยายน 2468	21 เมษายน 2469
ภูหยิด (ฮ็อกเก๊า)	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 1917 ตำบลตลาดสะพานหิน อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนแคะ 2.สามัญศึกษา	24 สิงหาคม 2468 18 กันยายน 2468	19 พฤษภาคม 2469
กันเซ่ง	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 2743 ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีนชาติกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	31 สิงหาคม 2468 9 ตุลาคม 2468	9 ตุลาคม 2469
ไล่หมัน	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 1867 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (26 มี.ค. 68)(12 เม.ย. 69) ห้องแถวเลขที่ 2378 ก. ตำบล ถนนพาดสาย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีนชาติกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	7 กันยายน 2468 9 ตุลาคม 2468	16 สิงหาคม 2469
ซิวเซ็ง (เดิมชื่อยกใช้)	จีน	ตึกแถวเลขที่ 1865 ซ. ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	9 กันยายน 2468 9 ตุลาคม 2468	5 กรกฎาคม 2470
เอียงเจีย	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 5321 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	16 กันยายน 2468 9 ตุลาคม 2468	13 กันยายน 2472 19 ตุลาคม 2472
ซินเจ็ง	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1504 ตำบลตรอกเต้าหู้ อำเภอป้อมปราบศัตรู พ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	17 กันยายน 2468 9 ตุลาคม 2468	26 มกราคม 2470
เหยียงหมง	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 4658 ตำบลตรอกเต้าตอนเหนือ อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 ม.ค. 68)(18 ม.ค. 68) ตึกแถวเลขที่ 4656 ตำบล ตรอกเต้าตอนเหนือ อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.หนังสือภาษา กวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	17 กันยายน 2468 9 ตุลาคม 2468	9 กันยายน 2469

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ชายก	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 2192 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสาม พันรวงษ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	24 กันยายน 2468 30 ตุลาคม 2468	25 พฤศจิกายน 2468 15 ธันวาคม 2468 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ซีเม้ง	กวางตุ้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 3840 ตำบลตรอกอจาม อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.สามัญศึกษา	24 กันยายน 2468 30 ตุลาคม 2468	5 พฤษภาคม 2474
จิบเซ็ง	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 3685 ตำบลตรอกพระยาไกร อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	5 ตุลาคม 2468 30 ตุลาคม 2468	
ยองจิน	แคะ	บ้านเลขที่ 875 ตำบลตลาดน้อย อำเภอสามพันรวงษ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแคะ 2.สามัญศึกษา	5 ตุลาคม 2468 30 ตุลาคม 2468	19 กุมภาพันธ์ 2469
มันแช	ฮกเกี้ยน	ศาลเจ้าอาเนี้ยว เลขที่ 2682 ค. ตำบลศาลเจ้าอาเนี้ยว อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน 4.ภาษาอังกฤษ	7 ตุลาคม 2468 20 พฤศจิกายน 2468	
กูฟง	แคะ	เรือนปั้นหยาสองชั้น เลขที่ 2076 ฉ. ตำบลวัดบพิตรพิมุข อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	15 ตุลาคม 2468 20 พฤศจิกายน 2468	17 ธันวาคม 2470
หว่าหน้า (กว๋องสิ่วที่ 2) (เปลี่ยนชื่อ 4 พ.ค. 75)	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 1126 ตำบลเชิงสะพานสาร อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง	ไม่กำหนดอายุ ไม่เกิน 12 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	17 ตุลาคม 2468 20 พฤศจิกายน 2468	
หังฮั่ว (งิ้ว)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1911 ตำบลตรอกเต้าหู อำเภอป้อมปราบศัตรู พ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	2 พฤศจิกายน 2468 20 พฤศจิกายน 2468	8 พฤษภาคม 2471

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ชามิน	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 707 ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 9 ก.พ. 68)(19 ก.พ. 68) ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 508 ก. ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 26 เม.ย. 70)(30 เม.ย. 70) ห้องแถวเลขที่ 705 ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 ก.ค. 70)(23 ก.ค. 70) ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 502 ก. ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 ก.พ. 70)(3 มี.ค. 70) ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 711 ก. 713 ข. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัด พระนคร (ย้าย 30 เม.ย. 74)(9 พ.ค. 74) บ้านเลขที่ 500 ตำบลถนน สว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	20 พฤศจิกายน 2468 15 ธันวาคม 2468	
จ๋ยใช้	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 563 ง. ตำบลประตูน้ำประทุมวัน อำเภอ ประแจจีน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	21 พฤศจิกายน 2468 15 ธันวาคม 2468	15 มิถุนายน 2469
จ๋ยเอ็ง	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 443 ตำบลประตูน้ำประทุมวัน อำเภอประแจ จีน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	21 พฤศจิกายน 2468 15 ธันวาคม 2468	10 ธันวาคม 2469
ยักชิน	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 36 ตำบลนครไชยศรี อำเภอบางซื่อ จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	23 พฤศจิกายน 2468 15 ธันวาคม 2468	16 สิงหาคม 2469
คิมัง	แต่จิว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 4522 ตำบลถนนอนุวงศ์ อำเภอสาม พันดวงศรี จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	4 ธันวาคม 2468 30 มกราคม 2468	18 มิถุนายน 2474 13 กรกฎาคม 2474

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
สิกลี้	แต่จิว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 4173 ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	16 ธันวาคม 2468 30 มกราคม 2468	28 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ยี่หม (สตรีวัยเด็ก) (เปลี่ยนชื่อ 21 ธ.ค. 70)(24 ธ.ค. 70) จีนเตีตที่ 2 (เปลี่ยนชื่อ 14 ม.ค. 75)(23 ม.ค. 75)	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 2206 ตำบลถนนทหารบกทหารเรือ อำเภอพาหุรัด จังหวัดพระนคร (ย้าย 13 ม.ค. 69)(20 ม.ค. 69) บ้านเลขที่ 1613 ตำบลตลาดบ้านหม้อ อำเภอพาหุรัด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	24 ธันวาคม 2468 9 มกราคม 2468	
เชียงเหนียน	แคะ	ห้องแถวเลขที่ 671 ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	1 มกราคม 2468 30 มกราคม 2468	16 สิงหาคม 2469
เม่งเฮง (ยกฮั่ว) (เปลี่ยนชื่อ 2 ธ.ค. 70)(21 ธ.ค. 70)	แต่จิว	บ้านปากคลองพระโขนง (เลขที่ 40 หมู่ที่ 10) ตำบลพระโขนง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร (ย้าย 2 ธ.ค. 70)(21 ธ.ค. 70) เรือนสองชั้นเลขที่ 30 หมู่ที่ 10 ตำบลพระโขนง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีน 2.สามัญศึกษา	12 มกราคม 2468 30 มกราคม 2468	
ชิวเงียบ (ชิวเงียบ)	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 507 ตำบลพร่งกูร อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแคะ 2.สามัญศึกษา	18 มกราคม 2468 3 มีนาคม 2468	5 กันยายน 2475 10 พฤศจิกายน 2475 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
อึ้งเจ็ง	แต่จิว	บ้านเลขที่ 19 ตำบลบางกะปิ อำเภอบางกะปิ จังหวัดพระนคร			1.หนังสือจีน		

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ตงหัว	แต่จิว	ข้างศาลเจ้าดินเลขที่ 489 ตำบลคลองบางน้ำชลฝั่ง ตะวันตก อำเภอบุคคลิ จังหวัดธนบุรี (ย้าย 17 ก.ย. 69)(23 ก.ย. 69) ดึกสร้างใหม่ ตำบลบางยี่ เรือ อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	3 กุมภาพันธ์ 2468 3 มีนาคม 2468	
จันลี	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 1864 ตำบลตรอกเต้าหู อำเภอป้อมปราบศัตรู พ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	15 กุมภาพันธ์ 2468 20 มีนาคม 2468	12 มกราคม 2469
เซียงเจียบ (เซียงเจียบ)	กวางตุ้ง	ดึกแถวเลขที่ 437 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษา กวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	16 กุมภาพันธ์ 2468 20 มีนาคม 2468	12 กันยายน 2474 5 ตุลาคม 2474
ฮกฮิม +	แต่จิว	ดึกแถวเลขที่ 5-7-9 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 3.ศาสนาคริสต์	17 กุมภาพันธ์ 2468 20 มีนาคม 2468	
กวงหว่า	กวางตุ้ง	เรือนชั้นเดียวเลขที่ 5108 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน กวางตุ้ง 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	18 กุมภาพันธ์ 2468 20 มีนาคม 2468	13 พฤศจิกายน 2469
ยกสิ้ว	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1121 ตำบลวัดจางวางพวง อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.หนังสือภาษาจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	19 กุมภาพันธ์ 2468 20 มีนาคม 2468	19 พฤษภาคม 2469
หวงหวน	แต่จิว	บ้านเลขที่ 933 ค. 933 ซ. ตำบลสะพานหิน อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 25 พ.ค. 70)(31 พ.ค. 70) บ้านเลขที่ 1296 ตำบล สะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	26 กุมภาพันธ์ 2468 20 มีนาคม 2468	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 27 ธ.ค. 70)(4 ม.ค. 70) บ้านเลขที่ 2601 ตำบล กรมไปรษณีย์โทรเลข อำเภอพานูร์ดี จังหวัดพระนคร					
กวงยก	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 2715 ตำบลจางวางพ่วง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร (ย้าย***) (20 ธ.ค. 70) ห้องแถวเลขที่ 46 ซ. ตำบลสวนมะลิ กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 – 9 ปี	1.หนังสือจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	15 มีนาคม 2468 19 พฤษภาคม 2469	26 พฤษภาคม 2471 (ถูกสั่งปิด)
ฮัวมัน	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 11-12 หมู่ที่ 3 ตำบลบางเมือง อำเภอ สมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ (ย้าย 9 ม.ค. 71)(6 มี.ค. 71) หลังศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เลขที่ 126 หมู่ 6 ตำบลบางเมือง อำเภอสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ	ชาย	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	25 มีนาคม 2468 19 พฤษภาคม 2469	
เติกฮง		ตึกแถวเลขที่ 835 ตำบลคูยราชบารุง อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร					3 เมษายน 2474 13 กรกฎาคม 2474
ซิวห่ง		ห้องแถวเลขที่ 788 ตำบลวัดเทพศิรินทร์ กิ่งอำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร					19 พฤษภาคม 2469 15 สิงหาคม 2470
วัดมังกรกมลาวาศ	จีน ไทย	วัดมังกรกมลาวาศ เลขที่ 315 ตำบลวัดคณิกาผล กิ่ง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	18 พฤษภาคม 2469 15 มิถุนายน 2469	31 มกราคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475
เฮาะเอ็ง		ตึกแถวเลขที่ 2550 ตำบลถนนพระราม 4 กิ่งอำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร					15 มิถุนายน 2469 10 ธันวาคม 2469
เซงเม้ง		บ้านเลขที่ 2806 ตำบลประทุมคงคา อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร					15 มิถุนายน 2469 27 เมษายน 2470

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
มิ่งไชว		บ้านเลขที่ 143 ตำบลตรอกสะพานญวน อำเภอสาม พันรวงศ จังหวัดพระนคร				15 มิถุนายน 2469	2 สิงหาคม 2475 29 กันยายน 2475
ยุกเฮง		บ้านเลขที่ 1678 ก. ตำบลสถานีรถไฟหลวงสายเหนือ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร				15 กรกฎาคม 2469	16 สิงหาคม 2469
ปวยเชียง		ตึกแถวเลขที่ 200 ก. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเบ็ด อำเภอสาม พันรวงศ จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 ม.ค. 69)(29 ม.ค. 69) ตึกแถวเลขที่ 1331 ตำบล พลับพลาไชย กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระ นคร				15 กรกฎาคม 2469	10 กันยายน 2470
ชอกี้		ห้องแถวเลขที่ 4808 ตำบลตรอกเต้าตอนเหนือ อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	18 สิงหาคม 2470
เฮียบเฮียะ		บ้านเลขที่ 5075 จ. ตำบลวัดจากวางพวง กิ่งอำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	
เด็กฮ่วม		ห้องแถวเลขที่ 3863 ฉ. ตำบลสถานีรถไฟหลวงสายเหนือ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	9 ตุลาคม 2469
บัวนซุน		บ้านเลขที่ 1256 ซ่างโรงเจ ตำบลบุคคโล อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี				16 สิงหาคม 2469	12 มกราคม 2469
ยกชิน		ห้องแถวเลขที่ 5268 ตำบลป้อมปราบศัตรูพ่าย กิ่งอำเภอ ป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	10 ธันวาคม 2469
ยกซ่า		ตึกแถวเลขที่ 2725 ตำบลถนนพระรามที่ 4 กิ่งอำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	5 กรกฎาคม 2470

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เอียงเซ็ง		บ้านเลขที่ 5242 ง. ตำบลบ่อมปราบศัตรูพ่าย กิ่งอำเภอ บ่อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	18 สิงหาคม 2470
ไคตี		ห้องแถวเลขที่ 94-95-96 ตำบลประตู่หน้าประตู่วัน อำเภอประแจจีน จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 ต.ค. 69)(19 ต.ค. 69) บ้านเลขที่ 84 ข. ตำบล ประตู่หน้าประตู่วัน อำเภอประแจจีน จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	17 เมษายน 2471
โยกฉ่อย		ตึกแถวเลขที่ 315 ข. ตำบลศาลเจ้าไหล่ อำเภอสาม พันธงศรี จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	17 พฤษภาคม 2471 6 กรกฎาคม 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
หล้าก๊วยเหลียง		บ้านเลขที่ 1987 ตำบลตรอกเต้าหู้ กิ่งอำเภอบ่อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	27 กรกฎาคม 2471 23 สิงหาคม 2471 (ถูกสั่งปิด)
สูงจีน (สูงจีน)		ตึกแถวเลขที่ 762 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนคร (ย้าย 13 ส.ค. 70)(23 ส.ค. 70) ตึกแถวเลขที่ 594 ตำบล สามแยก อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนคร (ย้าย 4 มี.ค. 71)(28 มี.ค. 71) ตึกแถวเลขที่ 744 ตำบล ถนนพาดสาย อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	22 มิถุนายน 2472 21 กันยายน 2472
ไลจี (จุงซาน) (เปลี่ยนชื่อ 2 ส.ค. 70)(16 ส.ค. 70)		ตึกแถวเลขที่ 459 ตำบลวัดสามจีน อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนคร (ย้าย 11 ต.ค. 69)(15 ต.ค. 69) บ้านเลขที่ 1868 ตำบล สถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอประตู่วัน จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 3 ธ.ค. 70)(26 ม.ค. 70) ตึกสองชั้นเลขที่ 790 ตำบล ถนนประมวญ กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร (ย้าย 15 พ.ค. 71)(6 มิ.ย. 71) บ้านเลขที่ 247 ตำบลถนน ประมวญ อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 18 ธ.ค. 74)(31 ธ.ค. 74) บ้านเลขที่ 947 ตำบล สไมศรเยอรมัน อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 15 ก.ค. 75)(20 ส.ค. 75) ตึกสองชั้นเลขที่ 922 ตำบลวัดยานนาวา อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร					
ไผ่ขุ่น		ตึกแถวเลขที่ 692 อ. ตำบลเชิงสะพานสาทร กิ่งอำเภอ สาทร จังหวัดพระนคร (ย้าย 24 ก.ค. 71)(14 ส.ค. 71) ห้องแถวเลขที่ 487-489 ตำบลตรอกบ้านอู่ อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 28 ก.ค. 75)(30 ส.ค. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 955 ข. ตำบลเชิงสะพานสาทร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร				16 สิงหาคม 2469	
ยักฮั้ว		ตึกแถวเลขที่ 1867 ตำบลตลาดนางเลิ้ง กิ่งอำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร				9 กันยายน 2469	13 พฤศจิกายน 2469
ตัดตึก		ห้องแถวเลขที่ 841 ตำบลสวนหลวง อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร				9 กันยายน 2469	27 เมษายน 2470
ทุ่งหมื่น		บ้านเลขที่ 1559 ตำบลถนนประมวญ กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร (ย้าย 1 พ.ย. 69)(18 พ.ย. 69) บ้านเลขที่ 790 ตำบลถนน ประมวญ กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร				9 กันยายน 2469	31 พฤษภาคม 2470

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ทุ่งหมื่น (กลางคืน)		บ้านเลขที่ 1559 ตำบลถนนประมวญ กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย 3 พ.ย. 69)(3 ธ.ค. 69) บ้านเลขที่ 790 ตำบลถนน ประมวญ กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา				9 กันยายน 2469	31 พฤษภาคม 2470
หมิงแซ		ห้องแถวเลขที่ 690-692-694 ตำบลโรงพยาบาลจีน อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย 7 ก.ย. 2470)(12 ก.ย. 2470) บ้านเลขที่ 3900 ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา				9 กันยายน 2469	8 พฤษภาคม 2471
ชือกเฮง		ตึกแถวเลขที่ 594 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา				9 กันยายน 2469	10 กันยายน 2470
ให้สุน		ตึกแถวเลขที่ 2646 ตำบลถนนพระราม 4 อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา				9 กันยายน 2469	13 เมษายน 2472
กังเชียงไป้วซิม		บ้านเลขที่ 1778 ตำบลห้างมาแก้ว อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย 18 ส.ค. 72)(11 ก.ย. 72) บ้านเลขที่ 1773 ณ. ตำบลห้างมาแก้ว อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา				9 กันยายน 2469	
ฮั่วเคี้ยว		ตึกแถวเลขที่ 379 ตำบลวัดคณิกาผล กิ่งอำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย***)(4 ก.พ. 70) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 556 ซ. 557 ซ. ตำบลวัดคณิกาผล กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา				9 กันยายน 2469	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
คุ้งเข็ง		ห้องแถวเลขที่ 3863 ฉ. ตำบลสถานีรถไฟหลวงสายเหนือ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร				9 ตุลาคม 2469	18 สิงหาคม 2470
หมิงแซ (กลางคืน)		ห้องแถวเลขที่ 690-692-694 ตำบลโรงพยาบาลจีน อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร				9 ตุลาคม 2469	8 ตุลาคม 2470
เหมงเจิน		บ้านเลขที่ 1237 ตำบลวัดโสมนัส กิ่งอำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร				9 ตุลาคม 2469	26 มกราคม 2470
ฮั่วฉู๋ย		ศาลเจ้าพ่อเสือ เลขที่ 1222 ตำบลศาลเจ้าพ่อเสือ อำเภอ สำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 25 ก.ค. 70)(4 ส.ค. 70) ห้องแถวเลขที่ 1977 ตำบล ศาลเจ้าพ่อเสือ อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร				9 ตุลาคม 2469	20 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471
ซำมั้ง (ฟังวินย่น) (เปลี่ยนชื่อ 4 ม.ค. 70)(11 ม.ค. 70)(เนื่องจากไม่มีกร สอนภาษาจีนอีกต่อไป)		บ้านเลขที่ 522 ตำบลโฆสิตาราม อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี				9 ตุลาคม 2469	
ก๊อกแซ		ตึกแถวเลขที่ 879-881 ตำบลเชิงสะพานสาทร กิ่งอำเภอ สาทร จังหวัดพระนคร				13 พฤศจิกายน 2469	9 มีนาคม 2471
ยกสาย		ศาลเจ้าเลขที่ 74 ตำบลตลาดสามเสน อำเภอคูสิต จังหวัด พระนคร				13 พฤศจิกายน 2469	6 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 4 พ.ย. 69)/(18 พ.ย. 69) ห้องแถวเลขที่ 474 ผ.ม. ตำบลตลาดสามเสน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร (ย้าย 15 ก.พ. 69)/(28 ก.พ. 69) ศาลเจ้าเลขที่ 74 ตำบล ตลาดสามเสน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร					
ประชาชน	แคะ	บ้านเลขที่ 1876 ตำบลสถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอประ ทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ	2 พฤศจิกายน 2469 10 ธันวาคม 2469	26 มกราคม 2470 (ถูกสั่งปิด)
กุลสตรีกิตติพงษ์	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 657 ถนนสุริวงค์ ตำบลโสมสรเยอมน อำเภอ บางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 24 ก.ค. 71)/(25 ส.ค. 71) ตึกแถวเลขที่ 1863 ข. ตำบลมหาวิทยาลัย อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร	หญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนกวางตุ้ง 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ	22 พฤศจิกายน 2469 10 ธันวาคม 2469	14 พฤษภาคม 2475 3 มิถุนายน 2475
ฮองตัด (ฮองตัดส้ม) (ฮวงตัดส้ม)		ตึกแถวเลขที่ 576 ตำบลวัดคณิกามผล อำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				10 ธันวาคม 2469	28 พฤศจิกายน 2472 10 ธันวาคม 2472
เคียวเฮ็ง		ตึกแถวเลขที่ 2778 ในตลาดเสาชิงช้า ตำบลตลาดเสา ชิงช้า อำเภอสำราญราษฎร์ จังหวัดพระนคร				10 ธันวาคม 2469	15 สิงหาคม 2470
ท่งมัน		ตึกแถวเลขที่ 842 ตำบลสะพานดำรงสถิตย์ อำเภอสาม ยอด จังหวัดพระนคร				10 ธันวาคม 2469	18 สิงหาคม 2470
แก้งเม้ง		ห้องแถวเลขที่ 3100 ตำบลสวนกวางตุ้ง กิ่งอำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร				10 ธันวาคม 2469	18 สิงหาคม 2470

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เศรษฐกิจวิทยา	แต่จิว	วังเก่ากรมขุนไชยนาท เลขที่ 124 ตำบลบ่อมปราบ กิ่ง อำเภอบ่อมปราบ จังหวัดพระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.วิทยาศาสตร์ซึ่งเกี่ยว แก่การค้าขาย	15 ธันวาคม 2469 12 มกราคม 2469	8 ตุลาคม 2470
โก่งเขียง		บ้านเลขที่ 485 ตำบลศาลเจ้าชิดเขี้ยว อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร				12 มกราคม 2469	10 กันยายน 2470
ยี่ตึก		ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 698 ตำบลโรงหอย อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร				12 มกราคม 2469	21 มกราคม 2473 8 เมษายน 2474 (ไม่ได้แจ้งไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ฮั่วเคี้ยง		ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1903 ตำบลตลาดบ้านหม้อ อำเภอ พารุศ จังหวัดพระนคร				12 มกราคม 2469	
ชินมิน		บ้านเลขที่ 59 ตำบลสะพานแมนศรี กิ่งอำเภอบ่อมปราบ คีตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง (9 ม.ค. 70)			12 มกราคม 2469	
ตงเจียง		ห้องแถวเลขที่ 1687 ค. 1687 ซ. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร				19 กุมภาพันธ์ 2469	15 สิงหาคม 2470
บ้วยกี		ห้องแถวเลขที่ 3657 ตำบลตรอกพระยาไกร อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร				19 กุมภาพันธ์ 2469	26 มกราคม 2470
หยิมฉ่อย		ตึกแถวเลขที่ 875 ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร				19 กุมภาพันธ์ 2469	8 พฤษภาคม 2471

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
จี๋สาย (กลางคืน)		ห้องแถวเลขที่ 1019 - 1021 ตำบลถนนพระราม 5 อำเภอ ดุสิต จังหวัดพระนคร (ย้าย 31 พ.ค. 70)(8 มิ.ย. 70) บ้านเลขที่ 2164 ตำบล ถนนหลานหลวง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร				19 กุมภาพันธ์ 2469	2 มกราคม 2472 21 มกราคม 2472
พินมั้น		ตึกแถวเลขที่ 493 ตำบลตลาดพลู อำเภอบางยี่เรือ จังหวัด ธนบุรี				12 มีนาคม 2469	8 ตุลาคม 2470
ชูกี้		บ้านเลขที่ 920 ตำบลตึกขาว อำเภอคลองสาน จังหวัด ธนบุรี (ย้าย 7 ก.ค. 71)(14 ก.ค. 71) บ้านเลขที่ 842-843 ตำบล ตึกขาว อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี				12 มีนาคม 2469	29 พฤศจิกายน 2473 29 มกราคม 2473
มิ่งก	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1173 ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัด พระนคร (ย้าย 11 ส.ค. 70)(16 ส.ค. 70) ห้องแถวเลขที่ 529-531 ตำบลสถานีรถไฟปากน้ำ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	5 มีนาคม 2469 27 เมษายน 2470	8 พฤษภาคม 2471
สิ๊กเสียง	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1441 ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	3 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต่จิว 3.ภาษาไทย	7 มีนาคม 2469 27 เมษายน 2470	17 มีนาคม 2470
กงเต็กก็กมุ่น	กวางตั้ง	ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 909 ตำบลสวนหลวง อำเภอบ้าน ทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือภาษา กวางตั้ง 2.สามัญศึกษา	24 มีนาคม 2469 27 เมษายน 2470	20 กรกฎาคม 2471 20 สิงหาคม 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
หวิเต็ก (หวิเต็ก) (หวิเต็ก)	แคะ	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 3522 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 2 ม.ค. 71)(23 ม.ค. 71) ตึกสามชั้นเลขที่ 4292-4294 ตำบลตรอกพระยาไกร อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.สามัญศึกษา	28 มีนาคม 2469 27 เมษายน 2470	19 มิถุนายน 2472 21 กันยายน 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
เฮียบเฮียะ	แต้จิว ไทย	บ้านเลขที่ 1295 ตำบลบ้านอากรสอน อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.สามัญศึกษา	28 มีนาคม 2469 27 เมษายน 2470	13 เมษายน 2475
ตงมั้ง (ตงมั้ง)	แต้จิว	ห้องแถวเลขที่ 3748 ซ. ตำบลตรอกอาจุม อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 28 ก.ค. 70)(4 ส.ค. 70) ห้องแถวเลขที่ 3554 ซ. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	5 เมษายน 2470 27 เมษายน 2470	22 ธันวาคม 2471 4 มกราคม 2471
หวงหวน (กลางคืน)	จีน	บ้านเลขที่ 933 ค.ต.ง. ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 25 พ.ค. 70)(31 พ.ค. 70) บ้านเลขที่ 1296 ตำบลสะพานหิน อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 27 ธ.ค. 70)(6 ม.ค. 70) บ้านเลขที่ 2601 ตำบลกรมไปรษณีย์โทรเลข อำเภอพานุวัต จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	12 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	11 เมษายน 2470 27 เมษายน 2470	5 มกราคม 2471 9 มีนาคม 2471

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เมงทีน (กลางคืน)	ไต้หวัน	บ้านเลขที่ 2395 ตำบลลโมสรเยอร์มัน อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 24 มิ.ย. 70)(11 ก.ค. 70) ห้องแถวเลขที่ 1555 ตำบลตรอกเต้าหู กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัด พระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	13 เมษายน 2470 31 พฤษภาคม 2470	17 พฤศจิกายน 2470
ซุ่ยทิว	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 2775 ถนนพระราม 4 กิ่งอำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	28 เมษายน 2470 31 พฤษภาคม 2470	26 มกราคม 2470
พวยตะ	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 2816 ตำบลสถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอ ประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนชาติกวางตุ้ง 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	10 พฤษภาคม 2470 5 กรกฎาคม 2470	31 กรกฎาคม 2473 19 สิงหาคม 2473 <small>(ไม่ได้แจ้งไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)</small>
มีน้ำ (มีน้ำ)		ห้องแถวเลขที่ 5204 ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 5 ธ.ค. 71)(14 ธ.ค. 71) ตึกแถวเลขที่ 4182 ตำบล ศาลเจ้าใหม่ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	11 พฤษภาคม 2470 15 สิงหาคม 2470	2 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473
เข็กมัน	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 443 ตำบลประตูน้ำประทุมวัน อำเภอประแจ จีน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	17 พฤษภาคม 2470 15 สิงหาคม 2470	10 กันยายน 2470
ไชยฮ้อ	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 2997 ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 13 ก.ค. 71)(27 ก.ค. 71) บ้านเลขที่ 3228 ตำบล ตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 25 เม.ย. 72)(10 พ.ค. 72) โรงเจเลขที่ 2806 ตำบล ประทุมคงคา อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	19 กรกฎาคม 2470 15 สิงหาคม 2470	12 กรกฎาคม 2475 (ถูกสั่งปิด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 16 ส.ค. 73)(27 ส.ค. 73) บ้านเลขที่ 1444 ซ. ตำบล บ้านบาตร อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 19 ส.ค. 74)(10 ก.ย. 74) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 4129 ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร					
ผู้แหวก	กวางตั้ง	บ้านเลขที่ 1539 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	30 สิงหาคม 2470 8 ตุลาคม 2470	26 มกราคม 2471 9 มีนาคม 2471
เหม่งเหม่ง (เดิมชื่อสี่เหม่ง)	กวางตั้ง	ตึกแถวชั้นเดียวบ้านเลขที่ 1517 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 17 พ.ย. 70)(6 ธ.ค. 70) ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 2482 ตำบลถนนพระราม 4 กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 20 พ.ย. 73)(1 ธ.ค. 73) ตึกแถวเลขที่ 1964 ตำบล ศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีน 3.ภูมิศาสตร์	1 กันยายน 2470 10 กันยายน 2470	
โพยจี	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 233 ก. ตำบลตลาดบางรัก กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษากวางตั้ง 3.สามัญศึกษา	2 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	7 สิงหาคม 2471 20 สิงหาคม 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
เขียนก๊อก	กวางตั้ง	ตึกแถวเลขที่ 2092, 2094 ตำบลโรงหอย อำเภอพารุัด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษากวางตั้ง 3.สามัญศึกษา	5 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	27 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471
มีเคี้ยว (เดิมชื่อปวยเซียง)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 2238 ตำบลพลับพลาไชย กิ่งอำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา	6 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
บัวมั้น	แต่จิว	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 66 ตำบลตลาดสมเด็จ อำเภอลอง สถาน จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	9 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	16 มกราคม 2471 9 มีนาคม 2471
เทียนเทียนเข้าะตั้ง (เขียบเขียะประตูใหม่) (เปลี่ยนชื่อ 26 ธ.ค. 70)(5 ม.ค. 70)	แต่จิว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 217 ตำบลบ้านแขก กิ่งอำเภอชนะ สงคราม จังหวัดพระนคร (ย้าย 26 ธ.ค. 70)(5 ม.ค. 70) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 472 ตำบลตลาดยอด กิ่งอำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 – 9 ปี	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	9 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	
ฮั่วเคี้ยววกงฮัก	แต่จิว	บ้านเลขที่ 3596 ตำบลพลับพลาไชย กิ่งอำเภอบ่อผอบ ศรีนคร จังหวัดพระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	12 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	29 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471
กักเจ็ง	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1291 ง. ตำบลบุคคโล อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 – 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	19 กันยายน 2470 8 ตุลาคม 2470	17 ธันวาคม 2470
ฮัวมิง (ฮัวมิง) (สาขาโรงเรียนแนชั่นแนล)	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 1221 ฉ. ตำบลวัดเทพศิรินทร์ กิ่งอำเภอ บ่อผอบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	24 กันยายน 2470 17 พฤศจิกายน 2470	
สตรีกินหว่า	กวางตุ้ง	บ้านเลขที่ 1444 ตำบลบ้านบาตร อำเภอสามยอด จังหวัด พระนคร	หญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนกวางตุ้ง	15 ตุลาคม 2470 17 พฤศจิกายน 2470	7 มิถุนายน 2473 17 กรกฎาคม 2473
กงลิปเขียบเขียะ	ไทย แต่จิว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1275 ข. 1277 ตำบลสะพานอุบลรัตน์ อำเภอพานูร์ต จังหวัดพระนคร (ขยาย 23 พ.ค. 71) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1275 ข. 1277 1277 ก. ตำบลสะพานอุบลรัตน์ อำเภอพานูร์ต จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีนแต่จิว	19 ตุลาคม 2470 17 พฤศจิกายน 2470	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เจียงจุ๋ย	กวางตุ้ง	ห้องแถวสองชั้น เลขที่ 1477 ซ. ตรอกไก่ ตำบล โรงพยาบาลบางรัก กิ่งอำเภอสาร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือไทย 3.หนังสือจีน	25 ตุลาคม 2470 17 พฤศจิกายน 2470	11 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471
แกงแซ	แต้จิ๋ว ไทย	ห้องแถวเลขที่ 1669 ตำบลตรอกเต้าหู้ กิ่งอำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	26 ตุลาคม 2470 17 พฤศจิกายน 2470	16 กุมภาพันธ์ 2471 (ถูกสั่งปิด)
ไอฮั่ว	แต้จิ๋ว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1539 ด. ตำบลจักรวรรดิ อำเภอสาม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	11 พฤศจิกายน 2470 17 ธันวาคม 2470	12 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471
เอียงไซ้ (ครั้งที่ 2)	แต้จิ๋ว	บ้านสองชั้นเลขที่ 1515 ตำบลบ้านบาตร อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	29 พฤศจิกายน 2470 17 ธันวาคม 2470	8 กุมภาพันธ์ 2472 30 เมษายน 2473
บ้วยฮั่ว (บำรุงสตรีจีน)	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 3482 ตำบลพลับพลาไชย กิ่งอำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 29 เม.ย. 72)(10 พ.ค. 72) บ้านเลขที่ 3596 ตำบล พลับพลาไชย อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง	ไม่เกิน 12 ปี ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีน	2 ธันวาคม 2470 26 มกราคม 2470	3 มิถุนายน 2473 17 กรกฎาคม 2473
ฮุยตง	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1140 ตำบลวัดทองนพคุณ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	15 ธันวาคม 2470 26 มกราคม 2470	15 ตุลาคม 2471
ฮั่วเคียง		ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1865 ค. 1865 ซ. ตำบลตลาด นางเลิ้ง กิ่งอำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร				26 มกราคม 2470	17 มีนาคม 2470

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
กงลิบข้ามันหักเหา	แต่จิว	ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 532 ง. ตำบลบ้านขมิ้น อำเภอ บางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาไทย 2.สามัญศึกษา 3.ภาษาจีนแต่จิว 4.ภาษาอังกฤษ	7 มกราคม 2470 17 มีนาคม 2470	1 กันยายน 2474 27 ตุลาคม 2474
ฮกฮิม (ครั้งที่ 2)	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 5-7-9 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเบ็ด อำเภอสาม พันรวงค์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	19 มกราคม 2470 17 มีนาคม 2470	11 กุมภาพันธ์ 2471 9 มีนาคม 2471
หน้่มหว่า	กวางตุ้ง	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 2132 ตำบลชิดเขี้ยว อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 27 เม.ย. 71)(10 พ.ค. 71) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 2112 ตำบลชิดเขี้ยว อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือไทย 3.หนังสือจีน	19 มกราคม 2470 8 พฤษภาคม 2471	
ผู้ยตัก	กวางตุ้ง	ตึกแถวชั้นเดียวเลขที่ 1381 ตำบลวัดบวรนิเวศ กิ่งอำเภอ ชนะสงคราม จังหวัดพระนคร (ย้าย 4 ก.พ. 71)(13 ก.พ. 71) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 2095 ตำบลโรงหวาย อำเภอพานูร์ดี จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษา กวางตุ้ง 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	25 มกราคม 2470 17 มีนาคม 2470	3 กันยายน 2474 5 ตุลาคม 2474
ซินเตี้ย (อิวเลี้ยง) (เปลี่ยนชื่อ 6 พ.ค. 74)(15 พ.ค. 74)	แต่จิว	ตึกสองชั้นเลขที่ 1296 ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	27 มกราคม 2470 8 พฤษภาคม 2471	4 มิถุนายน 2474 13 กรกฎาคม 2474
ซ่งตัก	กวางตุ้ง	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 213 ตำบลวัดสุทัศน์ อำเภอสำราญ ราษฎร์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษา กวางตุ้ง	4 กุมภาพันธ์ 2470 17 มีนาคม 2470	8 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
คู้อั่ว	ไทย	ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 668 ตำบลถนนสุขโขทัย อำเภอคูสสิต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	8 กุมภาพันธ์ 2470 17 มีนาคม 2470	10 ธันวาคม 2471 4 มกราคม 2471
แข่งกง	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 611 ตำบลวัดส้มพันรวงศ์ อำเภอสาม พันรวงศ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	13 กุมภาพันธ์ 2470 17 มีนาคม 2470	12 กันยายน 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ขุนหวน (ขุนบูน)	คะ	ตึกสองชั้น ตำบลโรงหอย อำเภอพานรุด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ	14 กุมภาพันธ์ 2470 8 พฤษภาคม 2471	11 ตุลาคม 2471 4 มกราคม 2471
ฮั่วเคี้ยว	ฮกเกี้ยน แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 556 ซ. และ 556 ซ. ตำบลคณิกามล กิ่ง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย 29 เม.ย. 72)(20 พ.ค. 72) เรือนเลขที่ 3882 ตำบล พลับพลาไชย อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีนภาษากลาง 2.สามัญศึกษา	23 กุมภาพันธ์ 2470 17 เมษายน 2471	
จิ้นฮั่ว	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 3900 ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	12 มีนาคม 2470 17 เมษายน 2471	21 กันยายน 2471
ฮวยน้าม	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 2843 ตำบลสวนหลวง อำเภอบ้านพวย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา 3.ภาษาอังกฤษ	14 มีนาคม 2470 17 เมษายน 2471	24 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
สุนลิต	แคะ	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1442 ตำบลตลาดบ้านหม้อ อำเภอ พารุรีด จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 15 ต.ค. 71)(29 ต.ค. 71) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1088 ตำบลวัดสุทัศน์ อำเภอพระนครศรี จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแคะ 2.ภาษาไทย	28 มีนาคม 2470 1 มิถุนายน 2471	8 สิงหาคม 2472 21 กันยายน 2472
น้ำเคี้ยว	ไทย	บ้านเลขที่ 1252 ตำบลวัดจางวางพวง กิ่งอำเภอบ่อ ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	29 มีนาคม 2470 8 พฤษภาคม 2471	
แซ่เคี้ยว	แต้จิ๋ว	โรงแสงสองชั้นเลขที่ 57 ตำบลตลาดบางเขน อำเภอ บางเขน จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 11 ก.ย. 71)(21 ก.ย. 71) บ้านเลขที่ 184 ตำบล ตลาดบางเขน อำเภอบางเขน จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	11 เมษายน 2471 1 มิถุนายน 2471	
ต๋องบึง	แต้จิ๋ว	ตึกสองชั้นเลขที่ 2028 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเบ็ด อำเภอสม พันธวงศ์ จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.ภาษาอังกฤษ 3.สามัญศึกษา	14 เมษายน 2471 1 มิถุนายน 2471	21 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471
เต้าแซ	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 3825 ตำบลท่าราชวงศ์ อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนครศรี	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	16 เมษายน 2471 1 มิถุนายน 2471	19 มิถุนายน 2472 21 กันยายน 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ห้อมหิน	แคะ	บ้านเลขที่ 1250 ต. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 10 ก.ย. 71)(17 ก.ย. 71) บ้านเลขที่ 363 ก. ปาก ตรอกถนนชอยทรัพย์ ตำบลวัดหัวลำโพง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากลาง	16 เมษายน 2471 6 กรกฎาคม 2471	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ชงก่าหักเหา	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 84 ซ. ตำบลประตู่หน้าประทุมวัน อำเภอ ประแจจีน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	23 เมษายน 2471 1 มิถุนายน 2471	19 ธันวาคม 2472 21 มกราคม 2472 (ถูกสั่งปิด)
จี๋สาย	ไหหลำ	บ้านเลขที่ 2164 ตำบลถนนหลานหลวง กิ่งอำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีนไหหลำ 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	24 พฤษภาคม 2471 6 กรกฎาคม 2471	24 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471
เซียงหมินฮักเหา (เซียงหมิน)	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 1895, 1897 ตำบลวัดพิตรพิมูช อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	24 พฤษภาคม 2471 6 กรกฎาคม 2471	22 มีนาคม 2475
ตงฮั่ว	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 67 ซ. ตำบลสามเสนใน อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 พ.ย. 72)(9 ธ.ค. 72) ห้องแถวเลขที่ 71 ซ. ตำบล สามเสนใน อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	2 มิถุนายน 2471 20 สิงหาคม 2471	9 มีนาคม 2473 8 เมษายน 2474
ชิวนี้งเอาตั้ง	ไทย	ศาลเจ้าโกวบือ เลขที่ 1458 ตำบลบางน้ำชัน อำเภอบุคโล จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	12 มิถุนายน 2471 6 กรกฎาคม 2471	20 มิถุนายน 2472 8 กรกฎาคม 2472
พวยเคี้ยวหักเหา	แต่จิว	บ้านเลขที่ 5075 ตำบลสวนมะลิ กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรู พ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	23 มิถุนายน 2471 20 สิงหาคม 2471	29 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471
กกกวง	แต่จิว	ตึกแถวบ้านเลขที่ 3473 ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอ จักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 10 ธ.ค. 71)(25 ธ.ค. 71) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1539 ค. ตำบลจักรวรรดิ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	28 มิถุนายน 2471 20 สิงหาคม 2471	6 สิงหาคม 2472 21 กันยายน 2472
บ้วยเหม็ง	ไทย	บ้านเลขที่ 4924 ตำบลตรอกพระยาไกร อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	11 กรกฎาคม 2471 25 กันยายน 2471	21 กุมภาพันธ์ 2473 8 เมษายน 2474

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ได้ทั้ง	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1063 ค.-1063 ชม. ตำบลเชิงสะพานสาทร อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร (ขยาย 20 ม.ค. 72) ห้องแถวเลขที่ 1063 ค.-1063 ฉ. ตำบลเชิงสะพานสาทร อำเภอสาทร จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 ก.ย. 75)(26 ก.ย. 75) เรือนสองชั้นเลขที่ 1640 ตำบลโรงพยาบาลบางรัก อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	9 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	17 กรกฎาคม 2471 20 สิงหาคม 2471	
เขตรศรศึกษา	ไทย	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1689 จ. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 ส.ค. 71)(28 ส.ค. 71) บ้านเลขที่ 2850 ตำบล สะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	25 กรกฎาคม 2471 25 กันยายน 2471	9 มีนาคม 2471
พวยเม้ง	คะ	ตึกแถวชั้นเดียว 2256 ณ. ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอ นางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาคะ 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	2 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	16 กันยายน 2474 27 ตุลาคม 2474
ยี่หล่า	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 1529 ซ. ตำบลสี่แยกพระยาศรี อำเภอพาหุ รัด จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษากวางตุ้ง 3.ภาษาไทย	3 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	3 ธันวาคม 2471 4 มกราคม 2471 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ฮ้วนน้ำ	แต่จิว	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 543 ชม. ตำบลโรงงานกลางกรม รถไฟ อำเภอพญาไท จังหวัดพระนคร (ย้าย 15 ก.ค. 72)(26 ก.ค. 72) ห้องแถวเลขที่ 154 ค. 154 ซ. 154 ซ. ตำบลโรงงานกลางกรมรถไฟหลวง อำเภอ พญาไท จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	6 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	21 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
อีดัก (อีดัก)	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 294 ตำบลบ้านคู กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือเงินกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	9 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	
ตงก๊กแก๊งแซ	ไทย	บ้านเลขที่ 1742 ตำบลวัดแค อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	11 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	8 มกราคม 2471 9 มีนาคม 2471
เอ็งไซ้	ไทย	บ้านเลขที่ 1250 ฉ. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 17 พ.ย. 71) ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 1998ง, 1998จ ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	14 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	4 มกราคม 2471 9 มีนาคม 2471
ฮั่วเอง (ฮั่วเฮง)	แต้จิ๋ว	ห้องแถวเลขที่ 16,17,18,19 หมู่ที่ 12 ตรอกบ้านทะมั่ง ตำบลตลาด อำเภอพระประแดง จังหวัดพระประแดง	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	15 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	26 พฤศจิกายน 2474 27 มกราคม 2474
กิงนุกูลศึกษา	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 4642 ก. ตำบลถนนพระราม 4 อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	20 สิงหาคม 2471	29 มิถุนายน 2472 21 กันยายน 2472
หมั่นหว่า	กวางตุ้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1477 ข. ตำบลโรงพยาบาลบางรัก กิ่งอำเภอสาทร จังหวัดพระนคร (ย้าย 17 ก.พ. 73)(14 มี.ค. 73) ตึกแถวเลขที่ 1171 ตำบลเชิงสะพานสาทร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 ก.พ. 75)(3 มี.ค. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 2228 ตำบลเชิงสะพานสาทร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือเงินกวางตุ้ง	20 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
จุงฝ่า (ซ็องเต็ด) (เปลี่ยนชื่อ 9 ก.ย. 73)(19 ก.ย. 73)	แคะ	ตึกแถวสองชั้น 2273 ตำบลถนนทหารบกทหารเรือ อำเภอ พาทูร์ด จังหวัดพระนคร (ย้าย 10 เม.ย. 72)(18 เม.ย. 72) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 2241 ในบริเวณสนามน้ำจืด ตำบลถนนทหารบกทหารเรือ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแคะ 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	21 สิงหาคม 2471 1 พฤศจิกายน 2471	14 มกราคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475
บ้วยเคี้ยว	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1782 ตำบลห้างมาแก้ว อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร (ย้าย 2 ต.ค. 72)(31 ต.ค. 72) บ้านเลขที่ 384 ตำบลห้าง มาแก้ว อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.สามัญศึกษา	30 สิงหาคม 2471 25 กันยายน 2471	25 มิถุนายน 2475 22 กรกฎาคม 2475
ยกเต็ก	แต้จิ๋ว	ตึกสามชั้นเลขที่ 2485 ตำบลถนนพระราม 4 กิ่งอำเภอ ป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาไทย 2.สามัญศึกษา 3.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	17 กันยายน 2471 1 พฤศจิกายน 2471	23 เมษายน 2473 25 เมษายน 2473 (ถูกสั่งปิด)
พิวยไซ้	ไทย แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1250 ก. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน 4.ภาษาอังกฤษ 5.คำนวณ	19 กันยายน 2471 1 พฤศจิกายน 2471	3 มิถุนายน 2472 8 กรกฎาคม 2472
หยกหมง	กวางตุ้ง	ตึกแถวชั้นเดียวเลขที่ 1987 ตำบลรอกเค้าหู้ กิ่งอำเภอ ป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษา กวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	26 กันยายน 2471 1 พฤศจิกายน 2471	2 กันยายน 2475 10 พฤศจิกายน 2475
ฮ้วนุ้น	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 539 ก. ตำบลถนนเพชรบุรี อำเภอประแจจีน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	4 ตุลาคม 2471 1 พฤศจิกายน 2471	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
น้ำขี้วัว	แต่จิว	บ้านเลขที่ 49 ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือไทย 3.หนังสือจีน	5 ตุลาคม 2471 4 มกราคม 2471	10 ธันวาคม 2473
แจขี้วัว	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1863 ค. ตำบลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชาย	7 - 20 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	12 ตุลาคม 2471 4 มกราคม 2471	
กวางวา	ไหลหล่า	บ้านเลขที่ 1876 ซ. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	20 ตุลาคม 2471 4 มกราคม 2471	5 มีนาคม 2472 19 สิงหาคม 2473
จิงฮั่ว	แต่จิว	ตึกสองชั้นเลขที่ 1876 ตำบลสถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	25 ตุลาคม 2471 4 มกราคม 2471	19 มิถุนายน 2472 21 กันยายน 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ยี่ฝัว	แคะ	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 215 ตำบลบ้านแขก กิ่งอำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแคะ 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	2 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471	16 ธันวาคม 2472 21 มกราคม 2472
จินกวง	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 611 ตำบลวัดส้มพันธงคี อำเภอสามพันธงคี จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	6 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471	
ฮั่วเคี้ยว (ฮั่วเคี้ยว)	แต่จิว ไหลหล่า	ตลาดหนองจอก ตำบลหนองจอก อำเภอหนองจอก จังหวัดมีนบุรี	ชายและหญิง	7 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	6 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471	
ชิงหมิง	แต่จิว	บ้านเลขที่ 112 หมู่ 17 ตำบลแสนแสบ อำเภอมีนบุรี จังหวัดมีนบุรี	ชายและหญิง	7 - 20 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต่จิว	21 พฤศจิกายน 2471 4 มกราคม 2471	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ตงเสียม	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 3473 ณ. ในตรอกโรงพิมพ์ ตำบล ตรอกโรงพิมพ์ อำเภอจักรวรรดิ จังหวัดพระนคร (ย้าย 22 มี.ค. 71)(25 เม.ย. 72) ตึกแถวเลขที่ 4056 ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	14 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471	21 มกราคม 2472 22 มีนาคม 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ดั่งอา	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 556 ตำบลตรอกบ้านเข้าหลาม อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 3 มี.ค. 73)(19 มี.ค. 73) ตึกสองชั้นเลขที่ 1876 ตำบลสถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระ นคร	ชาย หญิง	7 - 20 ปี 7 - 10 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	21 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471	12 สิงหาคม 2474 19 กันยายน 2474
คี่ฟ้า	แคะ	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1190-1192 ตำบลถนนเข้าสาร กิ่ง อำเภอชนะสงคราม จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.สามัญศึกษา 3.ภาษาจีนแคะ	31 ธันวาคม 2471 9 มีนาคม 2471	7 สิงหาคม 2474 19 กันยายน 2474
ตงมัน	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1906 ตำบลนางเลิ้ง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระ นคร (ย้าย 15 พ.ค. 73)(4 มี.ย. 73) ตึกสองชั้นเลขที่ 2201 ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	5 มกราคม 2471 9 มีนาคม 2471	
เตี้ยเขย	ไทย	ห้องแถวสองชั้น ตำบลถนนวรจักร อำเภอสามยอด จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	4 กุมภาพันธ์ 2471 9 มีนาคม 2471	
ตุนจา	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 818 ง. ตำบลสถานทูตอิตาลี อำเภอบ้าน ทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	7 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนเบื้องต้น (กวางตุ้ง)	9 กุมภาพันธ์ 2471 13 เมษายน 2472	24 ธันวาคม 2472 21 มกราคม 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
กวางหน้า	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 1581 ตำบลตรอกเต้าหู้ กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษา กวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	19 กุมภาพันธ์ 2471 13 เมษายน 2472	23 กุมภาพันธ์ 2475 30 มีนาคม 2475 <small>(ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)</small>
จิงลอกเกกเอ็งเกียงเฮซี (มันเต๊ก) (เปลี่ยนชื่อ 4 ก.ค. 73)(16 ก.ค. 73)	ไทย	บ้านเลขที่ 1742 ตำบลวัดแค อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 23 ก.ย. 74)(16 ต.ค. 74) ตึกแถวเลขที่ 6383-6384-6385 ถนนพระราม 4 อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 3.ภาษาไทย	25 มีนาคม 2471 11 มิถุนายน 2472	
ระเริงแสง	ไทย	บ้านเลขที่ 1279 ต. ตำบลเชิงสะพานสาทร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง	6 - 12 ปี 6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.หนังสือจีนภาษา กวางตุ้ง	25 มีนาคม 2471 11 มิถุนายน 2472	
จุงก่งเซง	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 2208-2209 ตำบลวัดคณิกาผล กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ขยาย 19 ก.พ. 72) ห้องแถวเลขที่ 2208-2209-2210 ตำบลวัดคณิกาผล กิ่งอำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 12 มิ.ย. 73)(8 ก.ค. 73) บ้านเลขที่ 4082 ตำบลวัดคณิกา อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	26 เมษายน 2472 11 มิถุนายน 2472	
ตั้งฮั่ว	แต้จิ๋ว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1904 ตำบลตลาดบ้านหม้อ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	3 พฤษภาคม 2472 11 มิถุนายน 2472	13 กันยายน 2473

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
จีนสามเสน	แต่จิว	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 614 ต. ถ. ตำบลตลาดสามเสน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา	9 พฤษภาคม 2472 11 มิถุนายน 2472	
ฮั่วเซี่ย	แต่จิว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1027 ตำบลสะพานคางสถิตย์ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต่จิว	15 พฤษภาคม 2472 8 กรกฎาคม 2472	29 มิถุนายน 2474 13 กรกฎาคม 2474
ป้วยตี	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 1999 ตำบลโรงเรียนนางชี อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้ายโดยไม่แจ้ง) บ้านเลขที่ 3399 ตำบลตรอกสะพาน ญวน อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	17 พฤษภาคม 2472 8 กรกฎาคม 2472	26 ธันวาคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475 (ถูกสั่งปิด)
นุ่นเม้ง	แต่จิว	ตึกหอเสวยเลขที่ 122 ตำบลตลาดสมเด็จพระเจ้า สถาน จังหวัดธนบุรี (ย้าย 21 ส.ค. 73)(27 ส.ค. 73) บ้านเลขที่ 410 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแขกตึกขาว อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี	ชาย หญิง	5 - 15 ปี 5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	1 มิถุนายน 2472 8 กรกฎาคม 2472	
แขกวง	แต่จิว	บ้านเลขที่ 2182-2184 ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร (ย้าย 19 ก.ค. 72)(6 ส.ค. 72) บ้านสองชั้นเลขที่ 2201 ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	19 มิถุนายน 2472 22 สิงหาคม 2472	10 ธันวาคม 2472 21 มกราคม 2472
ห่งเด็ก	แต่จิว	บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 5 ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ	12 กรกฎาคม 2472 21 กันยายน 2472	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เจ้เคี้ยว (เดิมชื่อเซี้ยว)	แต่จิว	ตึกสองชั้นเลขที่ 417 ข. ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร (ย้าย 28 พ.ย. 72)(27 ธ.ค. 72) ตึกสองชั้นเลขที่ 376 ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีนแต่จิว 3.สามัญศึกษา	15 กรกฎาคม 2472 22 สิงหาคม 2472	27 เมษายน 2475 3 มิถุนายน 2475 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ผู้คุ้ม	แต่จิว	บ้านเลขที่ 2893 ตำบลสวนขวางตุง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	12 กรกฎาคม 2472	26 กรกฎาคม 2472 (ขอถอนใบขอตั้งโรงเรียน)
เอี้ยะตี	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 585 ตำบลแพร่งภูธร อำเภอพระนคร จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	17 กรกฎาคม 2472 21 กันยายน 2472	10 กุมภาพันธ์ 2472 22 มีนาคม 2472
สี่ ก๊อ 2	แคะ	บ้านเลขที่ 484 ค. ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาไทย	26 กรกฎาคม 2472 22 สิงหาคม 2472	21 มกราคม 2472 22 มีนาคม 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
กั้นผ้า	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 867 ตำบลสุภะราชบำรุง อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากลาง	1 สิงหาคม 2472	30 สิงหาคม 2472 (ไม่ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียน)
เอ็งเคี้ยว	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 3412 ป. ตำบลลพพิลาไชย อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 3.ภาษาไทย	5 สิงหาคม 2472	30 สิงหาคม 2472 (ไม่ได้รับอนุญาตให้ตั้งโรงเรียน)
สูงจีน	กวางตุง	ตึกแถวเลขที่ 1791 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากวางตุง	12 สิงหาคม 2472 21 กันยายน 2472	27 มีนาคม 2473 5 พฤษภาคม 2474
โงยหน้า	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 1539 ต. ตำบลจักรวรรดิ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	22 สิงหาคม 2472 19 ตุลาคม 2472	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 9 ธ.ค. 72)(3 ม.ค. 72) บ้านเลขที่ 1 (หรือห้องแถว เลขที่ 4179?) ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 23 พ.ย. 74)(3 ธ.ค. 74) ตึกสองชั้นเลขที่ 3820 ก. ตำบลตรอกอาจม อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนครศรี					
ตงเสียม	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 789 ตำบลตลาดพลู อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 - 15 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	12 ตุลาคม 2472 10 ธันวาคม 2472	14 กันยายน 2474 27 ตุลาคม 2474
ป้วยตี้ (ป้วยตี้)	ไทย	ห้องแถวของโรงสีไฟเซ่งฮ้งหลง ตำบลบางประกอก อำเภอ ราษฎร์บูรณะ จังหวัดพระประแดง	ชายและหญิง	5 - 15 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	30 ตุลาคม 2472 21 มกราคม 2472	17 กรกฎาคม 2473
จุ่นยิด	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 517 ตำบลวัดสุทิวราราม อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากลาง	31 ตุลาคม 2472 10 ธันวาคม 2472	29 เมษายน 2475 3 มิถุนายน 2475
ตงเสียม (กลางคืน)	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 789 ตำบลตลาดพลู อำเภอบางยี่เรือ จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน	14 พฤศจิกายน 2472 10 ธันวาคม 2472	16 ตุลาคม 2473 29 มกราคม 2473
จั้งห่วย	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1080 ตำบลวัดทองนพคุณ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	18 พฤศจิกายน 2472 10 ธันวาคม 2472	19 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473
กงคิบกวางฮัว	แต่จิว	บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 1 ตำบลบางป่อ อำเภอบางเหี้ย จังหวัดสมุทรปราการ	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	24 พฤศจิกายน 2472 21 มกราคม 2472	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
อ้วนเคี้ยวพิวยไข่	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1877 ตำบลมหาวิทยาลัย อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร (ขยาย 19 ก.พ. 72) บ้านเลขที่ 1875 และ 1877 ตำบลมหาวิทยาลัย อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต่จิว 2.สามัญศึกษา	25 พฤศจิกายน 2472 21 มกราคม 2472	8 เมษายน 2474
หว่าจี	กวางตุ้ง	โรงงานเลขที่ 1339 ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาจีนกวางตุ้ง 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	10 ธันวาคม 2472 21 มกราคม 2472	5 พฤษภาคม 2474 13 กรกฎาคม 2474
ซุนซิ่น (ครั้งที่ 2) +	อเมริกัน	บ้านเลขที่ 643 ตำบลเชิงสะพานสารพร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	หญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	9 มกราคม 2472 21 มกราคม 2472	
ฮุยเต็ก	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 542 ตำบลบ้านเข้าหาลาม อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนคร	หญิง	5 - 9 ปี	1.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 2.สามัญศึกษา	31 มกราคม 2472 22 มีนาคม 2472	28 กรกฎาคม 2473 (ถูกสั่งปิด)
ตงฮัวกงฮัก	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1539 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากลาง	3 กุมภาพันธ์ 2472 19 ตุลาคม 2472	28 กุมภาพันธ์ 2472 22 มีนาคม 2472 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
ตงมัน 2	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1539 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 15 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	28 กุมภาพันธ์ 2472 30 เมษายน 2473	
ลีสิน	กวางตุ้ง	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1088 ตำบลวัดสุทัศน์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนกวางตุ้ง 3.ภาษาไทย	1 มีนาคม 2472 30 เมษายน 2473	16 มกราคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475
เอียงไข่ (ครั้งที่ 3)		บ้านสองชั้นเลขที่ 1515 ตำบลบ้านบาตร อำเภอสามยอด จังหวัดพระนคร				30 เมษายน 2473	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
โมวหยิ่น	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 1242 ตำบลเชิงสะพานสารพร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษากวางตุ้ง 3.ภาษาไทย	19 เมษายน 2473 17 กรกฎาคม 2473	
หวิเต็ก (คนละโรงเรียนกับ โรงเรียนหวิเต็กเก่า)		บ้านเลขที่ 2743 ตำบลวัดตึก อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัด พระนคร					7 พฤษภาคม 2473 (ถูกสั่งปิด)
ซึกเต็ก (ซึกเต็ก) (ซึกเต็ด) (ซกเต็ก)	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 5062 ฏ. ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 14 ส.ค. 73) ตึกเลขที่ 5149 ฟ. ตำบลถนนอนวงศ์ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 ม.ค. 75)(21 ก.พ. 75) บ้านเลขที่ 1921 ตำบลวัด บพิตรพิมุข อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 3.เย็บปักถักร้อย	26 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473	
มี๊กั้ง	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 5024 ตำบลวัดจางวางพ่วง อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	28 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473	19 สิงหาคม 2473
สินเจ็ง	กวางตุ้ง	ตึกเลขที่ 1121 ตำบลเชิงสะพานสารพร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนกวางตุ้ง 2.สามัญศึกษา	28 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473	13 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475
เส็งตัก	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 680 ตำบลวัดเทพศิรินทร์ อำเภอป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 17 ก.พ. 73)(7 มี.ค. 73) ห้องแถวเลขที่ 3413 ผ. ตำบลป้อมปราบศัตรูพ่าย อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากวางตุ้ง	28 พฤษภาคม 2473 19 สิงหาคม 2473	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 20 ต.ค. 74)(5 พ.ย. 74) ดึกแถวสองชั้นเลขที่ 5319 ตำบลบ่อประปาศัตรูพ่าย อำเภอบ่อประปาศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร					
เต้าน้ำ	ไทย	ดึกแถวเลขที่ 4191 ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่เกิน 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	30 พฤษภาคม 2473 17 กรกฎาคม 2473	4 กรกฎาคม 2475 22 กรกฎาคม 2475
สูงเอ็ง	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 84 ค. ตำบลถนนเพชรบุรี อำเภอคูสิต จังหวัด พระนคร (ย้าย 9 ก.ย. 74)(8 ต.ค. 74) บ้านเลขที่ 88 ซ. ในตลาด ประตูน้ำ ตำบลประตูน้ำประทุมวัน อำเภอคูสิต จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	10 มิถุนายน 2473 19 สิงหาคม 2473	8 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475
ย่องห่วน	แคะ	ดึกแถวสองชั้นเลขที่ 1198 ตำบลถนนเข้าสาร อำเภอพระ นคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแคะ 3.ภาษาไทย	18 มิถุนายน 2473 19 สิงหาคม 2473	24 พฤศจิกายน 2473 29 มกราคม 2473
เม็งเคี้ยง	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 543 ฎ ตำบลมักกระสัน อำเภอคูสิต จังหวัด พระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	2 กรกฎาคม 2473 19 สิงหาคม 2473	18 ตุลาคม 2473 10 ธันวาคม 2473
(ไม่มีชื่อ)		บ้านเลขที่ 2743 ตำบลวัดดึก อำเภอสามพันธงศรี จังหวัด พระนคร					8 กรกฎาคม 2473 (ถูกสั่งปิด)
ป้อกหมุ่น	กวางตุ้ง	ดึกแถวสองชั้นเลขที่ 819 ตำบลโรงพยาบาลบางรัก กิ่ง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร (ย้าย 29 พ.ย. 75)(16 ธ.ค. 75) ดึกแถวสองชั้นเลขที่ 657 ถนนจรัลเวียง ตำบลเชิงสะพานสาร อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร		4 - 9 ปี	1.หนังสือไทย 2.หนังสือจีน 3.สามัญศึกษา	16 กรกฎาคม 2473 19 สิงหาคม 2473	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เก้าจีน	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 1193 ค. ตำบลสถานทูตอิตาลี อำเภอบ้าน ทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือเงินวางตั้ง	18 กรกฎาคม 2473 19 สิงหาคม 2473	
จิ้งเต็ก		บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 8 ตำบลแสนแสบ อำเภอมีนบุรี จังหวัด มีนบุรี				19 สิงหาคม 2473	
จิ้งเสียมยกก้าว	แต่จิว	บ้านตำบลบางด้วน อำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	5 สิงหาคม 2473 13 กันยายน 2473	
หน้าลูก	คะ	บ้านเลขที่ 1778 ง. ตำบลบ้านทวาย อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 12 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจินภาษาคะ	18 สิงหาคม 2473 13 กันยายน 2473	
บัวเชียง	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 396, 398 ตำบลตลาดท่าเตียน อำเภอพระ นคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาแต่จิว 3.ภาษาไทย	20 สิงหาคม 2473	
หยิกหมื่น		ตึกแถวเลขที่ 2803 ตำบลสะพานหิน อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 2 มี.ค. 73)(25 มี.ค. 73) ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1796 ช. ตรอกยายกะตา ตำบลบ้านทวาย อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร				13 กันยายน 2473	27 มกราคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475 (ไม่ได้แจ้งไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
กรุงเทพฯ อิวเซีย	แต่จิว	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 2392 ผ. 2392 พ. ตำบลวัดแค อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจินภาษาแต่จิว	3 กันยายน 2473 8 ตุลาคม 2473	19 สิงหาคม 2474 19 กันยายน 2474
ตงฮัว		ห้องแถวเลขที่ 102, 103, 104 หมู่ 6 ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี				8 ตุลาคม 2473	16 เมษายน 2474 13 กรกฎาคม 2474

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ยูยจี	ไทย	บ้านเลขที่ 2026 ซ. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสาม พันรวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 9 ก.พ. 73)(23 ก.พ. 73) ห้องแถวเลขที่ 1697 พ. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	1 ตุลาคม 2473 10 ธันวาคม 2473	
ย่องหวุ่น (ครั้งที่ 2)	แคนะ	ห้องแถวเลขที่ 1294 ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอสาม พันรวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 2 มี.ค. 73)(19 มี.ค. 73) บ้านเลขที่ 3440 ตำบล สะพานหิน อำเภอสามพันรวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 5 ก.ค. 75)(15 ก.ค. 75) บ้านเลขที่ 2861-2863- 2865 ตำบลสะพานหิน อำเภอสามพันรวงศ์ จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแคนะ	25 พฤศจิกายน 2473 10 ธันวาคม 2473	
หมั่นจิ่ง	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 2028 ซ. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสาม พันรวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 3 มิ.ย. 74)(23 มิ.ย. 74) ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 2028 ฎ. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสามพันรวงศ์ จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนกวางตุ้ง 3.ภาษาไทย	1 ธันวาคม 2473 29 มกราคม 2473	15 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475
ซูกี	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 86 ก. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสาม พันรวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	8 ธันวาคม 2473	
เซียงตั้งฮักเหา	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 500 ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	25 ธันวาคม 2473	27 มีนาคม 2473 (ไม่ดำเนินเรื่องขอตั้งโรงเรียนต่อ)
ฮั่วมั้น	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1140 ตำบลวัดทองนพคุณ อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี (20 ก.พ. 75) ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย	10 มกราคม 2473 8 เมษายน 2474	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 20 ก.พ. 75)(9 มี.ค. 75) ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 1291 ต. 1291 สม. ตำบลบุคคโล อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี (ขยาย 27 มี.ค. 75) ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 1291 ต. 1291 สม. 1291 ง. 1291 จ. ตำบลบุคคโล อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี			3.ภาษาจีน		
เซตง	แต่จิว	ตึกแถวเลขที่ 449 ตำบลศาลเจ้ากวางตุ้ง อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 9 เม.ย. 74)(29 เม.ย. 74) ห้องเลขที่ 456 ตำบลบ้านเช่าหาลาม อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	17 มกราคม 2473 8 เมษายน 2474	
ซูเกี (ครั้งที่ 2)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1040 ต. ตำบลสะพานเหลือง อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีนแต้จิ๋ว 2.สามัญศึกษา	22 มกราคม 2473 8 เมษายน 2474	20 มิถุนายน 2475 22 กรกฎาคม 2475 <small>(ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)</small>
ม่งเจี๋ย	มาเก๊า	ห้องแถวเลขที่ 1014 ตำบลวัดจางวางฟง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	23 มกราคม 2473 8 เมษายน 2474	8 กันยายน 2474 5 ตุลาคม 2474
ตงฮั่ว (กลางคืน)		ห้องแถวเลขที่ 102, 103, 104 หมู่ 6 ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี				8 เมษายน 2474	16 เมษายน 2474 13 กรกฎาคม 2474
จ่งบู๊น	แต่จิว	ตึกเลขที่ 2338 ก. ตำบลตรอกสะพานฉนวน อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	2 มีนาคม 2473 5 พฤษภาคม 2474	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ป๊อกเยี้ยก	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 1379 ตำบลสถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอ ปทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 3 ก.ย. 75)/(21 ก.ย. 75) บ้านเลขที่ 1987 ตำบล ตรอกเต้าหู้ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนกวางตุ้ง	4 มีนาคม 2473 5 พฤษภาคม 2474	
เข็มทองแผนกภาษาจีน	ไทย	บ้านเลขที่ 2743 ตำบลวัดตึก อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัด พระนคร (ย้าย 14 ธ.ค. 74)/(28 ธ.ค. 74) ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1612 หลังบ้านเก่าแก่ชำ ตำบลตรอกเต้าหู้ อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแคะ	6 มีนาคม 2473 5 พฤษภาคม 2474	8 มีนาคม 2474 13 เมษายน 2475
ไอฮั่ว	ไทย	ตึกสามชั้นเลขที่ 4924 ตำบลตรอกพระยาไกร อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 3 มิ.ย. 74)/(23 มิ.ย. 74) ตึกแถวเลขที่ 4288 ตำบล ตรอกพระยาไกร อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	9 มีนาคม 2473 5 พฤษภาคม 2474	28 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475 (ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)
จिनกวงที่ 2 (จिनกวง 2) †	อเมริกัน	ห้องแถวเลขที่ 167 ก. ข. ถนนพระราม 6 ตำบลวังใหม่ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 14 ม.ค. 75)/(6 ก.พ. 75) ตึกสองชั้นเลขที่ 2314 ถนน สันติภาพ ตำบลศาลเจ้ากวางตุ้ง อำเภอป้อมปราบศัตรู พ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	9 มีนาคม 2473 13 กรกฎาคม 2474	
กรุงเทพฯ ตรีคอส	แต้จิ๋ว	ตึกสามชั้นเลขที่ 4036 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอป้อม ปราบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว 3.ภาษาอังกฤษ	23 มีนาคม 2473 13 กรกฎาคม 2474	25 กันยายน 2474 27 ตุลาคม 2474

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ฮั่วจ๋า	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 3147 วงเวียน ถนน 22 กรกฎาคม ตำบลสวน กวางตุ้ง อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 ก.พ. 75)(2 มี.ค. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 2466 ตำบลสวนกวางตุ้ง อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	23 มิถุนายน 2474 19 กันยายน 2474	22 มีนาคม 2475 30 มีนาคม 2475
ไทยจีนวิทยา	แต้จิ๋ว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1027 ซ้างโรงบ่อนสะพานเหล็กเก่า ตำบลสะพานดำรงสถิตย์ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 8 ต.ค. 74)(16 ต.ค. 74) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1480 ตำบลเวียงนครเขษม อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 มี.ค. 74)(28 มี.ค. 74) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 398 ตำบลบ้านบาตร อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	6 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	2 กรกฎาคม 2474 19 กันยายน 2474	
ลีเม้ง	ไทย	ตึกสองชั้นเลขที่ 3473 ถ. ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	1 สิงหาคม 2474 19 กันยายน 2474	17 กุมภาพันธ์ 2474 13 เมษายน 2475
ย็อกสิ่ว (ย็อกสิ่ว)	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 4739 ณ. ในตรอกสวนมะลิ ตำบลสวนมะลิ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 19 ก.ย. 75)(5 ต.ค. 75) บ้านเลขที่ 4739 ซ. ตำบล สวนมะลิ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	3 สิงหาคม 2474 19 กันยายน 2474	
ซิวเย้ง		ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 698 เืองสะพานอุณากรรณ ตำบลโรง หอย อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร				19 กันยายน 2474	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 28 พ.ย. 74)(8 ธ.ค. 74) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1058 ถนนตีทอง ตำบลวัดสุทัศน์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร (ย้าย 6 ก.พ. 75)(18 ก.พ. 75) เลขที่ 949 ตำบลวัดสุทัศน์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร					
ฮั่วเต็ก (ฮั่วเต็ก)	แต้จิว	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 543 ณ. ลีแยงโรงงานกลาง กรมรถไฟหลวง ตำบลมักสัน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร (ย้าย 5 ต.ค. 74)(16 ต.ค. 74) บ้านเลขที่ 154 ซ. ถนนราชปรารภ ตำบลมักสัน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร (ย้าย 24 พ.ค. 75)(14 มิ.ย. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 352 ฎ.-352 ฎ. ตำบลประตูน้ํา อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีนแต้จิว 2.เลข 3.ภาษาไทย	6 สิงหาคม 2474 5 ตุลาคม 2474	27 กุมภาพันธ์ 2475 30 มีนาคม 2475
ซูกวง	แต้จิว	บ้านเลขที่ 4754 ในตรอกสวนมะลิ ตำบลสวนมะลิ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 27 ก.พ. 74)(8 มี.ค. 74) บ้านเลขที่ 5040 ณ. ตำบลวัดจากวางพวง อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิว	17 สิงหาคม 2474 27 ตุลาคม 2474	
มินแซเผ่งมิน	แต้จิว	บ้านเลขที่ 1167 ในโรงงานทำไม้ขีดไฟของบริษัทหมิ่นแซ ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิว	2 กันยายน 2474 24 พฤศจิกายน 2474	29 สิงหาคม 2475 10 พฤศจิกายน 2475

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ตั้งอา (ครั้งที่ 2)	ไทย	บ้านเลขที่ 1876 ในตรอกสุนทรพิมล ตำบลสถานีรถไฟ สายปากน้ำ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร (ย้าย 8 มี.ค. 74)(28 มี.ค. 74) บ้านเลขที่ 1259 ในตรอก ข้างวัดมหาพฤฒาราม ตำบลบ้านอากรสอน อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	4 กันยายน 2474 24 พฤศจิกายน 2474	
ก๊กมัน	แคะ	ตึกแถวเลขที่ 1293 ซ. ตรงข้ามวัดแค ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอ นางเลิ้ง จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	21 กันยายน 2474 24 พฤศจิกายน 2474	27 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475
กงลิบขำมัน	แต้จิ๋ว	ห้องแถวเลขที่ 153 ง. ตำบลบ้านขมิ้น อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี	ชาย หญิง	5 ปีขึ้นไป 5 - 12 ปี	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน	29 กันยายน 2474 24 พฤศจิกายน 2474	
ลี่ฮิว	แต้จิ๋ว	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 6138 ไกลถนนคลองถมข้างวัดพลับ พลาไชย ตำบลพลับพลาไชย อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	21 กันยายน 2474 24 พฤศจิกายน 2474	22 มีนาคม 2474 13 เมษายน 2475
ซูยัน	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1296 ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 1 มี.ค. 74)(15 มี.ค. 74) บ้านเลขที่ 4292-4294 ตำบลตรอกพระยาไกร อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระ นคร (ย้าย 8 ก.ค. 75)(27 ก.ค. 75) บ้านเลขที่ 3131 ตำบล ตรอกอาจุม อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต้จิ๋ว	23 กันยายน 2474 24 พฤศจิกายน 2474	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
สู้อื้อ	แต่จิว	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 4165 ปากตรอกอานैयाเก็ง ถนนทรง วาด ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจินภาษาแต่จิว	22 ตุลาคม 2474 30 ธันวาคม 2474	28 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475 <small>(ไม่ได้แจ้ง/ไม่ทราบเวลาที่แน่ชัด)</small>
ตรอกจันทร์	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 2282 ในตรอกจันทร์ เชียงสะพานที่ 3 ตำบล วัดไผ่ล้อม อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	18 พฤศจิกายน 2474 30 ธันวาคม 2474	
ผู้ยตี๊ก		ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1370 ซ. ถนนดินสอ ตำบลตึกดิน อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร				30 ธันวาคม 2474	
เอี้ยะตี		ห้องแถวชั้นเดียวเลขที่ 72-73 ตำบลปากเกร็ด อำเภอปาก เกร็ด จังหวัดนนทบุรี				30 ธันวาคม 2474	
เซงหว่า	กวางตุ้ง	ตึกแถวเลขที่ 5586 หลังวัดมณฑลสมมาคม ตำบลตรอกเจ็ด เนียม อำเภอสามพันธงศรี จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่เกิน 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจินภาษากวางตุ้ง	17 ธันวาคม 2474 27 มกราคม 2474	
ชินฮั่ว	แต่จิว	บ้านเลขที่ 2313 ก. ในตรอกสลักหิน ตำบลสถานีรถไฟ สายปากน้ำ อำเภอประทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจินภาษาแต่จิว	13 มกราคม 2474 23 กุมภาพันธ์ 2474	24 พฤษภาคม 2475 27 มิถุนายน 2475
เกี่ยมเองสกูล (เกี่ยมเอง)	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 633 ถนนบำรุงเมือง ตำบลแพร่งบูร อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.ภาษาแต่จิว 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาฝรั่งเศส	5 มกราคม 2474 27 มกราคม 2474	25 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475
หลี่หมิน	แต่จิว	ตึกแถวห้องเลขที่ 5000 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจินภาษาแต่จิว	15 มกราคม 2474 23 กุมภาพันธ์ 2474	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
หว่าเข็ง	กวางตั้ง	ตึกแถวเลขที่ 2486 ตำบลสวนกวางตั้ง อำเภอป้อมปราบ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษากวางตั้ง 3.ภาษากลาง	22 มกราคม 2474 23 กุมภาพันธ์ 2474	
เหม่งซัน (เยืองเจ็ง) (เปลี่ยนชื่อ 21 มิ.ย. 75)(13 ก.ค. 75)	กวางตั้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1927 ตำบลตรอกเด้าหนู อำเภอป้อม ปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร (ย้าย 21 มิ.ย. 75)(13 ก.ค. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1711 ค. ตำบลสามแยก อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ย้าย 16 พ.ย. 75)(3 ธ.ค. 75) ตึกแถวเลขที่ 307 ซ. ตำบล ศาลเจ้าเลี้ยงเบ็ด อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	2 มีนาคม 2474 13 เมษายน 2475	
ลิ้ว (ครั้งที่ 2)	แต้จิว	ตึกสองชั้นเลขที่ 689 ถนนอิษฎางค์ ตำบลสะพานอุบล รัตน์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร (ย้าย 4 ต.ค. 75)(17 ต.ค. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1060 ฉ. ตำบลสะพานอุบลรัตน์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	4 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475	3 มีนาคม 2475 30 มีนาคม 2475
หนานฝู	ไหหล่า	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1259 ตำบลสะพานอุบลรัตน์ อำเภอ พระนคร จังหวัดพระนคร (ย้าย 7 มิ.ย. 75)(23 มิ.ย. 75) ตึกสองชั้นเลขที่ 1410 ซ่าง บ้านพระยารวิสูตรโกษา ตำบลวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร (ย้าย 30 ส.ค. 75)(26 ก.ย. 75) ตึกสองชั้นเลขที่ 975 ตำบลถนนเข้าสาร อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ	7 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475	
หนานฝู (กลางคืน)	ไหหล่า	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1259 ตำบลสะพานอุบลรัตน์ อำเภอ พระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	7 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
		(ย้าย 7 มิ.ย. 75)(23 มิ.ย. 75) ตึกสองชั้นเลขที่ 1410 ซ้าง บ้านพระยาวิสูตรโกษา ตำบลวัดมเหยงคณ์ อำเภอพระนครศรี จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 30 ส.ค. 75)(26 ก.ย. 75) ตึกสองชั้นเลขที่ 975 ตำบลถนนเข้าสาร อำเภอพระนครศรี จังหวัดพระนครศรี			3.ภาษาไทย 4.ภาษาอังกฤษ		
ชูเอ็ง	แต่จิว	บ้านเลขที่ 84 ค. ตำบลประตู่หน้าปทุมวัน อำเภอคูคต จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	18 เมษายน 2475 3 พฤษภาคม 2475	
สาไลวิทยาคาร	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 632 ถนนบำรุงเมือง ตำบลแพร่งบูร อำเภอพระนครศรี จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 14 ก.พ. 75)(2 มี.ค. 75) เรือนสองชั้นเลขที่ 2540 ตำบลถนนตีทอง อำเภอพระนครศรี จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน 4.ภาษาอังกฤษ 5.ภาษาฝรั่งเศส	27 เมษายน 2475 3 มิถุนายน 2475	
บ้านใหม่	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 376 ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนครศรี (ย้าย 5 ก.ค. 75) ตึกแถวเลขที่ 417 ข.ค. ตำบลบางขวาง อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	3 พฤษภาคม 2475 27 มิถุนายน 2475	
เม่งเคียว	กวางตุ้ง	ห้องแถวเลขที่ 2-3 ตำบลพลับพลาไชย อำเภอบ่อป้อมปราบ ศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรี	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.ภาษาอังกฤษ 4.คำนวณ 5.สามัญศึกษา	23 พฤษภาคม 2475 22 กรกฎาคม 2475	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
จิบเอ็ง	ไทย	ตึกสองชั้นเลขที่ 5276 ข. ตำบลบ่อนเจ็ดเสมียน อำเภอสาม พันรวงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชาย หญิง	7 - 13 ปี ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	25 พฤษภาคม 2475 22 กรกฎาคม 2475	
ลิ้มัง (ครั้งที่ 2)	ไทย	ตึกสองชั้นเลขที่ 3473 น. ตำบลตรอกโรงพิมพ์ อำเภอสาม พันรวงค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาแต้จิ๋ว	26 พฤษภาคม 2475 27 มิถุนายน 2475	
เค็กเซ็ง	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 33 ท. หมู่ที่ 20 ตำบลบางซอ อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	6 - 18 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	7 มิถุนายน 2475 22 กรกฎาคม 2475	10 พฤศจิกายน 2475 17 ธันวาคม 2475
หยุนกายเย่ห็อก (หยุนกาย) (กลางคืน)	กวางตุ้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 3258 ตำบลสวนกวางตุ้ง อำเภอ ป้อมปราบ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย 4 ม.ค. 75)/(16 มี.ค. 75) ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 879 ตำบลเชิงสะพานสารพร ถนนเจริญเวียง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาจีนกวางตุ้ง	14 มิถุนายน 2475 22 กรกฎาคม 2475	
จินตง	แต้จิ๋ว	บ้านเลขที่ 1056 ตระกวดเขี้ยววัดคณิกามล ตำบลพลับ พลาไชย อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต้จิ๋ว	15 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475	
คิ้วลี	แต้จิ๋ว	เรือนชั้นเดียวเลขที่ 123 ตำบลมักกะสัน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ย้าย 19 ม.ค. 75)/(8 ก.พ. 75) บ้านเลขที่ 239 ตำบล มักกะสัน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	15 มิถุนายน 2475 22 กรกฎาคม 2475	
หว่าจี (ครั้งที่ 2)	กวางตุ้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1027 ตำบลตลาดนางเลิ้ง อำเภอ นางเลิ้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.ภาษาจีน 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	24 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ซิวเอ็ง	แต่จิว	ห้องแถวชั้นเดียว ตำบลมักกะสัน อำเภอคูสิต จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่เกิน 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	27 มิถุนายน 2475 17 สิงหาคม 2475	
ซ่งซิด	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1876 ในตรอกพระยาสุนทรพิมล ตำบลสถานีรถไฟสายปากน้ำ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีนแต่จิว 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	2 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475	
เต๋าน้ำ (ครั้งที่ 2)	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 4191 ในตรอกอาน้อยเก็ง ตำบลศาลเจ้าใหม่ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	7 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475	
จีน - อังกฤษศึกษา	ไทย	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 1146 ถนนบ้านหม้อ ตำบลสะพานอุบลรัตน์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชาย	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาอังกฤษ 3.ภาษาจีน 4.ภาษาไทย	6 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475	
สาโลกวิทยาคาร (กลางคืน)	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 633 ถนนบำรุงเมือง ตำบลแพร่ธุธร อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร (ย้าย 14 ก.พ. 75)(2 มี.ค. 75) เรือนสองชั้นเลขที่ 2540 ตำบลถนนตีทอง อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน (ทางประชณี)	14 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475	
จีหยก	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 2028 ซ. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเปิด อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร (ขยาย 25 เม.ย. 75) ตึกแถวเลขที่ 2028 ซ. 2028 ณ. ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเปิด อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว 3.ภาษาวางตุ้ง	29 กรกฎาคม 2475 17 สิงหาคม 2475	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
ชองซิด (กลางคืน)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1876 ในตรอกพระยาสุทรพิมล ตำบลสถานี รถไฟสายปากน้ำ อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.ภาษาไทย 2.ภาษาจีน 3.ภาษาอังกฤษ 4.สามัญศึกษา	3 สิงหาคม 2475 29 กันยายน 2475	4 กุมภาพันธ์ 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475
ชั้นฉิ้น	กวางตั้ง	เรือนเลขที่ 2808 ตำบลศุภการ อำเภอบางรัก จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.ภาษาจีนกวางตั้ง 2.สามัญศึกษา	19 สิงหาคม 2475 29 กันยายน 2475	
ซ็องเต็ด (กลางคืน)		ตึกแถวเลขที่ 2241 ตำบลถนนทหารบกทหารเรือ อำเภอ พระนคร จังหวัดพระนคร				29 กันยายน 2475	23 กุมภาพันธ์ 2475
นายเข้มบางแว (เงินบางแว)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 7 ตำบลบางแว อำเภอภาษีเจริญ จังหวัด ธนบุรี	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีน	26 กันยายน 2475 10 พฤศจิกายน 2475	
ป้วยเอง 2	แต่จิว	ตึกวังกรมขุนพิทยลาภ เลขที่ 203 ตำบลศาลเจ้าไหหลำ อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาอังกฤษ 4.ภาษาไทย	10 ตุลาคม 2475 10 พฤศจิกายน 2475	
นูนลิป	กวางตั้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1193 ซ. ตำบลบ้านทะวาย อำเภอ บ้านทะวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนกวางตั้ง 3.ภาษาไทย	10 พฤศจิกายน 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475	
ซิวนั้ง (ศาลเจ้าโกเปี)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 1458 ตำบลคลองบางสะแก อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี	ชาย หญิง	5 ปีขึ้นไป 5 - 14 ปี	1.ภาษาจีนเบื้องต้น 2.ภาษาไทย 3.สามัญศึกษา	12 พฤศจิกายน 2475 17 ธันวาคม 2475	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
เหม่งซัน	กวางตุ้ง	ห้องแถวสองชั้นเลขที่ 1927 ตำบลตรอกเต้าหู้ อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	4 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษา กวางตุ้ง	17 พฤศจิกายน 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475	30 มีนาคม 2475 24 พฤษภาคม 2476
เงยกง	ไทย	ตึกแถวเลขที่ 8284 ตำบลศาลเจ้าเลี้ยงเป็ด อำเภอสามพันหวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาจีนแต้จิ๋ว	22 พฤศจิกายน 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475	
จู๊ลัง	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 15 ก. หมู่ที่ 20 ตำบลบางซ้อ อำเภอบางซ้อ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	6 - 18 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาไทย	20 ธันวาคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475	
เฮียบฮัว	แต้จิ๋ว	ห้องแถวเลขที่ 254, 255 ตำบลตลาดบางเขน อำเภอ บางเขน จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	31 ธันวาคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475	
นุ่นฮัว	แต้จิ๋ว	ตึกแถวเลขที่ 4 ณ. 4 ณ. ตำบลสามเสนใน อำเภอบางซ้อ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	21 มกราคม 2475	
นำเองวิทยา	ไทย	ห้องแถวเลขที่ 35 ณ. 36 ณ. ตำบลถนนนครไชยศรี อำเภอ บางซ้อ จังหวัดพระนคร (ขยาย 17 มี.ค. 75) ห้องแถวเลขที่ 35 ณ. 36 ณ. 36 ณ. ตำบลถนนนครไชยศรี อำเภอบางซ้อ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	13 มกราคม 2475 23 กุมภาพันธ์ 2475	
หยุนกาย	กวางตุ้ง	ตึกแถวสองชั้นเลขที่ 3038 ตำบลอุภัยราชบำรุง อำเภอสามพันหวงศ์ จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษา กวางตุ้ง	14 มกราคม 2475 30 มีนาคม 2475	
แย้มกุลบุตรศึกษาที่ 2	ไทย	บ้านเลขที่ 3290 ตำบลสวนหลวง อำเภอบ้านทวย จังหวัดพระนคร	ชาย หญิง	5 ปีขึ้นไป 5 - 15 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน 3.ภาษาแขกมลายู 4.ภาษาไทย	31 มกราคม 2475 12 มิถุนายน 2476	

ชื่อโรงเรียน	สัญชาติ ผู้จัดการ	ที่อยู่	นักเรียน			วันขอตั้งโรงเรียน	วันขอเลิกโรงเรียน
			เพศ	อายุ	วิชาที่สอน		
จีนสยาม	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 3316 ค. ต. ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.หนังสือจีนภาษาแต่จิว	10 กุมภาพันธ์ 2475 30 มีนาคม 2475	
ตงฮัว	แต่จิว	บ้านเลขที่ 63 ก. ตำบลบางซื่อ อำเภอบางซื่อ จังหวัดพระ นคร	ชายและหญิง	5 ปีขึ้นไป	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีน	13 กุมภาพันธ์ 2475 30 มีนาคม 2475	
น้อมประดิษฐ์ศึกษา	ไทย	บ้านเลขที่ 1490 ตำบลโรงพยาบาลฝรั่งเศส อำเภอบ้าน ทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	5 - 9 ปี	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาไทย 3.ภาษาจีนแต่จิว	17 กุมภาพันธ์ 2475 30 มีนาคม 2475	
บัวเคียง	ไทย	บ้านเลขที่ 3105 ตำบลสวนหลวง อำเภอบ้านทวาย จังหวัดพระนคร	ชายและหญิง	ไม่กำหนดอายุ	1.สามัญศึกษา 2.ภาษาจีนแต่จิว	4 มีนาคม 2475 30 มีนาคม 2475	
เสียงแมง		บ้านเลขที่ 1307 ข. ตำบลโรงพยาบาลฝรั่งเศส อำเภอบ้าน ทวาย จังหวัดพระนคร				30 มีนาคม 2475	
(ไม่มีชื่อ)	แต่จิว	บ้านเลขที่ 3559 ตำบลตรอกสะพานญวน อำเภอสัม พันธวงศ์ จังหวัดพระนคร					16 มกราคม 2475 (ถูกสั่งปิด)
เด็กยก	จีน	ห้องแถวเลขที่ 449 ตำบลคลองเตย อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร					8 มีนาคม 2475 (ถูกสั่งปิด)
เอี้ยวฮัว	แต่จิว	ห้องแถวเลขที่ 618 ตำบลคลองเตย อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร					8 มีนาคม 2475 (ถูกสั่งปิด)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววิพรรณ จารุทวี เกิดวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2527 ณ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกภาษาจีน วิชาโทประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในปีการศึกษา 2548 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2549

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย